

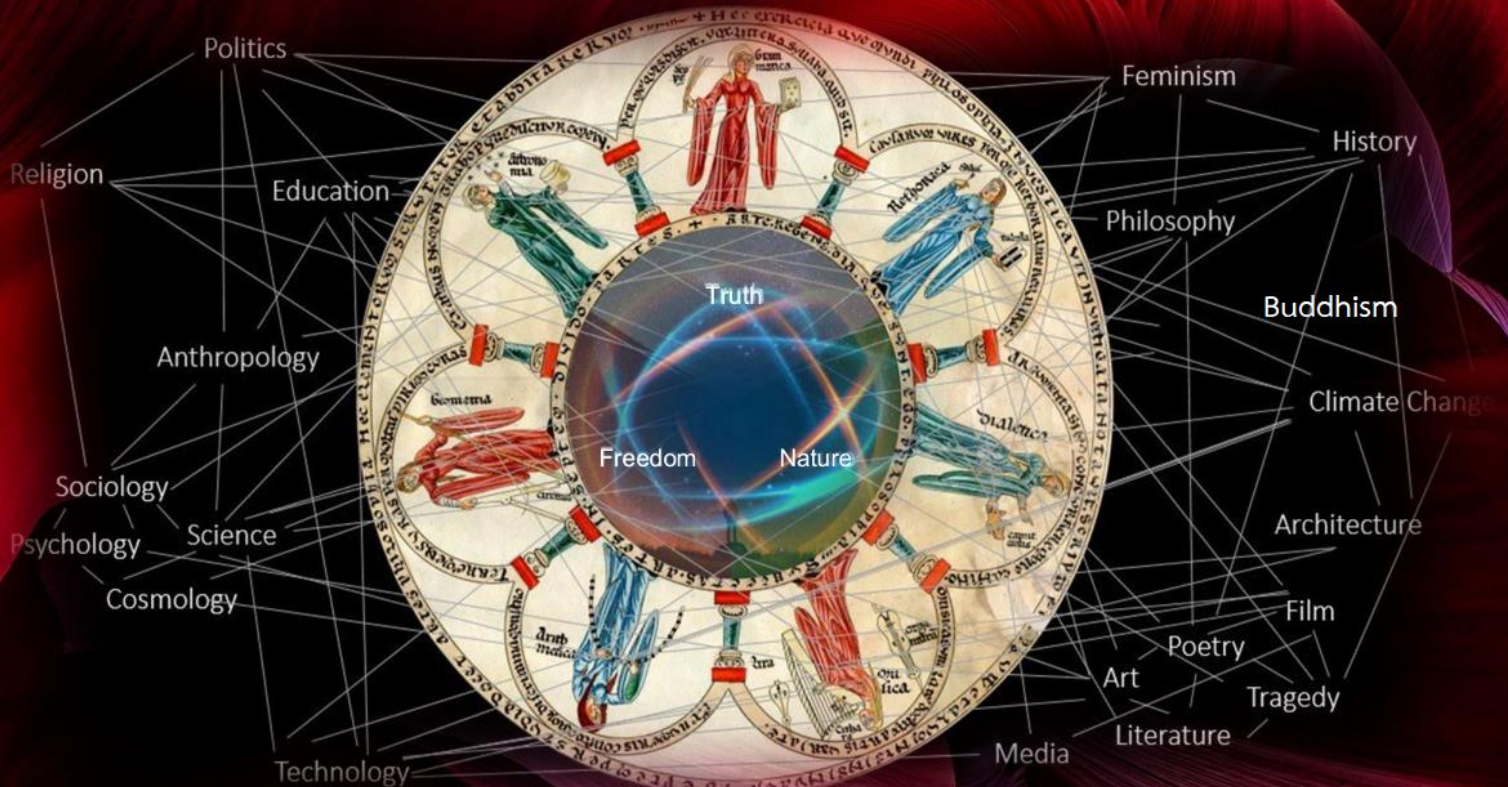

MBU

Journal of Philosophical Vision

วารสารปรัชญาปรีทรรคน

ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2565 Vol. 27 No. 1 January - June 2022

คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

(Print) ISSN: 1513-6620

(Online) ISSN: 2773-9643

วารสารปรัชญาปริทรรศน์

ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2565

Journal of Philosophical

Vision Vol. 27 No. 1 January-June 2022

สารจากบรรณาธิการ

วารสารปรัชญาปริทรรศน์ ได้ดำเนินการบริการทางวิชาการมาถึงปีที่ 27 ฉบับที่ 1 ของการเผยแพร่ผลงานการศึกษาในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความหนังสือ ซึ่งเมื่อมาถึงวาระแห่งปี พุทธศักราช 2565 นี้ วารสารก็ยังคงสานต่อปณิธานการเป็นสื่อกลางในการนำเสนอผลงานทางวิชาการเพื่อประโยชน์ของสังคม และประเทศชาติ บนพื้นฐานของหลักวิชาการด้านปรัชญาในทุกสาขาวิชา เช่น พุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ การศึกษา การบริหาร และแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับปรัชญา ขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อนำเสนอและเผยแพร่งานวิชาการรับใช้สังคมของคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ ความอนุเคราะห์ในการประเมินบทความ และให้คำแนะนำเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงให้ได้คุณภาพเพื่อเกิดประโยชน์แก่วงการการศึกษาและวิชาการให้ดียิ่งขึ้น ตลอดถึงผู้แต่งที่ไม่ย่อท้อในการปรับแก้งานเขียนจนสำเร็จได้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับที่ผ่านมาวารสารฉบับนี้ ยังคงรอการสนับสนุนจากทุกท่านทั้งผู้แต่ง ผู้ประเมิน และคณะกองบรรณาธิการที่มีส่วนร่วมในการผลิตผลงานท่ามกลางการเผชิญหน้าของมนุษยชาติกับโรคร้ายที่เกิดขึ้นกับระบบทางเดินหายใจจากเชื้อโรคกลายพันธุ์ใหม่ที่ชื่อว่า โอมิครอน ที่แพร่กระจายในทุกภูมิภาคทั่วโลก วารสารยังคงยินดีที่จะทำหน้าที่เป็นเครือข่ายที่จะเชื่อมโยงงานวิจัยใหม่ ๆ และบทความวิชาการที่ทรงคุณค่าที่จะร่วมกันนำเสนอการแก้ไขปัญหาให้โลกนี้กลับมาสู่ภาวะปกติปราศจากโรคติดต่อทางระบบหายใจ COVID-19 ที่มีการแพร่ระบาดอยู่ในปัจจุบันงานเขียนทางปรัชญาจึงเป็นงานเขียนที่เชื่อมทุกภาคส่วนของสังคมเข้าด้วยกันอย่าไรรอยต่อ

วารสารฉบับนี้จึงขอเชิญชวนทุกท่านได้ติดตามผลงานและบทความใหม่ ๆ ผลการศึกษาใหม่ ๆ ที่เป็นข้อเท็จจริงและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโลก จะได้นำเผยแพร่ต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน

บรรณาธิการ

กองงานบรรณาธิการวารสารปรัชญาปริทรรศน์

ที่ปรึกษา

อธิการบดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองอธิการบดี ด้านวิชาการและพัฒนาคุณภาพ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองอธิการบดี ด้านวิจัยและนวัตกรรม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
--------------------------------------	-------------------------------

กองบรรณาธิการภายใน

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรเจริญ ทนตจิตโต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาชนบ สหายบุญญ (เข้ทอง), ป.ธ.9., ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก (เทพา), ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ศรีคำมูล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุรัชย์ พุดชู	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการภายนอก

พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนตเสโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตต์เจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุทม์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ ใจมโน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุคดาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ จันทร์แดง	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุริยศักดิ์ มังกรแก้ววิกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบุญ วัฒนะ	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวัฒน์สุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวดี ยอดนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิษทองหลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรวัฒน์ แสงแก้ว	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.เพ็ญศรี บางบอน	มหาวิทยาลัยชินวัตร
อาจารย์ ดร.สวัสดี อโณทัย	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
อาจารย์ ดร.เสน่ห์ เดชะวงศ์	นักวิชาการอิสระ
อาจารย์ ดร.นรารัตน์ สงวนทรัพย์	นักวิชาการอิสระ
อาจารย์ ดร.จิตต์ศรีนพร ญจวัฒนกุล	นักวิชาการอิสระ

กองจัดการวารสาร

พระครูธรรมธรเดโช ฐิตเตโช	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระปลัดธนา อคฺคธมโม	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาอนันต์ อนุตโตโร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์สิริพร ครองชีพ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
นายประเมศฐ์ จิรวินัยศิริ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สารบัญ (Content)

สารจากบรรณาธิการ (ก)

สารบัญ (ง-ซ)

บทความวิจัย (Research Articles)

1. ● แนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนา
อย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่ 1-9
 - เกสินี ชิวปรีชา, วิมล จันทรแก้ว, ปฎิมา พุนทรัพย์, นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง,
นริศว์ ปรารมย์
 - School Administration Guidelines Under The Secondary Educational
Service Area Office Bangkok 2 According To The Sufficiency Economy
Philosophy For Sustainability Development In The New Normal
 - Kesinee Chiwpreecha, Wimol Chankeaw, Patima Poonsub,
Narit Sangsuksawang, Narit Prarom
2. ● บ้านวังนกไข่มุนชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง : 10-28
 - สุภาพร บุตรศรีภูมิ, ฉัตรวิญญ์ องค์กรสิงห์
 - Ban Wang Nok Khai : Strong Community Funding Based on Social
Capital and Sufficient Economy
 - Supaporn Butsriphum, Chatwarun Angasinha
3. ● แนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 29-37
 - ปฎิมา พุนทรัพย์, เกสินี ชิวปรีชา, อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์, รุจา รอดเข้ม,
นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง
 - Guidelines for Environmental Management Education for
Sustainable Development of Schools under Pathum Thani Primary
Educational Service Area office 1

- Patima Poonsub, Kesinee Chiwpreecha, Utaiwan Pongboriboon, Ruja Rodkhem, Narit Sangsuksawang
- 4. ● ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในอำเภอ
เชียงแสน จังหวัดเชียงราย 38-49
 - สมคิด โสภณอำนวยการ, ชนินทร์ วิชชุตา, ธนพัทธ์สร ธรรมโชติเมธิน,
ปณศ ยุกขุน, สุขสวัสดิ์ ชูวิเชียร, พรพนา ศรีสถานนท์
 - Factors Influencing the Selection of Gastronomy Tourism of
Tourists in Chiang Saen District, Chiang Rai Province
 - Somkit Sophonamnuait, Chanin Vijchulata, Thanpatsorn
Thammachotmethin, Phan Yokkhun, Suksawat Chuwichien
- 5. ● การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของ
วิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร 50-58
 - เกสณี ชิวปรีชา, วิมล จันทรแก้ว, ปฎิมา พุนทรัพย์, นฤทธิ แสงสุขสว่าง,
นริศว์ ปรารมย์
 - The Implementation Digital Technology Platform for Dual
Vocational Administration under Institute Vocational Education
Bangkok
 - Kesinee Chiwpreecha, Wimol Chankeaw, Patima Poonsub,
Narit Sangsuksawang, Narit Prarom
- 6. ● การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร 59-66
 - ฐิติกร หมายมั่น, เกสณี ชิวปรีชา, รุจา รอดเข็ม, นริศว์ ปรารมย์,
อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์
 - The Ethical Leadership Development Of School Administrator
Under The Bangkok Metropolitan
 - Thitikorn Maimun, Kesinee Chiwpreecha, Ruja Rodkhem, Narit
Prarom, Utaiwan Pongboriboon

7. ● การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอ
พุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม 67-79
 - พระศรีรัชมมงคลบัณฑิต, พระมหาชนบ เข้มทอง, พระมหาสมศักดิ์ ฌมโชติโก,
พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป
 - The Moral and Ethical Development with the Narrative of
Dhammapada Story to the Youth in Phutthamonthon District
Nakhon Pathom Province
 - Phasirachamongkolbhandit, Pramahakhanob Sahayapunyo,
Pramahasomsuk Dhammachotigo, Phrajaroenphong
Dhammateepo
8. ● รุดงควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา 80-93
 - พระครูปลัด ทินกร อิสสรโร (คงถาวร), พระศรีวินยาภรณ์
 - Dhutaṅga Observance: The Guideline of Religious Heir
Development In Buddhism
 - Phrakhrupalad Tinnakron Isasro (Kongthavorn), Phra
Srivinayaphon
9. ● การเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลัก
พุทธธรรม 94-104
 - ภาวินี สุภารัตน์, พระเมธาวิณัยรส, สumanop ศิวารัตน
 - Reinforcement of Service Mind with Buddhadhamma of the Local
Registration Office
 - Pawenee Suparat, Phramedhavinaiyaros, Sumanop Sivarat
10. ● Research On The Constituent Dimensions And Influencing Factors 105-123
Of Employee Engagement Under The Background Of Organizational
Change
 - Lin Tan, Sarana Photchanachan

11. ● Factors Influencing The Loyalty Of The Home Audience Of Henan Jianye Football Club, China 124-140
▪ Dawei Wan, Wasin Phromphithakkul
12. ● Residents' Attitude towards Tourists in Lanzhou, China 141-152
▪ Gonglin Lu; Akkachai Poosala
13. ● The Incentive Effectiveness Of Music Teachers In Colleges And University In Jiangxi Province, China 153-187
▪ Li Li, Sanara Photchanachan, Pensri Bangbon
14. ● Modeling Management Of Chain Music Training Institutions In Hunan, China 188-197
▪ Wanlin Dai, Eksiri Niyomsilp
15. ● Factors Influencing Preservation And Management Of National Performing Arts Intangible Cultural Heritage In Changde, China 198-207
▪ Chunxi Fan, Eksiri Niyomsilp

บทความวิชาการ

16. ● การศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร 208-218
▪ พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโญ (กาฬสินธุ์)
● Analytical Study of Bun Bang Fai Tradition in Yasothon Province Abstract
▪ Phramha Boonpasid Nathapunyo (Karat)
17. ● แนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม 219-232
▪ ไชยชาญ เผือดคล้าย

- Approaches to solving bullying and bullying in primary school classrooms by developing social and emotional learning (SEL) skills
 - Chaichan Phueadkhilai

- 18. ● วาระจิตของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธานุสาเถรวาท 233-248
 - วณิดา ชูลิกาวิต, พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม, สมฤดี จันทะรกล้า
 - The State of Buddha's Mind in Theravada Buddhist Scriptures
 - Wanida Chulikawit, Phrapalad Thana Aggadhammo, Somrudee Chanklum

- 19. ● โลกธรรมกับความเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน 249-260
 - สมฤดี จันทะรกล้า
 - The Worldly Vicissitude And Understanding Of Life In Modern Society
 - Somrudee Chanklum

- 20. ● สุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ 261-272
 - ัญญลักษณ์ อารยตานนท์ , พระมหาพจน์ สุวโจ
 - Aesthetics in Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu
 - Thanyalak Arayatanon, Phramaha Phocana Suvaco

แนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่

School Administration Guidelines Under The Secondary Educational Service
Area Office Bangkok 2 According To The Sufficiency Economy Philosophy
For Sustainability Development In The New Normal

เกสิณี ชิวปรีชา^{1*}, วิมล จันทร์แก้ว², ปฎิมา พุนทรัพย์³, นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง⁴ และนริศว์ ประรัมย์⁵

Kesinee Chiwpreecha¹, Wimol Chankeaw², Patima Poonsub³,

Narit Sangsuksawang⁴, and Narit Prarom⁵

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย¹⁻⁵

Eastern Asia University, Thailand¹⁻⁵

*Corresponding Author's Email: kesinee@eau.ac.th

Received: 17/11/2021, Revised: 09/03/2022, Accepted: 16/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.1

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดำเนินการ 2 ขั้นตอน 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 220 คน ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ค่า PNI modified 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติการบรรยาย ผลการวิจัย พบว่าสภาพปัจจุบันและสภาพ ที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีปกติใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก = 3.75, S.D. = 0.62 และ = 4.3, S.D. = 0.71 ตามลำดับ แนวทางการบริหารสถานศึกษา 2 แนวทางหลัก ดังนี้ 1) การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) 2) การใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหาร ได้แก่ (1) การจัดการด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีการสอนและอินเทอร์เน็ต (2) การจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนแบบ

ผสมผสานทั้งแบบ Onsite และ Online โดยใช้แอปพลิเคชัน เช่น Zoom Google Classroom (3) การออกแบบหลักสูตรบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: 1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2. การบริหารสถานศึกษา, 3. วิถีปกติใหม่

Abstract

The aims of this research were to study the current; desirable states and guidelines for school administration under the Secondary Educational Service Area Office 2 according to the Sufficiency Economy Philosophy in the New Normal. The study is using mixed methods methodology approach that consisted of 2 steps they were as follows: (1) the subjects of this study were sampled 220 administrators and teachers. The research instruments were a rating scaled questionnaire. The statistics used to analyze the data in this study were percentage, mean, standard deviation and modified Priority Needs Index (PNI modified), (2) Interview 9 experts and analysis data by using content analysis and descriptive statistics. The research results were as follows: 1) the overall of current and desirable states of school administration according to the philosophy of sufficiency economy was at a high level = 3.75, S.D. = 0.62 and = 4.37, S.D. = 0.71 respectively. 2) The guidelines for school administration were categorized into 2 issues: the school administration, 1) operation on Vigilant measures against the spread of Coronavirus (2) usage digital platforms for administration, such as (1) instructional material technology and internet management (2) provide the lesson plan of Blended Learning Onsite and Online by application zoom, google classroom and (3) creation curriculum integrating toward Sufficiency Economy Philosophy for Sustainability Development.

Keywords: 1. Sufficiency Economy Philosophy, 2. School Administration, 3. New Normal

1. บทนำ

วิถีปกติใหม่ (New Normal) นั้น เกิดขึ้นในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ไม่ปกติผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน ต่อมาเมื่อเกิดวิกฤติบางอย่างจึงมีการเปลี่ยนแปลงทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติและเป็นมาตรฐาน (สุรพล อิศโรศีล, 2563)

การบริหารจัดการภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือวิธีการบริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน จนทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติและถือเป็นมาตรฐานใหม่ของการปฏิบัติงาน

สำหรับการบริหารสถานศึกษาในวิถีปกติใหม่ (New Normal) หากน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน พร้อมทั้งการมีคุณธรรมจริยธรรมและความรู้เชิงวิชาการที่ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้แบบ Face to Face หรือการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ ภายใต้การมีวินัยในตนเองทำให้ผู้สอนต้องเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับความเป็น New normal ในหลาย ๆ ด้าน จะส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตร (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2563)

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 มีจำนวน 52 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีการปรับตัวในการบริหารเพื่อให้นักเรียนหรือบุคลากรปลอดภัยจากการติดเชื้อโควิด-19 โดยปฏิบัติตามมาตรการของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.) ทั้งในเรื่องการเว้นระยะห่าง การล้างมือ การใส่หน้ากากอนามัย การดูแลสุขอนามัย และการเปิด-ปิดสถานศึกษาในกรณีจำเป็น รวมถึงปฏิบัติตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ และปฏิบัติตามประกาศของกรุงเทพมหานคร โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของนักเรียนและบุคลากรเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

จากสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้น ทำให้การบริหารจัดการทั้งด้านการบริหารงานบุคคล งบประมาณ การบริหารวิชาการ และการบริหารทั่วไปของโรงเรียน ต้องปรับเปลี่ยนและการใช้ชีวิตประจำวันของครู บุคลากร นักเรียน และผู้ปกครองก็ต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เครื่องมือที่สำคัญจำเป็นอย่างยิ่งที่สุดคือ สื่อ อินเทอร์เน็ต แอปพลิเคชัน ช่วยสอนในระบบออนไลน์ ซึ่งพบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ครู นักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษา ยังขาดความรู้ความเข้าใจและความชำนาญในการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ปัญหาการไม่มีเครื่องมือสื่อสารหรือโทรศัพท์มือถือที่รองรับแอปพลิเคชัน ไม่มีอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหาร ทุกภารกิจ ทั้งด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารทั่วไป ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางแก้ปัญหาวิกฤติและพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนได้ ดังปรากฏทั้งในระดับยุทธศาสตร์ชาติและองค์กรต่าง ๆ ดังนั้น หากสถานศึกษา ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ ความมีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรมมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยแอปพลิเคชันที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นปกติได้ โดยทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่ประสงค์และประเมินความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในวิถีปกติใหม่ เพื่อหาแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพซึ่งการประเมินที่ดีต้องเริ่มที่การกำหนดเป้าหมายขององค์กร วางแผนหรือยุทธวิธีที่ใช้ในการ

พัฒนาโดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น จากนั้นจะดำเนินงานสู่การปฏิบัติ มีการติดตามประเมินผล ระหว่างการดำเนินงาน ประเมินผล และปรับปรุงการทำงานต่อไป (สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในวิถีปกติใหม่ เพื่อให้ได้แนวทางการบริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใน วิถีปกติใหม่ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน ในวิถีปกติใหม่
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย ดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการ บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 52 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 44 โรงเรียน ได้มาโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซีและ มอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) แล้วเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นผู้บริหาร โรงเรียนละ 1 คน ครูโรงเรียนละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 220 คน ในการตอบแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิง ปริมาณ สอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ

พัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่ ข้อคำถามระบุคำตอบ ทั้ง 2 สภาพ คือ สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพของการบริหารได้มีการปฏิบัติตามรายการคำถามอยู่ในระดับมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ คือ ต้องการให้มีการปฏิบัติในอนาคตในระดับมากที่สุดถึงน้อยที่สุด เกณฑ์การตอบให้คะแนนข้อคำถาม ทั้ง 2 สภาพ คือค่าคะแนนมากที่สุด= 5 มาก= 4 ปานกลาง= 3 น้อย= 2 น้อยที่สุด=1

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Item Objective Congruence: IOC) ระหว่าง 0.67 -1.0 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ค่าสัมประสิทธิ์ (Cronbach's alpha coefficient) 0.91

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นโดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index (PNI modified) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) โดยใช้สูตรการคำนวณ $PNI_{modified} = (I - D)/D$ โดย I (Importance) หมายถึง ระดับความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตหรือสภาพที่พึงประสงค์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ของสภาพที่พึงประสงค์ D (Degree of Success) หมายถึง ระดับสภาพที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบันหรือสภาพปัจจุบัน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ของสภาพปัจจุบัน แล้วจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้การเรียงค่าดัชนี $PNI_{modified}$ จากมากไปหาน้อย โดยตั้งเกณฑ์การประเมินไว้ว่า ความต้องการจำเป็นที่มีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ต้องมากกว่าค่าเฉลี่ย $PNI_{modified}$ ของแต่ละกลุ่มผู้ระบุความต้องการจำเป็น นำค่านั้นมากำหนดเป็นประเด็นสำคัญหรือแนวทางที่ต้องปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่

เครื่องมือวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน โดยผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในวิถิปกติใหม่ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($=3.75$, S.D. $=0.62$) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($=4.37$, S.D. $=0.71$) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 สภาพปัจจุบัน (D) สภาพที่พึงประสงค์ (I) และความต้องการจำเป็น (PNI modified) ของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถิปกติใหม่

การบริหาร	สภาพปัจจุบัน (D)			สภาพที่พึงประสงค์ (I)			PNI modified	ลำดับ
		S.D.	แปลผล		S.D.	แปลผล		
1. การปฏิบัติตาม มาตรการของของศูนย์ บริหารสถานการณ์การ แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.)	3.69	0.53	มาก	4.38	0.70	มาก	0.1869	1
2. การจัดการเรียนการ สอน	3.74	0.60	มาก	4.36	0.71	มาก	0.1657	3
3. การพัฒนาผู้เรียนโดย บูรณาการหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน	3.67	0.51	มาก	4.30	0.68	มาก	0.1716	2
4. การพัฒนาครูและ บุคลากรโดยบูรณาการ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน	3.89	0.84	มาก	4.44	0.77	มาก	0.1413	4
โดยรวม	3.75	0.62	มาก	4.37	0.71	มาก		

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถิปกติใหม่ มีดังนี้

2.1 การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด 19 ของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.) อย่างเคร่งครัด

2.2 ใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหาร ได้แก่ (1) การจัดการด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีการสอนและอินเทอร์เน็ต (2) การจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานทั้งแบบ Onsite และ Online โดยใช้แอปพลิเคชัน เช่น Zoom Google Classroom (3) การออกแบบหลักสูตรบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.3 การพัฒนาผู้เรียน ควรมุ่งเน้นการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถเข้าใจและประพฤติปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และคุณธรรม มีการติดตามดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีคุณลักษณะพอเพียงและแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม

2.4 การพัฒนาครูและบุคลากรของสถานศึกษา ควรมีการอบรมพัฒนาครูและบุคลากรด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 สร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาครูและบุคลากร และส่งเสริมให้มีครูและบุคลากรแกนนำในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.6 มีการติดตามและขยายผลการพัฒนาครูและบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผลวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์หรือความต้องการที่จะให้เกิดขึ้นในอนาคตมากที่สุด นั้น ทำให้เห็นความต้องการจำเป็นอันดับแรก ก็คือ การปฏิบัติตามมาตรการของของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) (ศบค.) นำไปสู่แนวทางการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญ 2 ประการ คือ ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำแผนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระและเน้นการเรียนการสอนแบบผสมผสานระบบออนไลน์ (Online) กับการสอนในชั้นเรียน (On Site) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารในระหว่างภาวะวิกฤติ (During Crisis) ที่ต้องคำนึงถึงมาตรการทางสาธารณสุขและการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับการศึกษาของเทือน ทองแก้ว (2563) ที่ทำการศึกษการออกแบบการศึกษาในชีวิตวิถีใหม่: ผลกระทบจากการแพร่ระบาด COVID-19 พบว่า การบริหารแบบใหม่

ที่มีผลกระทบจาก COVID-19 ในช่วงระหว่างการแพร่ระบาดยังอยู่ เป็นการบริหารในระหว่างภาวะวิกฤติ (During Crisis) ที่ต้องคำนึงถึงมาตรการทางสาธารณสุขและการบริหารที่ต้องปรับเปลี่ยนตามบริบทและต้องเตรียมการบริหารแบบใหม่ มีการจัดทำแผนการบริหารหลังวิกฤติ COVID-19 ด้วย โดยในด้านการเรียนการสอนจะมีลักษณะการผสมผสานหลากหลายวิธี (Blended Learning) ตามความต้องการของผู้เรียนและสังคม

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในวิถีปกติใหม่ คือ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพปัญหาและแก้ปัญหาบนหลักเหตุผล พอประมาณ มีภูมิคุ้มกันที่ดี ใช้ความรู้เกี่ยวกับกัการระมัดระวังป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น หลักการนี้มีความสำคัญในการนำมาใช้ดำเนินชีวิตของบุคคล ครูและผู้บริหารโรงเรียน ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาตนเองอย่างมั่นคง นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชามญญ์ แซ่จั่น และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ (2561) ที่พบว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 1 กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติปานกลาง โดยโรงเรียนมีการปฏิบัติระดับมากในด้านการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยชี้ให้เห็นว่าหากครูและผู้บริหารมีความเข้าใจและให้ความสำคัญในการพัฒนาตนเองโดยมีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง จะทำคนในองค์กรมีความสุข และทำให้โรงเรียนเป็นองค์กรที่มีความสุข

6. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา*. กรุงเทพฯ.
- เทียน ทองแก้ว. (2563). การออกแบบการศึกษาในชีวิตวิถีใหม่: ผลกระทบจากการแพร่ระบาด COVID-19 . *วารสารครูสภาวิทยากร*. 1 (2), 1-10.
- พิชามญญ์ แซ่จั่น และ สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. (2561). การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 14 (2), 33-50.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2563). *การจัดการเรียนรู้ใน New Normal เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน*. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2564. www.curriculumandlearning.com
- สุรพล อิศรากรศีล. (2563). ราชบัณฑิตบัญญัติศัพท์คำว่า "New normal" สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2563. https://web.facebook.com/surapol.issaragrisil/posts/10207392559168907?_rdc=1&_rdr
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). สำนักเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สพฐ. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activating. *Journal of Education and Psychological Measurement*, 3(3), 607-610.

บ้านวังนกไข่: ทุนชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง

Ban Wang Nok Khai : Strong Community Funding Based on Social Capital and Sufficient Economy

สุภาพร บุตรศรีภูมิ¹ และ ฉัตรวรวิญญ์ องค์กรสิงห์^{2*}

Supaporn Butsriphum¹ and Chatwarun Angasinha^{2*}

วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต^{1,2}

College of Social Innovation, Rangsit University^{1,2}

*Corresponding Auteur's Email Chattru@gmail.com

Received: 4/12/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 25/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.2

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 3 วัตถุประสงค์ประกอบด้วยเพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ศึกษาชุมชนบ้านวังนกไข่ซึ่งเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของจังหวัดสมุทรสาคร และได้รับรางวัลพระราชทานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็น เป็นสุขและเพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง การศึกษาวิจัยเรื่อง “บ้านวังนกไข่ : ทุนชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีการกำหนดวิธีการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้ วิธีการศึกษา มีการศึกษาจากเอกสาร และเก็บข้อมูลการศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 คน

ผลการวิจัยพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อแรกศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ ผลการวิจัยพบว่า บ้านวังนกไข่ประกอบด้วยทุนทางสังคมทั้งหมด 7 ด้านดังนี้ 1. ทุนทางจิตวิญญาณระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่น 2. ทุนทางสังคมปัญญา 3. ทุนทางสังคมทรัพยากรมนุษย์ 4. ทุนทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติ 5. ทุนโภคทรัพย์ 6. ทุนการตอบแทนกัน 7. ทุนการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทุนทางสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างเครือญาติ มีความรักใคร่ สามัคคี ประองดอง ด้วยการมีผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่มีความสามารถ เข้าใจ เข้าถึงชุมชน ด้วยการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวบ้านเกิดแรงผลักดันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาการ

จัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไผ่ ในเมื่อบ้านวังนกไผ่มีทุนทางสังคมที่ทั้งจัดด้านแล้ว มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชุมชนแห่งนี้ ภายใต้งานนี้ ความรู้ และคุณธรรม สามารถทำให้ชาวบ้านวังนกไผ่ อยู่ดี กินดี ไม่มีหนี้สิน นำทุนทางสังคมมาบริหารจัดการ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ที่ศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไผ่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะชาวบ้านร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านมีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และใช้ได้จริงในชีวิต ทำให้ชุมชนบ้านวังนกไผ่ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชนที่อยู่ดี กินดี มีสุข เป็นตัวอย่างที่ดียิ่งทำให้ชุมชนบ้านวังนกไผ่สามารถดึงศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ มาบูรณาการร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างมีประสิทธิภาพและลงตัว ทำให้บ้านวังนกไผ่เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ: 1. ชุมชนเข้มแข็ง, 2. ทุนทางสังคม, 3. เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objective of this research was to study the social capital of Ban Wang Nok Khai. To study Sufficiency Economy Management in Ban Wang Nok Khai to study Ban Wang Nok Khai Community, which is a model village of Sufficiency Economy in Samut Sakhon Province and received a royal award Yuyen Sufficiency Economy Village and to study the methods of social capital management of Ban Wang Nok Khai to maintain a strong community research study on “Baan Wang Nok Khai: Strong Community Capital Based on Social Capital and Sufficiency Economy”. That is a qualitative research study by collecting data from document research and in-depth interviews to collect and analyze data in this regard. The study method and study procedures were established as follows and collected data were analyzed in terms of survey methods and in-depth interviews of 20 people.

The findings were based on the objectives of the first research study to study the social capital of Ban Wang Nok Khai. The results showed that Ban Wang Nok Khai consists of 7 social capitals as follows: 1. Spiritual capital, local consciousness system. 2. Social and intellectual capital 3. Social capital, human resources 4. Social capital, natural resources 5. Capital 6. Compensation capital 7. Mutual benefit capital. These social capitals enable communities to live in kinship. There is love, unity, reconciliation by having community leaders in the village who are competent, understanding, and reaching the

community by being a change leader that gives the villagers the drive to do various activities together. Research results according to the second objective to study the Sufficiency Economy Management in Ban Wang Nok Khai When Ban Wang Nok Khai has social capital that is both organized There are change leaders who have adopted the Sufficiency Economy Philosophy in this community. Under the conditions of knowledge and morality, Wang Nok Khai villagers can live well, eat well, have no debt, and use social capital to manage. According to the third objective to study the social capital management methods of Ban Wang Nok Khai to maintain a strong community because the villagers cooperated in various activities. The villagers have adopted the sufficiency economy philosophy and can be used in real life making the Ban Wang Nok Khai community can be a good model of a community that is well-being, well-fed, and happy Let's integrate together for maximum benefit effectively and seamlessly. Make Ban Wang Nok Khai a strong community.

Keywords: 1. Strong community, 2. Social capital, 3. Sufficiency economy

1.บทนำ

ทุนทางสังคมเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นปัจจัยทางสังคมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น หรือทำให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อการผลิตหรือการพัฒนานั้น การพัฒนาหลายด้านเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐาน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้แก่ เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในระดับรากหญ้าเกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว หรือทุนเครือข่ายซึ่งขยายตัวและสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นทุนทางสังคมจะช่วยสร้างความไว้วางใจ ช่วยเร่งความเร็วของข้อมูลข่าวสาร และประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ส่งผลต่อส่งผลถึงช่วยลดต้นทุนธุรกรรมในการประกอบธุรกรรม ทุนทางสังคมมีหลายระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับชาติและหลายมิติ แต่ในทุกระดับทุกมิติทุนทางสังคม จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของความรู้สึกร่วมกัน การแก้ไขปัญหาการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นตามศักยภาพและระดับทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน ซึ่งมีวิธีการวัดทุนทางสังคมสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่น วัดต้นทุนกำเนิดของทุนทางสังคมจำนวนคนที่เข้าร่วมเครือข่ายกลุ่มหรือกิจกรรมและคุณภาพของการปฏิสัมพันธ์และวิธีการวัดที่ทุนทางสังคมโดยตรงว่ามีอยู่มากน้อยแค่ไหนเช่นระดับความไว้วางใจความเชื่อปริมาณและคุณภาพของกลุ่มองค์กรเครือข่ายและสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติปัจจุบัน ถือได้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการผลิต ส่งเสริมในภาคอุตสาหกรรมและการเอาใจใส่ ต่อภาคชนบทหรือ ภาคการเกษตร ทำให้เกิดสภาวะที่แสดงให้เห็นถึงความ แตกต่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคม สาเหตุมาจากการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดปัญหาการอพยพ ของแรงงานการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มาใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่กำลังใช้อยู่ในฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ก็ยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อย่างต่อเนื่อง การวางรากฐานการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่มีความสุขอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ เป็นกรอบการพัฒนาประเทศในระยะยาว รัฐบาลมีนโยบายในการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเร่งสร้างสังคมที่มีคุณภาพ โดยการจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในระยะยาว ครอบคลุมถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างความมั่นคง มั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศจะต้องมีทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวที่ชัดเจน โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับการปฏิรูปประเทศที่มุ่งสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ในอนาคต เน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคมนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560 - 2564)

บ้านวังนกไข่ หมู่ 8 ต.หนองนกไข่ อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ใกล้เคียง ๆ กับกรุงเทพมหานคร ท่ามกลางเมืองอุตสาหกรรมที่รายรอบนั้นยังมีชุมชนที่เข้มแข็ง และยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เป็นชุมชนที่คนน่ารักและเป็นมิตร หมู่บ้านที่เขียวขจี สงบ ร่มรื่น ที่บริเวณชุมชนรอบข้างรายล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรม ดังคำขวัญของจังหวัดสมุทรสาคร “เมืองประมง-ดงโรงงาน-ลานเกษตร-เขตประวัติศาสตร์” แต่ยังมีหมู่บ้านแห่งนี้ที่ยังสามารถเลี้ยงตัวเองด้วยอาชีพทำสวนเกษตร ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ไม่ถูกกลืนไปกับสังคมนอกข้าง เป็นต้นแบบของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งบ้านวังนกไข่ยังประสบความสำเร็จในเรื่องหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นศูนย์การเรียนรู้และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จัดทะเบียนเป็นโครงการเกษตรแปลงใหญ่ มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของเกษตรกรในหมู่บ้านมากกว่า 30 ครัวเรือนพื้นที่การทำสวนฝรั่งมากกว่า 300 ไร่ ฝรั่งเป็นผลผลิตที่มีชื่อเสียงและคุณภาพสามารถเลี้ยงคนในหมู่บ้านได้ มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนของคนในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นกันเองในหมู่บ้านภายใต้ชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านวังนกไข่” ที่มีเงินฝากของคนในหมู่บ้าน

มากกว่าหนึ่งล้านบาท สามารถนำเงินก้อนนี้มาบริหารช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้านโดยไม่คิดดอกเบี้ยมีการรวมกลุ่มสตรีที่เข้มแข็งสามารถสร้างงานสร้างอาชีพให้กับสตรีในกลุ่มหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่ดี กินดี พึ่งสังคมภายนอกน้อยที่สุดจนกลายเป็น “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” เป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลพระราชทาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ปี 2558 และเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสาคร เป็นแหล่งศึกษาดูงานต้นแบบของความพอเพียงการศึกษากันอย่างยั่งยืน

จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านวังนกไผ่มีทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทุนทางเศรษฐกิจที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นผลประโยชน์หรือต้นทุนส่วนรวมที่มาจากการช่วยเหลือและความร่วมมือกันระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมประกอบด้วยบุคคลทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและการจัดการ และด้วยการยืนอยู่บนฐานของทุนทางสังคมที่มั่นคงนี้ จึงทำให้ชุมชนบ้านวังนกไผ่ เป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการติดต่อสื่อสาร การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น มีการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนบ้านวังนกไผ่ได้รับรางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวังนกไผ่ขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้ใส่ใจในการออมเงิน ซึ่งเป็นกิจกรรมในการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์มีผลการดำเนินงานที่ดีมีสินทรัพย์รวมกว่า 1,300,000 บาท มีสมาชิกกว่า 100 คน ผลสำเร็จในเชิงรูปธรรมที่ประจักษ์ได้คือการที่ มีความเข้มแข็งจนสามารถได้รับรางวัล “สิ่งทอง” จากกรมการพัฒนาชุมชนและยังได้รางวัลกลุ่มออมทรัพย์ที่มีแผนธุรกิจระดับดี ปี 2563 ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาชุมชนหมู่บ้านวังนกไผ่ ความเป็นชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมที่มีและเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเป็นอย่างไร มีกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางอย่างไร เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไผ่
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไผ่
- 2.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไผ่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

3.ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บ้านวังนกไผ่: ชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง” ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้มีการกำหนดวิธีการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการศึกษา โดยผู้ศึกษาได้มีการแบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ขั้นตอน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจภาพรวมของการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากหนังสือวารสาร บทความวิชาการ รายงานประจำปี และเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาได้คำนึงถึงความสอดคล้องและความเกี่ยวข้องวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นกรอบสำหรับการศึกษา อภิปรายเนื้อหา และเป็นข้อมูลอ้างอิง

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน โดยเลือกจากผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ และกลุ่มต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่ที่มีความโดดเด่น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคำถามเพื่อประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย โดยผู้ศึกษาได้ตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงสมุดจดบันทึกเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยจำ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่วางไว้ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารการวิจัย (Documentary Research) การสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) มาประมวลเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และความสอดคล้องของข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายและสรุปผล

4. ผลการวิจัย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ 2) เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ 3) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ประชาสังคม ความเชื่อถือศรัทธาตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนจารีตประเพณี ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอื้ออาทร ความสามัคคี ความสามัคคีรวมพลังร่วม

ใจ และรวมความคิดของสมาชิกในกลุ่มหรือของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทักษะในการจัดการร่วมกันซึ่งจะเกิดความสามารถทักษะความชำนาญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสร้างสรรค์ และสั่งสมขึ้นมาเพื่อการดำรงชีพ บ้านวังนกไช้มีทุนทางสังคมทั้งหมด 7 ด้านดังนี้

4.1.1 ทุนทางจิตวิญญาณระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่น (spiritual capital on local gratitude system) ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด (Spirit Capital) สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอด ในความรู้สึกของคนที่ยึดบ้านเมืองเสียสละและดูแลสืบต่อชาวบ้านวังนกไช้เห็นถึงความสำคัญของการทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อช่วยพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของไทย ให้ก้าวสู่การเป็นผู้นำเกษตรสมัยใหม่อย่างยั่งยืน ผลผลิตได้มากขึ้น ห่วงไกลโรคภัย และทำให้ประหยัดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ย ไม่ต้องซื้อปุ๋ย สามารถเก็บเงินได้มากขึ้น เงินเหลือจากการทำเกษตรมากขึ้น อีกทั้งราคาผลผลิตที่ดีขึ้นจากการรวมกลุ่มกันทำเกษตรแปลงใหญ่ สวนฝรั่ง สิ่งสำคัญจะเห็นได้จากชาวบ้านวังนกไช้ไม่ขายที่ดินของตนเอง ให้นายทุน หรือโรงงานต่าง ๆ ที่เข้ามา นี่คือการรักและหวงแหนในผืนดินบ้านเกิดของตัวเองอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.1.2 ทุนทางสังคมปัญญา (Intelligent social capital) ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญาและวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัย 4 อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรคที่อยู่อาศัยรวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้เครื่องมือเครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดีความพอเพียงการอยู่ร่วมกันของผู้คนอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกันและกัน และไม่เอาเปรียบธรรมชาติ กิจกรรมในบ้านวังนกไช้ที่สะท้อนทุนทางสังคมปัญญา ได้แก่ การรวมตัวกันเพื่อทำขนมหวาน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเนื่องจากในบ้านวังนกไช้มีมะพร้าวเยอะ สามารถนำมาทำขนมหวานได้หลากหลายชนิด และกลายเป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา รุ่นลูก รุ่นหลาน เช่น การทำขนมขอมผกากรองที่ต้องอาศัยความละเอียดและใจเย็น ทำให้ขนมมีหน้าตาสวยงามน่ารับประทาน และการทำกะโหลกกะลา ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ไม่ว่าจะเป็นการนำมาประยุกต์ทำใส่เจลล้างมือ ทำช้อน ทำภาชนะใส่อาหาร เป็นต้น เป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นตำนานของปราชญ์ท้องถิ่นคนในบ้านวังนกไช้ วิถีชีวิตชาวบ้านตลอดจนวัฒนธรรมที่สั่งมาของการเรียนรู้ มีลักษณะโดดเด่นที่เน้นงานฝีมือของชาวบ้านที่สามารถพัฒนาและเพิ่มคุณค่าของวัสดุในท้องถิ่นและไม่ลายสิ่งแวดล้อม เป็นวิถีทางสังคมได้อย่างลงตัว

4.1.3. ทุนทางสังคมทรัพยากรมนุษย์ (Human resource social capital) เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรี ความเป็นคนไทยหรือแม้กระทั่งผู้นำทางความคิด ผู้นำทางเกษตรคนเหล่านี้จึงเป็นมีความสำคัญในฐานะผู้เชื่อมโยงวัฒนธรรมในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เกิดการหลอมรวมความคิดเข้าด้วยกันด้วยผู้นำเป็นตัวประสานเชื่อมโยง ภาพสะท้อนถึงทุนทางสังคมมนุษย์ที่บ้าน

วังนกไข่ คือการมีผู้นำที่ดี ผู้นำที่มีความเข้าใจชุมชน ผู้นำที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน รวมถึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ในกลุ่มต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่นั้นทำให้บ้านวังนกไข่ขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาบ้านวังนกไข่ โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีความมุ่งมั่น เชื่อมั่น กล้าเสี่ยง และสร้างความชำนาญจากการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียง จนเป็นต้นแบบให้คนในบ้านวังนกไข่ได้ มีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุผล มีความมุ่งมั่น มีความตั้งใจ และทุ่มเทต่อการพัฒนาหมู่บ้านของตนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็น “ความมุ่งมั่นและความเชื่อมั่นในตัวของผู้ผู้นำ” จะเห็นชัดเจนในตัวผู้ใหญ่บ้านวังนกไข่ ที่สามารถเป็นตัวอย่าง ศูนย์รวมของคนในหมู่บ้านเป็นที่รักของคนในหมู่บ้านและหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย และผู้นำชุมชนต่าง ๆ ของบ้านวังนกไข่ เช่น ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) มีส่วนทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเพราะผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน จะเข้าไปในครัวเรือนต่าง ๆ คอยให้คำปรึกษา แนะนำและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในครัวเรือน อีกหนึ่งคนสำคัญของบ้านวังนกไข่คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่คอยดูแลในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพพื้นฐานให้กับคนในชุมชนทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่ เข้าถึงระบบสาธารณสุข และคนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรง

4.1.4 ทูทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resource social capital) ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย พืชพันธุ์สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติดินน้ำป่าเขาเป็นทุนที่สำคัญทางชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้มูลค่าก็จะตามมาในบ้านวังนกไข่ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือดินด้วยเหตุผลที่จังหวัดสมุทรสาครเป็นที่ราบลุ่ม สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1-2 เมตร มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่จากทางด้านเหนือไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ดังนั้นดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์และด้วยการทำเกษตรที่ไม่ได้ใช้สารเคมียิ่งทำให้ดินคงความสมบูรณ์ มีน้ำธรรมชาติ มีแม่น้ำหลายสายที่สามารถดึงมาใช้ประโยชน์ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน แต่การบริหารจัดการน้ำโดยบ้านวังนกไข่มีคูคลองที่เกิดจากการขุดลอก ไหลผ่านบ้านวังนกไข่ ทำให้มีระบบน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ อย่างไม่ขาดแคลน ไม่มีภัยแล้ง และชาวบ้านบ้านวังนกไข่เองก็ทำสวนแบบมีร่องน้ำ ดังนั้น จึงสามารถนำน้ำมาใช้ในสวน ไร่นา ทางเกษตรได้เป็นอย่างดี

4.1.5 ทุนโภคทรัพย์ (wealth capital) ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างร่วมกันผลิตผลมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสมกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันรวมเป็นทุนของชุมชนอยู่ตลอดมาไม่ว่าจะเป็น กองทุนฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิตมีอยู่ในชุมชนทุกศาสนาส่งผล

ให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นพี่น้องไว้ใจกันก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คน ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินทางไปทางเดียวกัน ในบ้านวังนกไข่ จะมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านวังนกไข่ที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยในเรื่องของการออมเงินและช่วยเหลือซึ่งกันเองของคนในชุมชน ได้รับการสนับสนุนและก่อตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกะหุ้งแบน ในปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 113 คน มีเงินสะสมจะสะสมทั้งหมด 1,184,200 โดยเงินนี้เกิดจากการนำเงินมาออมในทุก ๆ เดือน เดือนละเท่า ๆ กัน อีกทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของบ้านวังนกไข่แห่งนี้ยังปล่อยกู้ให้สมาชิกในกลุ่มเอง โดยผู้กู้ทั้งหมด 55 ราย ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก ๆ ใช้เงินฝากของตัวเองเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน และยังมีสวัสดิการให้สมาชิกภายในกลุ่มออมทรัพย์ เช่น เมื่อมีเด็กแรกเกิดจะได้เงินช่วยเหลือ คนละ 500 บาท หรือเมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตจะมีเงินช่วยเหลือ 1000 บาท เป็นต้น ซึ่งเงินที่นำมาช่วยเหลือก็เกิดจากดอกเบี้ยที่ได้จากการปล่อยกู้ให้สมาชิก ถึงแม้ว่าจะปล่อยอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก ๆ ก็สามารถนำเงินตรงนี้มาบริหารจัดการตอบแทนสมาชิกกันเองในกลุ่ม จะเห็นได้ว่าการตั้งกลุ่มออมทรัพย์นี้ขึ้นมา ช่วยทำให้คนในชุมชนรู้จักประหยัด และมีวินัยในการออมเงิน และเมื่อจำเป็นก็สามารถหยิบยืมได้ โดยใช้เงินฝากของตัวเองเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน เป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์กับชุมชนบ้านวังนกไข่ ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่ควรต่อยอดและรักษาไว้อย่างยิ่ง

4.1.6 ทุนการตอบแทนกัน (reciprocation capital) เป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคม ในการตอบแทน การเป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่ ถึงแม้จะอยู่ในสังคมค่อนข้างจะอยู่ในจังหวัดที่เป็นสังคมเมืองแต่ยังมีการช่วยเหลือกันของชาวบ้านในการผลิตกันเอาแรง หรือคนส่วนใหญ่ที่เรียกว่าการลงแขก บ้านวังนกไข่มีผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จำนวนมากในแต่ละครัวเรือน นั่นก็คือ ฝรั่ง จะเห็นได้ว่าเมื่อบ้านไหนถึงช่วงเก็บฝรั่งทางชาวบ้านหรือชาวสวนใกล้เคียงก็จะมาช่วยกันเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อให้แล้วเสร็จส่งทันตามกำหนด เมื่อสวนนี้เก็บผลผลิตหมด อีกสวนจะถึงเวลาเก็บก็ไปช่วยเก็บฝรั่งเป็นการเอาแรงกันเพื่อช่วยเหลือกันก็ยังมีพอให้เห็นในบ้านวังนกไข่แห่งนี้

4.1.7 ทุนการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit capital) เป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง หมายถึง การใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้วยังแฝงนัยยะการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันเป็นของสมาชิกในชุมชน ในบ้านวังนกไข่มี “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)” ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยภายในศูนย์จะเป็นแหล่งเรียนรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จะทำ

เป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงเล็ก ๆ แบ่งเป็นสัดส่วน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ปลูกบ้าน ทำสวน เลี้ยงสัตว์โดยตัวผู้ใหญ่บ้านเองจะทำเป็นต้นแบบให้เห็นเป็นของจริงภายในบ้านผู้ใหญ่เองและเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้บุคคลภายนอกอีกด้วย

4.2 เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านวังนกไผ่

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สองเพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไผ่ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ผลสรุปดังนี้ (ผลสรุปมาจากการสัมภาษณ์ และสำรวจภาคสนาม)

4.2.1 ความช่วยเหลือจากรัฐ

บ้านวังนกไผ่ได้รับทุนความรู้จากภาครัฐในเรื่องของการทำเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาชุมชนและการเกษตร เริ่มจากในปี 2557 บ้านวังนกไผ่ ได้รับการพิจารณาจากจังหวัดสมุทรสาคร ผ่านกรมการพัฒนาชุมชน ให้เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จึงได้มาจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในขั้นตอน แนวทางปฏิบัติ พร้อมกับประชาสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้อย่างทั่วถึง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีบทบาทที่ได้เข้ามาช่วยชาวบ้านวังนกไผ่เป็นอย่างยิ่ง เพราะบ้านวังนกไผ่ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร การทำสวนฝรั่ง มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ในการทำเกษตร ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทนสารเคมี เป็นแหล่งผลิตและขยายสารชีวภัณฑ์ จึงได้จัดตั้งเป็น “ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน” ใช้ปุ๋ยหมัก/ ปุ๋ยอินทรีย์ปรับปรุงบำรุงดิน ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ให้คำแนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติ โดยจัดตั้งเป็น “ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน” มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่ง ในชุมชนเพื่อบริหารจัดการด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน ภายใต้ “แปลงใหญ่ฝรั่ง ตำบลหนองนกไผ่” เพิ่มรายได้โดยการแปรรูปฝรั่ง และพัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้นักท่องเที่ยวมาชมและซื้อผลไม้ในสวน จัดตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนบ้าน วังนกไผ่” มีการจัดทำบัญชีฟาร์ม และนำความรู้เผยแพร่ให้กับเกษตรกรผ่าน “ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)” และเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์

4.2.2 การเป็นบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทำแผนชุมชนตลอดจนการเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ทำให้ทราบถึง การดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น ค่าครองชีพสูง รายได้ต่ำ สินค้าภาคเกษตรราคาตกต่ำ ปัจจัยการผลิตราคาสูง การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมและไม่คุ้มค่า ในขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมเข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อม

เปลี่ยนแปลงมากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับในปัจจุบันประชาชนยังขาดองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของกระแสวัตถุนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ หลังจากชาวบ้านวังนกไช้ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อก็สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ทำให้หมู่บ้านวังนกไช้ กลายเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำได้จริง และเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากคนในจังหวัดและบุคคลหน่วยงานอื่น ๆ และได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย นั้นแสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านวังนกไช้ สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของตนเอง และของชุมชนบ้านวังนกไช้

4.2.3 การทำเกษตรอินทรีย์

บ้านวังนกไช้มี “ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลหนองนกไช้” ส่งเสริมการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) มีการผลิต-ขยาย และการใช้เชื้อแบคทีเรีย (บีที) การผลิต-ขยาย และการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา ชีวภัณฑ์เห็ดเรืองแสงสิรินธรมีความคุ้มค่าเดือนฝอยรากปม การผลิตและการใช้น้ำหมักสมุนไพรหนอนตายหยาก(เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง) มีการอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรเป็นประจำทุกปี โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเพื่อนำไปปรับใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ใหญ่บ้านเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไปที่เข้ามาอบรมและศึกษาดูงาน ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทางสำนักงานเกษตรอำเภอได้เข้ามาจัดตั้ง “ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนตำบลหนองนกไช้” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการดินและการใช้ปุ๋ยอีกทั้งยังให้บริการตรวจวิเคราะห์ดิน ให้คำแนะนำการจัดการดินและการใช้ปุ๋ยเบื้องต้น พร้อมทั้งจัดหาและบริการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำ สามารถเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิตลดต้นทุนการผลิต

4.2.4 การพึ่งตนเอง

บ้านวังนกไช้ มีการพึ่งตนเอง คนในชุมชนสามารถจัดการที่ดินของตนเองได้มีความรักและหวงแหนในที่ดินของตนเองที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ให้เห็นได้จากว่า บ้านวังนกไช้ นั้นอยู่จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกระทุ่มแบน ซึ่งจังหวัดนี้คือดงโรงงาน ไปทางไหนของจังหวัดก็จะพบเห็นแต่โรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนสมุทรสาคร แต่บ้านวังนกไช้ หมู่ 8 แห่งนี้ ไม่มีโรงงานเลยที่เข้ามาตั้ง และคนในบ้านวังนกไช้ก็สามารถอยู่ได้ด้วยอาชีพเกษตร ทำสวน ปลูกพืชสวนครัว ปลูกไม้ผลเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ ปลูกทุกอย่างที่กินได้ มีเหลือก็หยิบยื่นแบ่งปันกันและกัน ถ้อยที่ถ้อยอาศัย เพราะบ้านวังนกไช้มีความรักและหวงแหนในที่ดินของตนเองไม่ยอมขายที่ดิน แม้จะอยู่ในเขตอุตสาหกรรมโรงงาน และที่ดินมีราคาแพงมาก ๆ ก็ตาม ชุมชนบ้านวังนกไช้พิสูจน์ได้หลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่าง ว่าเงินทองไม่ใช่ความสุข

ทั้งหมดของชีวิตเสมอไป การบริหารจัดการครัวเรือนและชีวิตของตัวเองต่างหากที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริง

“การรู้จักตนเอง รู้จักกิน รู้จักใช้ และการเหลือเก็บเพื่อไม่ให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน ไม่ก่อหนี้สินด้วยความโลภและเกินตัว รู้จักเลือกเข้าสังคมให้พอเหมาะ การหลีกเลี่ยงอบายมุข รู้จักการให้แก่ผู้เดือดร้อน ทำบุญอย่างมีสติไม่อวดหน้าใหญ่ใจโต เราก็ออยู่ได้” นายธวัช อุทัย (ผู้ใหญ่บ้าน) สัมภาษณ์เมื่อ 1 ตุลาคม 2564

4.3 การจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

ผลการวิจัยข้อนี้จากวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายที่ศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (ผลการวิจัยได้จากการสัมภาษณ์การลงพื้นที่ภาคสนาม) การจัดการอย่างเป็นองค์รวมที่เกิดขึ้นที่บ้านวังนกไข่ การนำผลผลิตมาแปรรูป การนำเอกลักษณ์ด้านการเกษตรมาเป็นเอกลักษณ์ให้ชุมชน ปรากฏในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจัดเป็นทริปท่องเที่ยว 1 วัน นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสบรรยากาศ การล่องเรือในสวนชมฝรั่ง อินทผาลัม มะละกอ เดินชมสวนผักผลไม้ต่าง ๆ ของคนในชุมชน การเก็บฝรั่งจากต้น เป็นการได้ใกล้ชิดธรรมชาติเสพความสุขกับสีเขียวที่อยู่ไม่ไกลกรุงเทพ และนอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้ ดูนาน สำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจการปลูกฝรั่ง ทำสวนเกษตรอินทรีย์หรือการศึกษาเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีศูนย์การเรียนรู้ให้ศึกษาดูนานได้ ปัจจุบันบ้านวังนกไข่มีจุดท่องเที่ยวที่สามารถพาคณะดูงานเยี่ยมชมนอกเหนือจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ การทำขนมไทยประยุกต์ การทำไข่เค็ม การสานตะกร้าจากใบมะพร้าว เป็นต้น เลือกซื้อผักสดจากชาวบ้าน บ้านวังนกไข่แห่งนี้มีสโลแกนว่า “ดูงานครบ จบที่เดียว เที่ยวได้ด้วย” โดยสามารถแบ่งการจัดการทุนทางสังคมได้ แยกเป็นประเด็นดังนี้

4.3.1 ความเชื่อมโยง การสร้างคุณค่าของผลผลิต

ในบ้านวังนกไข่มีความเชื่อมโยงของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายอย่าง เพราะชุมชนบ้านวังนกไข่ เล็งเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมาเพิ่มมูลค่าสร้างคุณค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ เช่น กะลามะพร้าวที่ไม่มีค่านำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ สิ่งของเครื่องใช้ ใบมะพร้าวนำมาสานเป็นตะกร้าใส่สิ่งของ ใบเตยนำมาทำดอกไม้บูชาพระและประดับตกแต่ง หรือแม้แต่ร่องสวน ที่ไม่ใช่แค่การกักเก็บน้ำในการทำสวนเท่านั้นแต่สามารถทำเป็นที่ท่องเที่ยวได้ สวนฝรั่งธรรมดา ๆ แทนที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วขายแต่ชุมชนบ้านวังนกไข่แห่งนี้ก็สามารถนำมาสร้างมูลค่าด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

เชิงเกษตรได้เป็นอย่างดี หรือไม่ว่าแต่การนำฝรั่งมาแปรรูป เป็นฝรั่งถดรูป ขายนักท่องเที่ยว จากผลผลิตในสวนสู่เศรษฐกิจชุมชนเป็นสินค้าโอท็อปที่แสดงถึงความเป็นบ้านวังนกไข่ได้เป็นอย่างดี

4.3.2 การจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการ

การบรรลุผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาใด ๆ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ย่อมจะต้องมาจากเหตุปัจจัยหลายประการ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนา นั้น มีอยู่ด้วยกันหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และปัจจัยทางสังคม ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ เรียกว่า “ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนา” เหล่านี้รวมกันคือการพัฒนา บ้านวังนกไข่นั้นเกิดการพัฒนาจนปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นว่าบ้านวังนกไข่ อยู่ดี กินดี มีสุข พึ่งตนเองได้ นั่นก็เพราะเกิดจากหลาย ๆ ปัจจัยด้วยกันโดยเฉพาะผู้นำ ผู้นำที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สามารถผลักดันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าถึงชาวบ้านได้โดยแท้จริง สามารถเป็นแบบอย่างสามารถเป็นที่ปรึกษา การมีผู้นำที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านและบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ให้ชาวบ้านชุมชนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด การที่ผู้นำสามารถดึงศักยภาพของตัวเองของชุมชน ของชาวบ้านออกมาได้ จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับทุกบ้าน บ้านวังนกไข่เป็นเกษตรแปลงใหญ่สวนฝรั่ง ที่ได้จดทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต่อมาพัฒนาต่อยอดเป็นวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านวังนกไข่ แหล่งเรียนรู้เกษตรแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร มีการเรียนรู้การใช้ชีวภัณฑ์กำจัดแมลงศัตรูพืชเพื่อเกษตรปลอดภัย แทนการใช้สารเคมี เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชาวบ้านการทำสวนฝรั่งเปิดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชุมชนชาวบ้านเกี่ยวกับการทำสวน คนที่มาเที่ยวที่นี่จะได้ลองแพ ตัดฝรั่งสด ๆ จากต้น ฝรั่งที่นี่ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีการเรียนรู้การทำรูปฝรั่ง การเรียนรู้ตัดกิ่งฝรั่ง การตัดฝรั่งอย่างไรให้หวานสดกรอบ ฝรั่งที่นี่แตกต่างจากที่อื่นคืออยู่บนร่องน้ำ และมีกิ่งโน้มลงมา การมีสวนร่องทำให้ฝรั่งได้รับน้ำที่เพียงพอทำให้ฝรั่งมีรสหวานกรอบ ซึ่งทำให้แตกต่างจากฝรั่งที่อื่น และอีกอย่างการปลูกฝรั่งแบบร่องสวนทำให้ฝรั่งได้รับน้ำตลอดอีกทั้งชาวบ้านจะปลูกพืชคลุมเพื่อการเก็บความชุ่มชื้นและป้องกันวัชพืชขึ้น ทำให้ฝรั่งที่นี่ สด หวาน กรอบ นอกจากนั้นที่นี่ยังมีศูนย์เพาะพันธุ์ควายไทยบ้านควายไทย แล้วก็มีกลุ่มแม่บ้านทำขนมไทยต่าง ๆ นักท่องเที่ยวสามารถมาเรียนรู้การทำขนมไทยได้ นี่คือการบูรณาการอาชีพที่สำคัญของบ้านวังนกไข่และเห็นเป็นรูปธรรมเอาอาชีพที่ชาวบ้านทำอยู่แล้วนั้นคือสวนฝรั่งมาต่อยอดบูรณาการทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรและแหล่งศึกษาดูงานของบุคคลภายนอกได้ ทำให้ชาวบ้าน บ้านวังนกไข่ หมู่ 8 แห่งนี้มีรายได้เสริมและทำให้บ้านวังนกไข่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก กลายมาเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ตัวผู้นำ ตัวชาวบ้านสามารถถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่มีให้ผู้มาศึกษาดูงานได้ จะเห็นได้ว่าบ้านวังนกไข่สามารถบูรณาการสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน อย่างสวนฝรั่ง ให้

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต การที่ชุมชนได้นำสินค้าต่าง ๆ ออกมาขาย ก็เกิดจากการบูรณาการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนสะท้อนออกมาให้เห็นว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำได้จริง และเป็นพื้นฐานของการต่อยอดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในบ้านวังนกไผ่ การจะพัฒนาอะไรหรือทำกิจกรรมอะไรของคนในชุมชน หากชุมชนนั้นขาดแรงศรัทธา ขาดที่ปรึกษา ขาดผู้นำที่ดี ขาดหน่วยงานที่สนับสนุน ชุมชนนั้น ๆ ก็จะไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้

“...มีการเรียนรู้การใช้ชีวิตวิถีการดำรงชีพเพื่อเกษตรปลอดภัย แทนการใช้สารเคมี เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชาวบ้านการทำสวนฝรั่ง เปิดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชุมชนชาวบ้านเกี่ยวกับการทำสวน คนที่มาเที่ยวที่นี่จะได้ลองแพ ตัดฝรั่งสด ๆ จากต้น ฝรั่งที่นี่ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีการเรียนรู้การห่อรูปฝรั่ง การเรียนรู้ตัดกิ่งฝรั่ง การตัดฝรั่งอย่างไรให้หวานสดกรอบ ฝรั่งที่นี่แตกต่างจากที่อื่นคืออยู่บนร่องน้ำ และมีกิ่งโน้มลงมา การมีสวนร่องทำให้ฝรั่งได้รับน้ำที่เพียงพอทำให้ฝรั่งมีรสหวานกรอบ ซึ่งทำให้แตกต่างจากฝรั่งที่อื่น และอีกอย่างการปลูกฝรั่งแบบร่องสวนทำให้ฝรั่งได้รับน้ำตลอดอีกทั้งชาวบ้านจะปลูกพืชคลุมเพื่อการเก็บความชุ่มชื้นและป้องกันวัชพืชขึ้น ทำให้ฝรั่งที่นี่ สด หวาน กรอบ...และเป็นการเพิ่มรายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตรอีกทาง” (เจ้าของสวนปณิศา ,สัมภาษณ์เมื่อ 1 ตุลาคม 2564)

5.อภิปรายผล

การอภิปรายผลแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

5.1 ทูทางสังคมของบ้านวังนกไผ่

บ้านวังนกไผ่นั้นมีทุนทางสังคมทั้ง 7 ทุน เป็นพื้นฐานของความสำเร็จให้บ้านวังนกไผ่ในวันนี้ การที่ชุมชนบ้านวังนกไผ่มีทุนทางด้านจิตวิญญาณเห็นความสำนึกในท้องถิ่นจะเห็นจากการรักและหวงแหนพื้นดินของตนเอง และทุนทางด้านมนุษยธรรมความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความกตัญญูกับผู้ที่มีพระคุณ มีจิตใจที่ดีงาม เสียสละและอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยกัน ทำให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกิดการไว้วางใจเชื่อใจกัน จนทำให้เกิดทุนภาคทรัพย์สามารถจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเป็นเงินทุนเงินออมช่วยเหลือกันเองในชุมชนนี้ก็เพราะความไว้วางใจกันช่วยเหลือกันเป็นทุนทางสังคม ที่อยู่ในด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังนกไผ่ เป็นการตอบแทนกัน และกลายเป็นทุนการใช้ประโยชน์

ร่วมกัน การบูรณาการทรัพยากรของชุมชนบ้านวังนกไผ่จากแค่การเป็นอาชีพชาวสวนธรรมดาสามารถบริหารจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์ศึกษาดูงานได้ตรงนี้คือทุนทางทรัพยากรมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีของ โรเบิร์ต พูทนาม (Robert Putnam, 1993: 167) ที่กล่าวว่าทุนทางสังคมคือ รูปแบบของการจัดองค์การที่ประกอบไปด้วยความเชื่อใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norm) และเครือข่าย (Network) ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยทุนทางสังคมจะเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายของสังคมโดยอาศัยความเชื่อใจ ไม่ใช่แค่ระดับบุคคลต่อบุคคล แต่เป็นระดับในองค์กรรวมของสังคม และสามารถคาดหวังได้ว่าสิ่งที่เราทำไปนั้น ผู้อื่นก็จะตอบรับกลับมาในทางเดียวกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงก่อตัวเป็นสถาบัน (Institution) และจุดมุ่งหมายของสถาบันก็คือการจัดการกับปัญหาที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ (Collective Action Problem) แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสมาชิกทั้งหลายในสังคมและมีทุนทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนความสัมพันธ์ดังกล่าว

ทุนทางสังคมทั้ง 7 ด้านของบ้านวังนกไผ่นั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาบ้านวังนกไผ่ ทำให้บ้านวังนกไผ่สามารถนำบูรณาการทุก ๆ อย่างเข้าด้วยกัน หลักพื้นฐานของทุนทางสังคมที่มีทำให้คนในชุมชนเกิดผลประโยชน์ร่วมกันนั้นคือการสร้างรายได้ให้กับอาชีพเกษตรกร สามารถรวมกลุ่มกันต่อราคาผลผลิต รวมกลุ่มกันต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้มีผลผลิตจำหน่ายในพื้นที่และได้รายได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน บ้านวังนกไผ่มีการช่วยเหลือตอบแทนกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2544:6) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมมีความจำเป็นและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายในสังคมไทยทุนทางสังคมอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1. หลักการตอบแทนกันตอบ (Reciprocity) ถือว่าเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทน การเป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ 2. หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communalism) เป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง หมายถึง การใช้พื้นที่ส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้วยังแฝงนัยยะการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันเป็นของสมาชิกในชุมชน

5.2 การจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไผ่

เศรษฐกิจพอเพียงของวังนกไผ่ ไม่ได้ไปทางเดียวกับโคก หนองนา โมเดล แต่ใช้ “หลักการ” มาประยุกต์ในการดำเนินชีวิต ภาวะผู้นำ หมู่บ้าน บ้านวังนกไผ่ มีผู้ใหญ่บ้านที่เข้มแข็ง มีความรอบรู้ เป็นปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน และเป็นผู้นำที่เป็นนักพัฒนา เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงให้เห็นเป็นที่

ประจักษ์ ด้วยการกระทำที่เป็นต้นแบบ และรางวัลต่าง ๆ ที่ได้รับ แสดงให้เห็นถึงการมีความสามารถในการแสวงหาช่องทางที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนและชาวบ้านในชุมชนให้ดีขึ้น ความร่วมมือของคนในชุมชน ชาวบ้านในหมู่บ้าน บ้านวังนกไข่ เป็นผู้ตามที่ดี ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นพัฒนากร เจ้าหน้าที่อบรบและหน่วยงานอื่น ๆ ในการรับทราบแนวทางปฏิบัติและการพัฒนาหมู่บ้าน ได้เข้ามาสนับสนุนแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านโดยการเข้าร่วมประชุมและอบรม แสดงความคิดเห็นและ เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหามาช่วยเหลือนับสนับสนุนในส่วนที่เกินความสามารถของคนในชุมชน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักใคร่ปรองดอง มีการแบ่งปันความรู้และสิ่งของต่าง ๆ ระหว่างกันภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนรักและสามัคคีกัน ยินดีที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเป็นไปอย่างราบรื่น การสนับสนุนจากภาครัฐ หมู่บ้าน บ้านวังนกไข่ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ อาทิ กรมการพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้มีการช่วยจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อจัดสรรโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน ตามแผนชุมชนที่ได้เสนอความต้องการไว้ในแผนพัฒนาเป็นประจำทุกปี มีการเข้ามาให้ความรู้โดยการจัดการอบรมและให้เงินทุนเพื่อการลงทุนในการธุรกิจชุมชน จึงทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้เพิ่มพูนความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชน มีปัจจัยด้านตัวเงินในการลงทุนประกอบอาชีพโดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้อื่น ๆ ลดปัญหาหนี้ในระบบในชุมชน มีการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านท่องเที่ยว ด้านการแปรรูปผลไม้ ด้านการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และยังมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำเพื่อแก้ไขปัญหาคนว่างงานอีกทางหนึ่งด้วยจากที่กล่าวมา จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศาล ทำสวน (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่โดยมี ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านจิตใจ และด้านสังคม นอกจากนี้ทางด้านผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและผู้นำมีการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง เป็นแบบอย่างที่ดีจนเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม และผลการวิจัยพบว่ากระบวนการในการเรียนรู้สู่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยผ่านเวทีประชาคมของชุมชนซึ่งทางออกในการแก้ปัญหามุ่งเน้นการพัฒนาที่

ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลไกหลัก และบ้านวังนกไข่นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกวิท พวงงาม (2545: 8) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความเข้มแข็งชุมชนควรมีหลักการดังนี้ 1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนา ศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษา ผลประโยชน์ของชุมชนด้วย ตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีชีวิตและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการ เป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง 2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำและร่วม เรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะบ้านวังนกไข่นั้นเกิดการพัฒนาจนเป็นต้นแบบ การเป็นต้นแบบได้แสดงว่าสามารถทำได้จริง และในปัจจุบันเกิดการบูรณาการต่าง ๆ มากมาย ๆ จากชุมชนเองและทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่นั้นมีความเข้มแข็งอย่างในปัจจุบัน

5.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่นเพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

บ้านวังนกไข่นั้น มองเพียงผิวเผินชาวบ้านก็ทำอาชีพเกษตร ปลูกผัก ทำสวนไปตามชาวบ้านปกติ แต่ไม่ใช่เพียงเท่านั้นถ้าได้เข้าไปสัมผัสจะพบว่าชุมชนบ้านวังนกไข่นั้น ไม่ใช่แค่เพียงทำสวน ทำเกษตรเหมือนบริบทสังคมไทยทั่วไป แต่ที่ชุมชนบ้านวังนกไข่นั้น มีการบูรณาการของทุกอาชีพให้เกิดรายได้หลาย ๆ ทาง นอกจากรายได้หลักจากการเกษตรเหล่านั้น เพราะในปัจจุบันชุมชนบ้านวังนกไข่นั้นได้มีการรวมกลุ่มกันทำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านวังนกไข่นั้นมา บูรณาการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศึกษาดูงานครบวงจร บ้านวังนกไข่นั้น สามารถเดินทางโดยรถยนต์ มีจุดท่องเที่ยว มากกว่า 10 จุด อาทิ สวนฝรั่งโฮมสเตย์ , ร้านชาดาวอินคา และเค้กฝรั่ง เค้กส้ม น้ำฝรั่ง น้ำอินผาลัม สวนปาล์ม, ล่องแพเก็บฝรั่ง, ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง, สวนผักทองสีมา, บ้านวิถีพอเพียง, บ้านสวนบ้านวังนกไข่น, บ้านอนุรักษ์ควายไทย ทำเรือชมคลอง โดยสิ่งที่โดดเด่นของทางกลุ่มคือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีฐานการเรียนรู้ บ้านวังนกไข่น ยังมีความโดดเด่นอีกเรื่องมาก ๆ คือ เรื่องการทำสวนฝรั่ง เป็นสวนได้รับมาตรฐาน GAP จนสามารถสร้างความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง นอกจากจะรวมตัวเป็นกลุ่มเกษตรแปลงใหญ่ ที่เป็นหลักประกันได้ว่าคนที่นี่สามารถรวมตัวกันได้อย่างแน่นแฟ้น ฝรั่งที่อร่อย ยังสามารถรวมผลผลิตขายเพื่อไม่ให้ราคาตกต่ำแล้ว ยังสามารถต่อยอดเรื่องการท่องเที่ยวได้อีกด้วย หมู่บ้านวังนกไข่น ได้ใช้กระบวนการพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเห็นว่าเป็นแนวทางที่ได้ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนได้ยึดถือกระทำมาโดยตลอด จากที่กล่าวมาทั้งสิ้นคือการบริหารจัดการทุนทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ซึ่งได้กล่าวว่า การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนั้น ชุมชนต้องมีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวในการหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ต้องรับทราบข่าวสารในด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน และวัชรพงศ์ ใจสุยะ (2555) ที่กล่าวว่า ผู้นำหมู่บ้านต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องรักการเรียนรู้ หมั่นพัฒนาตนเองและผู้อื่น มี

ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทุ่มเท รักคนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ลูกบ้านแบบเสมอต้นเสมอปลาย จนคนในชุมชนยกย่องและยอมรับ เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผล จึงจะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนั้นประสบความสำเร็จ

6. ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การจัดการทุนทางสังคมที่เป็นระบบขั้นตอนนั้นสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนได้จริงและเห็นผล เพียงแต่ว่าผู้วิจัยต้องศึกษาบริบทชุมชนนั้นให้ถ่องแท้ว่าชุมชนนั้น ๆ มีทุนทางสังคมอะไรบ้างที่จะสามารถดึงมาพัฒนาศักยภาพต่อไปได้
2. หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกรมการพัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และหน่วยงานอื่น ๆ สามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ได้ เพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านวังนกไข่ต่อไปอย่างยั่งยืน
3. ชุมชนหมู่บ้านที่ต้องการต้นแบบทางการศึกษาในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำบ้านวังนกไข่ เป็นแบบอย่างได้ โดยที่คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ได้เน้นเรื่องการเกษตรอย่างเดียว และสามารถนำคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ให้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้มากมาย และสามารถนำมาบูรณาการกับทุนทางสังคมที่มีในชุมชนได้เป็นอย่างดี
4. นำรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมและการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นทุนด้านต่าง ๆ มาพัฒนาบูรณาการร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชนที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปปรับปรุงใช้กับชุมชนอื่น ๆ และปัญหาของการพัฒนาและการบริหารจัดการทุนชุมชน เพื่อการปรับปรุงให้รูปแบบมีความเหมาะสมต่อชุมชนยิ่งขึ้นต่อไป

7. อ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.
- จำรัส โคตะยนต์. (2553). ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” กรณีศึกษาหมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอร้อยชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ชูติรักษ์ ใจชื่น. (2549). การศึกษาการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างความมั่นคงของมนุษย์ : ศึกษา กรณีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร. ภาควิชาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- วิศาล ทำสวน. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา หมู่บ้าน ป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยรัตนนคร.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชน ในการ พัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-12. สืบค้น 19 /06/ 2564, http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2553). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 21/06/2563 http://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) สืบค้น 19/ 06/2564, <http://www.thailibrary.in.th/2019/08/20/national-strategy-20yrs/>
- Putnam, R. D. (1993). Making democracy work: Civic traditions in modern Italy. Princeton, NJ: Princeton University Press.

แนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

Guidelines for Environmental Management Education for Sustainable Development of Schools under Pathum Thani Primary Educational Service Area office 1

ปัทมา พูนทรัพย์¹, เกสินี ชิวปรีชา^{2*}, อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์³, รุจา รอดเข็ม⁴ และ นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง⁵
Patima Poonsub¹, Kesinee Chiwpreecha^{2*}, Utaiwan Pongboriboon³,
Ruja Rodkhem⁴, and Narit Sangsuksawang⁵
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย¹⁻⁵
Eastern Asia University, Thailand¹⁻⁵

*Corresponding Author's Email: kesinee@eau.ac.th

Received: 21/01/2021, Revised: 09/03/2022, Accepted: 25/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.3

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และนำเสนอแนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 80 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และขั้นตอนที่ 2 วิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ใช้สถิติพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการบริหาร พบว่า มีปัญหาด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับแนวทางการบริหาร มีแนวทางดำเนินการครบทุกมิติ ทั้งมิติด้านนโยบาย สิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ มิติการจัดกระบวนการเรียนรู้ มิติด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และมิติการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีแนวทางสำคัญด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

คำสำคัญ: 1. สิ่งแวดล้อมศึกษา, 2. การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

The aims of this research were to study the states, problems and Guidelines for Environmental Management Education for Sustainable Development of Schools under Pathum Thani Primary Educational Service Area office 1. Using Mixed- methods research approach. Step 1 Quantitative method by using the sample of the study were 80 academic teachers. The research instrument was a 5-rating scaled questionnaire. The research instruments were a questionnaire. The data were analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation. Step 2 Qualitative method by using interviews with 9 experts. The data were content analysis and descriptive.

The research results were as follows: The overall of states at the high level. The problems at the high level such as participation and network for the Environmental Management Education for Sustainable Development. Guidelines for Environmental Management Education for Sustainable Development of Schools such as the curriculum development and teaching on Sufficiency Economy Philosophy approach and Environmental Education consciousness promoting.

Keywords: 1. Environmental Management Education, 2. Sustainable Development

1. บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายและจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ด้านการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนตามวิสัยทัศน์ของอีโคสคูล (Eco-School) และแนวทางการพัฒนาทั้งโรงเรียน ประกอบด้วยพันธกิจ 4 มิติ ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนตามเงื่อนไขและความพร้อมของแต่ละโรงเรียน ได้แก่ 1. มิติด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ คือ กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และนโยบายด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ชัดเจน และมีโครงสร้างการบริหารและแต่งตั้งคณะทำงาน 2. มิติการจัดกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยควรมีการบูรณาการแนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าในกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมผู้เรียน 3. มิติด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อเอื้อให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำ การใช้พลังงานการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพการใช้วัสดุครุภัณฑ์อย่างรู้คุณค่าและการกำจัดที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การจัดการสภาพแวดล้อมและการฟื้นฟูอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในโรงเรียน เป็นต้น และ 4. มิติการมี

ส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งภายในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนชุมชน ครอบครัว ของนักเรียน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรและกลุ่มต่าง ๆ หน่วยงานเอกชนและหน่วยงาน ราชการก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564: 5)

สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เสรี วรพงษ์ (2557: 163) ได้อธิบายว่า “สิ่งแวดล้อม ศึกษา” หมายถึงกระบวนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติและรู้จักรับผิดชอบ ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการร่วม ช่วยให้ บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มคนเกิดความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาเจตคติในการระวังก รักษา ห่วงใย เสริมสร้างการปฏิบัติตนอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ ยั่งยืน จะสามารถดำเนินการให้สำเร็จได้นั้น ต้องใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีและสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวของมนุษย์ เพราะการนำสิ่งแวดล้อมศึกษามาปรับใช้เพื่อปรับเปลี่ยน พฤติกรรมในตัวของมนุษย์ นอกจากนั้นแล้ว ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาครูในรูปแบบที่หลากหลายอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งทักษะ ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564: 7)

โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการ ปฏิบัติจริง และเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองเพื่อสิ่งแวดล้อมที่พร้อมจะลงมือปฏิบัติอย่างมีความรับผิดชอบต่อชี ศคส์ได้นำแนวคิด “การพัฒนาทั้งโรงเรียน” (Whole – school Approach) มาเป็นแนวทางในการ สร้างสรรค์โรงเรียน ซึ่งสาระสำคัญของการพัฒนาทั้งโรงเรียนคือ การดำเนินงานอย่างครอบคลุมทุก องค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (หรือหลายเรื่อง) โดยผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบดำเนินไปด้วยความราบรื่นคือ ผู้บริหารโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564: 3)

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่มี สิ่งแวดล้อมเป็นคูคลอง ซึ่งได้รับมอบนโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยการบูรณาการกับการ จัดการเรียน การสอน เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่จำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไข อย่างเร่งด่วน ในด้านจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่บริเวณชุมชน เมืองที่ล้อมรอบไปด้วยคลอง สวน ไร่นา รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้กับบริเวณโรงเรียนค่อนข้างจะแออัด จึง เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาด้านมลพิษ ประกอบกับนักเรียนขาดทักษะและคุณลักษณะในการรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนซึ่งสังเกตได้จากปริมาณขยะที่มีจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังขาด จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ยังขาด ประสิทธิภาพในการพัฒนานักเรียนให้มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปทุมธานี เขต 1, 2563: 1)

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพปัญหาในการบริหารของโรงเรียน รวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ในการนำข้อค้นพบไปใช้ในการแก้ปัญหาทางการบริหาร ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

2.2 เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัย ดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 1 จำนวน 102 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 จำนวน 80 โรงเรียน ได้มาโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของ Krejcie & Morgan (1970: 608)

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครู จำนวน 320 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 80 โรงเรียน ได้ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 1 คน รวม 80 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ สภาพและปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

- 1) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์
- 2) เครื่องมือวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structural Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติพรรณนา

4. ผลการวิจัย

4.1 สภาพและปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 ดังตาราง 4.1

ตาราง 4.1 แสดงค่าเฉลี่ย()และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของสภาพและปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

การบริหารแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	สภาพการดำเนินงาน			ปัญหาการดำเนินงาน		
	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1. มิติด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ	4.02	0.61	มาก	4.42	0.65	มาก
2. มิตินโยบายกระบวนการเรียนรู้	3.54	0.66	มาก	3.35	0.55	ปานกลาง
3. มิตินโยบายระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน	3.71	0.62	มาก	4.45	0.60	มาก
4. มิตินโยบายมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา	3.23	0.59	ปานกลาง	4.60	0.54	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	3.62	0.61	มาก	4.20	0.59	มาก

จากตาราง 4.1 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($= 3.62$, $SD = 0.61$) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มิติด้านนโยบาย สิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ($= 4.02$, $SD = 0.66$) รองลงมา ได้แก่ มิติด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($= 3.71$, $SD = 0.62$) และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มิติการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.23$, $SD = 0.59$)

ปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($= 4.20$, $SD = 0.59$) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่าย สิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ($= 4.60$, $SD = 0.54$) รองลงมา ได้แก่ ปัญหาด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($= 4.45$, $SD = 0.60$) ส่วนปัญหาน้อยที่สุด คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.35$, $SD = 0.55$)

4.2 แนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1

4.2.1 มิติด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) โรงเรียนมอบนโยบายให้กับครู นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา พร้อมทั้งสื่อสาร ชี้แจง ทำความเข้าใจ เพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
- 2) มีแผนพัฒนางานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง
- 3) มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและรายงาน

4.2.2 มิติการจัดการกระบวนการเรียนรู้

1) จัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Eco School) มาใช้ในโรงเรียน

2) การจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและส่งเสริมระบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3) มีระบบการวัดและประเมินผลการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

4.2.3 มิติด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน

- 1) วางแผนการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน
- 2) จัดอุปกรณ์สื่อการเรียนรู้/ทรัพยากร ต่าง ๆ เพื่อทำกิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อม
- 3) ส่งเสริมระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ

4.2.4 มิติการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

- 1) ส่งเสริมการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ครู นักเรียน บุคลากรทางการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน
- 2) พัฒนาแหล่งบริการความรู้แก่ชุมชนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในชุมชน
- 3) สร้างเครือข่ายชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรอบ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ มีประเด็นอภิปรายดังนี้

1. จากผลการวิจัย ที่พบว่า สภาพการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และในมิติด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ มีสภาพการบริหารอยู่ในระดับมาก นั้น อาจเนื่องมาจากผู้บริหารได้ดำเนินการตามนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2564 คือ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด นั้น อาจเป็นเพราะผู้บริหารยังไม่สามารถดำเนินการบริหารแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ตามนโยบายที่วางไว้ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสรี วรพงษ์ (2564) ที่กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ว่าเป็นกระบวนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเจตคติและรู้จักรับผิดชอบ ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการร่วม การบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาประชากรให้ตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนมี ความรู้ เจตคติแรงจูงใจ ค่านิยม และทักษะที่จำเป็นสำหรับปรับปรุง สิ่งแวดล้อม สามารถทำงานร่วมกับบุคคลและส่วนรวม เพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า แนวทางการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 มีแนวทางดำเนินการครบทุกมิติ ทั้งมิติด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ มิติการจัดกระบวนการเรียนรู้ มิติด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และมิติการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อม

ศึกษา โดยมีแนวทางสำคัญด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกระบวนการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยมีหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับพันธกิจที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) กล่าวว่า โรงเรียนมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการปฏิบัติจริง และเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองเพื่อสิ่งแวดล้อมที่พร้อมจะลงมือปฏิบัติอย่างมีความรับผิดชอบอีโคสคูลได้นำแนวคิด “การพัฒนาทั้งโรงเรียน” (Whole – school Approach) มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์โรงเรียน ซึ่งสาระสำคัญของการพัฒนาทั้งโรงเรียนคือการดำเนินงานอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยให้มีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้รวมทั้งทักษะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

สรุปได้ว่า ข้อค้นพบในการวิจัย ครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้ทางการศึกษาในด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มีเป้าหมายในการสร้างค่านิยม ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออก เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อพัฒนาเจตคติในการระวังกษา ห่วงใย เสริมสร้างการปฏิบัติตนอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยรวม โรงเรียนจะสามารถดำเนินการให้สำเร็จได้นั้น ต้องใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีและสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวของมนุษย์ เพราะการนำสิ่งแวดล้อมศึกษามาปรับใช้ก็เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเสริมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยจัดกิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อม อบรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2) ผู้บริหารควรจัดทำแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมโรงเรียนโดยบรรจุไว้ในงานบริหารทั่วไป จัดทำโครงการกิจกรรม การติดตามประเมินผลโครงการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อนำไปทดลองใช้ในโรงเรียน

2) ควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะจิตอาสา จิตสาธารณะ ของนักเรียน

7. เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.

2564. สำนักนโยบายและแผนกระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงศึกษาธิการ.

เสรี วรพงษ์. (2557). สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 1(1): 162-175.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *เกณฑ์การประเมินมาตรฐานโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1. (2563). *รายงานโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานของเขตพื้นที่การศึกษากับสถาบันศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1. (เอกสารอัดสำเนา)

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activating.

Journal of Education and Psychological Measurement, 3(3), 607-610.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

Factors Influencing the Selection of Gastronomy Tourism of Tourists in
Chiang Saen District, Chiang Rai Province

สมคิด โสภณอำนวยกิจ¹, ชนินทร์ วิชชุตา^{2*}, ธนพัทธ์สร ธรรมโชติเมธิน³,
ปณัศ ยกขุน⁴, และ สุขสวัสดิ์ ชูวิเชียร⁵

Somkit Sophonamnuaikit¹, Chanin Vijchulata^{2*}, Thanpatsorn Thammachotmethin³,
Phan Yokkhun⁴, and Suksawat Chuwichien⁵
คณะบริหารธุรกิจ สถาบันรัชต์ภาคย์¹⁻⁵

Faculty of Business Administration, Rajapark Institute¹⁻⁵

*Corresponding Author's E-Mail: chaninv@gmail.com

Received: 29/01/2022, Revised: 09/03/2022, Accepted: 25/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.4

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหาร 2. เปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหาร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหาร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 385 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test, F-test การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยจูงใจ ด้านความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ อัตลักษณ์ทางอาหาร ส่วนประสมทางการตลาด 7P's ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวและการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด 2) อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่งผลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหาร 3) ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหาร คือ สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X_5) ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ(X_1) ด้านผลิตภัณฑ์ (X_3) ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (X_{10}) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_6) ด้านราคา (X_4) ด้านลักษณะทางกายภาพ (X_9)ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสามารถอธิบายการผันแปรของการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) ได้ร้อยละ 71.90 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 0.405 - 0.156 X_1 + 0.205 X_3 + 0.106 X_4 + 0.288 X_5 + 0.164 X_6 + 0.050 X_9 + 0.136 X_{10}$$

คำสำคัญ: 1. ปัจจัย, 2. การท่องเที่ยวเชิงอาหาร, 3. อำเภอเชียงแสน

Abstract

The objective of this study aimed 1) to study the motivation factors, tourist behaviors and gastronomy tourism selection 2) To study the choices of gastronomy tourism with the characteristics of tourists 3) to study the motivating factors influencing the selection of gastronomy tourism. The sample group was 385 tourists. The survey questionnaire was the tool to collected data. The statistics used to be data analysis were mean, standard deviation, t-test, F-test and Multiple regression analysis. The analysis results of this research showed that 1) Motivation factors for knowledge of northern food, food identity, 7P's Marketing Mix affected the most satisfaction to the Tourism Satisfaction and Gastronomy Tourism Selection. 2) Age, education level, occupation, and average monthly income affected the selection of gastronomy tourism 3) Motivation Factors Influencing Tourists' Choice of Gastronomy tourism are: Location/distribution channel (X_5) Knowledge of northern food (X_1) Product aspect (X_3) Tourism satisfaction (X_{10}) Marketing promotion (X_6) Price (X_4) Physical evidence (X_9) respectively were statistically significant at the 0.05 level and could explain the variance of tourists' gastronomy tourism choices of Chiang Saen District Chiang Rai Province (Y) was 71.90 percent. The forecast equation can write in the form of Multiple regression model as follows:

$$\hat{Y} = 0.405 - 0.156 X_1 + 0.205 X_3 + 0.106 X_4 + 0.288 X_5 + 0.164 X_6 + 0.050 X_9 + 0.136 X_{10}$$

Keyword: 1. Factor, 2. Gastronomy Tourism, 3. Chiang Saen District

1. บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจให้บริการ นักท่องเที่ยวจะเริ่มตั้งแต่ออกเดินทางไปท่องเที่ยวจนกลับถึงที่พัก ซึ่งจะส่งผลต่อธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วยธุรกิจหลัก ได้แก่ ธุรกิจนำเที่ยว การเดินทาง และการเดินทางระหว่างประเทศ โรงแรมและที่พัก และธุรกิจรอง ได้แก่ ธุรกิจการจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหาร และการเดินทางในประเทศ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรม ต่อเนื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น อุตสาหกรรมอาหาร เป็นต้น ธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่ของประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในทุกภูมิภาค (กฤตวิทย์ กฤตมโนธม, 2562)

ศิลปะและวัฒนธรรมไทยเป็นที่ยอมรับทั่วโลกด้วยความสวยงามวิจิตรบรรจง อันเป็น เอกลักษณ์ เฉพาะตัวเช่นเดียวกับอาหารไทย ซึ่งมีรสชาติ หลากหลายแม้แต่ในงานเดียวกันอย่างลงตัว จึงเป็นที่นิยม ของ คนทั่วโลก อีกทั้งยังมีคุณค่าทางโภชนาการที่ให้สรรพคุณทางยา และสมุนไพรที่สะท้อนให้เห็น อัตลักษณ์ภูมิปัญญาของแต่ละ ภูมิภาคได้เป็นอย่างดี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

การท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่อยู่ในกระแส เพราะแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ล้วนนำอาหารท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการดึงดูดนักท่องเที่ยว อาหารท้องถิ่นสามารถเป็นสื่อบอกเล่า เรื่องราว วิถีชีวิตและ เอกลักษณ์ท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาไม่ว่าจะเป็นในเชิงกายภาพ เช่น การเกษตร ภูมิ ประเทศ และภูมิอากาศ หรือในเชิงจิตใจ เช่น วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ซึ่งอาหารแต่ละท้องถิ่น จะสามารถแสดงถึงความแท้ (Authenticity) ของตัวมันเอง หากเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับอาหาร แล้ว อาหารถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการนำเสนออัตลักษณ์ (Identity) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้กับนักท่องเที่ยว อาหารสามารถแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และ รายได้ของท้องถิ่นจากการซื้ออาหารของท่องเที่ยว ซึ่งช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ (Donald Getz and others, 2014)

“อาหาร” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อ การเดินทางท่องเที่ยว ในปัจจุบันจึงเกิดการท่องเที่ยว แนวใหม่ที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism) ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวที่ต้องการมีประสบการณ์การท่องเที่ยว อย่างสร้างสรรค์ อาหารคือองค์ประกอบสำคัญ ประการหนึ่งของประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นส่วนหนึ่งของการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ใช้ “อาหาร” เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อจัดกิจกรรม การท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ และความเพลิดเพลินจากการเรียนรู้วัฒนธรรมที่ แตกต่างจากถิ่น ที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้น การใช้ อาหารไทย และผลิตภัณฑ์อาหารไทยเป็นปัจจัยผลักดันที่ทำให้เกิดการ ท่องเที่ยว ที่ไม่เน้นการจัดแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวชม ดังเช่นรูปแบบการท่องเที่ยวในอดีต แต่เป็น การ ท่องเที่ยวที่เกิดจากการที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมใน สถานที่ที่พวกเขาเดินทางไป เพื่อสัมผัสและเรียนรู้วัฒนธรรมได้วัฒนธรรมหนึ่งตามสภาพความเป็นจริง (สรีดา พันธุ์เทียน, 2560)

การท่องเที่ยวเชิงอาหารถือเป็นหนึ่งใน รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นควบคู่กันมา กับการ ท่องเที่ยวเพราะการรับประทานอาหาร ถือเป็นหนึ่งในกิจกรรมหลักที่นักท่องเที่ยวมีการใช้จ่ายเงิน ประมาณ 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด สำหรับการเดินทาง การท่องเที่ยวไทยได้รับการคัดเลือกให้เป็น ที่สุดของโลกในการจัดอันดับระดับนานาชาติหลายอันดับ เนื่องจากความ มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว ยอดนิยมนระดับโลก องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ยังรายงาน ว่า นักท่องเที่ยวในปัจจุบันมักจะ มองหาอาหาร ท้องถิ่นเป็นที่มีความแปลกใหม่ ถือว่าอาหารเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ในการเดินทาง

ท่องเที่ยว นอกจากนี่ยังพบว่า ประเทศไทยมีความหลากหลายของอาหารพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อาหารไทยเป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกความเป็นไทย เนื่องจากมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวไทยที่ถ่ายทอดออกมาเป็นอาหารที่มีรสชาติความอร่อยไม่แพ้ชาติใดในโลก อีกทั้งคุณค่าทางอาหารโภชนาการ ทำให้อาหารไทยถูกกล่าวขานไปทั่วโลกและแม้จะได้ชื่อว่า อาหารไทย แต่เสน่ห์ อย่างหนึ่งที่ขาดมิได้คือความหลากหลายของอาหารไทยแต่ละภาคย่อมมีรสชาติแตกต่างกันขึ้นอยู่กับที่รสนิยมของผู้บริโภค แต่ในความหลากหลายนั้นเป็นที่ยอมรับเป็นอัตลักษณ์อย่างยั่งยืนของอาหารและเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของท้องถิ่น การรับประทานอาหารของคนภาคเหนือเรียกว่า “ขันโตก” แทนโต๊ะอาหาร” โดยสมาชิกจะนั่งล้อมวงกัน ลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างเยือกเย็น สุขุมและสุภาพเรียบร้อย ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นอาหารเป็นเอกลักษณ์ของคนภาคเหนือ ประกอบด้วย ข้าวเหนียว อาหารหลัก มีน้ำพริกต่าง ๆ เช่น น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน มีแกงหลายชนิด โขะแกงแค แหนม ใส่อั่ว แคบหมู และผักต่าง ๆ ซึ่งสภาพอากาศทำให้อาหารภาคเหนือแตกต่างจากภาคอื่น คือ อากาศหนาวเย็น เป็นเหตุผลให้อาหารส่วนมากช่วยให้ร่างกายอบอุ่น การที่อาศัยอยู่ในหุบเขา และบนที่สูงใกล้กับป่า จึงนิยมนำพืชผักในป่ามาปรุงอาหาร เช่น ผักแค บอน ผักหวาน ทำให้เกิดชื่ออาหารพื้นบ้านชื่อต่าง ๆ เช่น แกงแค แกงบอน แกงหยวกกล้วย อาหารภาคเหนือไม่นิยมใส่ความหวานจะได้ส่วนผสมของผัก ปลา มะเขือ ส้ม เป็นต้น อาหารภาคเหนือนิยมใช้กินแหม่มหรือกินเคียงกับอย่างอื่น เช่น แคบหมู หนั๋งปอง เป็นต้น วัฒนธรรมทางอาหารของภาคเหนือมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในหมู่คนไทย และชาวต่างชาติ เป็นภูมิปัญญาของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ที่รู้จักปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมตามภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมอันเกิดจากการคิดค้น รู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีสรรพคุณทางยา มีคุณค่าต่อสุขภาพอนามัย ทั้งยังเป็น การกินอยู่อย่างเรียบง่าย และการบริโภคอาหารของคนในภาคเหนือ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558)

อำเภอเชียงแสน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ภาคเหนือ ของประเทศไทย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ อำเภอเชียงแสนมีคำขวัญว่า “นำการค้าสู่สากล ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สืบสานประเพณีวัฒนธรรมล้านนาประชาชนอยู่ดีมีสุข” แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเชียงแสน ได้แก่ ศูนย์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ศูนย์แสดงสินค้าและวัฒนธรรม ท่าเทียบเรือท่องเที่ยวและสินค้า พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การพัฒนาฝีมือแรงงานและวิชาชีพชั้นสูง เป็นต้น อาชีพหลักของประชาชนอำเภอเชียงแสน คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ สับปะรด ยางพารา ฯลฯ รองลงมา คือ อาชีพพาณิชย์กรรม และอาชีพบริการ ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร และการค้าชายแดน (อำเภอเชียงแสน, 2563) จากความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอาหารวิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องปัจจัยจูงใจในการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงอาหารในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีอาหารท้องถิ่นที่หลากหลาย และได้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบการท่องเที่ยวสามารถนำไปพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารและรสชาติของการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงวัฒนธรรม ความ

แท้จริง อัตลักษณ์ และการใช้ชีวิตของนักท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น และระดับชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

3. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว ในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงอาหารในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำนวน ขนาดตัวอย่างจากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 (กัลยา วาณิชยปัญญา, 2560) ได้กลุ่มตัวอย่าง 385 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวและรับประทานอาหารในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามมี 3 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัย ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ อัตลักษณ์ทางอาหารภาคเหนือ ส่วนประสมทางการตลาดบริการ ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการ และลักษณะทางกายภาพ ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และนำข้อมูลที่ได้มาทำการสร้างเป็นแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาที่จะศึกษา
2. ทำการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะของนักท่องเที่ยวและปัจจัยจิตใจ และความการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว
3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อทำการตรวจสอบ ข้อบกพร่อง และนำข้อเสนอแนะมาทำการปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์และเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น แล้วนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย
4. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อทำการตรวจสอบอีกครั้งแล้วนำมาแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะแล้วไปทดลองใช้ กับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ของแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ด้วยวิธี Cronbach's Alpha coefficient ของ Cronbach (1974) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ.949

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาอันดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ใช้สถิติในการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. เปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ใช้สถิติในการวิเคราะห์คือ t-test และ F-test
3. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ใช้สถิติในการวิเคราะห์ คือ Multiple regression

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายได้ผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าระดับของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน		ค่าระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
ปัจจัย	4.60	0.224	มากที่สุด
1. ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ	4.60	0.438	มากที่สุด
2. อัตลักษณ์ทางอาหาร	4.55	0.426	มากที่สุด
3. ส่วนประสมทางการตลาด 7P's	4.61	0.215	มากที่สุด
3.1 ผลิตภัณฑ์	4.58	0.310	มากที่สุด
3.2 ราคา	4.59	0.413	มากที่สุด
3.3 สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย	4.61	0.279	มากที่สุด
3.4 การส่งเสริมการตลาด	4.62	0.319	มากที่สุด
3.5 บุคลากร	4.58	0.419	มากที่สุด
3.6 กระบวนการ	4.60	0.415	มากที่สุด
3.7 ลักษณะทางกายภาพ	4.65	0.408	มากที่สุด
4. ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว	4.64	0.226	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ค่าระดับของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (= 4.48) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (= 4.64) ส่วนประสมทางการตลาด 7P's (= 4.61) ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (= 4.60) และอัตลักษณ์ทางอาหาร (= 4.55) ตามลำดับ โดยส่วนส่วนประสมทางการตลาด 7P's มีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านลักษณะทางกายภาพ (= 4.65) ด้านการส่งเสริมการตลาด (= 4.62) สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (= 4.61) ด้านกระบวนการ (= 4.60) ด้านราคา (= 4.59) ด้านผลิตภัณฑ์และบุคลากร (= 4.58) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างในการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	value	Sig.
เพศ	0.580	0.562
อายุ	4.432	0.002*
การศึกษา	25.023	0.000*
อาชีพ	4.878	0.001*
รายได้	12.606	0.007*

จากตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างในการเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า เพศที่แตกต่างกันเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในการพยากรณ์การเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) กับปัจจัยเชิงใจ

ตัวแปรอิสระ	b	SEE	Beta	t-value	Sig.
ค่าคงที่	0.405	0.153		2.65	0.008*
ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (X_1)	-0.156	0.045	-0.303	-3.449	0.001*
อัตลักษณ์ทางอาหาร (X_2)	0.033	0.019	0.062	1.778	0.076
ส่วนประสมทางการตลาด 7P's					
ด้านผลิตภัณฑ์(X_3)	0.205	0.024	0.280	8.418	0.000*
ด้านราคา (X_4)	0.106	0.021	0.194	5.048	0.000*
ด้านสถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X_5)	0.288	0.028	0.355	10.426	0.000*
ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_6)	0.164	0.029	0.232	5.767	0.000*
ด้านบุคลากร(X_7)	0.073	0.044	0.135	1.664	0.097
ด้านกระบวนการ(X_8)	0.019	0.024	0.036	0.824	0.410
ด้านลักษณะทางกายภาพ (X_9)	0.050	0.021	0.090	2.375	0.018*
ความพึงพอใจต่อการท้องเที่ยว (X_{10})	0.136	0.024	0.248	5.610	0.000*
R = 0.848 R ² = 0.719 Adjust R ² = .711 SEE = 0.12145 F= 95.688 Sig.= 0.000*					

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงใจ ประกอบด้วย ด้านความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (X_1) ส่วนประสมทางการตลาด 7P's ด้านผลิตภัณฑ์ (X_3) ด้านราคา (X_4) ด้านสถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X_5) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_6) ด้านลักษณะทางกายภาพ (X_9) และความพึงพอใจต่อการท้องเที่ยว (X_{10}) มีอิทธิพลต่อการเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) และพบว่ามีตัวแปร 7 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท้องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีอิทธิพลสูงเรียงตามลำดับ คือ สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X_5) ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (X_1) ด้านผลิตภัณฑ์

(X₃) ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (X₁₀) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X₆) ด้านราคา (X₄) ด้านลักษณะทางกายภาพ (X₉) ตามลำดับ ซึ่งตัวแปรทั้ง 7 สามารถอธิบายการผันแปรของการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) ได้ร้อยละ 71.90 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$Y = 0.405 - 0.156X_1 + 0.205 X_3 + 0.106 X_4 + 0.288 X_5 + 0.164 X_6 + 0.050 X_9 + 0.136X_{10}$$

5. สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยจูงใจในการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

2. อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

3. ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X₅) ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (X₁) ด้านผลิตภัณฑ์ (X₃) ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (X₁₀) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X₆) ด้านราคา (X₄) ด้านลักษณะทางกายภาพ (X₉) และสามารถอธิบายการผันแปรของการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (Y) ได้ร้อยละ 71.90 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$Y = 0.405 - 0.156X_1 + 0.205 X_3 + 0.106 X_4 + 0.288 X_5 + 0.164 X_6 + 0.050 X_9 + 0.136X_{10}$$

6. อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ค่าระดับของตัวแปรการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และปัจจัยจูงใจ พบว่า ปัจจัยจูงใจ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงค่าเฉลี่ยตามลำดับ คือ ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว ส่วนประสมทางการตลาด 7P's ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ และอัตลักษณ์ทางอาหาร ตามลำดับ สอดคล้องกับผลการศึกษาของกฤตวิทย์ กฤตมโนรณ (2562) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอาหารผ่านอัตลักษณ์อาหารทั้ง 4 ภูมิภาค ที่พบว่า อาหารเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญในแต่ละภูมิภาค ซึ่งสามารถแบ่งการสร้างอัตลักษณ์ได้ 3 ประเภท 1) อัตลักษณ์ที่มีความสำคัญ 2) อัตลักษณ์ทางเลือก 3) อัตลักษณ์ในจินตนาการ ความแท้จริงกับการท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ความแท้จริงวัตถุ 2) ความแท้จริงที่สร้างสรรค์ขึ้น และ 3) ความแท้ตามความดำรงอยู่ สอดคล้องกับ กษกร จุลศิลป์ (2561) เรื่อง กลยุทธ์การจัดการการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทยใน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมในการรับประทานอาหารท้องถิ่น ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยวเรือ กุ้งเผาและ ขนมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลิ้มลองรสชาติมากที่สุด นอกจากนั้นยังมีความต้องการเรียนรู้การทำอาหารและ วัฒนธรรมมากที่สุด

ผลการเปรียบเทียบการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จำแนกตามลักษณะของนักท่องเที่ยว พบว่า อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของเนรณูชรา กิจวิกรานต์ (2557) เรื่อง ภาพลักษณ์อาหารไทย การรับรู้ถึงคุณภาพอาหารไทย และแนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว ที่พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวที่มีอายุ เชื้อชาติ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาแตกต่างกันมีแนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในอนาคต และการรับรู้คุณภาพอาหารไทยมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในอนาคตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลวิเคราะห์ปัจจัยจูงใจมีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการเลือกท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย 7 ตัวมีอิทธิพลสูงเรียงตามลำดับคือ สถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่าย (X_5) ความรู้เกี่ยวกับอาหารภาคเหนือ (X_1) ด้านผลิตภัณฑ์ (X_3) ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว (X_{10}) ด้านการส่งเสริมการตลาด (X_6) ด้านราคา (X_4) ด้านลักษณะทางกายภาพ (X_9) ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับผลการศึกษาของเบญจมาศ ณ ทองแก้ว ธาราทิพย์ เกิดสุวรรณ รัชชาปริชาชน และอำนาจ รักษาพล (2560) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอาหารตลาดใต้เคี่ยม จังหวัดชุมพรที่พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อบรรจุภัณฑ์ที่ใช้วัสดุธรรมชาติแทนวัสดุพลาสติก บรรจุภัณฑ์มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นธรรมชาติ และไม่มีการจำหน่ายแอลกอฮอล์ ผู้ประกอบการปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน อาหารที่จำหน่ายใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นอาหารท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย ด้านส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร สอดคล้องกับผลการศึกษาของศุภวรรณหมั่นดี (2558) เรื่อง ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงอาหารกับการส่งเสริมศักยภาพอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ที่พบว่า อาหารไทยมีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร จำนวน 14 ปัจจัยจากการศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการ 7P's และพบปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารเพิ่มอีก 7 ปัจจัย ได้แก่ ด้านความมีชื่อเสียง ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านตำแหน่งของสินค้า ด้านการรับรู้ ด้านศักยภาพ ด้านนโยบาย และด้านความร่วมมือ

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาด ด้านลักษณะทางกายภาพมากที่สุด ผู้ประกอบการควรปรับปรุงร้านอาหารท้องถิ่นให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเลือกร้านอาหารเพื่อ

สัมผัสบรรยากาศท้องถิ่น ดังนั้นผู้ประกอบการควรเลือกที่ตั้งร้านให้มีบรรยากาศท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวได้ทำอาหารด้วยตนเอง ได้เห็นบรรยากาศในการทำอาหารพื้นบ้าน และสามารถถ่ายรูปกับบรรยากาศท้องถิ่นได้

ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ทางการตลาดและปรับปรุงสถานที่และช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมีการนำเสนอช่องทางการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอาหารผ่านสื่อที่มีความหลากหลาย และจัดร้านอาหารให้มีบรรยากาศท้องถิ่น ที่มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว และอาหารควรมีอัตลักษณ์ทางอาหารและนำเสนอจุดเด่นของอาหารภาคเหนือเป็นจุดขาย และควรรักษาคุณภาพอาหารและกำหนดราคาให้เหมาะสม เพื่อสร้างความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาข้อมูลในเชิงลึก โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน และผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร และผู้ประกอบการร้านอาหารเป็นข้อมูลในการปรับปรุงธุรกิจการท่องเที่ยว และปรับปรุงร้านอาหารท้องถิ่นเพื่อสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กชกร จุลศิลป์. (2561). กลยุทธ์การจัดการการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). *อัตลักษณ์อาหารไทย 4 ภาค*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กฤตวิทย์ กฤตมโนโรธ. (2562). *การท่องเที่ยวเชิงอาหารผ่านอัตลักษณ์อาหารทั้ง 4 ภูมิภาค*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). *การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Window*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ.
- ณัฐชรา กิจจิกรานต์. (2557). อาหารไทย การรับรู้ถึงคุณภาพอาหารไทย และแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารของนักท่องเที่ยว. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 10(1).
- เบญจมาศ ณ ทองแก้ว ธาธาทิพย์ เกิดสุวรรณ จิรัชยา ปรีชาชน และอำนาจ รักษาพล . (2560). การท่องเที่ยวเชิงอาหารตลาดใต้เคี่ยม จังหวัดชุมพร. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่* 9(6), 458-470.
- ศุภวรรณ หมั่นดี. (2558). *ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงอาหารกับการส่งเสริมศักยภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สรिता พันธุ์เทียน. (2560). การท่องเที่ยวเชิงอาหารไทย : แนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในเขตจังหวัดลุ่มแม่น้ำภาคกลางโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์. มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

อำเภอเชียงแสน. (2563). ข้อมูลทั่วไปอำเภอเชียงแสน. สืบค้นจาก:<https://chiangsaen.go.th/ข้อมูลทั่วไปอำเภอเชียงแสน/>

Donald Getz, Richard N.S. Robinson, Tommy D. Anderson and Sanja Vujicic. (2014). *Foodies and Food Tourism*. Oxford: Goodfellow Publishers Ltd.

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร The Implementation Digital Technology Platform for Dual Vocational Administration under Institute Vocational Education Bangkok

เกสินี ชิวปรีชา^{1*}, วิมล จันทร์แก้ว², ปฏิมา พูนทรัพย์³, นฤทธิ์ แสงสุขสว่าง⁴, และนริศว์ ปรารมย์⁵

Kesinee Chiwpreecha¹, Wimol Chankeaw², Patima Poonsub³,

Narit Sangsuksawang⁴, and Narit Prarom⁵

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย¹⁻⁵

Eastern Asia University, Thailand¹⁻⁵

*Corresponding Author Email: kesinee@eau.ac.th

Received: 17/11/2021, Revised: 09/03/2022, Accepted: 18/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.5

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการและนำเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($=3.91$, $S.D. = 0.63$) แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหาร ได้แก่ 1) การพัฒนาครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ 2) จัดให้มีระบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มและระบบการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล 3) กำหนดรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการฝึกอาชีพ แผนการนิเทศผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม และ 4) ให้มีการวัดผล ประเมินผลและการฝึกอาชีพตามสภาพจริง

คำสำคัญ: 1. เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม, 2. การบริหารสถานศึกษา

Abstract

The research aims were to study the current states and guidelines for Usage Digital Technology Platform of Dual Vocational Administration. Using mixed methods research approach

that consisted of 2 steps they were as follows: (1) the subjects of this study were sampled 60 people. The research instruments were a rating scaled questionnaire. The statistics used to analyze the data in this study were percentage, mean, standard deviation, (2) Interview 12 experts and analysis data by using content analysis and descriptive statistics. The research results were as follows: 1) the overall of current states was at a high level ($=3.91$, $S.D. =0.63$), 2) The guidelines Usage Technology Platform of Dual Vocational Administration were categorized into 4 issues: 1) Teacher Development in Online approach 2) Usage digital platforms for administration and information security system 3) Set learning plan practicum supervision on technology digital platforms and 4) Authentic assessment.

Keywords: 1. Digital Technology Platform, 2. Dual Vocational Administration

1. บทนำ

การศึกษาระบบทวิภาคี เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพ โดยความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษากับสถานประกอบการ รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐในเรื่องการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษาและเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ

ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายและจุดเน้นด้านการเรียนรู้การใช้ดิจิทัลเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างอาชีพ เนื่องจากสถานประกอบการจะคัดเลือกฝีมือแรงงานโดยวัดคุณภาพจากความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น สถานศึกษาที่จัดการจัดการศึกษาในระบบทวิภาคี จำเป็นต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีตามความต้องการของตลาดแรงงาน มีการใช้คอมพิวเตอร์ในทุกสรรพสิ่ง (IoT AI Big Data) และ Block chain เป็นต้น สถานศึกษาต้องจัดฝึกอบรมครูในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน โดยใช้เทคโนโลยี เช่น Google form QR Code Google drive และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนมีแนวทางความร่วมมือกับสถานประกอบการเพื่อกำหนดรูปแบบการสร้างบทเรียนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถและทักษะการทำงาน สร้างสรรค์ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลและสารสนเทศที่มีอยู่อย่างมหาศาล เพื่อความเป็นต่อทางด้านเศรษฐกิจภายใต้การแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดน และสมรรถนะในตลาดงานในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

จากการศึกษาปัญหาความต้องการตลาดแรงงานระดับเทคนิคในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จัดทำนโยบายวาระแห่งชาติ ยุทธศาสตร์คุณภาพการจัดการ

เรียนการสอนที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับสถานประกอบการโดยเน้นความร่วมมือในการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ต้องมีการจัดแผนการเรียน แผนการฝึกอาชีพ การฝึกทำงานการวัดผลและการประเมินผล เพื่อมุ่งเน้นผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพและกิริยาที่เหมาะสมปฏิบัติงานได้จริง ปฏิบัติงานที่ใช้เทคนิคในการทำงาน สร้างและพัฒนางานวางแผน จัดการพัฒนาดตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ มีสมรรถนะนำไปปฏิบัติงานหรือประกอบอาชีพอิสระได้ตามมาตรฐานการศึกษาระบบทวิภาคีและมาตรฐานสมรรถนะของสาขาวิชานั้น ๆ โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2563)

สำหรับวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาระบบทวิภาคีและเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อผลิตกำลังคนระดับฝีมือและระดับเทคนิค คือ เปิดสอนระดับปวช. และ ปวส. ตามระบบทวิภาคี ในสาขาวิชาอุตสาหกรรมทุกชนิด เรียกกันให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า สาขาวิชา “ช่าง” เช่น ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องกล ช่างเขียนแบบ เป็นต้น (สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร, 2563) พบว่า ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ และการบริหารงานของสถานศึกษาในระบบทวิภาคี โดยใช้แอปพลิเคชัน ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มจัดการเรียนการสอนและสร้างแรงจูงใจให้แก่ครูผลิตสื่อการเรียนการสอน การนำสื่อการเรียนการสอนเข้าสู่แพลตฟอร์ม การสร้างแรงจูงใจให้แก่ครูและนักเรียนใช้งานแพลตฟอร์ม รวมทั้งควรคำนึงถึงการเลือกรูปแบบการนำเสนอและเนื้อหาบนแพลตฟอร์มให้เหมาะสมกับความต้องการและบริบทของผู้เรียนแต่ละระดับในระดับทวิภาคี ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์และเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติงานในสถานประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคี, 2563)

ด้วยเหตุผลทางวิชาการ ดังกล่าว ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษา และสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากรในการศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 วิทยาลัย ซึ่งเป็นการกำหนดประชากรโดยการเลือกแบบเจาะจง

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ตามระเบียบวิธีการวิจัย ได้แก่

การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้ให้ข้อมูล สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม จำนวน 60 คน กำหนดคุณสมบัติเป็นผู้ดำรงตำแหน่งและปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องทั้งสายงานบริหารและสายการสอนในสังกัดวิทยาลัย 5 แห่ง ตามกลุ่มประชากรวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง ตำแหน่งละ 1 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการวิทยาลัย 1 คน รองผู้อำนวยการวิทยาลัย 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารทรัพยากร 1 คน หัวหน้าฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ 1 คน หัวหน้าฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษา 1 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ 1 คน ครูผู้สอนสาขาวิชาอุตสาหกรรมช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องกล ระดับปวช. 3 คน ระดับ ปวส. 3 คน ได้ผู้ให้ข้อมูลวิทยาลัยละ 12 คน 5 วิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 60 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

มีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ จำนวน 12 คน ได้แก่

- 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการการอาชีวศึกษา ซึ่งมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา/บริหารการศึกษอาชีวศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน (โดยเลือกจากสถานศึกษาวิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพาณิชยการ วิทยาลัยกาญจนาภิเษก แห่งละ 1 คน)
- 2) ครูอาชีวศึกษาวิทยฐานะเชี่ยวชาญ 1 คน ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ 2 คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีในระดับจังหวัดขึ้นไป
- 3) ผู้บริหารสถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือเป็นหน่วยฝึกงานระบบทวิภาคี 3 คน
- 4) แรงงานระดับฝีมือ (ปวช.) และระดับเทคนิค(ปวส.) ที่ได้รับการยกย่องจากสถานประกอบการในกรุงเทพมหานคร 2 คน
- 5) นักวิจัยหรืออาจารย์ที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอกทางการบริหารสถานศึกษา 1 คน

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาสภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ_ ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structural Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ข้อมูลแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) การ

พัฒนาครูผู้สอน 2) การจัดให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ 3) การจัดแผนการเรียน 4) การจัดทำแผนการฝึกอาชีพ 5) การจัดทำแผนการนิเทศ 6) การวัดผลและการประเมินผล ในส่วนที่พบว่า มีสภาพที่มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ในด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยถึงน้อยที่สุด และมีปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข

โดยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) หาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Item Objective Congruence : IOC) มีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 สถิติหาคุณภาพของเครื่องมือหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ (Reliability) ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91 (Reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานครเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์สภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลการสัมภาษณ์ตามโครงสร้าง

4. ผลการวิจัย

4.1 สภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($=3.91$, S.D. $=0.63$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ การจัดให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับ มากที่สุด ($=4.57$, S.D. $=0.65$) รองลงมาได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ อยู่ในระดับมาก ($=4.07$, S.D. $=0.65$) ส่วนการจัดทำแผนการนิเทศผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($=3.36$, S.D. $=0.71$) ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษา	สภาพการดำเนินการ		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. การพัฒนาครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์	4.07	0.64	มาก
2. การจัดให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ	4.57	0.65	มากที่สุด

3. การจัดการเรียนผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม	3.41	0.54	ปานกลาง
4. การจัดทำแผนการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีตามความต้องการของตลาดแรงงาน	4.03	0.61	มาก
5. การจัดทำแผนการนิเทศผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม	3.36	0.71	ปานกลาง
6. การวัดผลและการประเมินผลและการฝึกอบรม ตามหลักสูตร โดยเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง	4.05	0.67	มาก
โดยรวม	3.91	0.63	มาก

4.2 แนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร มีดังนี้

4.2.1 การพัฒนาครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ มีแนวทางดังนี้

- 1) จัดทำระเบียบการจัดการเรียนการสอน ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม
- 2) จัดฝึกอบรมครูในการจัดทำบทเรียน สื่อการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี เช่น Google form QR Code Google drive และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน
- 3) จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับรัฐวิสาหกิจและเอกชนเพื่อกำหนดรูปแบบการสร้างบทเรียนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม จัดทำห้องเรียนออนไลน์โดยร่วมมือกับ กสทช. ผ่าน Aculearning ร่วมมือกับบริษัทกูเกิล (ประเทศไทย) จำกัด โดยใช้ Google for Education ร่วมมือกับบริษัท ไมโครซอฟท์ (ประเทศไทย) จำกัดโดยใช้ Office 365 เป็นต้น

4.2.2 การจัดให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ

- 1) สถานศึกษาและสถานประกอบการจัดให้มีระบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มของสถานศึกษา และระบบการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล
- 2) กำหนดให้ครูและครูฝึกในสถานประกอบการรับผิดชอบในการบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มของสถานศึกษา

4.2.3 การจัดการเรียนผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม

- 1) มีการกำหนดสิทธิ์การเข้าถึงการใช้ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มของสถานศึกษา
- 2) กำหนดรูปแบบ แผนการจัดการเรียนรู้ ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม

4.2.4 การจัดทำแผนการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีตามความต้องการของตลาดแรงงาน

- 1) สถานศึกษามีแผนการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีตามความต้องการของตลาดแรงงานผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม
- 2) สนับสนุนให้ครู และครูฝึกในสถานประกอบการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ระบบเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการจัดการเรียนรู้

4.2.5 การจัดทำแผนการนิเทศ โดยกำหนดปฏิทินการนิเทศ นิเทศการเรียนและการฝึกงาน และติดตามประเมินผลผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม

4.2.6 การวัดผลและการประเมินผลและการฝึกอาชีพ ตามหลักสูตรโดยเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง

5. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ที่พบว่า สภาพการดำเนินการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่การจัดให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด นั้นอาจเนื่องมาจากสถานศึกษาอาชีวศึกษาต้องทำข้อตกลงร่วมกับสถานประกอบการ ให้มีครูฝึกในสถานประกอบการ ตามมาตรฐานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพ ที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษากับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐในเรื่องการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาหรือสถาบันการอาชีวศึกษาและเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร ปานดำ (2563) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี แนวใหม่ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พบว่า รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีแนวใหม่ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักด้านคุณภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ (1) ด้านคุณภาพของผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษา (2) ด้านผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา (3) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การนำเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคี ของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การนำเสนอแนวทางด้านการจัดทำแผนการนิเทศผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์ม เนื่องจากมีสภาพการดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง นั้น อาจเป็นเพราะการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การบริหารเชิงรุกหรือใช้ กลยุทธ์ด้านความร่วมมือกับสถานประกอบการในการจัดทำแผนการนิเทศร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ สวัสดิ์ และชัยยุทธ ศิริสุทธ (2564) ที่พบว่า องค์ประกอบของกลยุทธ์การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสถานศึกษาอาชีวศึกษา มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความร่วมมือสถานประกอบการ 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การนิเทศ 4) การวัดผลประเมินผล และการพัฒนากลยุทธ์ 6 กลยุทธ์ ได้แก่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ,สร้างความสัมพันธ์และติดต่อประสานงานความร่วมมือระหว่าง

สถานศึกษากับสถานประกอบการ,เพิ่มประสิทธิภาพการนิเทศการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย, เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี และส่งเสริมพัฒนากระบวนการวัดผลประเมินผล ทั้งนี้ การใช้เทคโนโลยีแพลตฟอร์มในการนิเทศจะช่วยให้ครูฝึกในสถานประกอบการสามารถรายงานการฝึกอาชีพได้ทันที

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิคมากน้อยเพียงใด เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานวิจัยต่อไป
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิคใช้ในการบริหารงานการบริหารสถานศึกษา ต่อไป
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มในการบริหารสถานศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค การบริหารสถานศึกษาต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *คู่มือการใช้งานแบบรายงานผลการตรวจราชการและติดตามประเมินผล*
การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ ฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคี. (2563). ศูนย์อาชีวศึกษาทวิภาคี สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
แนวทางปฏิบัติการจัดอาชีวศึกษาทวิภาคีตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องมาตรฐานการ
จัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี พ.ศ.2557.เข้าถึงได้จาก <http://bsq2.vec.go.th> สืบค้นเมื่อ 7
เมษายน 2563.
- สมพร ปานดำ. (2563). รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีแนวใหม่
ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. *วารสารวิชาการ T-*
VET Journal สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3. 4(8),107 -124.
- สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร. (2563). *รายงานแผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2563*.(
เอกสารอัดสำเนา).สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร.
- สุวิทย์ สวัสดิ์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ์. (2564). กลยุทธ์การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสถานศึกษา
อาชีวศึกษา *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 9 (1) (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2564) , 139 -151.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2563). *คู่มือหลักสูตรพัฒนาครูฝึกในสถานประกอบการอาชีวศึกษา*
ระบบทวิภาคี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา. สำนักงาน
คณะกรรมการการอาชีวศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *บทวิเคราะห์สภาวะการณ์ความสามารถในการแข่งขันด้านดิจิทัลของประเทศไทย*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ.

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

The Ethical Leadership Development Of School Administrator

Under The Bangkok Metropolitan

ฐิติกร หมายมั่น¹, เกสินี ชิวปรีชา^{*2}, รุจา รอดเข็ม³, นริศว์ ปรารมย์⁴ และ อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์⁵Thitikorn Maimun¹, Kesinee Chiwpreecha^{*2}, Ruja Rodkhem³,Narit Prarom⁴, and Utaiwan Pongboriboon⁵มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย¹⁻⁵Eastern Asia University, Thailand¹⁻⁵*Corresponding Author's Email: kesinee@eau.ac.th

Received: 21/01/2022, Revised: 26/04/2022, Accepted: 26/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.6

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 205 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง = 2.72, SD = 0.58 และระดับมาก = 3.75, S.D = 0.54 ตามลำดับ ส่วนความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในด้านที่มีค่า PNI สูงสุด ลำดับแรก คือ การสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม (PNI_{modified} = 0.8055) ลำดับที่ 2 คือ การขจัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิถีปฏิบัติ (PNI_{modified} = 0.6421)

คำสำคัญ: 1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, 2. ผู้บริหารโรงเรียน

Abstract

The aims of this research were to study the current, desirable states and needs of the Ethical Leadership Development of School Administrator under The Bangkok Metropolitan. Using Quantitative methods research approach. The sample of the study were 205 teachers. The research instrument was a 5-rating scaled questionnaire. The

DOI: 10.14456/jpv.2022.6

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv>

research instruments were a questionnaire. The data were analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) The research results were as follows: 1) The overall of current and desirable states at medium level and at the high level respectively = 2.72, SD = 0.58 2) The needs of the Ethical Leadership Development of School Administrator = 3.75, S.D = 0.54, the first priority needs such as ethical administrator performance as a higher level (PNI_{modified} = 0.8055) and the second priority was Eliminate ethical administrator dilemmas (PNI_{modified} = 0.6421).

Keywords: 1. Ethical Leadership Development, 2. School Administrator

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ในฐานะที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงและเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงาน มีอำนาจหน้าที่การบริหารสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2558 ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นบริการสาธารณะอย่างหนึ่ง ที่หน่วยงานภาครัฐร่วมกันบริการ โดยมีการจัดการศึกษาหลายระดับและหลายรูปแบบ ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดังนี้ 1) การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย 2) การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา 3) การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย 4) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา 5) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และ 6) การจัดการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และมีการแบ่งกลุ่มสถานศึกษาที่สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 437 โรง ออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มกรุงเทพกลาง จำนวน 41 โรง 2) กลุ่มกรุงเทพใต้ จำนวน 58 โรง 3) กลุ่มกรุงเทพเหนือจำนวน 46 โรง 4) กลุ่มกรุงเทพตะวันออก จำนวน 131 โรง 5) กลุ่มกรุงธนเหนือ จำนวน 91 โรง และ 6) กลุ่มกรุงธนใต้ จำนวน 70 โรง (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2563)

การบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารจึงมีบทบาทหน้าที่เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ซึ่งปัญหาที่พบมากในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน ก็คือ การที่ผู้บริหารใช้อำนาจการบังคับบัญชาและการสั่งการนำการทำงาน มากกว่าการใช้ภาวะผู้นำ ทำให้ครูต้องปฏิบัติหน้าที่เพราะคำสั่งมากกว่าการได้รับการส่งเสริมสนับสนุน หรือได้รับแรงบันดาลใจ มีขวัญกำลังใจในการทำงาน ทำงานด้วยความเต็มใจ จึงทำให้การบริหารจัดการสถานศึกษาขาดประสิทธิภาพด้านการบริหารงานบุคคลและขาดการยอมรับซึ่งกันและกัน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2563)

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษา ที่ก่อให้เกิดแนวร่วมการทำงานของคณะครูในโรงเรียน การที่ผู้บริหารจะสามารถชักชวนหรือชี้นำให้ผู้อื่นทำงานสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยผู้ร่วมงานมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริหารงานของตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (บัณฑิต คุณาวุฒิกร, 2561) ซึ่ง เบิร์น (Burns, 1978) ได้อธิบายถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ดังนี้ 1) การยกระดับความประพฤติและแรงดลใจของทั้งผู้นำและผู้ตามที่ต้องการยอมรับกัน พึงพาอาศัยกันเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จสูงสุดขององค์กร 2) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำและผู้ตาม 3) จัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิธีปฏิบัติ และ 4) สร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร โดยประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์แบบวิธี Priority Needs Index (PNI) (Punsiripat, Techataweewan, & Seewungkum, 2021) แบบปรับปรุง เป็นสูตรที่ปรับปรุงจากสูตร PNI ดั้งเดิม เป็นวิธีการที่หาค่าผลต่างของ $(I - D)$ แล้วหารด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไปและให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม (สุวิมล ว่องวานิช, 2560) โดยการเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่จะทำให้ทราบถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเรื่องความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

2.2 เพื่อนำเสนอความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 437 โรง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 205 โรงเรียน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางเครชีและมอร์แกน โดยมีผู้ให้ข้อมูลเป็นครูของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 205 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน 1) แบ่งชั้นภูมิโรงเรียนในกลุ่มสังกัดกรุงเทพมหานคร 6 กลุ่ม 2) กำหนดจำนวนโรงเรียนตามสัดส่วน 1: 0.47 2) เลือกแบบเจาะจงครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการโรงละ 1 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ และค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วย สูตรการคำนวณค่าดัชนี ความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น หรือ Modified Priority Needs Index: PNI Modified (สุมิต ว่องวาณิช, 2558) มีสูตร ดังนี้

$$\text{ความต้องการจำเป็น (PNI)} = \frac{\text{ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ (I)} - \text{ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (D)}}{\text{ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน (D)}}$$

4. ผลการวิจัย

ตาราง แสดงค่าเฉลี่ย()และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน (PNI) (= 2.72, SD =0.58) และระดับมาก (= 3.75, S.D = 0.54)

การพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้บริหาร	สภาพปัจจุบัน(D)			สภาพที่พึงประสงค์(I)			ค่า PNI	ลำดับที่
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ยกระดับความ ประพฤติดีเชิงจริยธรรม ของทั้งผู้นำและผู้ตาม ให้สูงขึ้น	3.02	0.66	ปาน กลาง	4.42	0.61	มาก	0.4636	4
2. มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งผู้นำและผู้ตาม	1.44	0.56	น้อย ที่สุด	2.35	0.65	น้อย	0.6203	3
3. จัดความขัดแย้ง และความไม่พึงพอใจ ระหว่างค่านิยมกับวิธี ปฏิบัติ	2.71	0.61	ปาน กลาง	4.45	0.55	มาก	0.6421	2
4. สร้างจิตสำนึกใน การปฏิบัติตาม กฎระเบียบในระดับชั้น ที่สูงกว่าเดิม	1.43	0.61	น้อย ที่สุด	2.60	0.55	ปาน กลาง	0.8055	1
รวมเฉลี่ย	2.72	0.59	ปาน กลาง	3.75	0.54	มาก	0.3786	

จากตาราง ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($= 2.72$, $SD = 0.59$) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ยกระดับความประพฤติดีเชิงจริยธรรมของทั้งผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.02$, $SD = 0.66$) รองลงมา ได้แก่ จัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิธีปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ($= 2.71$, $SD = 0.61$) และสภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับชั้นที่สูงกว่าเดิม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($= 1.43$, $SD = 0.61$)

ส่วนที่สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($= 3.75$, $SD = 0.54$) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิธีปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($= 4.45$, $SD = 0.55$) รองลงมา ได้แก่ ยกระดับความประพฤติดีเชิงจริยธรรมของทั้งผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้นอยู่ในระดับมาก ($= 4.42$, $SD = 0.61$) และค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิง

จริยธรรมของผู้บริหาร ด้านมีการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำและผู้ตาม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($= 2.35$, $SD = 0.65$)

สำหรับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนเรียงลำดับค่า PNI สูงสุดไปหาค่าต่ำสุด ดังนี้ ลำดับแรก ได้แก่ สร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม ($PNI_{modified} = 0.8055$) รองลงมา คือ ขจัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิธีปฏิบัติ ($PNI_{modified} = 0.6421$) มีการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำและผู้ตาม ($PNI_{modified} = 0.6203$) และยกระดับความประพฤติเชิงจริยธรรมของทั้งผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้น ($PNI_{modified} = 0.4636$) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ มีประเด็นอภิปรายดังนี้

ประเด็นที่ 1 ที่พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนที่สภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นั้น อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ดังนั้น พฤติกรรมการใช้ภาวะผู้นำในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ในระดับปานกลาง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือครูมีความประสงค์หรือมีความต้องการให้ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นั้นอยู่ในระดับมากขึ้น ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล กล้าคิด กล้าตัดสินใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำและผู้ตาม อันเป็นพฤติกรรมการบริหารงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของบันทิต คุณาวุฒิกร (2561) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ประเด็นที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นลำดับแรก คือ การสร้างจิตสำนึกให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม ลำดับรองลงมาคือ การขจัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิธีปฏิบัติ นั้น อาจเป็นเพราะผู้บังคับบัญชาต้องเป็นผู้นำในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและยังมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เพื่อให้โรงเรียนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและขับเคลื่อนนโยบายการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับเบอร์น (Burns, 1978) ที่กล่าวถึงการยกระดับความประพฤติและแรงดลใจของทั้งผู้นำและผู้ตามที่ต้องการยอมรับกัน พึงพาอาศัยกันเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จสูงสุดขององค์การ ทั้งนี้ การยอมรับศักยภาพการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประชา โสภณนา (2563) ที่พบว่า ในการพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27

ผู้บังคับบัญชาที่มีการสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงศักยภาพในการมีการสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองอย่างเต็มความสามารถ

สรุปได้ว่า ข้อค้นพบในการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ทำให้ได้องค์ความรู้ทางการวิจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม การขจัดความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจระหว่างค่านิยมกับวิถีปฏิบัติ เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชาและริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีภาวะผู้นำ มีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงาน เพื่อเป็นผู้นำในการทำงานให้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาการใช้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้น เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์ของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

2) ผู้บริหารควรใช้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สนับสนุนการสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิม ให้ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างเป็นรูปธรรม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพด้วยการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาแนวทางหรือรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปใช้ในโรงเรียน

2) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้นำที่เหมาะสมกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดอื่น เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เป็นต้น

7. เอกสารอ้างอิง

บัณฑิต คุณวุฒิก. (2561). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารวิชาการรอยแก่นสาร*, 3(1): 27-40.

ประชา โสภณนา. (2563). การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬารราชวิทยาลัย*, 7(7): 360-372.

- สุวิมล ว่องวาณิช. (2560). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า. 246
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper and Row.
- Punsiripat, I., Techataweewan, W., & Seewungkum, D. (2021). Needs Assessment of Research Support as Initiative Process of Service Design for Academic Library Service. *Journal of Education in Black Sea Region*, 7(1): 66-71.
- สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร. (2563). *รายงานการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2563*. สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร.

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชน ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

The Moral and Ethical Development with the Narrative of Dhammapada
Story to the Youth in Phutthamonthon District Nakhon Pathom Province

พระศรีรัชมงคลบัณฑิต¹, พระมหาชนบ สหายปญโญ^{2*},

พระมหาสมศักดิ์ ธมฺมโชติโก³, พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป⁴

Phrasirachamongkolbhandit¹, Pramahakhanob Sahayapunyo^{2*},

Pramahasomsuk Dhammachotigo³, and Phrajaroenphong Dhammateepo⁴

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย¹⁻³,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย⁴

Faculty of Philosophy and Religion Mahamakut Buddhist University¹⁻³,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University⁴

*Corresponding Author's Email: Khanob.khe@mbu.ac.th

Received: 02/02/2022, Revised: 26/02/2022, Accepted: 26/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.7

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม เยาวชนขาดความอดทน ขาดความขยัน ขาดความเชื่อเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ขาดความเคารพต่อครู กฎ กติกาของสังคม ขาดความชวนชวยในการทำความดี ขาดความรู้ทันในการเสพสื่อ 2) รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พบว่า ต้องได้รับความร่วมมือจาก (1) ครอบครัว โรงเรียน ในการสร้างจิตสำนึกปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน (2) สังคม ในการมีส่วนร่วมดูแลพฤติกรรมของเยาวชน (3) วัด โดยร่วมมือกับครอบครัว โรงเรียน และสังคมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน (4) เยาวชน ต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (5) สื่อต่าง ๆ ต้องนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไม่ขัดต่อคุณธรรมจริยธรรมอันดีของเยาวชน

คำสำคัญ: 1. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, 2. นิทานธรรมบท, 3. เยาวชน

Abstract

The research purpose is 1) to analyze the problems regarding morality and ethics of the youth in Putthamonthon District, Nakhon Pathom Province, 2) To create a model for moral and ethical development by telling tales of Dhamapada to the youth.

This research has composed a mixed methodology with qualitative and quantitative research. The sample group was high school students in Kanchanaphisek Wittayalai School, among 30 persons. The research instruments were interview semi-structured questions and questionnaires.

The research results were as follows: 1) moral and ethical problems of young people found there lack patience, diligence, lack of faith in the law of karma like cause and effect of doing bad and good thinks. Mover, it found there was a lack of respect to teachers and social rules, lack of diligence in doing good, lack of knowledge in media consumption. 2) Moral and ethical development model found that cooperation from (1) families and schools were building awareness and instilling moral and ethics for youth, (2) society must be taking care of the behavior of youth, (3) Wat was having in collaboration with family, school and society in moral and ethical development among youth, (4) youth must be being ready to develop morals and ethical, and (5) the media was must presenting right information that is not contrary to the morals and ethics of the youth.

Keyword: 1. Moral and Ethical Development, 2. Dhammapada Story, 3. Youth

1. บทนำ

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยถูกแบ่งออกเป็นสังคมผู้สูงวัยหรือสูงอายุ สังคมของคนในวัยทำงาน สังคมของคนที่อยู่ในวัยที่ต้องศึกษาเล่าเรียนซึ่งสังคมประเภทนี้มีทั้งนิสิตนักศึกษา นักเรียนระดับ ประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา รวมอยู่ด้วย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้มีข้อ 4.3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนา ที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้ง กาย ใจสติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัย รักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม

ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา: 8)

นอกจากนั้นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ข้อ 4.2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วง การตั้งครรภ์ ปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ ที่มี ศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย มีความรอบรู้ทางการเงิน มีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย และ ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รวมถึงการพัฒนาและปรับทัศนคติให้คนทุกช่วงวัยที่เคย กระทำผิดได้กลับมา ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ปลุกฝัง ความเป็นคนดี มีวินัย พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการ แก้ปัญหาที่ซับซ้อน รวมถึงทักษะ อาชีพที่สอดคล้องกับ ความต้องการของประเทศ มีทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ ภายใต้งานที่เป็นพหุวัฒนธรรม (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา: 30)

เยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญมากในการพัฒนาประเทศชาติ ปัจจุบันนี้ เยาวชนไทยก็มี ปัญหามากมาย เช่น ปัญหาด้านการติดเกมส์ การเสพยาในทางที่ผิด ปัญหายาเสพติด และปัญหาที่สำคัญ ของเยาวชนไทยปัจจุบันอีกอย่าง ก็คือปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ขาดหิริ โอตตัปปะ ขาดขันติ ขาด ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2556 - 2565) ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 การให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ สังคม มีมาตรการ ข้อที่ 1 พัฒนาการให้บริการวิชาการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและ ประเทศ นั่นก็หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมในส่วนที่ขาดไปนั้นให้แก่เยาวชน และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนอาจ มีแนวทางหลายประการ แต่อีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนก็คือการ เล่านิทานธรรมบทซึ่งมีคติธรรมมากสามารถที่จะนำมาเล่าเพื่อเป็นตัวอย่างให้เยาวชนในจังหวัดนครปฐม ได้เกิดสติรู้จักการใช้สติปัญญากับเรื่องต่าง ๆ รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ทำให้เกิดมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในตนเองมากขึ้น

ด้วยปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมที่อ่อนแอและขาดการพัฒนาดูแลเอาใจใส่ของเยาวชนใน จังหวัดนครปฐมดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบท แก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐม เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหและส่งเสริมให้มีการการพัฒนา ด้าน คุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐม ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
- 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research Method) โดยศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เยาวชนคือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งมีอายุระหว่าง 14 - 18 ปี จากโรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบวรนิเวศศาลายา ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 60 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอายุระหว่าง 14-18 ปี โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบสุ่มตัวอย่าง โดยเป็นการเลือกแบบเจาะจง

3.2.3 ประชากรด้านครูฝ่ายปกครอง ประชากรด้านครูฝ่ายปกครอง ได้แก่ ครูฝ่ายปกครองจากโรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบวรนิเวศศาลายา ในพระสังฆราชูปถัมภ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 6 คน ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการเก็บข้อมูลในการวิจัย โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีคำถามประกอบด้วย

- 1) คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
- 2) คำถามนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม
- 3) คำถามครูผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

3.3.2 เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.3.3 ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดของการศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชน ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓๐ ข้อ ในด้าน คุณธรรมและจริยธรรม ดังนี้

1) คุณธรรม ด้านความอดทน 2) คุณธรรม ด้านความขยัน 3) คุณธรรม ด้านความมีเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น 4) คุณธรรม ด้านความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว 5) คุณธรรม ด้านความกตัญญูรู้คุณ 6) คุณธรรม ด้านความเคารพต่อครู/ภักดีกาของสังคม 7) จริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ในการทำมาค้าขาย 8) จริยธรรม ด้านการรักษาตนที่เหมาะสมกับวัย 9) จริยธรรม ด้านการคบเพื่อน 10) จริยธรรม ด้านการรู้ทันในการเสพสื่อ

โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้วิจัยกำหนด ซึ่งมีลักษณะ เป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

4	คะแนน	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
3	คะแนน	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
2	คะแนน	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
1	คะแนน	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเพิ่มเติม เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

3.4 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

2) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างคำถามและวัตถุประสงค์ โดยหาค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป

3) หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย ตำบลศาลายา

อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) (สิน พันธุ์พินิจ, 2547: 191) โดยได้ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.84

4) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว มาจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัย

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 ข้อมูลประเภทเอกสาร ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ เกี่ยวกับแนวคิดด้านคุณธรรม และจริยธรรม ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากพระไตรปิฎก ตำรา เอกสารงานวิจัย และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

3.5.2 ข้อมูลภาคสนาม

(1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดข้อมูลสำคัญในการวิจัยคือนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยที่เป็นเยาวชน คือ มีอายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 18 ปี จำนวน 60 คน ได้แก่ นักเรียนจากโรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชบวรนิเวศศาลายา ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้กำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับรูปแบบการวิจัย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก ได้แก่ (1) การเล่านิทานธรรมบทที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน (2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) (3) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาควบคู่กันไปด้วย และเพื่อความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัย ผู้วิจัยขออธิบายรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรก การเล่านิทานในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่สอง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยประชากรในการศึกษาหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกนี้ได้กำหนดแนวคำถามทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างผสมผสานกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุด และเพื่อไม่ให้เกิดการสัมภาษณ์นั้นดูเป็นทางการมากเกินไปจนผู้ให้ข้อมูลรู้สึกอึดอัดไม่สะดวกใจในการให้ข้อมูล และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัยที่กำหนดไว้ 2 ประเด็นคือ (1) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการเล่านิทานธรรมบท (2) แนวทางการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนด้วยการเล่านิทานธรรมบท

ขั้นตอนที่สาม การวิเคราะห์เอกสารจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาและทำการค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าทางเอกสารจะแบ่งออกเป็นเอกสารข้อมูลปฐมภูมิ และเอกสารที่เป็นทุติยภูมิ

(2) ข้อมูลเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและเก็บกลับด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของเด็กนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภออำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 ข้อมูลประเภทเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์สรุปในแต่ละประเด็น พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

3.6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภออำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content Analysis ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) จัดระเบียบข้อมูล (data organizing)
- 2) การแสดงข้อมูล (data display)
- 3) การหาข้อสรุป ตีความ และตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (conclusion, interpretation and verification)

3.6.3 ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภออำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.6.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีสถิติที่ใช้ ประกอบด้วย

- 1) ค่าความถี่ (Frequency)
- 2) ค่าร้อยละ (Percentage)
- 3) ค่าเฉลี่ย (Mean)
- 4) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. ผลการวิจัย

ปัญหาด้านคุณธรรมของนักเรียน (เยาวชน) ปัญหาด้านคุณธรรมของเยาวชน ครูฝ่ายปกครองทั้ง 6 คน ส่วนมากจะมีความเห็นคล้ายกัน กล่าวคือ มีความเห็นว่า ความรับผิดชอบที่น้อยลง การปฏิสัมพันธ์กับคุณครูและเพื่อน ๆ ด้วยกัน มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น ไม่เคารพครูอาจารย์ ส่งการบ้านล่าช้า บางคนก็ไม่ส่งเลย ขาดความซื่อสัตย์ ขาดความขยันหมั่นเพียร ขาดความรับผิดชอบ การรู้สึกผิดชอบชั่วดี พุดไม่เพราะ ไม่เห็นครูอยู่ในสายตา นี่ก็แสดงว่า ครูฝ่ายปกครองมีความเห็นว่าเยาวชนมีปัญหาด้านคุณธรรมจริง

และมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการแก้ไข ส่วนเยาวชนก็เห็นว่า ปัญหาด้านคุณธรรมของตนได้แก่ ปัญหาความเคารพต่อครู ต่อกฎ กติกาของสังคม ความชวนชวายเป็นการทำความดี การรักษาดนที่เหมะกับวัย การคบเพื่อน และความรู้ทันในการเสพสื่อ นี่ก็แสดงว่า แม้เยาวชนก็ยอมรับว่า มีปัญหาด้านคุณธรรมเช่นกัน

สาเหตุที่ทำให้นักเรียน (เยาวชน) มีปัญหาด้านคุณธรรม สำหรับสาเหตุที่ทำให้เยาวชนมีปัญหาด้านคุณธรรม ครูฝ่ายปกครอง ส่วนมากจะมีความเห็นในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เห็นว่า ครอบครั้ว สื่อเวลา ความห่างไกลครอบครั้ว ห่างไกลวัด สังคม ติดโซเซียลเป็นสาเหตุที่ทำให้เยาวชนมีปัญหาด้านคุณธรรม นั่นก็แสดงว่า ครอบครั้ว สังคม และสื่อโซเซียล เป็นสาเหตุที่ทำให้เยาวชนมีปัญหาด้านคุณธรรม

แนวทางที่สามารถพัฒนาคุณธรรมให้แก่นักเรียน (เยาวชน) ครูฝ่ายปกครองทั้ง 6 คน ได้เสนอแนวทางที่สามารถพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชน ในลักษณะคล้าย ๆ กันว่า ควรจะปลูกฝังหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับเยาวชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จะนำวัด หรือคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามาให้เยาวชนสัมผัสให้มากขึ้น ให้เด็กซึมซับไปเรื่อย ๆ จัดกิจกรรมจะนำไปสู่ทั้งการคิด การปฏิบัติ ต้องเริ่มจากสิ่งที่เป็นแรงกระตุ้นจากข้างใน อย่างเช่น ธรรมะสัจจ นิมิตต์พระนักเทศน์ที่พูดแล้วเด็กสนใจฟังมาแสดงธรรม ต้องมีโครงการ ต้องไปปฏิบัติธรรม หรือฟังคำสั่งสอน ซึ่งแสดงว่า แนวทางที่จะสามารถพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนก็คือกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ความเหมาะสม

ปัญหาด้านจริยธรรมของนักเรียน (เยาวชน) ส่วนปัญหาด้านจริยธรรมของเยาวชน ครูฝ่ายปกครองทั้ง 6 คน ส่วนมากก็มีความเห็นที่เป็นไปในทำนองคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ ปัญหาพฤติกรรมที่ก้าวร้าวทั้งด้านคำพูดจาและลักษณะของกิริยาท่าทาง ความประพฤติ การแต่งกาย การเล่นสื่อโซเซียล (Social Media) ไม่รู้เวลา ไม่ค่อยมีจิตสำนึกถึงความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ปัญหาการเสพสื่อ ติดเกมส์ ไม่ตรงเวลา ชู้สาว ชีเกียจ ส่วนเยาวชนมองปัญหาด้านจริยธรรมของตนเองว่า มีปัญหาเรื่องความอดทน ความขยัน ความมีเมตตากรุณาต่อเพื่อน ความเชื่อเรื่องทำได้ชั่วได้ชั่ว ความกตัญญูรู้คุณ จากมุมมองของครูฝ่ายปกครองและเยาวชนก็อาจจะสรุปปัญหาด้านจริยธรรมรวมกันได้ว่าเป็นปัญหาทางด้านพฤติกรรม แยกออกไปเป็นเรื่องของความก้าวร้าว การแต่งกาย ติดโซเซียล ติดเกมส์ ไม่ตรงเวลา ขาดความรับผิดชอบ การเสพสื่อ ชู้สาว ชีเกียจ สามารถรวมเข้ากับปัญหาขาดความอดทน ขาดความขยัน ขาดความมีเมตตากรุณาต่อเพื่อน ไม่เชื่อเรื่องทำได้ชั่วได้ชั่ว ขาดความกตัญญูรู้คุณ

สาเหตุที่ทำให้นักเรียน (เยาวชน) มีปัญหาด้านจริยธรรม ส่วนสาเหตุที่ทำให้เยาวชนมีปัญหาด้านจริยธรรม ครูฝ่ายปกครอง ส่วนมากจะมีความเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกันว่า มาจากครอบครั้ว มาจากสื่อ มาจากเป็นพฤติกรรมส่วนตัว มาจากติดโซเซียล มาจากการไม่ได้อยู่กับครอบครั้ว มาจากการอยู่ห่างไกลวัด มาจากสังคม นั่นก็แสดงว่า ครอบครั้ว สื่อ สังคม มีผลกระทบทำให้เกิดปัญหาด้านจริยธรรมแก่เยาวชน

แนวทางที่สามารถพัฒนาจริยธรรมให้แก่นักเรียน (เยาวชน) ครูฝ่ายปกครองทั้ง 6 คน ได้เสนอแนวทางที่สามารถพัฒนาจริยธรรมให้แก่เยาวชนโดยต้องทำทั้งไม้นวม และไม่แข็ง เริ่มด้วยพูดคุยปรับ

ทัศนคติให้เด็กเข้าใจถึงแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตประจำวัน ถ้าหากไม่สามารถที่จะปรับตัวเองได้ก็ต้องมาตรวจการในการควบคุมพฤติกรรม เช่น ตักเตือน ลงโทษ หักคะแนน ต้องหาเยาวชนที่เป็นตัวเด่น ๆ ในโรงเรียนเป็นแบบอย่าง ต้องปลูกจิตสำนึก เริ่มจากหน้าเสาธงจนถึงห้องเรียน มีกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึก ตีมือถือ ตัดเกมส์ พัฒนาด้วยไม่ให้อาจารย์เอามือถือมา หรือเก็บไว้ให้ใช้ตามเวลาที่ครูอนุญาต ครูต้องแข็ง ต้องติดเครื่องตัดสัญญาณ ต้องตรงต่อเวลา นี่ก็แสดงให้เห็นถึงแนวทางที่สามารถพัฒนาจริยธรรมให้แก่เยาวชนว่า ต้องทำ 3 วิธี คือ มีมาตรการที่ถูกต้องเหมาะสม ครูต้องเป็นแบบอย่าง เยาวชนต้องให้ความร่วมมือ

5. อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบท แก่เยาวชน ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีข้อค้นพบ (Fact Findings) สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเยาวชนถึงสภาพปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม พบว่า ปัญหาด้านคุณธรรมของเยาวชน ได้แก่ ความอดทน ความขยัน ความมีเมตตา กรุณาต่อเพื่อน ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความกตัญญูรู้คุณ เมื่อว่าโดยภาพรวมแล้วปัญหาด้านคุณธรรมของเยาวชนนั้นมาจากจิตใจของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางพระพุทธศาสนา (พ.ธ.25/11/15) ที่ว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ดังนั้น คุณธรรมซึ่งหมายถึงคุณงามความดีในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเมื่อบุคคลนำไปปฏิบัติย่อมจะส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญได้ และสอดคล้องกับทฤษฎีการ กระบวนการศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า สิ่งทีบุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าดีงาม ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่มีประโยชน์และความดีที่แท้จริงสังคมอันได้แก่การปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) และสอดคล้องกับสากล เกตุทอง ที่ว่าคุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์ โดยผ่านประสบการณ์การได้สัมผัส ซึ่งจะแสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ ของแต่ละบุคคล เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นการที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนนั้น ถ้าหากการมีส่วนร่วมทั้งของเยาวชน ครอบครัว สังคม และสื่อก็ไม่อาจที่จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แน่นอน (สากล เกตุทอง, 2545)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณแบบวัดคุณธรรมด้านความอดทน พบว่า เยาวชนมีคุณธรรมด้านความอดทนแต่ไม่บ่อยซึ่งหมายความว่าบางเหตุการณ์อาจอดทนได้ แต่บางเหตุการณ์เขาก็จะไม่อดทน จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการส่งเสริมคุณธรรมด้านความอดทนให้กับเยาวชน สอดคล้องกับบุญสม โพธิ์เงิน ได้แสดงทัศนะว่า การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ โดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นสำคัญ และการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชนนั้น จะทำเป็นเชิงเดี่ยวเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ต้องได้รับความร่วมมือกันทุกฝ่าย (บุญสม โพธิ์เงิน, 2537) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของวีระพงศ์ ถิ่นแสนดี ที่กล่าวโดยสรุปการพัฒนาคุณธรรมว่า ส่งเสริมให้มีการ

ร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน สถาบันครอบครัวและ หน่วยงานอื่น ๆ ในการเผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม ส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีบทบาทในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงาม (วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี, 2550)

ด้านความขยัน ความขยันก็เป็นคุณธรรมของเยาวชนอีกอย่างหนึ่งซึ่งต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริม ต้องมีการส่งเสริมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับบุญสม โพธิ์เงิน ที่ได้แสดงทัศนะว่า การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและ ปฏิบัติ โดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ และการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชนนั้นจะทำได้เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง โอกาสที่จะประสบความสำเร็จแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย การพัฒนานั้นต้องได้รับความร่วมมือกันทุกฝ่าย (บุญสม โพธิ์เงิน, 2537)

ด้านความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พบว่าความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นปัญหาหนักของเยาวชน ปัญหาคุณธรรมด้านนี้จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขพัฒนาโดยเร่งด่วนโดยเริ่มที่ครอบครัว และโรงเรียนจะต้องมีความสนใจที่จะช่วยกันแก้ปัญหา ซึ่งความสนใจ J.M. Blair (1962: 218) แสดงทัศนะว่า คือเจตคติในทางบวกที่ทำให้คนเราแสวงหากิจกรรมเพิ่มขึ้นในเรื่องนั้น ๆ หรือหมายถึงความพร้อมของคนเราในอันที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง และก่อ สวัสดิ์พานิชย์ ก็ได้กล่าวถึงความหมายของความสนใจว่า คือความรู้สึกหรือเจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ความรู้สึกนั้นทำให้บุคคลเอาใจใส่และกระทำการจนบรรลุถึงความมุ่งหมายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น เนื่องจากคุณธรรมคือความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นเบื้องต้นของการแสดงพฤติกรรมของเยาวชน ถ้าเยาวชนไม่มีความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แล้วไปทำอะไรก็ได้ตามที่ตนเองอยากทำปัญหาอื่น ๆ ก็ต้องมีตามมา (ก่อ สวัสดิ์พานิชย์, 2513) และสอดคล้องกับบุญสม โพธิ์เงิน ได้แสดงทัศนะว่า การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและ ปฏิบัติ โดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ (บุญสม โพธิ์เงิน, 2537)

ด้านความกตัญญูรู้คุณ พบว่า ความกตัญญูรู้คุณก็เป็นปัญหาด้านคุณธรรมของเยาวชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการอบรมสั่งสอนและนำพาปฏิบัติจากครอบครัว โรงเรียน หรือสังคมยังไม่เพียงพอ ดังนั้นครอบครัว โรงเรียน สังคมก็ต้องมีส่วนร่วมกันพัฒนาคุณธรรมของเยาวชน เนื่องจากจะทำได้เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ ต้องได้รับความร่วมมือกันทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของวีระพงศ์ ถิ่นแสนดี ที่กล่าวโดยสรุปการพัฒนาคุณธรรมว่า ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน สถาบันครอบครัวและ หน่วยงานอื่น ๆ ในการเผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม ส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีบทบาทในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงาม ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ บุคคลสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมคือความกตัญญูรู้คุณนี้ก็คือเยาวชนซึ่งต้องให้ความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์เยาวชนถึงแนวทางการพัฒนาคุณธรรมด้านนี้ว่า ต้องรู้จักทดแทนบุญคุณผู้อื่น ทอบทแทนบุญคุณพ่อแม่หรือผู้ที่เคยช่วยเหลือตน สร้างจิตสำนึก รู้จักบุญคุณ เมื่อได้รับความร่วมมือทั้งจากครอบครัว โรงเรียน สังคม และตัวเยาวชน เชื่อมั่นได้ว่าจะแก้ไขปัญหาคความกตัญญูรู้คุณได้ (วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี, 2550)

ส่วนแบบวัดจริยธรรม ด้านความเคารพต่อครู/กฎกติกาของสังคม จริยธรรม ด้านความเคารพต่อครู/กฎกติกาของสังคมของเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนา โดยเริ่มจากการมองเห็นความสำคัญของจริยธรรมว่ามีความสำคัญอย่างไร โดยที่สมเดช มีแสง ได้สรุปความสำคัญของจริยธรรมว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่บุคคลเป็น ส่วนตัวและแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม (สมเดช มีแสง, 2538) การพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมว่า ปรับปรุงหลักสูตรการปลูกฝังอบรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและ พัฒนาวิธีการสอนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้ สามารถวัดพัฒนาการทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง จัดสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524)

ด้านการรักษาตนที่เหมาะสมกับวัยพบว่า การรักษาตนที่เหมาะสมกับวัยก็เป็นปัญหาด้านจริยธรรมของเยาวชนอีกปัญหาหนึ่งซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาจริยธรรมด้านนี้ให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมกับเยาวชนในยุคสมัยนี้ การแก้ไขก็เริ่มที่ครอบครัวการเอาใจใส่ดูแลเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง การให้เวลาแก่เยาวชนเพื่อปรึกษาหารืออะไร ๆ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเขาในแต่ละวัน การให้ความรัก การเป็นแบบอย่างที่ดี ต่อมาก็เป็นเรื่องของโรงเรียนครูต้องเอาใจใส่ในการดูแลเยาวชนต้องสั่งสอนทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติว่าควรทำอะไร อย่างไร อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ เมื่อเกิดเหตุขึ้นก็เป็นทีที่ปรึกษาหาทางออกให้ สอดคล้องกับบุญสม โพธิ์เงิน ได้แสดงทัศนะว่า การสอนคุณธรรมจริยธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทั้งทฤษฎีและ ปฏิบัติ โดยให้ได้ปฏิบัติจริงและปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ และการพัฒนาจริยธรรมให้กับเยาวชนนั้นจะต้องทำแบบทุกฝ่าย คือทั้งครอบครัว โรงเรียน สังคม และตัวเยาวชนมีส่วนร่วม

ด้านการคบเพื่อน พบว่า เยาวชนมีปัญหาจริยธรรมด้านการคบเพื่อนจริง และเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขและพัฒนาให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์ เพื่อนเป็นบุคคลที่มีพลังหลายด้านในกลุ่มเยาวชนการแก้ไขปัญหานี้ ต้องทำแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของ ขนิษฐา กาญจนรังสสินท์ ที่ว่าการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในชั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง การมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ต้องเป็นไปในรูปที่ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วม มิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจหรือผู้ได้รับผลประโยชน์เท่านั้น สถาบันครอบครัว โรงเรียน สังคม และเยาวชน ต้องประสานงานร่วมมือกันตามภาระหน้าที่รับผิดชอบของตน โดยเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัวต้องมีความสนใจในบุตรหลานซึ่งเป็นเยาวชนของตน ต่อมาก็เป็นโรงเรียน ครูต้องดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมของเยาวชนการเรียนการสอนนั้นจะต้องมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติคือกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ (ขนิษฐา กาญจนรังสสินท์, 2544)

ด้านความรู้ทันในการเสพสื่อพบว่า ด้านความรู้ทันในการเสพสื่อเป็นปัญหาด้านจริยธรรมของเยาวชนอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเยาวชนนั้นโดยมากแล้วจะนิยมในการเสพสื่อ สื่อที่เยาวชนให้ความสนใจเป็นพิเศษนั้นคือโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในยุคปัจจุบันจะเป็นแบบสมาร์ทโฟน (Smartphone) เป็นศูนย์รวมทุก

อย่างทั้งเครื่องมาสื่อสารแหล่งบันเทิง แหล่งข้อมูล เกมสื่ถ่ายภาพ จึงเป็นที่มาของการติดอกติดใจของเยาวชนที่อยากรู้ อยากเห็น ท่านพุทธทาส กล่าวถึงเยาวชนว่า เยาวชนหรือวัยรุ่นเป็นวัยที่ไม่สมบูรณ์ จะเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่ใช่ จะเป็นเด็ก ก็ไม่เชิง หรือที่เรียกว่า อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่เยาวชนจะรู้เท่าทันสื่อหรือเลือกเสพสื่อด้วยตนเองได้ อาจจะมียุ่บ้างแต่ก็น้อย แก้ไขปัญหานั้นต้องทำแบบมีส่วนร่วมคือทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน (พุทธทาส, 2543)

6. สรุป

ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน เป็นปัญหาที่มีความสำคัญในระดับชาติ และเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานศึกษา หรือสถาบันทางศาสนาจะต้องร่วมมือกันแก้ไข ด้วยการสร้างจิตสำนึกปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งสื่อต่าง ๆ ก็ควรมีความรับผิดชอบในการเสนอข้อมูลข่าวสารอันไม่เป็นการกระทบต่อคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน การแก้ปัญหาจึงไม่สามารถกระทำได้โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียน ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ การนำหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในรูปแบบนิทานธรรมบทซึ่งมีเรื่องราวที่สนุกสนานน่าสนใจ แฝงด้วยคติธรรมสอนใจ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนได้เป็นอย่างดี

7. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรทำการศึกษาวิจัยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนอำเภออื่น ในจังหวัดนครปฐม
- 2) ควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชน ในจังหวัดนครปฐม
- 3) ควรทำการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน ในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดอื่น ๆ

8. บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2539). เครื่องมือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.
- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ และคนอื่น ๆ. (2513) วิชาครู วิชาจิตวิทยา, กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2544). องค์การบริหารส่วนตำบล ประสิทธิภาพการวางแผนและการ
- ข้าเลือก วุฒิจันทร์. (2524). คุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา. บริหารโครงการของ
- องค์การบริหารส่วนตำบล. พัฒนาชุมชน.

- บุญสม โพธิ์เงิน. (2537) คุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก. ปรินิพนธ์การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). หมดความทุกข์. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา).
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา).
- วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. (2550). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสิงห์สอาด อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ปรินิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สมเดช มีแสง. (2538). คู่มือการปฏิบัติราชการ และเตรียมสอบผู้บริหารการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. อุทัยธานี.
- สากล เกตุทอง. (2545). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2547). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- J.M. Blair et al. (1962). Educational Psychology. New York: The Macmillan Company.

ธุดงค์วัตร: แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

Dhutaṅga Observance: The Guideline of Religious Heir Development In Buddhism

พระครูปลัด ทินกร อิสสร (คงถาวร)¹, พระศรีวินยาภรณ์^{2*}

Phrakhrupalad Tinnakron Isasro (Kongthavorn)^{1*}, Phra Srivinayaphon²

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}

Graduate School, Mahamakut Buddhist University^{1,2}

Corresponding Author's E-Mail: Srivin2558@gmail.com*

Received: 02/02/2022, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.8

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักธุดงค์วัตร 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่าหลักธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนาที่มีมาในพระไตรปิฎกแค่เพียง 8 ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่า ธุดงค์เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล มี 8 ข้อ คือข้อ 1 ถึง 8 คือ 1) ปิงสุกุลิ๊งคธุดงค์ (นุ่งห่มผ้าบังสุกุล) 2) เตจวิริงคธุดงค์ (ทรงไตรจีวร) 3) ปินทปาติ๊งคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาต) 4) สปะทานจาริ๊งคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ) 5) ขลุปัจฉาภัตติ๊งคธุดงค์ (การห้ามภตเมื่อภายหลัง) 6) อารัญญิ๊งคธุดงค์ (การอยู่ป่า) 7) ยถาสันถิติ๊งคธุดงค์ (การอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้) 8) เนสัชชิ๊งคธุดงค์ (การนั่ง) ต่อมามีการเพิ่มธุดงค์วัตรเข้ามาอีก 5 ข้อ คือข้อ 9 ถึง 13 ปัจจุบันนี้ ธุดงค์วัตรมี 13 ข้อ

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัติธุดงค์วัตรตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นต้น ศาสนทายาทปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระมหาเถระ ในสังคมไทยที่ปรากฏเด่นชัดในหลักของการปฏิบัติธุดงค์วัตร ประกอบด้วย 1) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2) หลวงปู่ดุลย์อตุโล 3) ท่านพ่อลี ธมมธโรและ 4) พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นต้น ได้ถือปฏิบัติธุดงค์วัตรมาเป็นประจำไม่ลดละการปฏิบัติธุดงค์จึงเป็นการทวนกระแสเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในพุทธกาลมี พระมหากัสสปะเถระ ได้ปฏิบัติตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วส่งผลให้บรรลุผลได้ตามต้องการ

บูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร พบว่า ธุดงค์ทั้ง 13 ข้อ ในแต่ละข้อสามารถปฏิบัติเคร่งครัดได้มากน้อยโดยแบ่งเป็นขั้นอุกฤษ์ ขั้นกลางและขั้นธรรมดา การปฏิบัติธุดงค์ย่อมเป็นผู้สันโดษในปัจจัย 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยารักษาโรค ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของธุดงค์กรรมฐานที่ขออนุญาตปฏิบัติธุดงค์ไปพร้อมกับการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้นธุดงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติเพื่อพัฒนาศาสนทายาทให้เป็นผู้มีกนน้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายอันจะทำให้เป็นผู้มีความสุขทั้งกายและใจในการดำเนินชีวิตในสังคม

คำสำคัญ: 1. ธุดงค์วัตร, 2. แนวทางพัฒนาศาสนทายาท, 3.พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of the dissertation on Dhutanga Vatta: The Guideline of Religious Heir Development in Buddhism were as follows : 1) to study the principles of Dhutanga in Theravada Buddhist Scriptures, 2) to study the development of Buddhist heirs in Theravada Buddhism, 3) to integrate the development of religious heirs with Dhutanga principles, and 4) to propose a form of knowledge with a model on the religious heir development integrated with Dhutanga principles. The data of this documentary study were gathered from documents and in-depth interviews with 12 experts.

The results of the study were found that according to the Tipitaka, there are only 8 Dhutanga principles. Dhutangas are not precepts but austere practices. The original eight items consist of 1) Pamsukulikanga, 2) Tecivarikanga, 3) Pindapatikanga, 4) Sapadanacarikanga, 5) Khalupacchabhattikanga, 6) Araññikanga, 7) Yathasanthatikanga, and 8) Nesajjikanga. In later time, 5 items were added. So at present there are 13 principles of Dhutanga.

The development of religious heirs in Buddhism found that the practice of Dhutanga Vatta is to refine the defilements and is to become negligent, secluded and simple. In Thailand, the prominent monks known in Dhutanga practices are Luang Poo Man Bhuridatto, Luang Poo Dul Atulo, Luang Phor Lee Dhammadharo and Luang Ta Maha Bua Nyanasampanno. The practice of Dhutanga is to return to the form of practice in the Buddha's time. At that time, Venerable Kassapa who followed the Lord's teachings had gained his goal as he wished.

For integration, the 13 principles of Dhutanga are classified into 3 levels of practices; austere, intermediate and moderate. The Dhutanga practice is to have contentment on the four necessities of life; clothing, food, lodging and medicine. The practice of Dhutanga is usually accompanied with the practice of meditation, both Samatha meditation and Vipassana meditation.

The knowledge obtained from the study can be concluded into “FDPPP” Model. F refers to Friend, D to Detachment, P to Perseverance, P to Patience, and P to Preaching Dhamma.

Keywords: 1. Dhutanga Observance, 2. The Guideline of Religious heir, 3. Development in Buddhism

1. บทนำ

พระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาจิตใจของคนให้เข้าถึงความจริงของชีวิต ซึ่งสังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งการศึกษาพัฒนาตนอย่างแท้จริงทำให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข และเป็นอิสระ พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมาเพื่อเป็นสังคมแห่งการศึกษาพัฒนาตน แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาจะต้องสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยให้ศาสนทายาทได้ศึกษาทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระเพื่อจะทำให้ศาสนทายาทเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีความรู้และความสามารถในการเป็นศาสนทายาทอย่างแท้จริง ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาตน ในสมัยพุทธกาลทางพระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์นั้นมีบทบาทอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์สาวกที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลิศในหมู่พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันพระมหากัสสปเถระก็เป็นหนึ่งในพระสงฆ์ทั้งหลายที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเลิศจากพระผู้มีพระภาคเจ้า พระมหากัสสปะเป็นสาวกที่สำคัญรูปหนึ่งซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติที่งดงาม เป็นที่เคารพศรัทธาของพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นคุณค่า สักขีขององค์พระศาสดาและได้ขนานนามว่าผู้เป็นเลิศในทางธุดงค์และเป็นผู้นำ ในการทำกิจต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นผู้ที่มีความมักน้อยสันโดษ มีจริยวัตรที่งดงาม นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คณะสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลได้เป็นอย่างดีโดยปกติท่านจะถือธุดงค์ 3 ข้อ อย่างเคร่งครัด คือ 1. ถือการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร คือ ท่านจะไม่ยอมใช้ผ้าจีวรที่ทากินา มาถวายให้ 2. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คือ อาหารที่ฉันต้องเป็นอาหารที่ท่านได้มาจากการเที่ยวบิณฑบาตเท่านั้น 3. ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรคือ ท่านพอใจอยู่ในเสนาสนะป่า ซึ่งนิยมเรียกภู อรัญญวาสี แปลว่า“พระป่า” (อง.ทสก.24/181/245) นั่นเอง

เนื่องจากการปฏิบัติธุดงค์วัตรในปัจจุบันนั้นพบปัญหาในการปฏิบัติมีความเข้าใจผิดของผู้ปฏิบัติเองคือพระสงฆ์และความเข้าใจผิดของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีข้อวัตรปฏิบัติมากมายหลายข้อทำให้ธุดงค์วัตรมีการปฏิบัติน้อยและธุดงค์วัตรยังเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ปฏิบัติได้โดยไม่มีการบังคับให้ภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติแต่พระองค์กำหนดให้แล้วแต่ว่าใครจะสมัครใจถือปฏิบัติจึงเป็นสาเหตุให้ไม่ค่อยมีการนำธุดงค์วัตรมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในยุคปัจจุบันเท่าที่ควรผู้วิจัยได้เห็นทัศนะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการปฏิบัติธุดงค์วัตรในอีกมุมมองหนึ่งที่ได้จากการสังเกตการณ์ คือบุคคลที่บวชเข้ามามีระยะเวลาจำกัด หรือบวชตามประเพณี พร้อมทั้งพระสงฆ์ผู้ให้การแนะนำการปฏิบัตินั้นมีจำกัด

จึงทำให้การปฏิบัติตรงควัตรนี้น้อยลงในยุคปัจจุบัน หากบุคคลไม่จำกัดระยะเวลาในการบวชแล้วย่อมมีโอกาสฝึกปฏิบัติแบบอุกฤษณ์เพื่อขัดเกลากิเลสสามารถสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนย่อมเกิดประโยชน์ทั้งส่วนตนและต่อสังคมโลก

การปฏิบัติตรงควัตรช่วยในการขัดเกลากิเลสและปิดกั้นกระแสแห่งอารมณ์ ช่วยให้เป็นผู้สันโดษ มกน้อยขึ้น ไม่ใช่สักขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้น แต่เป็น พระพุทธานุญาตสำหรับศาสนทายาทที่ต้องการจะปฏิบัติด้วยความสมัครใจของตนเอง เป็นข้อปฏิบัติที่ใครสมัครใจจะทำหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ใช่กิจจำเป็นหรือวินัยที่ต้องปฏิบัติตามโดยส่วนเดียว แต่เป็นข้อที่ท่านแสดงไว้สำหรับผู้ต้องการจะใช้วิธีนี้เป็นอุบายวิธีในการขัดเกลากิเลส (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ), 2529), หน้า 500) ธุดงค์กัมมัฏฐานหรือธุดงค์วัตรจึง มีส่วนช่วยให้เกิดความมกน้อย สันโดษ ยินดีในที่สุด บรรเทาความเพียร เพิ่มส่วนแห่งอริยธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญาให้สูงขึ้นได้อีกวิธีหนึ่ง เช่นเดียวกับกุศลธรรมเหล่าอื่น ๆ

เพราะเหตุนี้ หลักธุดงค์วัตรทั้ง 13 ข้อ (ขุ.ม.29/81/60) คือ 1) ปิงสุกุลิกังคะ ผ้าที่ไม่มีเจ้าของ โดยเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไว้ในสถานที่ต่าง ๆ 2) เตจวิริงกัณเฑาะ ผู้ที่ใช้สอยผ้าจีวร 3) อย่างสำหรับนุ่งห่มคลุมกายเป็นนิจ 3) ปิณฑปาติกัณเฑาะ ผู้ที่ยึดปฏิบัติในการเที่ยวบิณฑบาตในช่วงเช้าตรู่เป็นนิจ 4) สปปทานจาริกังคะ ผู้ที่เที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเป็นวัตร 5) เอกาสนิกังคะ ภิกษุผู้ที่มีอาหารมานั่งฉันบนอาสนะที่มีอยู่เพียงอาสนะเดียวเป็นนิจ 6) ปัตตปิณฑิกังคะ ภิกษุผู้ฉันอาหารในบาตรที่ตนใช้เที่ยวบิณฑบาต โดยไม่นำอาหารออกมาวางฉันในภาชนะอื่นเพียงเพราะต้องการความสะดวกสบาย ต้องการแยกกับข้าวรับประทาน เหตุนี้ก็เป็นกิเลสอย่างหนึ่งที่ขัดกับหลักความสันโดษ 7) ขลุปัจฉาภัตติกังคะ คือ ผู้ที่ห้ามภักที่ผู้อื่นถวายภายหลังเป็นวัตร ห้ามภัก 8) อารัญญิกังคะ ภิกษุผู้เที่ยวธุดงค์ไป และเลือกพักอาศัยอยู่แต่เพียงในป่าเป็นนิจ 10) อัปภิกาสิกังคะ ผู้ที่อยู่แต่เพียงเป็นวัตร ผู้ที่อยู่แต่เพียง 11) โสสานิกังคะ ผู้ที่อยู่ป่าช้าเป็นวัตร ผู้ที่อยู่ป่าช้าเป็นวัตร 12) ยถาสันถติกังคะ ผู้ที่อยู่เสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ ผู้ที่อยู่เสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ 13) เนสัชชิกังคะ ผู้ที่ดำรงอยู่ด้วยเพียง 3 อริยาบถ ที่ดำรงอยู่ด้วยเพียง 3 อริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง โดยละเว้นจากการนอนในช่วงยามที่มีใช้ช่วงเวลาอันพึงนอน เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรย่อมได้ความสันโดษเกิดความเพียรมีความอดทนย่อมประกาศธรรม

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ธุดงค์วัตรเป็นอีกแนวทางหนึ่งปฏิบัติแล้วจะได้รับประโยชน์จากแนวคิดหลักการปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทยเพื่อให้ศาสนทายาททราบต้นแบบตามหลักปฏิบัติธุดงค์วัตรตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาศาสนทายาทตามหลักธุดงค์วัตรให้เป็นศาสนทายาทที่สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักธุดงค์วัตร
- 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา
- 3) เพื่อบูรณาการการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร
- 4) นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร”

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัยโดยการศึกษาจากแบบเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักธรรมจากหนังสือ ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับ “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับงานวิจัย พร้อมกับค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันองค์ความรู้แนวทาง “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” คือ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วยเนื้อหาการศึกษาเกี่ยวกับ “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระมหาเถระในสังคมไทยและศาสนทายาทต้นแบบตามหลักธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา” มีดังนี้

- 1) ข้อมูลจากปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่เอกสารถกเถียง เป็นต้น พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา หนังสือ งานวิจัย วารสาร บทความ งานเขียนวิชาการ หนังสือพิมพ์ออนไลน์
- 2) ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นกรณีตัวอย่าง ดังนี้ คือ 1. หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2. หลวงปู่ดุลย์ อตุโล 3. ท่านพ่อลี ธมมธโร และ 4. หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน เพื่อศึกษาปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระมหาเถระที่ถูกต้อง และเป็นวิชาการมากขึ้นตลอดทั้งให้เป็นแนวทางการพัฒนาของศาสนทายาทต้นแบบตามหลักปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์รุ่นใหม่ตลอดจนฆราวาสและประชาชนได้ศึกษาสืบไป
- 3) ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นทุติยภูมิจากแนวคิด ทฤษฎี ตำราทางด้าน บทความ เอกสารอ้างอิงและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยแหล่งค้นคว้าจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยและบุคคลที่เกี่ยวข้องอันเป็นที่ยอมรับในสังคม

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” จำนวน 12 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากหลักฐานสำคัญ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา พร้อมทั้งคัมภีร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับงานวิจัย

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นการสำรวจตำรา วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ เว็บไซต์ เอกสารงานวิจัย (Review Literature) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากแนวคิดงานเขียนอื่น ๆ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั่วไป งานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องอันเป็นที่ยอมรับในวงงานวิชาการ

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบเจาะจงกับผู้เชี่ยวชาญด้านต้นแบบการปฏิบัติธุดงค์วัดและผู้เชี่ยวชาญ “ธุดงค์วัด : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” วิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากบุคคลที่เลือกสัมภาษณ์ด้วยวิธีการถอดเทปสัมภาษณ์แล้วนำมาทำการวิเคราะห์วิธีตามหลักปฏิบัติธุดงค์วัดแบบจับประเด็นตลอดทั้งการออกภาคสนามเพื่อเสนอรูปแบบองค์ความรู้การเสริมสร้างแนวทางพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักปฏิบัติธุดงค์วัดในแต่ละสำนักและการสังเกตการณ์จากการปฏิบัติธุดงค์วัดของพระภิกษุผู้อยู่ในอาวาสแต่ละวัดเป็นต้น

4) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับต้นแบบการปฏิบัติธุดงค์วัดพร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสรุปผลของการค้นคว้าด้านเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทราบถึง “ธุดงค์วัด : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาทำการสังเคราะห์จัดประเภทแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการวิจัยและศึกษาประเด็นต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับรูปแบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ การเสริมสร้างแนวทางพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักธุดงค์วัดในพระพุทธศาสนา

5) บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิพร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบเจาะจงกับผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญธุดงค์วัด : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่

6) นำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบเรื่อง “ธุดงค์วัด : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเป็นแบบวิธีพรรณนาวิเคราะห์

7) นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะ นำองค์ความรู้ใหม่ในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “ธุดงค์วัด : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” การดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้นเมื่อนำมาแสดงเป็นแผนภูมิ จะได้แผนภูมิแสดงกระบวนการวิจัย (Research Process) ดังต่อไปนี้

5. ผลการวิจัย

หลักธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา

ธุดงค์วัตร ตามที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า ธุดงค์วัตรที่มีมาในพระไตรปิฎกที่จริงแล้วมีเพียง 8 ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่า ธุดงค์เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล มี 8 ข้อ คือข้อ 1 ถึง 8 ต่อมา มีการเพิ่มธุดงค์เข้ามาอีก 5 ข้อ คือ ข้อ 9 ถึง 13 ดังนั้น ธุดงค์วัตร มี 13 ข้อ คือ 1) ปิงสุกุลิ๊งคธุดงค์ สมาทานการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2) เตจวิริ๊งคธุดงค์ สมาทานการทรงไตรจีวรเป็นวัตร 3) ปินทปาติ๊งคธุดงค์ สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร 4) สปปทานจาริ๊งคธุดงค์ สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับเป็นวัตร 5) ขลุปัจฉาภัตติ๊งคธุดงค์ สมาทานการห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร 6) อารัญญิ๊งคธุดงค์ สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร 7) ยถาสันถติ๊งคธุดงค์ สมาทานการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้ได้อย่างไรเป็นวัตรเมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบกับธุดงค์วัตรที่มีมาในวิมุตติมรรคและวิสุทธิมรรคแล้วทำให้ทราบว่า ธุดงค์วัตรที่เพิ่มเข้ามาในภายหลังนั้นได้แก่ 8) เอกาสนิ๊งคธุดงค์สมาทานการนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร 9) ปิตตปิณฑิ๊งคธุดงค์สมาทานการฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร 10) รุกขมูลิ๊งคธุดงค์สมาทานการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร 11) อัปภোগสิ๊งคธุดงค์สมาทานการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร 12) โสสานิ๊งคธุดงค์สมาทานการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร 13) เนสัชชิ๊งคธุดงค์ สมาทานการนั่งเป็นวัตร

ธุดงค์ แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้ปฏิบัติมีเจตนาความตั้งใจขัดเกลากิเลส เจตจำนงในการละกิเลส เจตนาในการสมาทาน กล่าวคือ ธุดงค์วัตรคือข้อปฏิบัติที่เข้มงวดพิเศษเพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้บังคับให้ภิกษุถือปฏิบัติ ถือเป็นการสมัครใจที่จะปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกได้เองตามสมัครใจว่าจะปฏิบัติข้อใดเป็นเวลานานเท่าใด เมื่อจะถือปฏิบัติเพียงแต่กล่าวคำสมาทานธุดงค์วัตร ข้อที่ศาสนทายาทเลือก แล้วก็เริ่มปฏิบัติได้เลยการปฏิบัติธุดงค์วัตรด้วยอธิษฐานจิต หรือด้วยการเปล่งวาจา คุณประโยชน์ของธุดงค์วัตร คือการยังชีพโดยบริสุทธิ์ มีผลเป็นสุขเป็นของไม่มีโทษ เป็นของไม่มีภัย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว เป็นเหตุให้เจริญ เป็นเหตุให้สมปรารถนา การปฏิบัติเพื่อลดละอุปโลก บริโภคอยู่อย่างสมณเสียสละ ทำจิตให้เป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู่ความเบาสบาย สงบ เอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา พบว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน สังคมไทยยังขาดความกระจ่างเกี่ยวกับธุดงค์วัตร อุปนิสัยของศาสนทายาท และวัตถุประสงค์ในการบรรพชาเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างไรก็ตามการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องให้ศาสนทายาทศึกษาหาความรู้เข้าใจหลักธรรม ตลอดจนพระวินัยและคุณธรรมอันเป็นปัจจัยที่จะช่วยพัฒนาศาสนทายาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากพุทธกาลและศาสนทายาทยุคก่อน ซึ่งต้องมีกัลยาณมิตรผู้ที่เคยปฏิบัติธุดงค์วัตรให้ความรู้และชี้แนะเป็นตัวอย่างไปในทางที่ถูกต้อง การพัฒนาศาสนทายาทด้วยหลักธุดงค์วัตรจึงต้องมีเครื่องสนับสนุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ศาสนทายาทพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติ

อุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นต้น หลักปฏิบัติ
อุดมคติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวทางการปฏิบัติตามหลักอุดมคติของพระสาวกใน
ครั้งพุทธกาล ทำให้ทราบถึงปัญหาของการปฏิบัติอุดมคติของศาสนทายาทในปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้ศาสนา
ทายาทไม่ปฏิบัติอุดมคติ จึงจำเป็นต้องให้ศาสนทายาทรู้จักคุณค่าของการปฏิบัติอุดมคติในการพัฒนาศาส
ทายาท ในเบื้องต้นย่อมเป็นผู้สันโดษในปัจจุบัน 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย
(เสนาสนะ) และยารักษาโรค ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของอุดมคติฐานที่ชอบนิยมปฏิบัติอุดมคติไป
พร้อมกับการเจริญสมถะมัชฌิมาและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้น อุดมคติเป็นวัตรปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศาส
ทายาทให้เป็นผู้มักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายอันจะทำให้เป็นผู้มีความสุขทั้งกาย และใจในการดำเนินชีวิตในสังคม
ปัจจุบัน

แนวทางปฏิบัติอุดมคติที่พระเถระในสังคมไทยได้ยึดเอาหลักการปฏิบัติและเป็นแนวทางที่
พระพุทธองค์ทรงวางกรอบไว้ให้ปฏิบัติ ตลอดทั้งเดินตามรอยครูบาอาจารย์สมาทานถืออุดมคติจนบรรลุ
ธรรมในเบื้องต้น ประกอบด้วยพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต, หลวงปู่ดูลย์ อตุโล, ท่านพ่อลี ธมมธโร, หลวง
ตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นต้น ได้ถือปฏิบัติอุดมคติมาเป็นประจำไม่ลดละ ปรากฏว่าเป็นผู้
คล่องแคล่วชำนาญในทางนี้ตามจริตของท่านที่ได้ปฏิบัติจนถึงยุคในสมัยปัจจุบัน และได้อบรมสั่งสอน
พระเถระผู้มาศึกษาอบรมด้วยอุดมคติเหล่านี้ คือ การอยู่รกรงขมูหล่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เจือมผา ป่าช้า ซึ่ง
ล้วนเป็นสถานที่เปลี่ยวเปลี่ยวน่ากลัว บิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวัน ไม่รับอาหารที่มีผู้ตามมาส่ง ที่หลัง
เป็นต้น การปฏิบัติอุดมคติจึงเป็นการทวนกระแสเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในพุทธกาล
ได้ดำเนินตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่างบรรลุผลในการปฏิบัติ และการปฏิบัติอุดมคติยังให้อานิ
สงค์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ ช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาทางด้านปัญญาญาณและสะท้อนออกมา
ในรูปของพฤติกรรมที่ดีเป็นที่น่าเลื่อมใส หรือเป็นพระสงฆ์ที่มีปฏิปทางดงามพร้อมเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา
ให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนสืบมา

บูรณาการพัฒนาศาสทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักอุดมคติ

บูรณาการพัฒนาศาสทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักอุดมคติ พบว่า อุดมคติทั้ง 13 ข้อ ในแต่ละ
ข้อสามารถปฏิบัติเคร่งครัดได้มากน้อยโดยแบ่งเป็นขั้นอนุฤกษ์ ขั้นกลาง และขั้นต้น การปฏิบัติอุดมคติสนับสนุน
การงดเว้นจากการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ที่เหลือเพื่อหรืองดเว้นการบริโภคที่เกินความจำเป็น การปฏิบัติอุดม
คติเพื่อคุณแห่งความเป็นสมณะผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เพื่อความก้าวหน้าในการประพฤติธรรม จนบรรลุ
ธรรม อุดมคติได้แพร่กระจายไปยังสำนักต่าง ๆ และมีศาสทายาทถือปฏิบัติตามกันมาเป็นกระบวนการจนถึง
ปัจจุบัน ซึ่งถือว่าหลักอุดมคติช่วยให้ศาสทายาทพัฒนาอย่างแท้จริง สิ่งที่จะช่วยให้ศาสทายาทสามารถ
ปฏิบัติอุดมคติได้ก็คือ พระธรรมวินัย สิกขาบท หลักธรรมคำสอน คุณสมบัติของศาสทายาท และภาพ
แวดล้อม สิ่งเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนให้ศาสทายาทมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติอุดมคติ อาทิ ปีนกปฏิบัติ 3
นิสสัย 4 ปัจจัย 4 อิทธิบาท 4 พละ 5 สัมปยุตธรรม 7 สัมปายะ 7 สิ่งสำคัญกัลยาณมิตรที่ช่วยส่งเสริมแนะนำให้
การปฏิบัติอุดมคติไปในทางถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา อันเป็นเหตุให้การปฏิบัติอุดมคตินั้น บรรลุ

เป้าหมายสมเจตนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติตรงควัตรที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาของศาสนทายาท

พระพุทธศาสนามีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ หลักศีลธรรมเป็นส่วนสำคัญให้พุทธบริษัทและสังคมเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีศาสนทายาทเป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมผ่านกระบวนการตรงควัตรเพื่อพัฒนาดนผ่านกระบวนการไตรสิกขา ทำหน้าที่เผยแผ่ได้อย่างมีคุณภาพและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

ในที่นี้ตรงควัตร 13 สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 หมวดด้วยกันคือจิวรวิภินทบาตเสนาสนะและความเพียรเมื่อนำมาพิจารณาหมวดที่ 1 ว่าด้วยจิวรก็คือเครื่องนุ่งห่มหมวดที่ 2 ว่าด้วยวิภินทบาทก็คืออาหารและยารักษาโรคหมวดที่ 3 ว่าด้วยเสนาสนะก็คือที่อยู่อาศัยและหมวดที่ 4 ว่าด้วยการปรารภความเพียร กล่าวได้ว่าตรงควัตรเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติตรงควัตรของพระสงฆ์สามารถแยกประเด็นวิเคราะห์ได้ 4 ประเด็นดังนี้

1) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ (ผู้ปฏิบัติตรงควัตร) วัตถุประสงค์ของตรงควัตรนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อให้พระธุดงค์ได้ฝึกตนขัดกิเลสเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่เพื่อที่จะปลูกฝังศีลธรรมให้แก่ชุมชนเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านศีลธรรมให้แก่เครือข่ายบ้านวัดโรงเรียนดังนั้นก็ประโยชน์จึงเกิดทั้งแก่พระธุดงค์แก่ชุมชนและแก่พระพุทธศาสนา

2) ประโยชน์ต่อสังคม (พุทธศาสนิกชน) เป็นการสร้างความสามัคคีสร้างกิจกรรมร่วมกันของพุทธบริษัท 4 ญาติโยมและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนแห่งบุญในการปฏิบัติธรรมของพระธุดงค์และอยู่ในหลักการระ 6 อันพระพุทธรูปองค์สรรเสริญเมื่อพูดถึง “ธุดงค์” หรือ “พระธุดงค์” คนทั่วไปนึกถึงพระแบกกกลดเข้าป่าแสวงหาที่สงบสัจวิเวกปฏิบัติธรรมแสวงหาครูบาอาจารย์ในป่าให้คำแนะนำสั่งสอนสมาธิบำเพ็ญเพียรทางจิตถ้าถามว่าพระก็อยู่ส่วนพระทำกิจกรรมของพระสงฆ์ไปคฤหัสถ์ญาติโยมก็อยู่ส่วนคฤหัสถ์ญาติโยมเมื่อเป็นเช่นนี้พระศาสนาจะเจริญได้อย่างไรดังนั้นก็การปฏิบัติตรงควัตรของพระสงฆ์เองก็ดีคฤหัสถ์เองก็ดีล้วนสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นและสร้างศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนามากขึ้นคือบ้านวัดโรงเรียนได้อานิสงส์ในการทำบุญให้ทานเป็นต้น

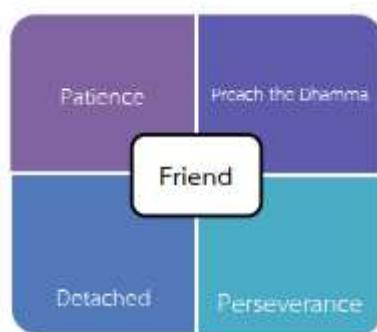
3) ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ธุดงค์หากจะกล่าวให้ทันสมัยในสังคมยุคปัจจุบันก็คือธุดงค์เพื่อการฟื้นฟูศีลธรรมโลกการจาริกธุดงค์ไม่จำเป็นต้องจาริกเข้าปฏิบัติเฉพาะในป่าเพราะบางข้อบางกรณีสามารถปฏิบัติได้ในเมืองการเดินธุดงค์เข้ามาในเมืองที่มีคนสัญจรไปมานั้นมิใช่ว่าเป็นสิ่งที่ผิดต่อธรรมต่อวินัยพระสงฆ์ที่ออกจากกริโกไปต่าง ๆ ล้วนได้ผ่านการฝึกฝนตนเองมาอย่างยิ่งยวดยึดมั่นในหลักไตรสิกขาเพื่องเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลทั้งในสังคมเมืองและสังคมในถิ่นทุรกันดาน

4) ประโยชน์ต่อประเทศชาติอาจกล่าวได้ว่าพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติตรงควัตรไม่ว่าสำนักไหนก็ตามล้วนสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประเทศชาติได้เป็นอย่างดีเช่นเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติและเป็นภาพลักษณ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาสู่สายตาโลกที่สำคัญเป็นการปลูกฝัง

ศีลธรรมสู่บ้านวัดโรงเรียนเนื่องจากสังคมประชาชนหรือชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรเนื่องจากปัจจุบันนี้ชาวต่างชาติให้ความสนใจในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาด้วยการนำของพระสงฆ์ไทยที่มีภูมิความรู้ในการเผยแผ่เช่นหลักการปฏิบัติกรรมฐานเป็นต้นไม่ว่าชาวไทยหรือต่างชาติต่างก็ให้ความสนใจเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตของตนเองให้เจริญขึ้นในอนาคต

กล่าวโดยสรุป ธุดงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์มักจะปฏิบัติควบคู่ไปกับการปฏิบัติกรรมฐาน เพราะธุดงค์วัตรจะสนับสนุนให้การปฏิบัติกรรมฐานเห็นผลในด้านสมาธิอย่างชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้น กิริยาท่าทางของพระธุดงค์กรรมฐานก็แลดูสงบเยือกเย็นเป็นที่น่าเคารพและน่าเลื่อมใสซึ่งเกิดจากการปฏิบัติธุดงค์วัตรนั่นเองโดยปกติแล้วหลักของการปฏิบัติพระภิกษุผู้มุ่งการบรรลุธรรมส่วนมากจะปฏิบัติโดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติเช่นการปฏิบัติชั้นอุกฤษฏ์ซึ่งเป็นการทรมานตนเองอย่างกลาง ๆ ตามฐานะที่ตนสมารถถือปฏิบัติและอย่างเพลาคือเป็นไปตามบารมีที่ตนสร้างมาโดยการปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดขอบเขตหรือตามจริตและความสามารถที่ตนพึงมีเป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 5.1 “FDPPP” Model

จากภาพสามารถอธิบายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของ “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ด้วย “FDPPP” Model ดังนี้

F = Friend กัลยาณมิตร

D = Detached สันโดษ

P = Perseverance ความเพียร

P = Patience ความอดทน

P = Preach the Dhamma ประกาศธรรม

F = Friend กัลยาณมิตร หมายถึง บัณฑิต หรือสัตบุรุษ กัลยาณมิตรทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้อง หรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือการกระจายความรู้ความเข้าใจกัลยาณมิตรมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัติตนที่ดีกว่า จึงสามารถช่วยชี้แนะบอกแนวหรือวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้นหรือมีทางลัดมากขึ้น กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุผลการปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกหรือประโยชน์ที่กล่าวมานี้ได้เต็มที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธา มีกำลังใจแรงกล้า จึงเป็น

ธรรมดาอยู่เอง ที่ควรจะเพ่งหวังกัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติสมบูรณ์เช่นนี้ก่อน สำหรับกัลยาณมิตรผู้จะทำหน้าที่ในการสอนให้ได้ผลจริง

D = Detached สันโดษ หมายถึง การปฏิบัติถูกต้อง เป้าหมายเพื่อการส่งเสริมพัฒนาจิตใจ เพื่อลดละกิเลสการยึดมั่นถือมั่นในวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ ให้รู้จักใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่สมณะสารูปทั้ง 13 ข้อ เพื่อพัฒนา กาย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยการดูพัฒนาการในแต่ละด้านในการฝึกปฏิบัติว่ามีความเจริญก้าวหน้า มากน้อยเพียงใด ถ้าปฏิบัติตามหลักถูกต้องได้ผลดีก็ควรเพิ่มการปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่ถ้าปฏิบัติแล้วเกิดอกุศลธรรมมากขึ้นก็ไม่ควรฝืนปฏิบัติ เพราะไม่เกิดประโยชน์ ให้ยึดถือตามหลักการปฏิบัติตามจุดจัตวาการปฏิบัติจุดจัตวาเป็นข้อปฏิบัติเพื่อขัดเกลาภิเลส ทางโลก โภการ หลง ให้เบาบางเป็นแนวทางที่สำคัญให้ผู้ปฏิบัติมีกนน้อย สันโดษ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต แห่งความพอและสุขสงบอย่างแท้จริงผล ศาสนทายาทเป็นผู้สันโดษ ยินดีตามมีตามได้ ตามกำลัง ตามสมควร แก่ภาวะฐานะของตน ๆ ย่อมเป็นผู้เลี้ยงง่าย สงบกายสบายใจสมเป็นสมณะในพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส ย่อมเป็นไป เพื่อเจริญรุ่งเรืองมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

P = Perseverance ความเพียร หมายถึง ความเพียรเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดคุณแก่ชีวิต ด้วยความพรากเพียรระวัง เพียรละ (กำจัด) สิ่งไม่ดี เพียรสร้างความดี เพียรรักษาความดี หมั่นยังยืน ต้องยึดหลักความขยันเพียรเป็นตัวเชื่อม วิริยอุตสาหะ เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นให้ศาสนทายาท มุ่งมั่นตั้งใจสู่เป้าหมาย วิริยอุตสาหะ เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นให้ศาสนทายาท มุ่งมั่นตั้งใจสู่เป้าหมาย คือความสำเร็จทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญ ของความขยันหมั่นเพียร และมีอิริยาบถที่เหมาะสมการปฏิบัติจุดจัตวาจำเป็นต้องมีศีลวินัยเพื่อการปฏิบัติจุดจัตวาให้สอดคล้องกับสิกขาต่างที่ศาสนทายาทพึงควรปฏิบัติ ดังนั้นความเพียรขัดเกลาภิเลสจึงเป็นปัจจัยในการปฏิบัติจุดจัตวาเพื่อเป็นส่วนแห่งจริยธรรมคือศีลสมาธิปัญญาวิมุตติวิมุตติญาณทัสสนะ

P = Patience ความอดทน หมายถึง การพัฒนาจะทำให้ศาสนทายาทมีความอดทน มุ่งมั่นในการทำหน้าที่ รู้จักความพอเพียงแก่อัตภาพ ส่วนที่เหลือก็จะได้เฉลี่ยแบ่งปันแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่ได้ด้วย ความมีเมตตา เอื้ออาทรต่อกันซึ่งเป็นเรื่องที่ยั่งยืนอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในทุกสังคม

P = Preach the dhamma ประกาศธรรม หมายถึง พุทธบริษัท 4 ปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา นำหลักจุดจัตวาประกาศต่อสาธารณชนได้ปฏิบัติเหมาะสมแก่จริตของแต่ละบุคคลเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการ

6. อภิปรายผลการวิจัย

จุดจัตวาเป็นวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์มักจะปฏิบัติควบคู่ไปกับการปฏิบัติกรรมฐานเพราะจุดจัตวาจะสนับสนุนให้การปฏิบัติกรรมฐานเห็นผลในด้านสมาธิอย่างชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้นกิริยาท่าทางของพระรัตนตรัยนั้นก็แลดูสงบเยือกเย็นเป็นที่น่าเคารพและน่าเลื่อมใสซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจุดจัตวา นั่นเองโดยปกติแล้วหลักของการปฏิบัติพระภิกษุผู้มุ่งการบรรลุธรรมส่วนมากจะปฏิบัติโดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติเช่นการปฏิบัติขั้นอุกฤษฏ์ซึ่งเป็นการทรมานตนเองอย่างกลาง

ๆ ตามฐานะที่ตนสมารถปฏิบัติและอย่างเพลาคือเป็นไปตามบารมีที่ตนสร้างมาโดยการปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดขอบเขตหรือตามจริตและความสามารถที่ตนพึงมี

จากการวิจัยเรื่อง “อุดมคติ : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” มีแนวทางไปในการสนับสนุนส่งเสริมศาสนทายาทให้ปฏิบัติอุดมคติ ซึ่งได้พบว่าปัจจัยในการส่งเสริมศาสนทายาทก็คือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ระเบียบวินัยในพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมให้ศาสนทายาทปฏิบัติอุดมคติได้อย่างดีประกอบด้วยหลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ศาสนทายาทสามารถปฏิบัติอุดมคติได้ด้วยสุขภาพร่างกาย จิตใจและสติปัญญา กล่าวคือหลักไตรสิกขาที่ครอบคลุมให้ศาสนทายาทบรรลุวัตถุประสงค์ในการถืออุดมคติด้วยศีลสมาธิและปัญญาอันส่งผลให้ศาสนทายาทเห็นแจ้งหรือรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะเข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามกระบวนการสมถวิปัสสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร) ว่าการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและกระบวนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนาคือการพัฒนาพัฒนาค้น ได้แก่ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 ที่หมายถึงการศึกษาหาความรู้หรือมีการฝึกฝนอบรมพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ประการ โดยเริ่มจากศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา อันเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกต้อง อภิปรายผลที่ต้องการส่งเสริมการพัฒนาศาสนทายาทสามารถดำรงตนอยู่อย่างปกติสุขได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเสมอภาค รัฐบาล มหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินส่งเสริมศาสนทายาทให้ได้คุณภาพมาตรฐานแล้วพระพุทธศาสนาสามารถสืบต่อไป (ภันธกานต์ กิมทอง, 2553: 235)

พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว) ได้เสนอสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาอุดมคติในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติอุดมคติของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติอุดมคติของวัดพระธรรมกาย วัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “อุดมคติ” ไว้ว่า อุดมคติเป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมกน้อยสันโดษ อาณิสสที่เกิดจากการปฏิบัติอุดมคติ คือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่อย่างสมถะเสียสละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู้ความเบาสบาย สงบเฝ้าต่อการเจริญสมาธิภาวนา บาเพญความเพียร การท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีหลักการวัตถุประสงค์เป็นแบบอย่างเฉพาะ และมีแนวทางการปฏิบัติอุดมคติที่สอดคล้องกับพระไตรปิฎกเพียง 2 ข้อ ดังนี้ คือ 1) ถือการนั่งฉันบนอาสนะเดียวเป็นวัตร 2) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร (พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว), 2556: ข)

พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี) ได้เสนอบทความเรื่อง “วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร มี 2 ขั้นตอนคือ (1) ผู้ขออุปสมบทต้องเข้ารับการฝึกฝนเป็นผ้าขาวก่อนอุปสมบทจริง (2) การตรวจสอบ คัดกรอง พระที่อุปสมบทจากสำนักอื่น ก่อนรับเข้าพำนักในวัดวิธีการสร้างศาสนทายาทที่

เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนครคืออบรมข้าววัตร แต่ละสำนักจะมีขั้นตอนการอบรมและฝึกปฏิบัติ ขั้นตอนดังกล่าวคือการอบรมลูกศิษย์ แนะนำการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐาน นั้นเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด การเข้ามาบวชตั้งแต่เป็นผ้าขาวเพื่อทดลองฝึกการปฏิบัติก่อนการบวชเพื่อเป็นพระภิกษุ ตลอดถึงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อเป็นการฝึกหัดความอดทนด้วยวิธีเหล่านี้ จึงทำให้พระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนครมีศาสนทายาทที่ดีสืบทอด และมีคุณภาพสามารถพร้อมเป็นผู้นำเป็นครูเป็นอาจารย์สั่งสอนลูกศิษย์รุ่นหลังอย่างต่อเนื่องตลอดมา (พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี), 2558: 130)

7. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อัฐังควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และเอกสารทางพระพุทธศาสนาเมื่อได้คำตอบในช่วงแรก แล้วผู้วิจัยนำคำตอบดังกล่าวมาทำการตรวจสอบความถูกต้อง ด้วยการสัมภาษณ์สอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำการเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักอัฐังควัตรในพระพุทธศาสนาส่งเสริมพัฒนามาอธิบายได้ว่า “อัฐังควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ประกอบด้วย การพัฒนาร่วมกันคือ ด้าน (Friend = กัลยาณมิตร) (Detached = สันโดษ) (Perseverance = ความเพียร) (Patience = ความอดทน) (Preach the dharma = ประกาศธรรม) ผู้วิจัยสามารถนำผลการวิจัยมาสร้างเป็นรูปแบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักอัฐังควัตรในพระพุทธศาสนา” เป็นโมเดล “FDPPP” Model

8. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง “อัฐังควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยดังนี้

1) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติอัฐังควัตรที่ถูกต้องตามหลักธรรมคัมภีร์พร้อมคำแนะนำแนวทางการปฏิบัติอัฐังควัตรที่สามารถปฏิบัติได้เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยแก่พุทธบริษัท 4 เพื่อเป็นความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติตนที่ติงามและเหมาะสมต่อผู้ถือปฏิบัติอัฐังควัตรได้อย่างแท้จริง

2) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนและส่งเสริมศาสนทายาทผู้บวชใหม่สามารถปฏิบัติอัฐังควัตรได้พร้อมกับออกจาริกเพื่อการขัดเกลากิเลส ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำสั่งสอน หลังจากการปฏิบัติแล้ว ศาสนทายาทที่ตั้งใจบวชไม่ลาสิกขาและมีความสมัครใจควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ปฏิบัติอัฐังควัตรตามสมควรในการปฏิบัติขั้นที่สูงขึ้นไปกล่าวคือการปฏิบัติระดับเพล่าให้ยับเป็นการปฏิบัติระดับกลาง เป็นต้น

3) หน่วยงานของภาครัฐควรให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิบัติตรงควัตรของศาสนทายาทที่จัดขึ้นเป็นคณะ เพื่อช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป อีกประการเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติซึ่งส่งเสริมวิถีชีวิตของบุคคล สังคมและประเทศชาติ

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ชุดตรงควัตรในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาการศึกษาบริโศณนิยม
- 2) การนำหลักตรงควัตรไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของศาสนทายาท (แต่ละกลุ่ม)
- 3) ศึกษาแนวทางส่งเสริมกลยุธมิตร์ที่จะเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติตรงควัตรของศาสนทายาท
- 4) ศึกษาแนวทางการปฏิบัติตรงค้ตามวิถีชีวิตเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

9. เอกสารอ้างอิง

- การศาสนา, กรม. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. เล่มที่ 2, 4, 10, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 30, 37. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว). (2556). การศึกษาชุดตรงควัตรในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแนวทางการปฏิบัติตรงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี. ปริญญามุทสาตรดุขฎฐิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี). (2558). วิธึการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์. วารสารปณิธาน. ปีที่ 11 ฉบับที่ 16 มกราคม - มิถุนายน 2558.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตาโณ). (2529). ธรรมปริทรรศน์ 2. กรุงเทพมหานคร: ศรีสมบัติการพิมพ์.
- กันธกานต์ กัมทอง. (2553). ธรรมะแลกมาด้วยชีวิต. นครราชสีมา: ัญญพัทธ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 21). วัดญาณเวศกวัน : นครปฐม.
- เอกสิข ฐัปฐพีสินหิรัญ. (2020). การมีส่วนร่วมของประชาชนส่งผลต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 3(2): 67-77.

การเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการ ของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม Reinforcement of Service Mind with Buddhadhamma of the local Registration Office

ภาวินี สุภารัตน์^{1*}, พระเมธาวิณัยรส² และ สumanop ศิวารัตน์³
 Pawanee Suparat^{1*}, Phramedhavinaiyaros², and Sumanop Sivarat³

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย¹⁻³

Graduate School, Mahamakut Buddhist University¹⁻³

*Corresponding Author's Email: pawinee7446@gmail.com

Received 21/01/2022, Revised 07/02/2022, Accepted 07/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.9

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัย เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นและเพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-interview) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการให้บริการจำนวน 6 คน และพระภิกษุที่เชี่ยวชาญด้านการใช้หลักธรรม 5 รูป เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบคำถามและแบบสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูล การบูรณาการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการใช้ระเบียบวิธีวิจัยการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่เจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าหน่วยงานบริการ จำนวน 11 คน

ผลการวิจัยพบว่า การสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพบริการได้รวดเร็ว ใช้งานง่าย ข้อมูลชัดเจนเป็นปัจจุบัน ให้ความสะดวกสบาย สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย ช่องทางรับฟังปัญหา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ได้รับการแก้ไขหรือตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น คือ สัมปยุตตธรรม 7 อธิปไตย 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และกัลยาณมิตร 4 ประการ

การบูรณาการการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการที่พบว่าประกอบไปด้วย จุดหมายมโนสำนึก คุณธรรม จริยธรรม วิธีคิด และ บริการมีเป้าหมาย นำมาวิเคราะห์หาข้อดีข้อเสีย นำข้อดีมาเพื่อพัฒนาและบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมาย โดยใช้แรงขับเคลื่อนด้วย ขบวนการ คือ หลักพุทธธรรม จิตสาธารณะ จิตสำนึก และ หลักการที่เป็นหัวใจของการบริการ

รูปแบบมาบูรณาการการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม เป็นทฤษฎี CoMETS MODEL อันประกอบด้วย Common Sense จุดหมายในสำนึก Moral คุณธรรม Ethics จริยธรรม Thought การใช้วิธีคิดเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ Service การบริการที่ประกอบด้วยมโนสำนึก

คำสำคัญ: 1. การบูรณาการ, 2. มโนสำนึก, 3. การสร้างมโนสำนึก, 4. การบริการ

ABSTRACT

The objectives of this research article were as follows; to study the Buddhist principles that support the building of conscience in the services of the local registry office and to propose an integrated approach to building a body of knowledge about “A model for enhancing the conscience in providing services of the local registry office with Buddhist principles”. That used documentary research methodology and in-depth interviews by a group of informants, comprising 6 experts in the field of service and 5 monks in the specializing use of Buddhadhamma. The research tools used questionnaires and interview forms to collect data. Integration to enhance the consciousness of the service by using Focus group’s research methodology. The group of informants consisted of 11 heads of service personnel.

The results showed that an in-depth interview revealed that the services of the local registry office, service of the local registry office Many areas currently manage services in the following areas i.e., adopting technology has been used to enhance service efficiency with speed, ease of use, clear and up-to-date information. provide comfort clean and tidy various channels for listening to problems, complaints, and opinions get corrected or respond quickly. The Buddhist principles that support the services of the local registry office are: Purisdhamma 7, Sangkhahavut 4, Lak Phrom Wihan 4, Idthibath 4, and Kalyanamit 5, in order to integrate the conscience in providing services that consist of the goal of conscience, morality, ethics, way of thinking and service has goals.

That used to analyze the advantages and disadvantages Bring advantages to develop and integrate with Buddhist principles to develop towards the goal. By using the force driven by the process as “Comets MODEL”, which is the principle of Buddhism consists of Moral, Ethics, using thinking methods for performing duties (Think), service that consists of conscience (Service).

Keywords: 1. Integration, 2. The conscience, 3. Building a conscience 4. Service

1. บทนำ

พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 หมวด 6 การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน มาตรา 27 ให้ส่วนราชการจัดให้มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ การปฏิบัติราชการ หรือการดำเนินการอื่นใดของผู้ดำรงตำแหน่งใดให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการในเรื่องนั้นโดยตรง เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการจากกิจจานุเบกษา, 2546) สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่มีขนาดใหญ่มีหน้าที่ให้บริการประชาชนในเขตเทศบาล และการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อราชการ เพื่อให้ประชาชนได้ ได้รับความสะดวก รวดเร็วและได้รับความพึงพอใจสูงสุดที่มีหน้าที่สำคัญเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิตกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2546) มีขั้นตอนการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ของเอกสาร อันจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในการไปใช้แสดงสิทธิ และขอรับบริการในด้านต่าง ๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งในปัจจุบันมีวิวัฒนาการ ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ที่นำมาใช้กับสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น สิ่งสำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งที่นำมาควบคู่กับการบริการประชาชน คือการมีจิตสำนึกในการบริการ หรือ Sevice Mind ซึ่งจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่ประชาชนจะได้รับในการมาใช้บริการ อีกประการหนึ่งที่จะขาดไม่ได้คือ การให้บริการด้วยระบบคุณธรรมให้ทุกคนมีความเสมอภาคในการมาใช้บริการ (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2548) ซึ่งสำนักทะเบียนท้องถิ่นในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ได้มีการจัดระบบบริการให้ประชาชนผู้มาใช้บริการ ได้อย่างมีคุณภาพ

บทความวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม” อันนำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบ (Model) “การเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม” เพื่อให้ข้าราชการ พนักงานของ รัฐ และบุคคลทั่วไปสามารถนำองค์ความรู้ใหม่นี้ไปใช้กับการพัฒนาด้านการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้รับบริการมีความประทับใจ โดยการนำความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการปฏิบัติงานในด้านการให้บริการ และสนับสนุนการปฏิบัติงานของสำนักทะเบียนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยสามารถกำหนดเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น
- 2.2 เพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการและการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม”

3. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย การบูรณาการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Research) เจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าหน่วยงานบริการ

3.2 ข้อมูลสำคัญ

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา หนังสือ ทัวไป เอกสารทางวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ หนังสือพิมพ์ รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเกี่ยวข้องหรือสืบเนื่องถึงการบูรณาการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม

3) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการให้บริการสำนักทะเบียน 6 คน พระภิกษุเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม 5 รูป การสนทนากลุ่ม เจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าหน่วยงานบริการ 11 คน

3.3 เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แบบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าหน่วยและแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้รับบริการจากสำนักทะเบียน

3.4 พื้นที่ สำนักทะเบียนท้องถิ่น ในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

3.5 ดำเนินการเก็บข้อมูล ระหว่างกรกฎาคม 2563 – มีนาคม 2564

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การสัมภาษณ์ นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณมาสรุป นำประเด็นที่สำคัญมาเรียบเรียง ตามลำดับความสำคัญ เขียนเป็นพรรณาคความ

3.6.2 ผลการประชุมกลุ่ม นำมาสรุปเรียบเรียงประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าหน่วยงาน ที่เป็นสาระสำคัญที่แตกต่างกัน เขียนเป็นพรรณาคความ

3.6.3 แบบสอบถามผู้ให้บริการ สรุปประเด็นปัญหา ความพึงพอใจ เรียบเรียงเป็นพรรณาคความ

4. ผลการวิจัย

การเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น ด้วยหลักพุทธธรรม เป็นการนำเอา “บริการ” หรือ หลักการ Service เดิม คือ งานบริการ ที่ประกอบด้วย 1. จุดหมายในสำนึก (Common Sense) 2. คุณธรรม (Moral) 3. จริยธรรม (Ethics) 4. วิธีคิด (Thought) และ 5. บริการเป้าหมาย (Service) มาวิเคราะห์ หาข้อดีข้อเสีย นำข้อดีมาเพื่อพัฒนาและปรับเปลี่ยนข้อเสียแล้วบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมาย ความสำคัญของ การบริการ โดยมีแรงขับเคลื่อน ด้วย

ขบวนการ คือ 1. หลักพุทธธรรม 2. จิตสาธารณะ 3. จิตสำนึก และ 4. หลักการ อันเป็นหัวใจของ หลักการบริการ “Service”

แผนภาพที่ 1 CoMETS มโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น

CoMETS – Model วิเคราะห์การบริการเก่า หาข้อดีมาพัฒนา ข้อเสียปรับปรุงหรือยกเลิกทำการเปลี่ยนแปลงระบบใหม่ (โดยการบูรณาการ)

CoMETS – Model หมายถึง มโนสำนึกในการให้บริการของสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น เพื่อประชาชนในทุกถิ่น สู่จุดหมายมโนสำนึกในการบริการ เป็นความตระหนักของบุคคลที่ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงศักยภาพของตนว่าสามารถรวมแก้ไขปัญห และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับบุคคลในหน่วยงาน การกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันขององค์กร หลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนรวม ดังข้อคิดเห็นของ นายวินัส สีสุข (นายวินัส สีสุข, สัมภาษณ์ 30/09/2563) ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่า กรมการปกครอง มีการจัดการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานทะเบียน เพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักกฎหมาย ระเบียบหนังสือสั่งการ บริการเพิ่มจิตสาธารณะในการให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความพร้อม รวมถึงมีประกาศกระทรวงมหาดไทย ในเรื่องจรรยาบรรณข้าราชการ ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ และมีทัศนคติที่ดีในการให้บริการ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ นายเกตุแก้ว บริหาร (นายเกตุแก้ว บริหาร, สัมภาษณ์ 18/01/2564) ตำแหน่ง นักจัดการงานทะเบียนและบัตร สำนักทะเบียนท้องถิ่นนครแหลมฉบัง เทศบาลนครแหลมฉบัง กล่าวว่า มีความเต็มใจในการให้บริการ ให้ความช่วยเหลือ แสดงกริยาทางท่าทาง น้ำเสียง และใบหน้าอย่างเป็นมิตร ความมีเมตตาเมื่อพบอุปสรรคก็ไม่ย่อท้อจะทำงานด้วยหลักขั้นดีคือความอดทน อดกลั้น ต่อสิ่งที่เป็ด้านลบ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ข้อคิดเห็นของผลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ณ สำนักทะเบียนท้องถิ่น นครแหลมฉบัง เทศบาลนครแหลมฉบัง ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ครั้งที่ 1/2563, วันที่ 10 พฤศจิกายน 2560 ที่ว่าการ "บริการ" เมื่อพิจารณาให้ชัดเจนและลึกซึ้ง หลักการธรรมชาติที่ปฏิบัติได้ง่าย เพียงต้องมีจิตสำนึก

ในการให้บริการ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ในสภาวะปัจจุบัน ยึดแน่นแนบแน่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจต่อผู้มาขอรับบริการตอบสนองความต้องการของผู้มาขอรับบริการอย่างรวดเร็ว

Co – Common Sense หมายถึง จุดหมายในสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่ให้กับประชาชนทุกคนที่มาขอรับบริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น ได้ประโยชน์สูงสุดถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลการเคารพสิทธิของผู้อื่น มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของเจ้าหน้าที่ ตามความเห็นของพระธรรมกิตติเมธี ดร. (พระธรรมกิตติเมธี, สัมภาษณ์ 15/12/2563) อดีตรองอธิการบดีที่ว่านำหลักความมีเมตตา กรุณา มาประยุกต์ใช้เข้ากับงานบริการให้มาก ๆ จะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และครองใจประชาชน และผลสัมฤทธิ์ที่ผู้รับบริการบริการจะได้รับควบคู่กับการมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยใช้ความสามารถ เครือข่ายและการมีส่วนร่วม ดังข้อคิดเห็นของ นายวินัส สีสุข ตำแหน่งรองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่า มีการนำ "พุทธธรรม หรือ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา" มาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยให้บรรยากาศในองค์กรเป็นมิตรและเกิดความร่มเย็นเป็นสุข และประสบความสำเร็จในการทำงานร่วมกับบุคคลทั้งผู้บริหาร หัวหน้า และผู้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งเมื่อจิตใจของผู้ให้บริการมีธรรมะในใจแล้ว ก็จะทำให้จิตใจสงบนำไปสู่การบริการที่ดีกับประชาชนต่อไป สอดคล้องกับความคิดเห็นของ นายรัชมงคล มงคลดาว ตำแหน่ง นักจัดการงานทะเบียนและบัตร สำนักทะเบียนท้องถิ่นเมืองแสนสุข เทศบาลเมืองแสนสุข (รัชมงคล มงคลดาว, สัมภาษณ์ 12/02/2564) กล่าวว่า มีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เกิดความสะดวกรวดเร็ว มีบริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จส่งผลทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรและเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมโลก โดยไม่หวังค่าตอบแทน บางอย่างไม่สามารถทำคนเดียวได้ ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจการทำงานนั้นจึงจะสำเร็จได้

M – Moral หมายถึง คุณธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของมนัสสำนึกด้านความรู้สึก ที่เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความสำนึก ที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบโดยการใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ มีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุดเพื่อหาข้อยุติ ร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลัง เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย ดังข้อคิดเห็นของ นายวินัส สีสุข ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติต้องมีจิตใจที่จะพร้อมจะให้บริการ งานที่ทำงานจะออกมาดี ผู้เข้ารับบริการพอใจ หลักพุทธธรรม คือพรหมวิหาร 4 จะเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการให้บริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ความคิดเห็นของ พระครูศรีปริยัติวิธาน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ราชวิทยาลัย (พระครูศรีปริยัติวิธาน, สัมภาษณ์ 15/10/2563) ที่ว่า บุคลากรในสำนักทะเบียนท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือ ระมัดระวังในการแสดงกริยาอาการที่แสดงออกมาทางสีหน้า เป็นบุคคลที่มีสีหน้า ผันแปรโดยตรงกับอารมณ์ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเอื้อเฟื้อเสียสละ

E – Ethics หมายถึง จริยธรรมที่เป็นหลักในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้านการปฏิบัติหรือ การกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มทางปฏิบัติหรือปฏิกริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐานด้วยการทบทวนและอุทิศตน สิทธิของพลเมืองจะต้องสอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่

เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่นได้สมปรารถนา ดังข้อคิดเห็นของนายวินัส สีสุข ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่า เพิ่มกลยุธมิตรธรรม 5 เข้ามาด้วยจะทำงานอย่างเข้าใจกัน เห็นความสำคัญ และเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้เหมือนกัน กลยุธมิตรธรรมประกอบด้วย ความศรัทธา มีศีล สุตะ จาคะ และ ปัญญา เป็นเรื่องสำคัญทุกอย่างต้องใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบเที่ยงธรรม สอดคล้องกับความคิดเห็นของ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. ตำแหน่ง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, สัมภาษณ์ 16/07/2563) ที่ว่า บุคลากรในสำนักทะเบียนท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือให้ความอนุเคราะห์ช่วยแก้ไขปัญหให้กับผู้รับบริการได้ดี

T – Thought หมายถึง การใช้วิธีคิดเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ หรือการทุ่มเทเพื่อการปฏิบัติงาน แสดงออกถึงการให้เกียรติหรือความนับถือผู้มาขอรับบริการ ที่มีความรับผิดชอบในการบริการ ด้วยความคิดที่ดี คำพูดที่ดีไพเราะเสนาะหู และการกระทำที่ดี สุภาพ อ่อนน้อม ไม่หยิ่งทะนงตนว่าเป็นข้าราชการพนักงานที่สูงกว่าประชาชนโดยทั่วไป ดังข้อคิดเห็นของ นายวินัส สีสุข ตำแหน่งรองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่า กรมการปกครอง ไม่ได้มุ่งเน้นแค่เรื่องของข้อกฎหมายในการปฏิบัติให้ถูกต้องเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้ให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และประชาชนเกิดความพึงพอใจสูงสุด สอดคล้องกับความคิดเห็นของ พระศรีวิญาณารณ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หลักรพรมวิหารธรรมมาครองจิตครองใจให้กับผู้บริการ รักผู้อื่นเหมือนคนใกล้ชิดและช่วยเหลือทุกคน ตามหลักเมตตาทายกรรม เมตตาวัจกรรม เมตตาโมกรม

S- Service หมายถึง การบริการ ที่นำไปสู่การบริการที่ประกอบด้วยมโนสำนึกบนฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคี ความแตกต่างระหว่างบุคคลย่อมเกิดขึ้นได้ ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นสิ่งดีและไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความแตกแยกเสมอไป และเงื่อนไขแห่งความรักสมานฉันท์จะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดการบริการที่ดีอย่างมีพลัง ดังข้อคิดเห็นของนายวินัส สีสุข ตำแหน่งรองอธิบดีกรมการปกครอง ที่กล่าวว่ากรมการปกครอง มุ่งเน้นการให้บริการเชิงรุก และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ สำหรับการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นจะเป็นการให้บริการงานทะเบียนราษฎรในเขตพื้นที่ของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น การแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งย้ายที่อยู่ การขอเลขที่บ้าน การแก้ไขรายการในทะเบียนบ้าน การเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ฯลฯ และการให้บริการงานบัตรประจำตัวประชาชน เช่น การขอทำบัตรครั้งแรก การขอทำบัตรกรณีบัตรหมดอายุ กรณีบัตรหาย ขำรุด การเก็บหลักฐานการทำลายบัตร เป็นต้น โดยมีบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ให้บริการ สอดคล้องกับความคิดเห็นของพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. ตำแหน่งรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ว่าการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นเป็นระบบดีมาก ผู้ให้บริการมีอัธยาศัยยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเอื้ออาทร เมตตา กรุณา ต่อผู้รับบริการ

แนวทางการสร้างมโนสำนึกอาจมีหลากหลายแนวทาง แนวทางที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นหลักปฏิบัติที่ดี และน่าจะมีส่วนช่วยให้แก่ผู้ที่นำไปปฏิบัติสามารถพัฒนาการปฏิบัติงาน เพื่อบริการแก่ผู้รับบริการให้ประสบผลสำเร็จได้

5. อภิปรายผล

1. หลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการเสริมสร้างมโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น ด้วยมโนสำนึกของแต่ละคน ซึ่งรู้ผิดชอบชั่วดี คนเราจะ “ทำในสิ่งที่พึงเว้น เว้นในสิ่งที่พึงกระทำ” เมื่อจะทำอะไรให้นึก อยู่เสมอว่า สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก เพราะมโนสำนึกของแต่ละคนจะสามารถแยกแยะออกว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดีและเวลาเราทำงานก็อย่าเอนเอียง ปฏิบัติตามหลัก พรหมวิหารธรรม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525: 82-83) ที่ว่าอุเบกขา คือ เมื่อบุคคลบำเพ็ญแล้ว ตนเองจึงจะมีความสุข ดำรงรักษาความถูกต้องไว้ได้อย่างแท้จริง สามารถดำรงรักษาความยุติธรรมไว้ได้ ไม่ลำเอียง ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกควรมีหลักการข้อตรงไม่เบี่ยงเบนจากความจริง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ พระครูศรีปริยัติวิธาน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ที่ว่าการบริการของเจ้าหน้าที่ทะเบียนราษฎร เป็นเจ้าพนักงานที่มีความสำคัญในการเก็บรวบรวมสถิติประชากรจึงต้องทำงานด้วยความมีสติสัมปชัญญะ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดและบริการให้เกิดความพึงพอใจให้มากที่สุดต้องเป็นการบริการเชิงบวก สะดวกรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ยุติธรรม ทัศนคติที่ดีย่อมจะส่งผลดีที่มีต่อการกระทำและผลลัพธ์ที่ออกมา เริ่มต้นจากการมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตาสดชื่น และสอดคล้องตามความเห็นของ พระศรีวินยาภรณ์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้มีพรหมวิหารธรรมมาครองจิต ครองใจให้กับผู้บริการ รักผู้อื่นเหมือนคนใกล้ชิด สร้างความเข้าใจอันดีความหมายสื่อสารตรงกันดี สอดคล้องกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของการประชุมกลุ่มย่อย ที่ว่าการสร้างจิตสำนึกอาจมีหลากหลายแนวทาง ล้วนเป็นแนวทางที่ดี และน่าจะมีส่วนช่วยให้แก่ผู้ไปปฏิบัติสามารถพัฒนาการปฏิบัติงานการให้บริการแก่ผู้รับบริการได้ มีหลักปฏิบัติในการให้บริการที่น่าสนใจตอบสนองความต้องการของผู้มาขอรับบริการอย่างรวดเร็ว และคำนึงว่าควรปฏิบัติให้ได้ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 (พระธรรมโกศาจารย์, 2553: 71) อันจะทำให้เกิดสติปัญญาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุข หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น และเสริมด้วยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. ตำแหน่งรองอธิการบดี มหา วิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ว่าบุคลากรสำนักทะเบียนท้องถิ่น มีมโนสำนึกที่ดีในหน้าที่การงานมีความจำเป็นต้องใช้หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่เป็นสากลหรือจิตสาธารณะ เพราะหลักพุทธธรรมเป็นหลักเหตุผล

ในประเด็นธรรมชาติของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ยังมีกิเลส (รัก โลภ โกรธ หลง) อยู่ ถ้าบุคลากรในสำนักทะเบียนท้องถิ่นเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ จะไม่ปะทะในการโต้ตอบ มองผู้รับบริการด้วยความเมตตา และให้ปัญญา (คำแนะนำ) กับผู้รับบริการไป แสดงว่าบุคลากรของสำนักทะเบียนท้องถิ่นมีความเมตตา และมีขันติ จึงสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี การมีขันติสามารถรับอารมณ์ของบุคคลได้หลายลักษณะ โสรจจะ คือความสงบเสงี่ยม ไม่โต้ตอบซึ่งจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างงดงาม สำนักทะเบียนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างมโนสำนึกทางจริยธรรมให้มีความต่อเนื่องและเข้มข้นท่ามกลางสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปในทางที่ไม่เหมาะสมมากขึ้นตามปฐุสธรรม 7 (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525: 333)

ผู้บังคับบัญชาระดับสูง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสำนักทะเบียน ชุมชน มีความรักความเมตตากับ ผู้ขอรับบริการโดยปฏิบัติตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 สอดคล้องตามข้อคิดเห็นของพระศรีวิญาณภรณ์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยที่ว่า อิทธิบาท 4 (พระธรรมปิฎก, 2543: 79) เป็นข้อธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสำเร็จในหน้าที่การงาน ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง ความพอใจหน้าที่รับผิดชอบและพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ระดับล่าง วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการตรวจตราดูแลการปฏิบัติงาน ความพอใจทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ จิตตะ หมายถึง ความตั้งใจจะดูแลเอาใจใส่งานบริการในความดูแลรับผิดชอบดำเนินไปอย่างราบรื่น และวิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรองปรับปรุงพัฒนาระบบงานบริการของสำนักทะเบียนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. แนวทางบูรณาการและการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างมนโสนักในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักธรรม” หากนำหลักธรรมในเรื่องของอตัตถุญญ ผู้รู้จักตน มัตตถุญญ ผู้รู้จักประมาณ กาลัญญ ผู้รู้จักกาลเวลา และ ปริสัญญ ผู้รู้จักชุมชนคือสำนักทะเบียนท้องถิ่นมาบูรณาการเพื่อการบริหาร ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นายวินัส สีสุข ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมการปกครอง กล่าวว่า กรมการปกครอง มุ่งเน้นการให้บริการเชิงรุก และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง สำนักทะเบียนท้องถิ่นจะเป็นการให้บริการงานทะเบียนราษฎรในเขตพื้นที่ของท้องถิ่น นั้น ๆ มีจิตสำนึกในการให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ หรือคนในสังคมปัจจุบัน จึงจัดการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานทะเบียนเพิ่มความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับหลักกฎหมาย ระเบียบ หนังสือสั่งการ ที่มีการปรับแก้ไขอยู่เสมอ นำ "พุทธธรรม หรือ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา" มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างบรรยากาศ การทำงาน จะช่วยให้บรรยากาศ ในองค์กรเป็นมิตรและเกิดความร่มเย็นเป็นสุข ส่งเสริมการพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดใน ทุกปัญหาสมาชิกในสำนักทะเบียนควรมีกิจกรรมกระทำร่วมกัน เช่น มีการรับประทานอาหารร่วมกัน ตามหลักธรรม โดยมีความรักความสามัคคีกันสอดคล้องกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระ มหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. ที่ว่าการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นจะทำให้ผู้รับบริการ รู้สึกอบอุ่น เหมือนได้เจอญาติ เหมือนบุตรไปพบบิดามารดา รู้จักใช้หลักปัญญาคือความรู้ สามารถ แก้ไขปัญหาในสถานการณ์ทุกอย่างได้ดี บุคลากรต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนคือมีความรู้ที่เพียงพอเพื่อนำ ความรู้นั้นเป็นเครื่องมือและมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้รู้จักให้อภัยกันโดยยึดถือหลักธรรม กัลยาณมิตรที่ดี มีความสามัคคีกลมเกลียว ที่เป็นหลักธรรมสำหรับการยึดเหนี่ยว ผูกมิตรไมตรีกันเข้า ไว้ และจากข้อเสนอแนะของ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ที่ว่า การใช้หลักธรรมมา สนับสนุนการให้บริการของสำนักงานท้องถิ่น ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ คือการทำให้เกิด ค่านิยม สร้างสรรค์ 5

ประการ คือ

- 1) กล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดในความถูกต้องดีงาม ชอบธรรม รู้จักเสียสละ
- 2) ซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา แยกเรื่องส่วนตัว ออกจากเรื่องหน้าที่การงาน
- 3) โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทำงานอย่างโปร่งใส เปิดโอกาสให้ผู้รับบริการตรวจสอบความถูกต้องได้

4) ไม่เลือกปฏิบัติให้บริการแก่ผู้รับบริการด้วยความเสมอภาค เน้นความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดและถูกต้อง มีน้ำใจ มีความเมตตา และเอื้อเฟื้อต่อผู้รับบริการ และ

5) มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ทำงานโดยยึดผลลัพธ์เป็นหลัก มีการวัดผลลัพธ์และค่าใช้จ่าย ให้งานแล้วเสร็จตามกำหนด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ผู้บริหารควรใช้แนวทางวินัยเชิงบวกในการดูแลเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียนให้มีความผูกพัน ร่วมกันผู้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นภายในสำนักทะเบียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สอดคล้องกับ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. ตำแหน่งรองอธิการบดี ที่ว่า หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ให้ความเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีความกรุณา เป็นมหากรุณาจิตที่ต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ และหลักธรรมมุติตา เป็น ความพลอยยินดีต่อทรัพย์สินสมบัติ คุณงามความดีความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของผู้อื่นปราศจากความ อิจฉาริษยา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันสำนักทะเบียน ผู้บริหารต้องประพฤติปฏิบัติตนให้ เป็นต้นแบบที่ดีแก่ผู้ได้บังคับบัญชาโดยยึดถือหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมตามหลักสัปปุ ริสธรรม ข้ออัตตัญญูตา ในการปฏิบัติงาน คือ รู้จักตนตามความเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม บัดนี้ มีหน้าที่อะไร อย่างไร หรือ ควรจะรู้จักปัจจัยภายนอกตัวอื่น ๆ ต้องมีความกล้าหาญทางจริยธรรม กล้าดักเตือน ได้บังคับบัญชา เมื่อกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสม พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง

เจ้าหน้าที่ควรประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมสามารถ มีมโนสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่เป็น ต้นแบบที่ดีแก่ผู้ขอรับบริการ สมาชิกในชุมชนตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 สำนักทะเบียนต้องมีความรัก สามัคคีกัน และมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างต่อเนื่อง เหมาะสมกับสภาพสังคม และชุมชน ตามหลักธรรมกัลยาณมิตร สังคมควรร่วมมือกันในการสร้าง ความเข้มแข็งในทิศทางค่านิยมที่ถูกต้องและยึดถือหลักธรรม สัปปุริสธรรม 7 ตามความเสนอแนะของ พระครูศรีปริยัติวิธาน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ที่ว่างานทะเบียนราษฎรเป็นงานบริการ เกี่ยวกับเรื่องของตนเริ่มแต่การ เกิดจนถึงเรื่องการตายทุกขั้นตอน ให้ยึดหลักธรรม สัปปุริสธรรม 7 เป็นแนวทางในการสำนึกใน การปฏิบัติงาน ตามเหตุการณ์และสถานการณ์ที่มีการส่งเสริมความร่วมมือในการเผยแพร่ ข่าวสารต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ในรูปแบบที่ถูกต้องดีงาม

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักทะเบียนท้องถิ่น ควรประยุกต์ใช้หลักธรรมในการปฏิบัติงาน คือ รู้จักสาเหตุแห่ง ความสำเร็จ และสาเหตุหรือต้นตอแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน มีการคิดวิเคราะห์หาสาเหตุ ของปัญหา ระดมความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ในสำนักทะเบียนท้องถิ่น มีการยอมรับฟังความคิดเห็น ข้อบกพร่อง ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และจะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาจากสาเหตุที่เกิดขึ้น ได้อย่าง รอบคอบ เหมาะสมกับสถานการณ์ อีกทั้งต้องรู้จักหลักเกณฑ์ของการปฏิบัติงาน รู้จักแนวคิดทาง

การปฏิบัติงาน มีการวางแผนงาน มีวิธีการดำเนินงานตลอดจนปัจจัยของการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมรอบด้าน คือ รู้ว่าตนมีหน้าที่ต่อการปฏิบัติงานในด้านใด ต้องใช้กลยุทธ์อย่างไร

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง มโนสำนึกในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรม ในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินการวิจัยหลังจากนี้ คือ

- 1) บุคลากรระบบงานบริการให้เป็นที่ยอมรับกับประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ ณ สำนักทะเบียนท้องถิ่น ในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
- 2) การประยุกต์งานทะเบียนและบัตรที่มีความซับซ้อนให้เป็นระบบที่รวบรัด รวดเร็วในการให้บริการของสำนักทะเบียนท้องถิ่น ในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

7. ผู้ให้ข้อมูล

นายเกตุแก้ว บริหาร. นักจัดการงานทะเบียนและบัตร. สัมภาษณ์ เมื่อ 18 มกราคม 2564.

นายรัชมณ มงคลดาว. นักจัดการงานทะเบียนและบัตร. สัมภาษณ์. เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2564.

นายวินัส สีสุข. รองอธิบดีกรมการปกครอง. สัมภาษณ์ เมื่อ วันที่ 30 กันยายน 2563.

พระครูศรีปริยัติวิธาน. ผอ.ศูนย์บริการวิชาการ. สัมภาษณ์ เมื่อ วันที่ 15 ตุลาคม 2563.

พระธรรมกิตติเมธี ดร. อธิการบดี ฝายวิชาการ. สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2563.

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโต. ผศ.ดร. รองอธิการบดี สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 18 กรกฎาคม 2563.

8. เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). อ้างถึงใน ชิตารัตน์ ศิลาวรรณโณ. (2553). *ความคิดเห็นของพนักงานส่วนตำบลต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ*

4: กรณีศึกษา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. (2543). *ธรรมะกับการทำงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระสูตร และอรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่มที่ 1 ภาคที่ 1*. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาส ครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงเทพมหานคร: โกสินทร์ พ.ศ. 2525.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (91 เล่ม)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. (2525). *จริยศาสตร์ศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุทธิพร บุญส่ง. (2552). *คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ทริป เพ็ลกรูป.

Research On The Constituent Dimensions And Influencing Factors Of Employee Engagement Under The Background Of Organizational Change

Lin Tan¹ and Sarana Photchanachan^{2*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand¹⁻²

Corresponding Author's Email: Sarana.p@siu.ac.th*

Received 13/10/2021, Revised 03/02/2022, Accepted 25/03/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.10

Abstract

Combined with the special period of organizational change, the relationship model between employee's organizational identity and employee's engagement is constructed, and the hypothesis is set, the research variables are defined, and the questionnaire design is completed. On the determination of influencing factors, the author divides influencing factors into three types: personal factors, organizational factors and social environment factors through reading, understanding and comprehensive analysis of relevant literature, and studies the relationship between each influencing factor and employee engagement at different levels. It shows that job attraction has the greatest predictive effect on employee engagement, followed by organizational support, interpersonal relationship and leadership support. Organizational support has the best predictive effect on employee engagement, followed by job attraction, leadership support and interpersonal relationship.

Keywords: 1. Organizational Change, 2. Employee Engagement, 3. Influencing Factor

1. Introduction

Previous studies generally believe that employee performance is directly related to employee engagement, and employee engagement is directly related to organizational

identity (EP O'Connor & Crowley-Henry, 2019). The higher the organizational identity, the higher the employee engagement and the better the employee performance (Keogh, Marin, & Jandorf, et al., 2020). However, there has been a lack of strong empirical support for the positive correlation between employee satisfaction and enterprise performance. Are satisfied employees efficient employees? that is, it does not necessarily encourage employees to help enterprises achieve performance goals with practical actions (Siddiqui & Sahar, 2019; Wang, Xu, & Zhang, et al., 2020).

Literature (Wang, Xu, & Zhang, et al., 2020) thinks that through the step of transformation, the organization can operate more efficiently, bring about balanced growth, maintain cooperation, and make the organization's ability to get with the surroundings more agile. Literature (Srivastava & Singh, S.; Ramesh Kumar, 2020) points out that there are four factors in organizational change: situation, process, content and result. These change factors to a great extent determine the employees' reaction to the change. Literature (Men, O'Neil, & Ewing, 2020) holds that organizational structure can affect organizational performance, and the concept of organizational contingency holds that organizational structure should be changed to ensure the organization to achieve high performance level. Literature (Long, Nguyen, & Nguyen, et al., 2021) thinks that employees can automatically and spontaneously complete the work they undertake through the expression of emotion, cognition and behavior, which is called dedication. Literature (Al, Rpj, & Sc, 2021), from the psychological point of view, thinks that employee engagement is an inner existence composed of two elements: attention and input. Attention refers to the exact of employees know of their own jobs and the time spent ponder over job role require. Engagement refers to the integration of employees with their work wholeheartedly. The mechanism shows that the degree of matching between individual and work organization determines employees' attitudes and various emotional reactions at work (Thepa, P.C.A., 2022), and employees fluctuate between two opposite poles, namely, dedication and burnout, according to the degree of matching (Shuck, Kim, & Chai, 2021; King, Gontarz, & Wei, 2020; Pradhan, Dash, & Jena, 2019).

The purpose of this paper is to discuss the definition of engagement, that is, what is engagement, the formation mechanism of engagement, which is also called structural model, influencing factors of engagement, and measurement methods of engagement, etc., and to apply the research results to the promotion of employees' engagement in Internet enterprises to enhance the comprehensive competitiveness of enterprises.

The significance of this study lies in: promoting the in-depth study of engagement, and giving researchers new research inspiration. Through the research ideas and results of this paper, managers can find ways and methods to improve the management level of enterprise's engagement.

2. Research method

2.1 Theoretical model

Based on Kahn's three-dimensional concept of “action, cognition and emotion” and Saks's two-dimensional theory of “work and organization” (Hur, Moon, & Choi: 2019), this study constructs a multi-dimensional and multi-level model of employee engagement (as shown in Figure 1).

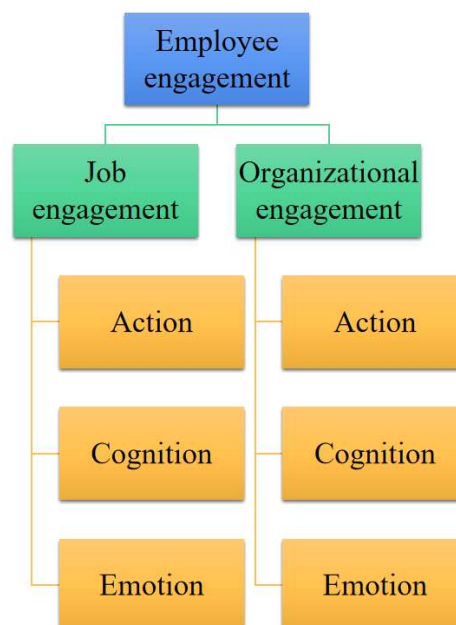

Figure 1 Employee engagement dimension structure chart

The reason for building this model in this study is based on two considerations (Ghosh, Shuck, & Cumberland, et al., 2019).

1. The controversial employees' dedication objects can be clearly seen in this model, including work and organization;
2. From the secondary dimension of the model, we can also get a better answer to the question of which aspects the employee's engagement performance is investigated and from which angles the employee's engagement is specifically evaluated.

In the conceived model, the first-level dimensions of employee engagement are "job engagement" and "organizational engagement". On the basis of the first dimension, the second dimension is divided into action, cognition and emotion, which are six sub-dimensions: "work-action", "work-cognition", "work-emotion", "organization-action", "organization-cognition" and "organization-emotion".

2.2 Variable design

2.2.1 Dependent variable definition

In this study, employee engagement is further separate into two dimensions: job engagement and organizational engagement. The meanings of these two kinds of engagement are as follows:

1) Job engagement

That is, employees' dedication to their jobs. It is shown by employees' efforts, sacrifices and devotion to work.

2) Organizational engagement

Employees with high organizational engagement will have a strong sense of responsibility and belonging to the organization, and usually such employees have higher loyalty (Wu, & Wu, 2019).

2.2.2 Independent variable definition

At present, the research system on the influencing factors of employee engagement is not perfect. On the basis of previous studies, this paper divides the influencing factors of employee engagement into three levels:

1) Personal element

In view of the limited space and my limited time and energy, when considering the personal factors of employees, this study only investigated the relationship between demographic variables such as gender, age, education level and employee engagement, and did not involve the personality traits of employees.

2) Organizational factors

The influencing factors related to work and business are classified as organizational factors. On the basis of previous research, after analysis and understanding, this paper holds that the following organizational factors will have an impact on employee engagement:

(1) The work itself

Work itself is stable, the work content is competent for themselves, the occupation itself will be respected, the personal value will be reflected through the work, and they will also hope to meet the challenging and gradually rich work. Therefore, whether the work itself can meet the employees' expectations will affect the employees' dedication.

(2) Compensation and benefits

To a certain extent, salary can reflect the personal value, that is to say, salary can meet the respect and self-realization needs of employees. It can be seen that salary is an aspect that employees attach great importance to. If the salary system is unreasonable, it is impossible for employees to have work enthusiasm, and they will be quite dissatisfied with the organization, which will naturally reduce their engagement.

(3) Personal growth and career development

Whether, a personal can study and grow in an organization, and whether he can get good career development, should also be at close range related to the employee's dedication.

(4) Organization and management system

Literature (Muhammad, Arslan, & Jamal, et al., 2019) conducted a survey on hotel employees, and the results also showed that there was a correlation between the organization's management system and employee engagement. Literature (Wieneke, Egginton, & Je Nkins, et al., 2019) divides employees' engagement in the apparel industry into three dimensions, and through empirical research, it is found that organizational management procedures have a significant impact on both dimensions. All these studies show that there is a correlation between organizational management system and employee engagement.

(5) Leadership and management level

Literature (Johansen, & Sowa, 2019) indicates that job burnout of employees is often caused by lack of support from supervisors. An excellent supervisor usually stimulates the dedication of subordinates, but the root of employees' lack of dedication often lies in the low management level of their immediate superiors.

(6) Teamwork

Obtaining the support and trust of team members can meet the social needs and respect needs of employees. Good teamwork helps to improve work efficiency and quality, while excellent work performance can enhance employees' sense of accomplishment, and then motivate employees to devote themselves to future work with fuller passion and a more active state.

(7) Social environmental factors

Not only the system and behavior of enterprises will be restricted by social environment factors, but also the ideological concepts and value orientations of employees will be affected by them, so social environment factors will inevitably affect the formation of employee engagement.

2.3 Research hypothesis

This paper puts forward the following assumptions:

H1: In the period of organizational change, there is still a meaningful correlation between organizational identity and employee engagement. The higher the

organizational identity, the higher the employee engagement. On the contrary, the lower the organizational identity, the lower the employee engagement.

H2: Emotional organizational identity significantly affects employee engagement. The higher the emotional organizational identity, the higher the employee engagement.

H3: Job attraction and interpersonal relationship have an effect on job engagement, which can predict job engagement.

H4: Organizational support, leadership support and interpersonal relationship have an effect on organizational engagement and can forecast organizational engagement.

2.4 Data analysis method

The data statistical analysis methods used in this paper mainly include:

2.4.1 Descriptive statistical analysis.

Through the basic statistical description of the gender, age structure and education level of the respondents, we can understand the general structure of the subjects and grasp the overall distribution of the data through the base statistical analysis of the data.

2.4.2 Reliability analysis

That is, the reliability of measurement results. Reliability analysis is put to use test whether the scale has stability and consistency when measuring related variables. Cronbach' s α coefficient is used to test the internal consistency of the variables in the questionnaire. The larger Cronbach' s α coefficient is, the higher the internal consistency of the scale is.

2.4.3 Validity analysis

That is, the validity of the measurement results, and the validity analysis is to measure the validity of the scale. How high the validity of a scale is depending on the degree to which the scale can measure the content to be measured, that is to say, to what extent it can measure the content to be measured.

2.4.4 Correlation analysis

Correlation analysis can judge the closeness of the dependency among variables. In this paper, Pearson correlation analysis is used to study the correlation between influencing factors and social environment factors at various organizational levels and employee engagement.

2.4.5 Multiple regression analysis

In this paper, multiple regression analysis is used to verify the influence of organizational factors of employee engagement on two dimensions of employee engagement.

3. Result analysis and discussion

3.1 Descriptive statistics of data

The research object of this paper is Chinese local employees of many foreign-invested enterprises in the period of organizational change. I believe that the study information related to the company offered by these employees is complete and rational, so the reliability of the study can be guaranteed to the maximum extent. Questionnaires are distributed on site and collected in time.

A total of 100 questionnaires were distributed in this survey, and 85 questionnaires were actually recovered, including 80 valid papers, with a questionnaire recovery rate of 85% and an effective rate of 94%.

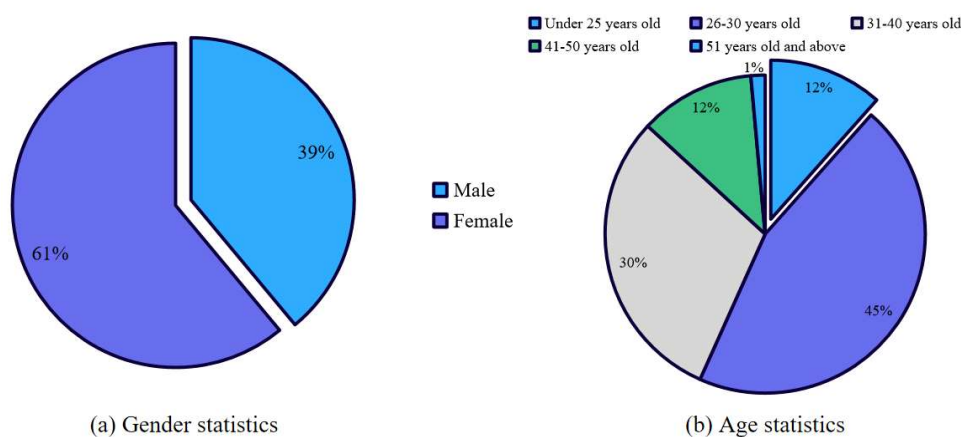

Figure 2 Gender and age statistics

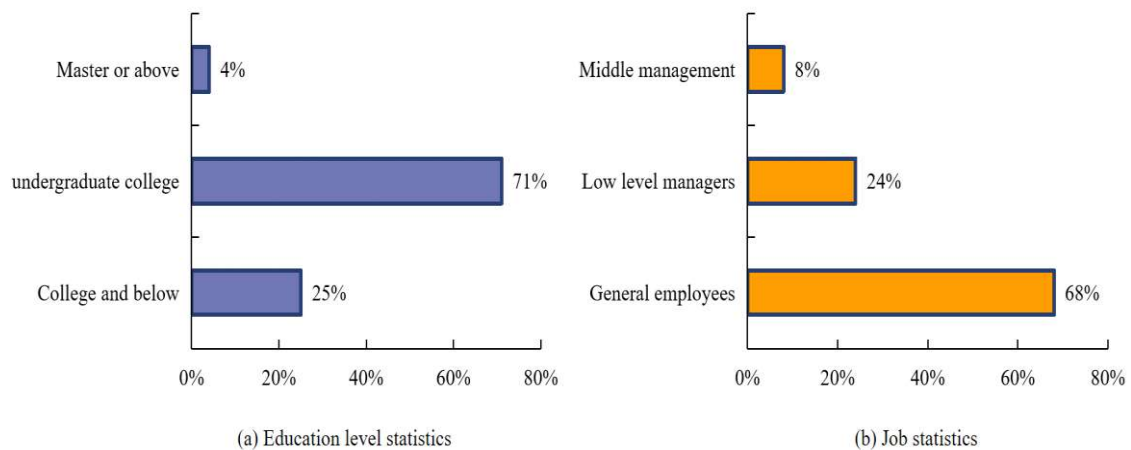

Figure 3 Education level and job statistics

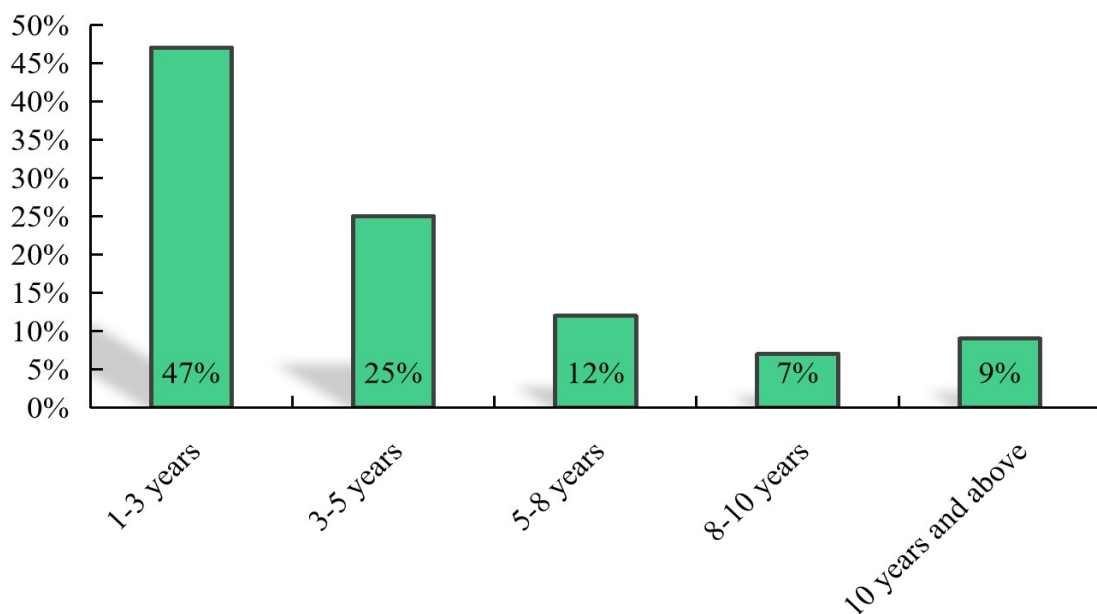

Figure 4 Working year statistics

It can be seen from the above figure that nearly 50% of the subjects in the age structure of the sample are under 30 years old; More than 70% of the subjects in the sample education structure are bachelor degree or above; In terms of sample work experience, more than 50% of the respondents have more than three years of enterprise work experience. Supported by the above demographic variable data, it can provide greater convenience for this study.

3.2 Analysis of employee engagement status

In SPSS18.0, run the "Reliability Analysis" option in the "Measurement" submenu under the "Analysis" menu, and select " α " in the "Model" option. The running results are shown in Table 1:

Table 1 Cronbach's α coefficient of employee engagement measurement table

Inventory	Item quantity	Cronbach's α coefficient
Employee engagement	12	0.915
Job engagement	6	0.833
Organizational engagement	6	0.891

It can be seen from the above table 1 that the reliability of the total table of employee engagement and the two subscales of job engagement and organizational engagement are all above 0.8, and Cronbach's α of the total table. The coefficient also reached 0.915, which indicated that the internal consistency of the engagement scale and the two subscales was good and had good reliability.

The employee's engagement level of the surveyed enterprise can be reflected by adding up the scores of all the items in the engagement measurement table. There are 12 items in the scale, and each item has a minimum score of 1 and a maximum score of 5, so the total score of the scale is 60, and the range of values is 12-60. The higher the score, the higher the employee's engagement level. or vice versa, Dallas to the auditorium

After calculating the total score of each engagement questionnaire, SPSS 18.0 is used for descriptive statistics, and the results are shown in Table 2:

Table 2 Basic information on the overall score of employee engagement

Statistic	35.108
Mean value	1.267
Standard error of mean	35.981
Mid-value	35
Mode	34
Standard deviation	8.221

Variance	66.932
Overall spread	30.247
Minimal value	22.168
Max	48.227

Table 2 shows the statistics of samples in the overall score of employee engagement. From the data in the table, it can be seen that the sample's engagement scores are relatively concentrated, and most of the scores are at medium and medium high levels.

3.3 Dimension analysis of employee engagement

Before the regression analysis, the correlation analysis among employee engagement, job engagement and organizational engagement is carried out first. The statistical results are shown in Table 3 below:

Table 3 Employee engagement and its correlation analysis between two dimensions

Dimension	Correlation	Job engagement	Organizational engagement	Employee engagement
Job engagement	Pearson correlation	1	0.536**	0.883**
	Significant (bilateral)	-	0.000	0.000
Organizational engagement	Pearson correlation	0.536**	1	0.861**
	Significant (bilateral)	0.000	-	0.000
Employee engagement	Pearson correlation	0.883**	0.861**	1
	Significant (bilateral)	0.000	0.000	-

Note: "**" indicates significant correlation at 0. 01 level; "*" indicates significant correlation at 0. 05 level.

It can be seen from Table 3 that employee engagement is significantly correlated with job engagement and organizational engagement, with correlation coefficients of 0.883 and 0.861 respectively, which can be used for regression analysis. The interrelation coefficient between job engagement and organizational engagement is 0.536 (lower than 0.75), and there is no multi-collinearity problem, so it can be entered into regression analysis.

Table 4 shows the meaning test of regression coefficient. In the regression analysis of employee engagement in both dimensions, the tolerance is above 0.7, and the variance inflation factor is below 1.5, which shows that there is no collinearity in the regression analysis. Therefore, a regression equation with employee engagement as Y value is constructed, in which the constant terms and the t values of the four influencing factors are significant, which can be put into the regression equation as explanatory variables. The regression equation is expressed as:

Table 4 Regression analysis results of employee engagement from two dimensions

Model		Unstandardized coefficient		Normalizati on coefficient	t	Signific ance	Collinearity statistics	
		B estimat ed value	Standar d error	Beta allocation			Toleranc e	Variance expansio n factor
A	Constant	0.433	0.108	-	3.170	0.003	-	-
	Job engagement	0.861	0.319	0.883	24.318	0.000	1	1
B	Constant	-3.02E-0.15	0.000	-	-	-	-	-
	Job engagement	0.517	0.000	0.587	-	-	0.716	1.417
	Organizational engagement	-	0.000	0.551	-	-	0.716	1.417

In the conception of this research, employee engagement is divided into two parts: job engagement and organizational engagement, that is, the latter is a sub-factor of the

former and the only two sub-factors. The regression analysis shows that the square value of R is 1, and the two independent variables can explain 100% of the variance of the dependent variable. Therefore, theoretically, it can be proved that employee engagement is composed of two parts: job engagement and organizational engagement.

3.4 Influence of various factors on employees' engagement

Correlation analysis between various factors and employee engagement, the results of correlation analysis between factors and employee engagement and its dimensions are shown in Table 5 below:

Table 5 Correlation matrix between factors and employee engagement and its dimensions

Dimension	Correlation	Organizational support	Leadership support	Interpersonal relationship	Work attraction
Job engagement	Pearson correlation	0.491**	0.368**	0.417**	0.566**
	Significant (bilateral)	0.000	0.000	0.000	0.000
Organizational engagement	Pearson correlation	0.255**	0.216**	0.328**	0.447**
	Significant (bilateral)	0.001	0.002	0.000	0.000
Employee engagement	Pearson correlation	0.628**	0.436**	0.421**	0.569**
	Significant (bilateral)	0.000	0.000	0.000	0.000

From Table 5, it can be seen that Pearson correlation analysis among various influencing factors, employee engagement and various dimensions put forward in this study has reached a significant level, and there are positive correlations in different degrees. Among them, organizational support has a low correlation with job engagement ($r=0.255$), a moderate correlation with employee engagement ($r=0.491$) and a strong correlation with organizational engagement ($r=0.628$). Leadership has a low correlation with employee engagement and job engagement ($r=0.368$, $r=0.216$), and a moderate

correlation with organizational engagement ($r=0.436$). Interpersonal relationship has a low correlation with job engagement ($r=0.328$), but a moderate correlation with employee engagement and organizational engagement ($r=0.417$, $r=0.421$). The relationship between job attraction and employee engagement, job engagement and organizational engagement is moderate ($r=0.566$, $r=0.447$, $r=0.569$).

3.5 Regression analysis of various factors and employee engagement

In this study, organizational support, leadership support, interpersonal relationship and job attraction are used as predictors, and the results of regression analysis on overall employee engagement are shown in Table 6 below.

Table 6 Regression analysis results of various factors on employee engagement

Model	Unstandardized coefficient		Normalization coefficient	t	Significance	Collinearity statistics	
	B estimated value	Standard error	Beta allocation			Tolerance	Variance expansion factor
A	Constant	2.136	0.178	-	11.247	0.000	-
	Work attraction	0.438	0.041	0.558	9.286	0.000	1
B	Constant	1.774	0.183	-	9.663	0.000	-
	Work attraction	0.306	0.465	0.446	7.124	0.000	0.844
	Organizational support	0.221	0.445	0.305	5.118	0.000	0.844
C	Constant	1.265	0.223	-	5.302	0.000	-
	Work attraction	0.301	0.415	0.418	5.418	0.000	0.807
	Organizational support	0.198	0.449	0.266	6.603	0.000	0.801
	Interpersonal relationship	0.177	0.056	0.201	5.217	0.000	0.869
D	Constant	1.106	0.245	-	3.324	0.001	-
	Work attraction	0.331	0.428	0.406	6.699	0.000	0.814
	Organizational support	0.148	0.041	0.198	7.014	0.003	0.663

Interpersonal relationship	0.169	0.058	0.187	2.213	0.000	0.855	1.168
Leadership support	0.103	0.033	0.163	2.558	0.000	0.749	1.228

Table 6 above shows the significance test of regression coefficient. In the regression analysis of the four factors on employee engagement, the tolerance is above 0.6, and the variance expansion factor is below 1.5, which shows that there is no collinearity in the regression analysis. Therefore, a regression equation with employee engagement as Y value is constructed, in which the constant terms and the t values of the four influencing factors are significant, which can be put into the regression equation as explanatory variables. The regression equation is expressed as:

The regression equation was evaluated, and the square value of coefficient R was determined to be 0.451, indicating that the independent variable can explain 45.1% of the dependent variable.

3.6 Countermeasures for improving employee engagement

3.6.1 Cultivate a sense of dedication

Doing one's own job well is the most basic requirement for an employee, and it should be the instinctive goal of every professional. Many people's job-hopping is blind, thinking that the outside world is more exciting. However, whether it is really suitable for themselves or beneficial to their future development may not be considered very clearly. Of course, a moderate flow of talents is also normal. As long as you stay in the enterprise for one day, you can devote yourself to the enterprise and work, which is of course a dedicated employee.

3.6.2 Set the development direction for employees

Managers actively lead colleagues in change, and provide necessary support for employees, so that they know clearly what they should support, where they are now, what they can achieve and what they need to do, so that employees can find belonging emotionally, improve the level of emotional organizational identity, and finally make them actively support change.

3.6.3 Improve leadership style

Is an important fulcrum to promote the development of leadership engagement lever (Mani, & Mishra, 2019). This shows that if the supervisor cares about the needs and feelings of employees and gives positive feedback and encouragement in time, it can encourage employees to voluntarily put themselves into their work and generate trust and belonging to the organization. As a superior leader, we should understand the wishes of employees, help employees to make clear their work goals and significance, and provide material and spiritual assistance for the achievement of their goals. We should strengthen interaction and communication with subordinates, care for and trust subordinates, protect their interests, and strive to cultivate and improve their trust and feelings for them, so as to stimulate their sense of spontaneous rewards, and then make better efforts for the achievement of performance goals.

4. Conclusion

Based on the theoretical and practical background, this paper makes an in-depth analysis of the constituent dimensions and influencing factors of employee engagement in the period of organizational change, and draws the following conclusions:

4.1 The empirical results show that there is a correlation between organizational identity and employee engagement in foreign-invested enterprises in the period of organizational change. The higher the degree of organizational identity, the higher the employee engagement.

4.2 As for the analysis of factors affecting engagement, the research has formed new categories: external factors and internal factors. The relationship between internal factors and external factors is that the six external factors directly determine personal emotion and reason.

4.3 Work attraction and interpersonal relationship can predict employee engagement and its dimensions, while organizational support and leadership support can only predict employee engagement and its organizational dimensions, and different factors have different predictive effects on employee engagement. Among them, job attraction has the greatest predictive effect on employee engagement.

In the research process, due to the limited time, energy and my research level, there are still some shortcomings in this paper: due to the relationship between manpower and time, the number of questionnaires distributed and recovered is limited, so the number of samples is not enough, which may affect the representativeness of samples. Therefore, future research can increase the number of research objects and expand the sample size. Moreover, attention should be paid to covering more areas and involving more enterprises as far as possible, and the age, gender and position level of the respondents should be as wide as possible.

7. References

- Al, A., Rpj B., & Sc, A. (2021). Employee Engagement and the Service Profit Chain in a Quick-Service Restaurant Organization. *Journal of Business Research*, 13(5): 214-225.
- E.P. O'Connor, & Crowley-Henry M. (2019). Exploring the Relationship Between Exclusive Talent Management, Perceived Organizational Justice and Employee Engagement: Bridging the Literature. *Journal of Business Ethics*, 156(1): 1-15.
- Ghosh, R., Shuck, B., & Cumberland, D., et al. (2019). Building Psychological Capital and Employee Engagement: Is Formal Mentoring a Useful Strategic Human Resource Development Intervention? *Performance Improvement Quarterly*, 32(1): 37-54.
- Hur, W. M., Moon, T. W., & Choi, W. H. (2019). When are Internal and External Corporate Social Responsibility Initiatives Amplified? Employee Engagement in Corporate Social Responsibility Initiatives on Prosocial and Proactive Behaviors. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(4): 849-858.
- Johansen, M. S., & Sowa, J. E. (2019). Human Resource Management, Employee Engagement, and Nonprofit Hospital Performance. *Nonprofit Management and Leadership*, 29(4): 549-567.
- Keogh, M., Marin, D. B., & Jandorf, L., et al. (2020). Chi Time: Expanding a Novel Approach for Hospital Employee Engagement. *Nursing Management*, 51(4): 32-38.

- King, A. T., Gontarz, J. A., & Wei, H. (2020). Employee Engagement and Absenteeism: A Step Towards Improving Patient Care. *Nursing Forum*, 55(3): 356-361.
- Lee, J. Y., Rocco, T. S., & Shuck, B. (2020). What Is a Resource: Toward a Taxonomy of Resources for Employee Engagement. *Human resource development review*, 19(1): 5-38.
- Long, T., Nguyen, P., & Nguyen T. Q., et al. (2021). Employee Engagement in Brand Value Co-creation: An Empirical Study of Vietnamese Boutique Hotels. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 48(1): 88-98.
- Mani, S., & Mishra, M. (2019). Employee Engagement - Sine Qua Non for Organizations Growth. *Strategic HR Review*, 18(4): 187-188.
- Men, L. R., O'Neil, J., & Ewing, M. (2020). Examining the Effects of Internal Social Media Usage on Employee Engagement. *Public Relations Review*, 46(2): 101880.
- Muhammad, A., & Jamal, et al. (2019). Examining the Role of Employee Engagement in the Relationship Between Organizational Cynicism and Employee Performance. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39(1/2): 118-137.
- Pradhan, R. K., Dash, S., & Jena, L. K. (2019). Do HR Practices Influence Job Satisfaction? Examining the Mediating Role of Employee Engagement in Indian Public Sector Undertakings. *Global Business Review*, 20(1): 119-132.
- Rameshkumar, M. (2020). Employee Engagement as an Antecedent of Organizational Commitment – A Study on Indian Seafaring Officers. *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, 36(3): 105-112.
- Shuck, B., Kim, W., & Chai, D. S. (2021). The Chicken and Egg Conundrum: Job Satisfaction or Employee Engagement and Implications for Human Resources. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 33(1): 4-24.
- Siddiqui, D. A., & Sahar, N. U. (2019). The Impact of Training & Development and Communication on Employee Engagement – A Study of Banking Sector. *Business Management and Strategy*, 10(1): 23.

- Srivastava, S., & Singh, S. (2020). Linking Personal Growth Initiative and Organizational identification to Employee Engagement: Testing the Mediating- Moderating Effects in Indian Hotel Industry. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45(3): 79-89.
- Thepa, P. C. A., Sutthirat, N., & Phanthanaphrue, N. (2022). Buddhist Philosophical Approach On The Leadership Ethics in Management. *Journal of Positive School Psychology*, 6(2): 1289-1297.
- Wang, C, Xu, J, & Zhang, T. C., et al. (2020). Effects of professional identity on turnover intention in China's hotel employees: The mediating role of employee engagement and job satisfaction. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45(2): 10-22.
- Wieneke, K. C., Egginton, J. S., & Je Nkins, S. M., et al. (2019). Well-Being Champion Impact on Employee Engagement, Staff Satisfaction, and Employee Well-Being. *Mayo Clinic Proceedings: Innovations, Quality & Outcomes*, 3(2): 106-115.
- Wu, Y. J., & Wu, T. (2019). Innovative Work Behaviors, Employee Engagement, and Surface Acting: A Delineation of Supervisor-Employee Emotional Contagion Effects. *Management Decision*, 57(11): 3200-3216.

Factors Influencing The Loyalty Of The Home Audience Of Henan Jianye Football Club, China

Dawei Wan¹ and Wasin Phromphithakul^{2*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand ¹⁻²

*Corresponding Author's Email: wasin.p@siu.co.th²

Received 13/10/2021, Revised 22/02/2022, Accepted 06/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.11

Abstract

This paper focuses on the research of home audience loyalty of Henan Jianye Football Club. Taking the home game against Shijiazhuang Yongchang in July as the research case, trying to analyze the relationship & influence of experience on satisfaction and satisfaction on loyalty from the perspective of consumer psychology. Followed by the design of the questionnaire to analyze the relationship between the three items. And finally, advice on how to improve the audience loyalty of Jianye Football Club is given. The result found the loyalty of Jianye's home audience through the investigation of the home game against Yongchang, analyze and summarize as audience loyalty is not the influence of a single experience, but a kind of spiritual loyalty based on the changes of the game that integrates multiple experiences. It requires considerate service for different age groups, so that the enthusiasm of fans can be implemented and professional Player's performance on the field is rewarded, and respect is earned by respect, which is the reason for loyalty.

Keywords: 1. The Loyalty, 2. Henan Jianye, 3. Football Club

1. Introduction

With the increasing economic level, football is not only a sport but also a higher spiritual pursuit when the material needs are met. Football match becomes people's focus, therefore, industry development research becomes indispensable. As an intermediate carrier of sports and football competitions, football clubs are responsible for hosting various leagues, carrying the concerns and love of fans, and are a model of

economic integration between China and the world. The improvement of audience loyalty is strong support for the development of football matches. In order to increase the enthusiasm of the audience and attract more people to watch the game, research in this area is particularly necessary.

Current situation of the football events in China, football is an important part of sports charm. Men's football team has entered the Olympics since 1900, and women's football team 1996. At the end of the 20th century, the enthusiasm of football in our country reached a climax. In 2002, Chinese national football team successfully entered the World Cup. Chinese people's football enthusiasm keeps increasing. Football reform plans have been introduced one after another, committed to improving the football competition system, combining market mechanisms, creating the vitality of Chinese football, and building a Chinese brand.

Unlike the old days, the consumption level of Chinese residents keeps improving. The sports industry has become one of the choices of spiritual pursuit, and the blueprint of the football industry is in sight. In 2017, The Chinese football industry achieved five consecutive increases in annual output value. As an important football competition in China, the Chinese Super League is a platform for Chinese football players to sharpen themselves and show their talent. Its commercial value is gradually increasing, approaching 10 billion yuan. The output value of football matches has accounted for nearly one-ninth of the output value of the sports industry in China, bringing continuous huge benefits year after year. As a result, the sports events in China will become an important support for the sports industry in the future, and their status will definitely keep improving.

Current situation of Henan Jianye Football Club, in 1994, Henan Jianye Football Club was jointly established by Henan Jianye Real Estate Enterprise and Henan Provincial Football Association. Jianye Group and Football Association accounted for 60% and 40% of the shares respectively. Since 2000, the main sports venue has been moved from Xinxiang to Luoyang, and moved to Zhengzhou Hanghai Stadium, finally. In 2006, the club won the first Chinese Premier League title since Chengjian and successfully upgraded to the Chinese Super League. In 2009, it was the third winner in the Chinese Super League contest. In the same year, the club bought the home stadium. Through years of development, Henan Jianye has become the mainstay of the football clubs in China.

2. Significance of the Research

Taking Henan Jianye Football Club as the research case, and loyal and non-loyal audiences at home as the research object, a multi-dimensional study on audience emotional and psychological consumption loyalty is carried out to provide a certain practical basis for the club's loyal audience expansion. The research significance includes the following aspects:

First, investigating the loyalty of home audiences. It is of great significance for the club to deeply understand the psychological needs of the audience, and to understand the psychology, thereby improving the competitiveness, and having a more stable number of loyal football audiences.

Second, the survey starts with audience feedback and uses its loyalty as a research perspective. It is of great significance for understanding club reviews and match perceptions. It is also conducive to strengthening the management of stadium order and building a good atmosphere for football matches.

Third, there is very little research on football audience loyalty at this stage, and the research is still in its infancy. The football loyalty research system is still incomplete. This article is rooted in existing theories and integrates match loyalty research on this basis. It is an important practice in football loyalty research.

3. Research Objective

In recent years, the country has issued many regulations to promote the development of sports, but the attendance rate of football matches is linked to the loyalty of the audience, and fans are the source of power for the event. Therefore, this article aims to explore the loyalty of Jianye's home audience through the investigation of the home game against Yongchang, analyze and summarize, and propose game operation and management recommendations to enhance the attractiveness of Henan Jianye Football Club's home games from multiple perspectives, aiming to attract more fans to watch the games.

4. Literature Review and Research Hypotheses

4.1 Literature Review

Research on audience loyalty

On the explanation of 'customer loyalty', Internationally, it is done from three perspectives. First, it is defined from the perspective of action, loyalty must be loyal on the action, when the action is loyal, and audience is loyal too; second, it is done from the perspective of emotion, loyalty must be loyal on the emotion, when the emotion is loyal, and the audience is loyal as well; third, the organic coupling of the action and emotion, it means they keep accompany, when the audiences are loyal on both, then they are really loyal.

In China, it has not formed a relatively complete loyalty research system for this related research yet. Only some relevant scholars are discussing the relationship between specific case companies, core value systems, or new economic models and loyalty, aiming to identify the loyal audiences.

Research on the audience loyalty of sports events

Loyalty is the combinational behavior of psychology and economy. It is not a single experience evaluation, but a kind of accumulation of perception under consumption, and even includes a long-term emotional integration under a habit. Spectators are the driving force for the progress of sports events and the booster for professional players to improve themselves. Sports consumption begins with interest, respect for profession, sympathy, and loyalty to love. This is the process of loyal audiences. If the sports events want to get better and better, the establishment of an audience loyalty evaluation system is quite necessary.

Zhan Jun pointed out that loyalty is directly related to the performance of professional players on the field when watching football matches. Audience loyalty is often the performance of players' professional standards and plays an important role in the establishment of the club's brand image. Loyalty is a kind of will and represents approval.

Cao Ping and Zhang Yu studied ways to increase the loyalty of spectators in sports competitions, specifically to increase attention to form a knock-on effect of praise,

thereby forming a good club reputation. Based on the science of service marketing, Zhang Yin put forward opinions from multiple perspectives such as multi-party cooperation, software and hardware conditions, and audience needs, and determined the importance of service experience in service marketing, which is an important way to enhance the loyalty of event audiences.

This article will conduct systematic research on the depth and breadth of the content from the systematic theoretical support, conduct a case study on the loyalty of competitive sports football matches, and make an innovative attempt beyond the standardization of the loyalty theory system of football matches.

4.2 Research Hypothesis

The influences of audience experience on audience satisfaction

For a football match, the quality of the audience experience is an important evaluation criterion for the effect of the event. Only by enhancing the audience experience can a larger loyal audience group be built.

The sensory experience is the feeling, it is the impression evaluation of the consumer experience, and the reflection of the fit between the audience and the consumer environment. A good look and feel are essential to the marketing of football matches. Therefore, sensory satisfaction should be an important consideration for the hosting of the event. The research hypotheses are proposed as follows:

- 1) Great sensory experience leads to positive influence, and improves the audiences' satisfaction degree.
- 2) Great sensory experience leads to positive influence on functional, emotional and social satisfaction.

Scenario experience means feedback. It is the psychological feedback the audience obtains from the actual environment. It is a kind of feedback-type psychological cognition. The situational environment is pre-set by the event organizer, so the situation is designed according to the psychological law of situational feedback. The environment is very important, and it is an important way to affect the satisfaction of the audience experience. The research hypotheses are proposed as follows: Great scenario experience leads to positive influence, and improves the audiences' satisfaction degree. Great

scenario experience leads to positive influence on functional, emotional and social satisfaction.

Reflection travels back to the mind; relational experience is the deep-level cognitive evaluation process in the brain of the audience from consumption to being served. It integrates and analyzes the various emotions and service feelings of the game in the brain to obtain the psychology of the audience. Evaluation, this is an active process, and it will also affect the audience's satisfaction in the event. In response to this, the research hypotheses are proposed as follows:

1) Great reflectional experience leads to positive influence and improves the audiences' satisfaction degree.

2) Great reflectional experience leads to positive influence on functional, emotional and social satisfaction.

Action means behavior and actionable experience means more of a kind of synchronization, that is, psychological identification is performed in the same way among different audiences in the arena. It is represented by a kind of motion resonance, which is often shown as iconic in the arena. Cheering action. Such actions are the emotional performance of the audience and the source of satisfaction. Given this point, the hypotheses are proposed as follows:

1) Great actionable experience leads to positive influence, and improves the audiences' satisfaction degree.

2) Great actionable experience leads to positive influence on functional, emotional and social satisfaction.

Interaction means Communication. The experience of interaction comes from the audience. It may include the same favorite players or the same values and outlook on life. These basic elements are upgraded by the final emotional identity. The audience expresses emotional identity to the game. The way of communication and appreciation reflects and affects their satisfaction. For the communication experience, the hypotheses are proposed as follows:

1) Great interactional experience leads to positive influence, and improve audiences' satisfaction degree.

2) Great interactional experience leads a positive influence on emotional, functional and social satisfaction.

4.3 The influence of audience satisfaction on audience loyalty

The last section firstly analyzed the impact of the five experience modules on audience satisfaction. The audience threshold of the sports industry is low. Support because of likes and stability because of enthusiasm are the distinguishing characteristics of sports audiences. However, because the sports industry is in a competitive industry, the performance of professional players in the arena is directly related to whether the audience's enthusiasm is stable, that is, whether they are loyal. Only by improving the satisfaction of players in the arena, the competition environment, and services, can this loyalty last longer to provide a steady stream of 'human motivation' for the event, first satisfaction, then loyalty. When emotions are rooted in their hearts, they are absolutely loyal audiences. Given this point, the hypothesis is brought up as follows:

- 1) Satisfaction is the sprout of loyalty, and loyalty is the fruit of satisfaction. Only by watering satisfaction can loyalty be harvested;
- 2) Good social, functional, and emotional satisfaction has a positive influence on audience loyalty.

In summary, through the analysis of the above-mentioned five kinds of experience and the logical relationship between satisfaction, satisfaction and loyalty, in terms of the final influence of the five kinds of experience on loyalty, an objective judgment is made on the positive influence of the five kinds of experiences, and the comprehensive or feasible results of multiple experiences are obtained. It is understood that a good experience of multi-dimensional and multi-level is the best experience. And the audience experience-loyalty concept model of Henan Jianye's home games are ultimately constructed, as is shown in figure 1.

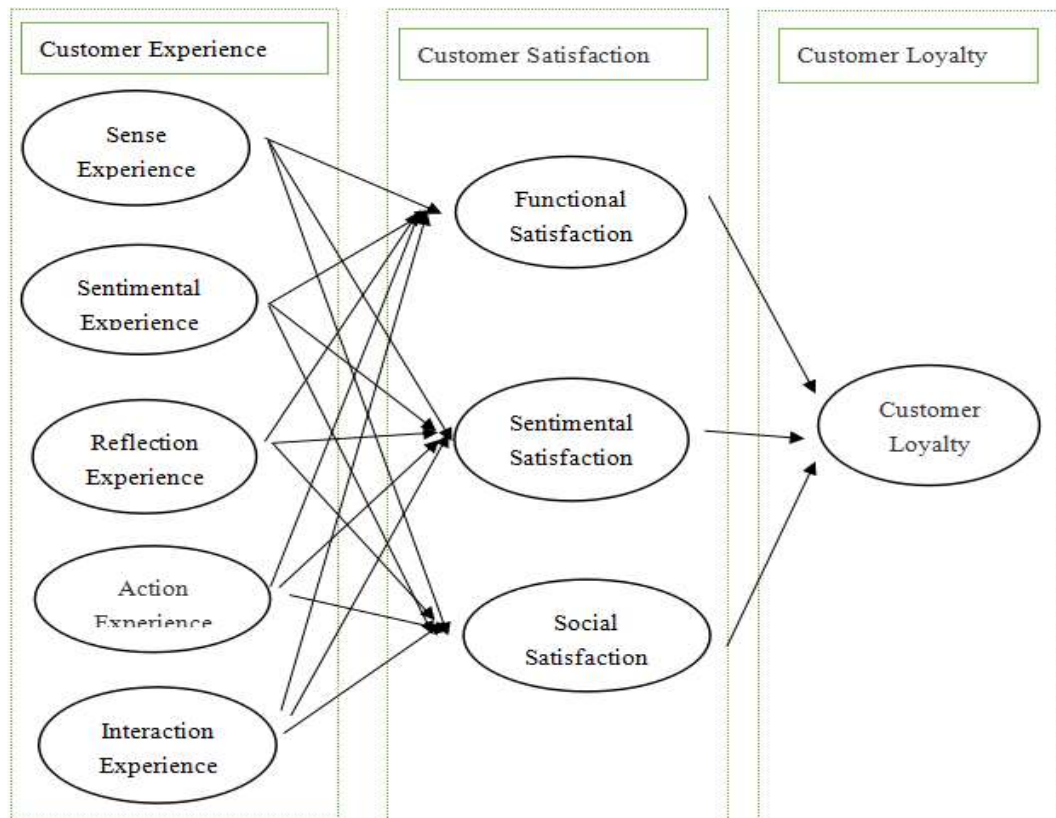

Figure 1 Home Audience experience-loyalty concept model
of Henan Jianye Football Club

5. Research Objects and the Design of Questionnaires

5.1 Research Objects

The research object of this paper is the loyal home audience of Henan Jianye Football Club, and the survey object is the home audience on spot of Henan Jianye Football Club. The marketing strategy of football matches is analyzed through the establishment of related loyalty models.

5.2 Design of Questionnaires

Due to the lack of research results in the audience loyalty research on large-scale football events, this research has learned about the five experiences of audience satisfaction traceability and borrowed from the audience loyalty surveys in other industries. This questionnaire is mainly written Based on the literature summery, expert opinions, audience opinions and other parts, comprehensive views, progressive summary summery, the main design of the questionnaire includes 9 variables, corresponding to the

three parts of the experience, satisfaction, and loyalty gradually progressing, scale The design includes 5 levels, from 1 to 5 representing different levels of satisfaction. The questionnaire was designed with the actual situation of the competition field as the ruler, and 45 questions with clear themes were set, and divided into 9 modules.

5.3 Distribution & collection of the questionnaires

The questionnaires were formulated for the actual situation of Henan Jianye Club's home game, and the questionnaires were distributed through the Internet and on-site. This time, a questionnaire survey was conducted for the match against Shijiazhuang Yongchang at Zhengzhou Hanghai Stadium on July 19 this year. Questionnaires were mainly distributed at several entrances of the stadium. After the match, designated people were responsible for collecting the questionnaires. The questionnaires were distributed at random, one for each person.

A total of 800 questionnaires were distributed in this study. Due to uncontrollable factors in the competition, only 760 were actually distributed, 724 were returned, and 24 were invalid questionnaires. The recovery efficiency was 100%. There are two types of invalid questionnaires: 15 uncompleted questionnaires, and 9 questionnaires with a single answer. 700 pieces of questionnaires are valid, accounting for 92.1%.

6. Research Results

6.1 Statistical Results and Fundamental Analysis

Descriptive statistics of the survey results, the statistical variables and related data of the Henan Jianye Football Club's home games are obtained from the information feedback of the questionnaire in this competition, and the comprehensive data of the audience at the stadium are integrated. For details, as is shown in table 1

Table 1 comprehensive statistics table of audiences

Statistical variables	types	numbers	percent	Valid percentage	Cumulative percentage
Gender	male	485	69.3	69.3	69.3
	female	215	30.7	30.7	100.0

	In total	700	100.0	100.0	
Age	Below 18	112	16.0	16.0	16.0
	18-30	369	52.7	52.7	68.7
	31-40	143	20.4	20.4	89.1
	Above 41	76	10.9	10.9	100.0
	In total	700	100.0	100.0	
Educational background	Below senior high school	29	4.2	4.2	4.2
	Senior high school or training school	44	6.3	6.3	10.5
	Vocational school or university	503	71.8	71.8	82.3
	Mater or above	124	17.7	17.7	100.0
	In total	700	100.0	100.0	
Occupation	Ordinary employee	278	39.7	39.7	39.7
	Free lancer	81	11.6	11.6	51.3
	the white-collar	39	5.6	5.6	56.9
	student	51	7.3	7.3	64.3
	civil servant	230	32.8	32.8	97.1
	others	21	2.9	2.9	100.0
	In total	700	100.0	100.0	
Salary	Below 3000 Yuan	104	14.9	14.9	14.9
	3001—5000 Yuan	228	32.5	32.5	47.4
	5001—8000 Yuan	144	20.6	20.6	68.0
	Above 8000	224	32.0	32.0	100.0
	In total	700	100.0	100.0	
Residence	Zhengzhou	526	75.2	75.2	75.2
	Yongchang	63	9.0	9.0	84.2
	Shanghai	13	1.8	1.8	86.0
	Other cities	98	14.0	14.0	100.0
	In total	700	100.0	100.0	

From Table 1 in terms of gender, boys account for more than girls. In terms of age, 16.0% are under 18, 52.6% are 18-30, 20.4% are 31-40, 41 Years of age and above accounted for 10.9%. From the perspective of academic qualifications, the audience at the stadium accounted for 14.7%, college education accounted for 85.3%, and college education accounted for 13.1%. It can be seen that the main crowd attracted by Jianye's home games is People with high-level education. In terms of occupation, ordinary employees accounted for 39.7%, freelancers accounted for 11.6%, white-collar workers accounted for 5.6%, civil servants accounted for 32.8%, and students accounted for 7.3%. In terms of monthly income, less than 3000 accounted for the ratio is 14.9%, 3000-5000 accounted for 32.5%, 5000-8000 accounted for 20.6%, and more than 8000 accounted for 32.0%. From the perspective of residence, Zhengzhou accounted for 75.2%, Yongchang accounted for 9.0%, and Shanghai accounted for 1.8 %, and the audience in other places accounted for 14.0%, indicating that the audiences which are attracted by the home games of Jianye Club are mainly local people.

In summary: from the feedback results of the audience questionnaire survey, it can be analyzed that the data of Henan Jianye's home games shows the following characteristics.

- 1) The male is more than the female.
- 2) The youth accounts for more than other age groups.
- 3) Secondary-to-higher education is the majority
- 4) High-income people account for a minority
- 5) Audiences are mainly from Zhengzhou.

6.2 Structural equation test of the basic audience experience-loyalty model

6.2.1 The overall model test of goodness of fit,

In order to measure the degree of deviation between the observed value of the field survey questionnaire and the standard theoretical value of the Hanghai Stadium, the traditional chi-square test method is used to detect the degree of freedom ratio data, and the difference between the sample and the theory is compared. Generally speaking, its best the number of samples is about 200. The comparison of the chi-square value and the degree of freedom in Zhengzhou's home field survey is about 700 samples. In theory, the optimal value is between 2 and 3, and the upper threshold is 5. The degree of

freedom in the field questionnaire data research is 701; the chi-square value is 2145.322; the significance probability is between 0 and 0.05; the ratio of chi-square to degrees of freedom is 3.628, as is shown in table 2 for details

Table 2 Structural Equation Table CMIN

Model	NPAR	CMIN	DF	P	CMIN/DF
Default model	204	2145.322	701	.000	3.628
Saturated model	810	.000	0		
Independence model	54	24601.276	778	.000	34.072

According to the questionnaire feedback from the builder's field competition, RMSEA is used to test the goodness of fit of the data model, calculate the complexity of the model, and the mean square and the square root of the asymptotic residuals are known to model the data. That is, the RMSEA method is an important indicator of equation testing. The value is inversely proportional to the model fit degree. Values below 0.01 are excellent, 0.01 to 0.10 are good, and above 0.10 are poor. The model's RMSEA value is .054. as is shown in table 3 for details. It's obviously that the model fit of this study is better.

Table 3 Structural Equation Table RMSEA

Model	RMSEA	LO90	HI90	PCLOSE
Default model	.054	.049	.056	.053
Independence model	.189	.186	.192	.000

6.2.2 Parameter estimation of the basic model

After testing the fit of the loyalty model designed after the questionnaire analysis of Zhengzhou Hanghai Stadium, we figured out that all the data are basically labeled and the fit is good. Based on this, the expected hypothesis test of the model path is performed, from the outside and the inside. There are two parts, namely the external experience, including four parts: sense, communication, reflection, and action. The internal parts are satisfaction and loyalty. And satisfaction includes emotionality, functionality, and sociality. Loyalty means audience loyalty.

6.2.3 Tests & hypothesis results of each path of the basic model

The paths of the data model established according to the home games are shown in the following table 4, judging whether the model hypothesis can be determined to be valid or not in accordance with the data of the table below.

Tale 4 Path coefficient table of structural equation model

Factors	Estimate	S .E	C. R	P	Standard Estimate
functionality<---sense	.443	.064	6.132	***	.310
emotionality<---sense	.231	.035	5.158	***	.235
sociality<---sense	.319	.051	5.524	***	.226
emotionality<---interaction	-.048	.054	-.976	.324	-.041
sociality<---interaction	.359	.064	5.477	***	.291
functionality<---interaction	.344	.085	4.104	***	.255
functionality<---reflection	.141	.095	1.491	***	.096
emotionality<---reflection	.494	.063	8.414	***	.472
sociality<---reflection	.341	.076	4.711	***	.243
functionality<---action	.116	.067	1.712	***	.114
emotionality<---action	.133	.041	3.357	***	.172
sociality<---action	.064	.054	1.301	***	.054
loyalty<---functionality	.133	.025	5.076	***	.225
loyalty<---emotionality	.322	.042	7.525	***	.371
loyalty<---sociality	.173	.025	6.216	***	.279

In table 4 from left to right, are the preset path, regression coefficient, standard deviation, standard error, significance probability, and standardized regression coefficient. When the significance probability value is less than 0.001, it will be ignored and marked as ***. From the table above, we can figure out that only the significant probability is that the evaluation of emotionality does not meet the standard, and the others all up to the standards.

7. Conclusions

1) This study is based on the scene of the football match on the construction site of the Zhengzhou Hanghai Stadium and uses audience loyalty and audience experience as independent variables and dependent variables respectively. The study of the relationship between the two shows that the experience of multiple dimensions is changing from experience to satisfaction. There is a positive influence on the path to loyalty. Only the preset path of communication to emotion does not hold. It shows the process of audience loyalty back to satisfaction to experience, which is a multi-dimensional comprehensive influence result.

2) Based on the content of the Henan Jianye's home football match, comprehensively analyzed audience data, established the audience experience of Jianye's home match—loyalty model, set multiple variables from inside and outside, and created a basic model with three modules and eight dimensions.

3) Differences in gender, age, occupation, income and educational background will psychologically change the perception of audience satisfaction, and then affect audience loyalty. According to the classification data of each part, the gender of the spectators who participated in the construction of the Owner Field Global Games is mainly male, about 70%; the age of the audience is mainly concentrated in the age of 21-30; the audience's education is mainly concentrated in colleges and universities, nearly 82.3%; the audience occupation is mainly concentrated in students Between employees and enterprise employees, it accounted for 73%; the salary status of the audience was mainly concentrated below 8,000 yuan, accounting for 68%; the residential area of the audience was mainly in Zhengzhou, accounting for 75%.

In summary, audience loyalty is not the influence of a single experience, but a kind of spiritual loyalty based on the changes of the game that integrates multiple experiences. It requires considerate service for different age groups, so that the enthusiasm of fans can be implemented and professional Player' performance on the field is rewarded, and respect is earned by respect, which is the reason for loyalty. The questionnaire feedback indicates that the field service and player level of Henan Jianye Football Club needs to be improved.

Recommendations

1) Enrich the infrastructure and its service items

The home court facilities of Henan Jianye Football are built according to the norms, but the football game is not only a game between teams, but also the participation and support of audiences. Some fans even travel abroad to watch the games on spot, and what they urgently need is a perfect catering, accommodation facilities and convenient transportation. These supporting services allow fans to show their enthusiasm without any worries. Only when fans are satisfied will they show more loyalty.

2) Good reputation creation of the club

A good reputation creates a good image. A good image of a club is often an important indicator for new football fans to choose supporters. Fans will recognize its connotation and be loyal to its quality, which is also a performance of a good sense of social responsibility.

3) Improve the service level

Level also means quality, which will give fans a worthy first impression. Quality is also professional. Cultivate professional events to serve and guide the crowd and create a good event atmosphere. This can be done in the form of cooperation with professional colleges and universities. Improved service level during the event.

4) Loyal customer's cultivation

Argentina is famed as a prestigious football kingdom. The root cause is that children start practicing football since their childhood. Henan covers a large area with large population. Jianye Football should cooperate with multiple parties and gradually build public welfare football stadiums in Henan in the form of venture capital fundraising. To organize football competitions to cultivate children's interest and confidence in football, to create a good corporate image, and to promote the fine traditions of the team; the cultivation of loyal fans not only needs to start from childhood, but also needs to start from the details, such as the record of watching matches. The analysis and research determines the loyal audience group, giving preferential treatment to loyal customers in watching the game, carrying out charity activities, and increasing market visibility.

8. References

- Jia Ruifang. (2015). *Research on audience satisfaction and Loyalty in large sports Events*. Suzhou University.
- Li Dashan & Su Jianjun. (2010). Research on the Influence of Football Trust Crisis on Audience Loyalty in China. *Guizhou Sports Science and Technology*, 1(3): 14-17.
- Liu Ruihuan & Shi Yan. (2015). Review and Prospect of Domestic Sports Spectator Psychology Research Hotspots [A]. Sports psychology Branch of Chinese Sports Science Association, Sports Psychology Professional Committee of Chinese Psychological Association. Abstract collection of the 11th National Academic Conference on Sports Psychology (post-Conference edition) [C]. Branch of Sports Psychology of Chinese Sports Science Society, Professional Committee of Sports Psychology of Chinese Psychological Society. *Branch of Sports Psychology of Chinese Sports Science Society*, 2018: 1.
- Liu Ruihuan & Yang Feng. (2017). Research on the psychology of domestic sports audience based on knowledge graph. *Chinese journal of sports science and technology*, 27(12): 101-103.
- Liu Ruihuan & Yang Feng. (2019). Research on the psychology of domestic sports audience based on knowledge graph. *Chinese journal of sports science and technology*, 27(12): 101-103.
- Qin Chen. (2015). *Empirical Research on the Loyalty of live spectators in WCBA Taiyuan Competition Area*. Shanxi University.
- Xiao Yinan. (2017). Research on the Influence Mechanism of Interaction Quality on Customer Loyalty Based on the Perspective of Customer psychology. *Technical Economics and Management Research*, (6): 44-49.
- Yao Zang & Li Zheng. (2007). A Survey on the Audience loyalty of Chinese Men's Basketball Professional League and a Study on its Cultivation strategies. *Journal of Nanjing Institute of Physical Education*, 4: 51-53.
- Zhang Biao. (2017). *Research on audience Loyalty in Martial Arts Fight Competition*. Guangxi Normal University.
- Zhang Wenqian. (2012). Research on Audience expectations and Audience Loyalty in Slow variety Shows Taking Dear Inn of Hunan SATELLITE TV as an example. *New media research*, 5 (19): 115-116.

Zheng Zhenyou, Lu Tao. (2007). Components and measurement of spectator loyalty.
Journal of Jinggangshan University, 28(1): 62-65.

Residents' Attitude towards Tourists in Lanzhou, China

Gonglin Lu¹ and Akkachai Poosala^{2*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand ¹⁻²

Corresponding Author's Email: akkachai.p@siu.ac.th*

Received 02/10/2021, Revised 03/02/2022, Accepted 09/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.12

Abstract

Tourists have taken the most essential role in the development of the tourism industry in Lanzhou. However, the arrival of tourists has some positive and negative impacts on local people's life. As the characteristic of residents, they are in the position to either offer support or avoid the future development of the tourism industry. So, it is necessary to conduct a study for measuring the attitudes of Lanzhou residents toward tourists and figure out influenced factors to provide advice for the development of the Chinese market. This study adopted individual in-depth interviews which is one of the qualitative approaches to collecting residents' attitudes towards tourists in Lanzhou. And the results of the the interviews were entered into NVivo 11 system for content analysis. All 22 residents were interviewed in this study to describe their thoughts and opinions toward tourists.

In conclusion, the majority of respondents in this study were inclined to support tourists to visit Lanzhou, holding positive attitudes toward tourists. The findings of the study showed that there are 6 factors that influenced residents' attitudes toward tourists: physical distance, the length of residence, economic dependency, seasonality, age, and income. And the findings can provide references for the improvement of the tourism industry of Lanzhou.

Keywords: 1. Resident's attitude, 2. tourist, 3. Lanzhou residents

1. Introduction

Lanzhou is one of the most important cities in Northwest China. Lanzhou is a business card on the Silk Road. Due to its geographical location, the precious cultural heritage has been widely regarded as one of the popular tourist destinations. In order to provide a better tourism experience and attract more tourists to Lanzhou, the government has been committed to finding diversified methods, aiming to make Lanzhou a tourism product destination for sustainable tourists. On the one hand, the government is committed to strengthening its functions to build a tourism and leisure center and upgrading related infrastructure. On the other hand, relying on the historical and cultural foundation of Lanzhou, the government further explores and expands the innovative connotation of tourism and leisure, and enhances the attractiveness of tourism to tourists. With the joint efforts of the government and social organizations, Lanzhou, as a tourism and leisure destination, has developed more coping capabilities to effectively cope with challenges and changes in the world. Tourists have played the most important role in the development of tourism in Lanzhou. Tourists bring eye-catching business opportunities and economic benefits. The government is also aware of the importance of the tourism market and is committed to enriching the image of Lanzhou and increasing its tourist attraction to attract more tourists. In fact, although attracting more tourists is conducive to promoting the development of tourism in Lanzhou, as the number of tourists increases, certain changes have positive and negative impacts on the local people.

Residents have permanent status in the community where they lived and are involved in the development of society. Especially in the place where tourism activities take place, residents are in the position to either offer support or avoid the future development of the tourism industry. Therefore, it is important to figure out residents' attitudes towards tourism and the impact caused by tourism, in order to help developers to plan and implement policies in the future. For the past four decades, many researchers have included residents' attitude in researches of tourism and examined residents' attitude towards impacts and development of tourism. Lepp (2007) pointed out that residents' attitude towards tourism indicated whether they enjoyed living in the tourist destination and represented the level of tourism's appropriateness. And residents' attitudes towards tourism are based on individual attributes and social background, influenced by intrinsic (e.g. the length of residency, physical distance, and economic dependency), extrinsic (e.g. the type of tourists, and seasonality), and demographic (e.g.

age, gender, and education level) factors (Draper, Woosnam, & Norman, 2011; Pavlič, I., Portolan, A., & Puh, B. (2020).; Chiang and Yeh, 2011).

When residents take a positive attitude towards tourism, they are more likely to be supportive of the development of tourism industry and be willing to engage in decision-making of tourism. On the contrary, if residents consider tourism in a negative way, planners and developers of tourism industry will encounter obstacles in the establishment and the operation (Ambroz, 2008). In addition, holding a positive attitude towards tourism, which means that residents are optimistic about the development of tourism, can minimize the potential frictions between residents and tourists (Candrea, 2011).

The relationship between tourists and residents has become the most complex problem during the process of tourism development (Ambroz, 2008). In previous studies, tourists and residents are described as the opposites in tourism, for example, residents work at productive processes within the destination while tourists enjoy those products (Cronauer, 2012). Actually, on the one hand, most of residents affirm that tourists can bring multi-benefits to the destination and make contribution to the economic growth (Bhujell, et, 2021). And residents' passion for tourists is related to how many economic benefits they derive from the tourists, the more economic benefits residents get, the more positive attitudes they have (Woosnam, 2012). Besides, interacting with tourists is also recognized as the best perceived positive impact of tourism in some places, which can help residents to communicate with exotic tourists and learn more knowledge (Candrea, 2012). On the other hand, residents are concerned about the negative impacts brought by tourists on the environment and society, such as traffic congestion, crowdedness, and air pollution (Hong, 2008; Vong, 2008; Choe, 2015). And there existed a dispute between the residents and tourists in allocating spaces and using recourses, residents thought that tourists occupying a lot of natural and social resources which belong to them will influence the quality of normal living (Lankford & Howard, 1993; Li, 2015). Summarizing the findings of former studies, the opinions and feelings of residents about tourism are affected by the behavior and action of tourists, and residents' attitude towards tourists also reflects their intention to support tourism or not. Andriotis and Vanughan (2003) stated that resident acceptance of tourists has a significant influence on tourism development, and a friendly attitude held by residents could attract more tourists.

2. Research Objectives

The major objectives of this study are to:

1. Measure the Lanzhou residents' attitude towards tourists.
2. Identify the factors which influence residents' attitude towards tourists.
3. Summary research findings and provide implication for future tourism development in Lanzhou.

3. Literature Review

According to the National Bureau of Statistics of China, the number of domestic tourists in 2019 was 6.01 billion, an increase of 8.4% over the previous year. China's national tourism revenue was 5,725.1 billion yuan, an increase of 11.7% over the previous year. The number of inbound tourists was 145.31 million, an increase of 2.9% over the previous year (China National Bureau of Statistics, 2020). Therefore, China is the world's largest tourism market, and China also has the world's largest tourist group.

Residents in tourist destinations, as an important interest group in tourism development, play a decisive role in the development of tourism (Long Hui, 2013). In order to promote the sustainable development of tourist destinations, the local government needs to fully consider the residents' perception while driving its functions, and listen to more residents' suggestions on tourism development.

Attitude

Ambroz (2008) found that because of the difference of cultural background and habits, cultural interaction between hosts and guests influenced locals' attitude towards tourists to a certain extent. When residents regard tourists as troublemakers and invaders of the community, it is hard for them to treat tourists with respect. Wang et al. (2009) pointed out that although most of residents, who worked in tourism-related companies or received economic benefits from the tourism industry, usually are supportive to the development of tourism, and their attitudes are affected by bad impacts because directed contact with tourists at work. Woosnam (2012) built a structural model of emotional solidarity based on Durkheim's theory and put forward three hypothesizes to explored existing relationship between tourists and residents. The results showed that shared

beliefs, shared behavior and interaction are related to emotional solidarity which can influence people's attitude. Woosnam (2012) further proved that resident's passion for tourists depends on how much economic benefits they derive from the tourism industry, and the degree of emotional closeness could predict resident's attitude towards tourists. Locals who feel close to tourists are more likely to recognize contribution made by tourism, thereby holding positive attitude towards the arrival of tourists.

Conceptual framework

Socio-demographic factors include age, gender, education and income. Extrinsic factors consist of tourism development state, type of tourists and seasonality. And intrinsic factors comprise physical distance, economic dependence and length of residents. All of those factors are incorporated into a framework to illuminate the interrelationships between the variables. The details of the factors are listed in the figure below.

4. Methodology

Given the nature of this study, a qualitative approach was considered the most appropriate methodology to collect and assess residents' attitudes toward tourists in Lanzhou. The aim of this study is to gain a complete, rich, and in-depth description of residents' attitude, thereby obtaining corresponding analysis results, rather than predicting or identifying causal relationship. As Savenye and Robinson (1996), qualitative research usually was conducted in a natural setting, and typically included highly detailed rich descriptions of human behaviors and opinions. And Lepp (2007) indicated that "the qualitative methods can produce a more detailed assessment compared to quantitative methods". Therefore, qualitative methodology, which sufficiently captures multiple realities of resident's attitude as well as attain nuanced analysis results, can properly be used in this study and achieve the basic object of the research (Proyrungrol, 2015). And individual in-depth interviews were adopted in this study to collect Lanzhou residents' feelings and opinions of tourists. The in-depth interview is an effective tool in order to obtain a rich understanding of residents' feelings and to answer the question why residents adopt positive or negative attitudes towards tourists (Tieman, 2011; Paraskevaidis and Andriotis, 2017). Besides, all interviews were undertaken face-to-face without prior practice, which can help to bring the interviewer into contact with interviewees and be beneficial for attaining direct description from residents.

Semi-structured interview with open-ended questions was considered suitable for understanding residents' attitude towards tourists in Lanzhou. Because, as reported by Paraskevaïdis and Andriotis (2016), it allowed residents to freely express their opinions on broader extent and ensured first-hand description of residents' attitudes toward tourists. As indicated in literature review, residents' attitudes mainly are affected by three kinds of factors, respectively socio-demographic factors (age, gender, education, income), intrinsic factors (physical distance, economic dependence, length of residents), and extrinsic factors (the stage of tourism development, type of tourists, seasonality). Thus, in the first section of the interview, questions center on individual socio-demographic attributes of residents, including gender, age, education and income. And the second section focuses on asking residents' actual attitude towards tourists, and aims at figuring out the correlation between influenced factors and attitudes. At first, residents were questioned about their overall attitudes toward tourists. Subsequent questions then addressed specific factors to ask residents for more details. And all of questions are prepared in bilingual (Chinese and English) in advance of the interview, which can make sure the interview goes smoothly according to the procedures.

Data Analysis

The results of interviews were translated into text and entered into the NVivo 11 (QSR International, Melbourne, Australia) system for content analysis. NVivo is a frequently-used computer software to assist in the management and analysis of qualitative data (Biley, 2008). This software can help researchers to reduce a great number of manual tasks to obtain more intuitive analysis results, giving them more time to discover tendencies and derive multiple conclusions. And also it can avoid the loss of the data information and effectively organize the original source context needed in the study (Koerber, 2011). In the study, the information of interviews was pre-coded and initially entered into nodes within the NVivo program. According to the design of interview, each influenced factor then becomes a node. The nodes were fleshed out as data were extracted from each interview referring to the same factor. Thus sorted data will be further analyzed in order to achieve the purpose of the study.

5. Finding and Discussion

According to interview results of 22 residents, this study examined factors that influence residents' attitudes towards tourists, including socio-demographic factors (age, gender, education, income), intrinsic factors (physical distance, economic dependence, length of residents), and extrinsic factors (the stage of tourism development, type of tourists, seasonality). In general, 91% of the residents who were interviewed in this study held positive attitudes toward tourists and were willing to welcome tourists to Lanzhou, even though there were some negative influences.

95% of interviewees agreed that tourists brought substantial economic profits and made a great economic contribution to Lanzhou. It also indicated that because of those positive economic benefits, most of the interviewees were willing to hold a positive attitude towards tourists. However, some negative economic impacts which affected local people's lives were mentioned in this study, such as inflation of prices and unconventional marketing approaches.

This study also found that seasonal variation was negatively correlated with respondents' attitudes toward tourists and tourism. During the period of the high season, the great influx of tourists had greatly negative impacts on local people's lives, including severe traffic congestion, overcrowding and increased workload.

The majority of interviewees in this study had high agreement on welcoming tourists to visit Lanzhou, and the findings only revealed that respondents with lower income were more sensitive with price fluctuation which caused by tourists than high-income respondents. On the basis of the findings of this study, some factors did not have significant relationship with Lanzhou residents' attitude towards tourists. Educational level and gender are not the factors which influencing Lanzhou residents' attitude towards tourists in this study. As the pillar industry of Lanzhou's economy, tourism industry is closely related to local people's lives. As a result, the attitudes of respondents with different level of education or gender make no difference toward tourists.

6. Conclusion

Over the past few decades, tourists have taken an important role in the development of tourism industry in Lanzhou. With the increasing number of tourists, some changes have positive and negative impacts on local people. As a result, understanding

local people's attitudes toward tourists is essential to sustain the development of tourism market in Lanzhou and is conducive to make recommendation for the future. This study interviewed 22 Lanzhou residents' attitudes toward mainland tourists and examined what factors have influence on these attitudes. In conclusion, the majority of respondents in this study were inclined to support tourists to visit Lanzhou, holding positive attitudes toward tourists. With regard to the findings of this study, there are 6 factors which have influence on Lanzhou residents' attitudes toward tourists, respectively physical distance, the length of residence, economic dependency, seasonality, age and income. And also 4 kinds of factors which were tested in this study are not related with residents' attitudes: the development stage of tourism, the type of tourists, gender and educational level.

This study gives insight into Lanzhou residents' authentic thoughts towards tourists and their perceived impacts. Therefore, based on the findings of this study, some practice implications were provided to the tourism development of Lanzhou in the future. First of all, implementing viable development planning is beneficial to achieve sustainable tourism development in Lanzhou. As a result, the government should consider current conditions of Lanzhou as well as potential benefits and costs, such as social carrying capacity, economic benefits and socio-cultural influences, when formulating planning of tourism market development. And also the Lanzhou government should pay more attention to strengthen the construction of infrastructure and improve the capability to protect local environment, in order to reduce barriers of tourism development. Secondly, residents' acceptance of tourists is crucial to sustain the development of tourism market, so the Lanzhou government should take residents' opinions or suggestions into consideration in the process of decision-making. Understanding residents' perceived positive and negative impact from tourists and encouraging local people to participate in decision-making should be considered by the government in the future. Besides, the government also should guarantee the basic rights and sustain the standard of living of local people, avoiding new social problems caused by tourism development. Thirdly, regarding some unconventional and illegal methods of business operation, related regulations should be introduced by the government to standardize the tourism market in Lanzhou. Improving the standardization of tourism industry is not only good for the healthy development of the industry, but also conducive to ensure legal rights and interests of mainland tourists. Additionally, the government should make efforts to

control the price fluctuation of some products so as to decrease the negative impacts on local people's lives. Fourthly, according to the responses of Lanzhou residents, the cultural difference is the main obstacle in the communication between tourists and local people. Therefore, in order to build a closer relationship between tourists and Lanzhou residents, the government is supposed to take corresponding measures. On one hand, the Lanzhou government should cooperate with tourism organizations, such as tourism departments and travel agencies, to strengthen civic education for tourists before they travel to Lanzhou. tourists need to know local custom and the civilization norms in Lanzhou to avoid conflict with local people in their trips. And public-service advertisings and posters made by publicity departments should be displayed in conspicuous places which can be noticed by tourists to remind them to behave in appropriate manners. On the other hand, the government should be dedicated to erase local people's negative impression towards tourists so as to improve understanding. Tourism planners are supposed to advertise positive impacts and economic contribution brought by tourists via social media and social networks. Finally, following the respondents' attitude that welcoming more tourists to Lanzhou, the government is required to take responsibility to promote the development of tourism industry, diversifying tourism forms and enhancing tourism attraction. tourism planners should develop a variety of tourism activities to highlight regional and cultural features. Moreover, tourism operators should conform to industry regulation and provide the high quality of service to tourists. High-standard tourism experience as well as interesting tourism projects can improve the image of Lanzhou tourism, thereby attracting more tourists to Lanzhou.

Limitation and Future Research Directions

This study has several limitations. Firstly, this study only interviewed 22 Lanzhou residents to describe their attitudes toward tourists. The sample size is relatively small, although it is available in qualitative studies. Secondly, this study focused on only ten factors which have influence on residents' attitude towards tourists according to previous studies. Other factors, such as job dependency (Li & Wan, 2013) and decision involvement (Allen & Gibson, 1987) were not tested in this thesis. Thirdly, this thesis only used the qualitative approach as research methodology.

In the future, more related factors should be examined in the studies, which will help to get a comprehensive view of resident's attitude towards tourists. And future studies should increase the number of respondents, collecting more residents' attitude towards tourists. Besides, researchers can take other kinds of tourists as the investigation subjects of studies, finding out Lanzhou residents' attitude towards other tourists. It will contribute to enrich the research of Lanzhou tourism. Except for the qualitative approach, quantitative methodology also should be considered in future studies. Combining two kinds of research methods will be conducive to refine the research in this field.

7. References

- Ambroz, M. (2008). *Attitudes of local residents towards the development of tourism in Slovenia: The case of the Primorska, Dolenjska, Gorenjska and Ljubljana regions*. *Anthropological Notebooks*, 14(1): 63-79.
- Allen, L., & Gibson, R. (1987). Perceptions of community life and services: A comparison between leaders and community residents. *Community Development*, 18(1): 89-103.
- Andriotis, K., & Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitudes toward tourism development: The case of Crete. *Journal of travel research*, 42(2): 172-185.
- Bhujell, K., Khemraj, S., Chi, H. K., Lin, W. T., Wu, W., & Thepa, P. C. A. (2021). Trust in the Sharing Economy: An Improvement in Terms of Customer Intention. *Indian Journal of Economics and Business*, 20(1): 713-730.
- Biley, F. C. (2008). Mental Capacity Act 2005 Core Training Set. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 15: 523-525.
- Candrea, A. N., Ispas, A., Constantin, C., & Hertanu, A. (2012). *Residents' Attitudes Toward Tourism Development in Brasov, Romania*. In *Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Biennial International Congress*. Tourism & Hospitality Industry. Faculty of Tourism & Hospitality Management. University of Rijeka.
- Chiang, A. S., Lin, C. Y., Chuang, C. C., Chang, H. M., Hsieh, C. H., Yeh, C. W., & Hwang, J. K. (2011). Three-dimensional reconstruction of brain-wide wiring networks in *Drosophila* at single-cell resolution. *Current biology*, 21(1): 1-11.

- Choe, J. Y., & O'Regan, M. (2015). *The Effects of Tourism Impacts Upon Quality of Life Amongst Expatriates in Macau*. Accessed: <http://eprints.bournemouth.ac.uk/22915/1/Choe-and-Oregan.pdf>
- Cronauer, D. (2012). *Host-guest relationships in non-commercial tourism settings: WWOOFing in New Zealand*. Thesis. Tourism Management. Victoria University of Wellington.
- Draper, J., Woosnam, K. M., & Norman, W. C. (2011). Tourism use history: Exploring a new framework for understanding residents' attitudes toward tourism. *Journal of Travel Research*, 50(1): 64-77.
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American journal of theoretical and applied statistics*, 5(1): 1-4.
- Hong, Y., Chen, G., & Bushnell, L. (2008). Distributed observers design for leader-following control of multi-agent networks. *Automatica*, 44(3): 846-850.
- Imbeah, N., Hodibert, V. A., & Amankwa, R. (2016). Residents' perception of host-guest interaction about Kwahu Easter Festival (KEF) as festival tourism. *Africa Dev. and Resou. Res. Ins. J*, 25(9): 1-16.
- Koerber, R. C. (2011). *Determining the Value of Communications: The Development of a Theory and Three-Dimensional Scalar Model for Evaluating and Assigning Values to Communications Relating to Adult Education*. Dissertation, Doctor of Education in Higher and Adult Education. The University of Memphis.
- Lankford, S. V., & Howard, D. R. (1994). Developing a tourism impact attitude scale. *Annals of tourism research*, 21(1): 121-139.
- Lepp, A. (2007). Residents' attitudes towards tourism in Bigodi village, Uganda. *Tourism management*, 28(3): 876-885.
- Li, X., & Wan, Y. K. P. (2013). Residents' attitudes toward tourism development in Macao: A path model. *Tourism Analysis*, 18(4): 443-455.

- Long Hui. (2013). A Study on Residents' Perceptions and Attitudes towards Tourism Impacts. *Academic Theory*, 16: 99-100.
- Paraskevaidis, P., & Andriotis, K. (2017). Altruism in tourism: Social exchange theory vs altruistic surplus phenomenon in host volunteering. *Annals of Tourism Research*, 6(2): 26-37.
- Proyrungroj, R. (2015). The attitudes of Thai hosts towards western volunteer tourists. *European Journal of Tourism Research*, 1(1): 102.
- Pavlič, I., Portolan, A., & Puh, B. (2020). Segmenting local residents by perceptions of tourism impacts in an urban World Heritage Site: The case of Dubrovnik. *Journal of Heritage Tourism*, 15(4): 398-409.
- Savenye, W. C., & Robinson, R. S. (1996). *Qualitative research issues and methods: An introduction for educational technologists*. Handbook of research for educational communications and technology, 1171-1195.
- Tieman, M. (2011). The application of Halal in supply chain management: in-depth interviews. *Journal of Islamic Marketing*, 2(2): 186-195.
- Vong, S., Ly, S., Mardy, S., Holl, D., & Buchy, P. (2008). Environmental contamination during influenza A virus (H5N1) outbreaks, Cambodia, 2006. *Emerging infectious diseases*, 14(8): 1303.
- Wang, Z., Gerstein, M., & Snyder, M. (2009). RNA-Seq: a revolutionary tool for transcriptomics. *Nature reviews genetics*, 10(1): 57-63.
- Woosnam, K. M. (2012). Using emotional solidarity to explain residents' attitudes about tourism and tourism development. *Journal of Travel Research*, 51(3): 315-327.
- Zhang, C., & Hou, L. (2020). Data middle platform construction: The strategy and practice of National Bureau of Statistics of China. *Statistical Journal of the IAOS*, 36(4): 979-986.

The Incentive Effectiveness Of Music Teachers In Colleges And University In Jiangxi Province, China

Li Li¹, Sanara Photchanachan², and Pensri Bangbon^{3*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand¹⁻³

Corresponding Author's Email: pensri.2508@gmail.com*

Received 07/02/2022, Revised 30/04/2022, Accepted 13/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.13

Abstract

For nearly two decades, Chinese university education has completed the transformation of "elite higher education" to "mass higher education", led by the popularization of education, which has moved from the social edge to the social center. In this study, some music teachers in colleges and universities in Jiangxi Province were selected as the target. They were designed to identify the issues of encouraging music teachers in colleges and universities, and have important theoretical value and practical significance in developing the potential of music teachers in colleges and universities, stimulating their creativity of them, and building a positive human resource management model for music education in colleges and universities. This study uses quantitative analysis methods to carry out empirical research. The research results show that (1) the demand for music teachers in colleges and universities in Jiangxi province has the dominant position in terms of diversity, tendency, and spirit of music teachers. At the same time, material demand remains the main need of music teachers in colleges and universities. (2) Demand satisfaction is the key to motivation. In turn, the enthusiasm of music teachers in colleges and universities comes from the incentive power of professional development, compensation factors, and environmental factors, and the turnover rate of music teachers in colleges and universities is low and the team is stable. (3) It is the guarantee of continuous incentive for music teachers in colleges and

universities to improve the restriction of the constraints and meet the reasonable needs of music teachers in colleges and universities.

Keywords: 1. Incentive Effectiveness, 2. Music Teacher

1. Introduction

Society evolves and so does the demand for talent in all industries. As a higher education cultivates talents, how to adapt to the talent needs of society, adjust the professional orientation of higher education in time and optimize the function of higher education becomes the focus of our higher education reform. In terms of the present situation of higher music education, some of the music education management systems in colleges and universities still have many drawbacks to be solved. For example, the promotion of the title of music teacher in colleges and universities is difficult. The professional development lacks fair competition, the professional level,, and teaching level are different, the evaluation mechanism of music teachers is not perfect, etc., and these problems exist in music education in colleges and universities, which in part obstruct the healthy development of music education in colleges and universities. How to build a reasonable and effective incentive mechanism for music teachers in colleges and universities is the key to ensuring the quality of music education and cultivating the excellent music talents required by society.

The irrational incentive mechanism directly affects the enthusiasm and input of music teachers in colleges and universities. Therefore, to implement effective incentives, the music department of colleges and universities must adjust the relations between the subject and the object, improve the system of competition incentive system arrangement, and seek the general rules of incentive for music teachers in colleges and universities and the practical path of establishing incentive mechanism for music teachers in colleges and universities. In addition to having common professional characteristics with other professional teachers, music teachers in colleges and universities have their special characteristics. For example, due to the presence of a large number of social music training, many music teachers in colleges and universities have more opportunities for out-of-class teaching and better economic sources. In terms of scientific research, most music teachers value skill training, neglect the cultivation of cultural learning and scientific research skills, and the scientific research has been weak for a long time. In terms of

gender, the employees of music teachers in colleges and universities are mainly women. In China's existing national situation, women teachers need to balance family and work. Most college music departments are mainly young teachers and have more pressure to live. In terms of human resources input, college music teachers have relatively much more investment in time and financial resources. Therefore, how to propose effective incentives based on the professional characteristics of music teachers in colleges and universities is the key problem to be solved in this study.

In this paper, the research of music teachers in colleges and universities in Jiangxi province is carried out in detail to find the incentive mechanism suitable for the special characteristics of its group, and thus produce actionable and effective incentive measures. We will encourage teachers of music institutions in colleges and universities in Jiangxi Province to provide a theoretical and practical reference to the work of inspiring music institutions in similar provinces and promote the development of music education. The research on the specific groups of music teachers in colleges and universities not only enriches the existing motivation theory, especially the related discussion of teachers' incentive part in music teaching, but also the classical incentive theory can be carried out in the situation of China.

The era of the knowledge economy has greatly improved the position of institutions of higher learning in society. Because higher education is committed to the legacy of the old era and the mission and concept of the new era, higher education is more and more concerned with the public, and the value of teachers in colleges and universities with a large amount of knowledge and capital can be reflected and improved. However, the relative concealment, individual differences, and environmental diversity required by teachers are difficult to stimulate teachers in colleges and universities in practice. Therefore, teacher behavior research and organization management research are in a prominent position. In particular, the study on the behavior of music teachers in colleges and universities has little attention from scholars and few related results.

Based on the research of domestic and foreign incentive theory and practice, this research puts forward the propositions of "the empirical study of the incentive mechanism of Chinese music teachers", based on a large number of questionnaires, data collations, theoretical analyses, and empirical research, it aims to discuss the effectiveness of the incentive mechanism and the intrinsic incentive mechanism of the arrangement of the

music education management system in colleges and universities through the study of the need for analysis of music teachers and their influencing factors. Through the system design of vocational development and incentive compensation of music teachers in colleges and universities, further improves the professional development space of music teachers in colleges and universities and achieves the goal of continuously activating the enthusiasm of music teachers in universities and improving the management efficiency of music education in universities.

2. Literature Review

Theory of Management Science

Organizations are composed of people, and all activities in an organization are based on human participation, and people are participants in organizational activities. Therefore, the basis of building an organizational model is the behavior of the researcher. Therefore, as a research incentive, it is important to research the basic principles of how to improve the enthusiasm of people. The differences in individual motivation and incentive levels determine the differences in results achieved, currently,, there is a series of studies in relevant fields and a series of representative theories.

In the early 20th century, the view and theory of Taylor's differential piece-rate wage system emphasized the economic person and the single view and theory of incentive through monetary stimulus, representing the beginning of the study of incentive theory, including psychologists, economists, managerialisms and sociologists, studied the questions of how to inspire people from the perspective and the perspective of their respective fields, and put forward the various motivation theory based on the knowledge of their respective fields. Based on the different sides of the research incentive and the differences between the incentive and the behavior relationship, these excitation theories based on their respective fields can be summarized and summarized as the incentive theory based on the demand system, based on the incentive theory of the process system, based on the incentive theory of the behavioral correction system and the incentive theory of the comprehensive system.

Present situation of teachers' incentive research in colleges and universities. In China, the study of teachers' motivation is focused on the following two aspects. First, we will introduce and evaluate the research results of foreign scholars on motivation theory and the experience practices of foreign countries, carry out the study and research of incentive mechanism and incentive mode, and form certain theories and insights, such as Yu Wenzhao's "Chinese incentive theory" and Liu Zheng Zhou's "management incentive". Tang Ling (2017) presented the efforts of the United States to achieve a balanced development of basic education through the detailed introduction of the policy text and its specific implementation, and provided reference for the implementation and improvement of teachers' flow policy in the compulsory education stage. Liang Zheng (2019) believes that, from the perspective of ERG theory, research on the problem of teachers' incentive in colleges and universities can provide reference to the needs of teachers in colleges and universities at multiple levels, provide countermeasures and suggestions to mobilize teachers' enthusiasm in colleges and universities, and provide thinking paths to improve the incentive management of teachers in colleges and universities. On the basis of ERG theory, the author used the specific excitation factors of college teachers in different levels of need, and presents the closed-loop measures for college teachers from the perspective of ERG theory. At the same time, it enriches and extends the theoretical exploration of the research of university teachers' incentive countermeasures. At the same time, it has some practical guidance on the practical work of college teachers' incentive management. The second is to analyze and demonstrate the incentive status of teachers in colleges and universities by using the incentive theory, and make suggestions on the design of the incentive measures, means and systems of teachers. Huang Xueqiong (2019) researched H-university teachers, based on the theory of incentive distortion, carried out research on the present situation of H-university teachers' performance appraisal. From the empirical point of view, data collection is conducted through methods such as literature analysis and field investigation, and the problems existing in the performance appraisal of university teachers in H colleges and universities are discussed through statistical analysis, and the analysis of this phenomenon is focused. Chen Yu and Liu Zhaoyang (2019) analyzed the problems of teaching incentive

mechanism in China, pointed out that teachers should improve their employment system, improve their salary calculation system, reform their title evaluation system, and improve teachers' motivation system. Wang Xiaonan and Ni Ni (2019) expatiate on the real dilemma of the current school teachers' incentive mechanism, and then propose some improved paths to this based on relevant literature research and the author's years of work experience to provide reference on peer research and work development. Liu Lin (2018), based on the theory of value philosophy, uses the relevant theoretical knowledge such as science and technology management, higher education, etc., and analyzes the root cause of knowledge that causes scientific research performance evaluation. It tries to put forward a scientific and reasonable value orientation to provide a reference for constructing scientific and reasonable scientific research performance evaluation system for college teachers.

Based on the above analysis, various excitation theories have discussed the problem of excitation in depth from different angles, formed a rich theory system, revealed that the important role of "incentive" and the general rule of incentive activities are all focused on the excitation of individual motivation and the satisfaction of needs, and the goal of incentive is all pointing towards the self-consciousness and autonomy of behavioral subject. There are fewer studies by domestic scholars on the incentive problems of college teachers, and their own research focuses on the analysis and demonstration of the incentive theory for college teachers, or on the effectiveness of teachers' incentive measures and means, and suggestions on the design of incentive systems. Existing research produces a number of research results, and in some ways, innovations that are provided for reference and guidance by researchers in this paper. At the same time, we also see that in-country scholars have not yet developed a deeper system for teachers in colleges and universities, which should be further improved in the following aspects, bringing more inspiration to this study.

3. Methods

3.1 Samples

This study is intended for music education administrators and music teachers in colleges and universities in Jiangxi Province. The study divides them into three groups: representatives of government officials from the Ministry of Education in Jiangxi, teaching managers from the department of music education in universities (president or department director), and music teachers in colleges and universities. According to the data of the official website of the Ministry of Education, until July 2019, the Ministry of Education published 103 universities in Jiangxi Province, including 45 undergraduate schools, 58 specialized schools, 25 undergraduate schools with music specialties and 15 specialized schools, from which 40 universities were randomly selected for investigation as Table 1 for details of sample colleges and universities:

Table 1. Basic situation of sample colleges and universities

Number of samples	Schooling level		Category Status			Regional distribution		
	undergraduate	specialty	Teachers	synthesis class	science and engineering	Northeast Jiangxi Province	Ganzhong	Southwest Jiangxi Province
40	25	15	23	12	5	6	29	5

3.2 Data Collection

The present study is a mixed method design, mainly based on quantitative study and combining qualitative research methods. In the case of qualitative data, 40 university music departments in the sampling scheme of this study will be investigated in the field, and relevant school managers, music department managers and music teachers will be interviewed to obtain the information of qualitative research. For quantitative data, use questionnaires to collect data from 40 sample universities in Jiangxi Province. Data collection permission will be applied to relevant departments,

and data collection will be carried out in cooperation with the head of the music department in 40 universities through private relations.

3.3 Data Analysis Methods

Based on the research of domestic and foreign incentive theory and the results of practice, the paper puts forward the idea of "the empirical research on the incentive mechanism of music teachers in colleges and universities", on the basis of a large number of surveys of 40 sample universities in Jiangxi Province, data sorting, theoretical analysis and empirical research are carried out.

In the quantitative study, the researchers used descriptive statistical methods, including frequency, percentage, mean, standard deviation, etc., to analyze and interpret the individual data of the respondents. The data is encoded and entered into the software computer for calculation. Variables are examined using an inferred statistical method, including single factor variance analysis and multiple regression, and a significant level of 0.05 is used to examine assumptions. For qualitative data obtained from in-depth interviews, content analysis will be used for analysis and the results of the studies will be used to support the results of quantitative studies.

Through the analysis of music teachers and their interdependencies on influencing factors, the paper discusses the incentive effectiveness and internal incentive mechanism of college system arrangement. Through the design of music teachers' professional development, incentive compensation, etc., it further improves the development space of music teachers' professional development in colleges and universities, and achieves the goal of continuously activating the enthusiasm of music teachers and improving the management efficiency of music education in colleges and universities.

3.4 Reliability testing

Reliability measures the reliability, consistency, and stability of the tool questionnaire. The reliability itself is independent of whether the measured result is correct or not, and its purpose is to verify that the measured result is stable. The higher the reliability, the more reliable the test results are. A highly consistent questionnaire is

one that shows strong positive correlation between measurements of the same nature, type of question, and purpose. A highly stable measuring tool is a small difference in results when a group of people accept the same measuring tool at different time and time. There are a number of methods for testing reliability, mainly the method of retesting, the method of copy correlation, the method of folding half, the coefficient of Cornell Bi Qu. The most commonly used at present is Cornell's Bi Qu coefficient.

3.5 Validity test

Validity refers to the accuracy of an evaluation method. A test must be able to measure the function it wants to measure in order to be effective. Reliability is a necessary but not sufficient condition for validity. It must be reliable, but not necessarily effective. This research questionnaire refers to the content of samples of the special research questionnaire for the construction of music teachers' team in ordinary colleges and universities conducted by the State Education Commission in the year. Through literature analysis, the exchange and generalization of expert opinions have been carried out several times, and the content validity of the "music teachers' questionnaire" has been tested before formal testing of the questionnaire.

4. Results and Discussions

Music teachers need to investigate

4.1 Statistical analysis of incentive measures for music teachers

The statistical data of the incentive measure factors identified by the tested music teachers in the Music Teacher Questionnaire are shown in Table 1.

Table 1 Statistics of Incentive Factors for the Recognition of Tested Music Teachers

NO.	Incentive factors	Proportion	Cumulative proportion	Ranking
1	Increase wages, benefits and reform rigid system of personal income distribution	28.73%	28.73%	1

2	Participating in school management to form an atmosphere of respect and talent	16.02%	44.73%	4
3	A space for personal growth, career development	23.16%	67.91%	2
4	Improve housing, living conditions	15.69%	83.60%	3
5	Building a harmonious campus atmosphere of interpersonal relations	3.94%	87.54%	6
6	Break the "lifelong system" of the professional title and implement the appointment system of music teachers	7.63%	95.17%	5
7	Strengthen material incentives and appraisal constraints, and deal with the relationship between rights and obligations	3.27%	98.44%	7
8	Establish and improve the market of music teachers in colleges and universities, and allocate reasonable resources of music teachers in colleges and universities	1.56%	100%	8

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

After merging, the statistical data of the incentive measures recognized by the tested music teachers in Table 1 shows that the cumulative percentage of the incentive measures needed for economic factors (serial numbers 1, 4 44.42%), professional development (serial numbers 3, 23.16%), environmental factors (serial numbers 2, 5, 19.96%) in the incentive measures is 87.54%.

4.2 Statistical analysis of stability factors affecting music teachers

The tested music teachers survey statistics on stability factors affecting music teachers in the Music Teacher Questionnaire, as shown in Table 2.

Table 2 Stability Factor Statistics for Tested Music Teachers

NO.	incentive (stability factor)	Proportion	cumulative proportion	ranking
1	Individual Development Expectations	16.02%	16.02%	3
2	economic treatment	22.32%	38.34%	1
3	housing condition	21.56%	59.90%	2
4	job promotion	6.13%	66.03%	5
5	operating condition	10.01%	76.04%	4
6	the policy environment	6.08%	81.12%	6
7	expatriation opportunity	4.51%	86.63%	8
8	interpersonal relationship	3.67%	90.30%	9
9	Business refresher, training opportunities	6.03%	96.33%	7
10	spouse work	3.67%	100%	10

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

After merging, the statistical data of the influence factors of music teachers' cognition from Table 2 has shown that the cumulative proportion of economic factors (sequence numbers 2, 3, 43.88%), professional development (sequence numbers 1, 4, 8, 9, 31.85%), environmental factors (sequence numbers 6, 7, 10.59%) in the factors affecting the stability of music teachers is 86.32%.

4.3 On-the-job Music Teachers Need Levels

The results show that the economic guarantee based on salary income and improvement of housing, the professional development based on personal development and self-realization as the primary orientation, and the environmental harmony based on policy and human environment optimization as the goal of construction are the leading needs of current university music teachers. The Music Teacher Questionnaire is presented in Table 3 for the level of music teachers tested.

Table 3 A hierarchy is required for tested music teachers in colleges and universities.

dominant need	Proportion	Sort
economic security salary income, improvement of housing	46.73% – 44.36%	1
Professional Development Personal Development, Self-actualization	33.14% – 24.53%	2
environmental harmony policy environment	19.72% – 10.38%	3

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

4.4 Analysis of the leading needs of music teachers

4.4.1 Survey of the causes of music teacher's flow

The main causes of music teacher movement in the School Questionnaire are shown in Table 4 and 5.

Table 4 Statistics of Main Causes of Music Teacher Flow (Transfer-in)

Serial No.	Causes of flow	First 0.60	Second position 0.30	Third place 0.10	Weighted percentage	Ranking
1	Strong subject, more opportunities for personal development	57.06%	14.59%	12.03%	39.82%	1
2	High income, good housing, good welfare	9.63%	13.34%	10.11%	10.79%	4
3	Resolve higher-level job titles	1.79%	6.52%	4.74%	3.50%	5
4	Good policy environment, school values talent	13.89%	45.48%	25.63%	24.54%	2
5	The region has advantages and the	14.12%	17.91%	17.06%	15.55%	3

	development space is large.					
6	Spouse work is solved, children can develop	3.51%	2.16%	5.65%	3.32%	6

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

According to the statistics of the main reasons for the transfer of music teachers in Table 4, the cumulative proportion of economic factors (sequence 2, 10.79%), professional development (sequence 1,3, 43.32%) and environmental factors (sequence 4,5, 40.09%) in the reason of the transfer of music teachers is 94.20%.

Table 5 Statistics of Main Causes of Music Teacher Flow (Transfer-out)

Serial No.	Causes of flow	First 0.60	Second position 0.30	Third place 0.10	Weighted percentage	Ranking
1	Strong subject, more opportunities for personal development	38.96%	14.35%	13.98%	29.08%	2
2	High income, good housing, good welfare	31.76%	35.84%	17.03%	31.51%	1
3	Resolve higher-level job titles	2.03%	4.72%	6.76%	3.31%	6
4	Good policy environment, school values talent	2.65%	8.31%	16.98%	5.78%	5
5	The region has advantages and the development space is large.	19.43%	29.94%	32.79%	23.92%	3

6	Spouse work is solved, children can develop	5.17%	6.84%	12.46%	6.40%	4
---	--	-------	-------	--------	-------	---

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

According to the statistics of the main reasons called up by the music teachers in Table 5, the cumulative proportion of economic factors (sequence 2, ratio 31.51%), professional development (sequence 1,3, ratio 32.39%) and environmental factors (sequence 4,5, ratio 29.70%) in the reason of the music teachers' transfer-out was 93.60%.

4.4.2 Mobile music teachers need levels

The results of the statistical results of the project needs for music teachers in colleges and universities indicate that the economic factors of personal development and self-realization of music teachers, the economic factors of salary income, improvement of housing and welfare, and the environmental factors of policy environment, regional advantage and development space are the main factors causing the movement of music teachers in colleges and universities, and the dominant needs of music teachers to meet through their flow expectations. The main reasons for the movement of music teachers in the School Questionnaire and the needs and levels that music teachers expect to meet are shown in Table 6.

Table 6 A hierarchical table is required for floating music teachers in colleges and universities.

Reason for flow (expected need)	Proportion	Ranking	Move- in ones	Ranking	Move- out ones	Ranking
Economic factors (high income, good welfare)	19.06%	3	10.79%	March	31.51%	2
Career development (personal development, self- actualization)	38.13%	1	43.32%	1	32.39%	1

Environmental factors (ambient, regional)	36.81%	2	40.09%	2	29.70%	3
---	--------	---	--------	---	--------	---

Source: The tabular data is collated according to the questionnaire calculation.

4.4.3 Multi-regression model of motivation for music teacher's work

We make regression analysis based on the degree of working enthusiasm of music teacher as the variable, and the satisfaction required at all levels of music teacher is independent argument, so as to verify the need to meet the impact on working enthusiasm. The regression results show that both the regression equation and the significance test of the equation coefficients meet significant requirements ($P < 0.01$). The regression model results are shown in Table 7.

Table 7 Results of Multiple Regression Models for Music Teachers' Work Incentive

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.785324	0.059761	10.765813	0.000000
IDX21	0.251359	0.024962	6.981254	0.000000
IDX29	0.245873	0.236871	5.369752	0.000000
IDX49	0.176351	0.0196894	2.458268	0.000000
R-squared	0.169235	Mean dependent var		1.798356
Adjusted R-squared	0.160234	S.D. dependent var		0.735488
S.E. of regression	0.904236	Akaike info criterion		2.694375
Sum squared resid	1126.842	Schwarz criterion		2.567189
Log likelihood	-2329.135	F-statistic		35.694212
Durbin-Watson stat	1.762589	Prob (F-statistic)		0.000000

$$IDX18 = 0.785324 + 0.245873 * IDX29 + 0.251359 * IDX21 + 0.176351 * IDX49 \quad (3-1)$$

From this equation, it can be seen that all factors such as IDX29, IDX21, IDX49 and so on have a positive influence on the role of IDX18 on the role of music teacher's work, and there are obvious linear dependencies. Among them, music teachers have the highest interpretation of their own factors, which describes the development of their own career

and the inherent effectiveness of their present career to music teachers is the most important factor in the incentive of music teachers in colleges and universities. The following are the compensation satisfaction factors and the environment harmony factors in turn.

4.5 Career Selection Behavior and Career Development

4.5.1 Music teacher's willingness to flow and self-value orientation

The survey on the willingness of music teachers to flow at work in colleges and universities is based on a retest reliability of 0.836 in Question 41 of the Music Teachers Questionnaire. Based on the questionnaire data, the following table is available 8.

Table 8 Statistics of the Reason for Wishing to Flow in the Tested Music Teachers

Serial No.	reason of willingness to flow (value orientation)	Proportion	cumulative proportion	Sort
1	Strong subject and professional development	17.39%	17.39%	2
2	High income, good treatment	24.65%	42.02%	1
3	Resolve higher-level job titles	5.41%	47.45%	8
4	Good working environment	13.36%	60.81%	3
5	Housing, good welfare	11.47%	72.28%	4
6	The region has the advantage	7.08%	79.36%	7
7	School values key music teachers, high-level talents training	7.84%	87.20%	6
8	academic and interpersonal climate	9.12%	96.32%	5
9	Spouse can arrange	2.06%	98.38%	9
10	children can develop	1.62%	100%	10

Source: Tabular data collated based on questionnaire calculations

According to Table 8, the self-value orientation presented by the willingness to flow of the tested music teacher in the sample university is diverse and different among individuals, which is related to the environment where the music teacher is located, has

been motivated and individual cognition. Since this is the survey data of on-the-job music teacher, it is the psychological feeling of music teacher, which is the willingness of music teacher to flow, rather than the expression of the real motives of music teacher, but we have a clear understanding of the needs of music teacher or the unsatisfied needs of music teacher from their job choice. The main factors that music teachers consider to meet their development selection flow are focused on the areas of high income treatment, strong professional development, good working environment, good housing benefit, etc. The above factors can explain the willingness to move the music teachers under test, and can also be understood as the main aspects of lack of incentive at present time in colleges and universities where music teachers serve.

4.5.2 Real Flow and Career Development

The School Questionnaire is mainly used to investigate the basic information of mobile music teachers in colleges and universities, including the basic information of music teachers transferred from outside companies to specialized music teachers and the basic information of music teachers transferred from current companies, and the statistics year from year to year, the universities have participated in the survey to cover different categories of universities, science and technology institutions, agricultural institutions and comprehensive institutions, the eastern, central and western institutions of universities in different regions. Based on the school questionnaire, Table 9 is obtained.

Table 9 Statistics of Basic Status of Mobile Music Teachers in Colleges and Universities 2014-2019

Analysis Project	Number of samples	Modulation number	Proportion	Call-out number	Proportion
colleges and universities in the northeast of Jiangxi	1579	947	59.96%	632	40.04%
colleges and universities in	534	228	42.76%	306	57.24%

central Jiangxi province					
Colleges and Universities in the Southwest of Jiangxi Province	326	134	41.07%	192	58.93%
Total Samples	2439	1309	53.79%	1130	46.21%

Source: Tabular data collated based on questionnaire calculations

In the table, we can see that within four years, the 40 universities transferred to and from dedicated music teachers for a total of 2439 people, including 1309, 53.79% of music teachers, 1130, and 46.21% of music teachers. In people-to-people mobile music teachers, the northeast region of Jiangxi province has 1579 universities, 534 in central Jiangxi province, and 326 in the southwest region of Jiangxi province.

In the survey of reasons for the movement of music teachers in colleges and universities, it is impossible for us to ask the parties to fill in the response. During the survey, we entrust the head of personnel teachers in colleges and universities to fill in the survey. The researchers in this paper believe that whether music teachers transfer in or transfer out the head of their real intent personnel teacher's department is most clear, the conclusion of filling in the answer should be trusted. Based on the results of the questionnaire, obtain the table 10, 11, 12.

Table 10 Statistics on Top Reasons of Music Teachers' Flow in Colleges and Universities

Analysis Project	Number of Samples	sample ratio	Adjust in quantity	scale in quantity	Transfer-out quantity	percentage of call-out
statistical value	2439	100%	1309	100%	1130	100%
self-actualization and personal development	1142	46.82%	751	57.24%	479	42.39%

High income, good welfare	508	20.83%	129	9.83%	353	31.24%
Resolve higher- level job titles	51	2,09%	26	1.98%	29	2,57%
Good policy, good academic atmosphere	262	10.74%	197	15.02%	25	2.21%
regional advantage development space	397	16.28%	183	13.95%	186	16.46%
Spouse arrangements, child development	79	3.24%	23	1.75%	58	5.13%

Table 11 Statistics of Secondary Causes of Music Teachers' Flow in Colleges and Universities

Analysis Project	Number of Samples	sample ratio	Adjust in quantity	scale in quantity	Transfer- out quantity	percentage of call-out
statistical value	1893	100%	1072	100%	821	100%
self-actualization and personal development	276	14.58%	169	15.76%	113	13.76%
High income, good welfare	413	21.82%	137	12.78%	291	35.44%
Resolve higher- level job titles	127	6.71%	72	6.72%	32	3.90%

Good policy, good academic atmosphere	593	31.33%	473	44.12%	63	7.67%
regional advantage development space	439	23.19%	196	18.28%	276	33.62%
Spouse arrangements, child development	45	2.38%	25	2.33%	46	5.60%

Table 12 Statistics of the Third Reason for the Movement of Music Teachers in Colleges and Universities

Analysis Project	Number of Samples	sample ratio	Adjust in quantity	scale in quantity	Transfer- out quantity	percentage of call-out
statistical value	1397	100%	952	100%	445	100%
self- actualization and personal development	169	12.10%	127	13.34%	59	13.26%
High income, good welfare	157	11.24%	94	9.87%	77	17.30%
Resolve higher- level job titles	79	5.65%	56	5.88%	34	7.64%
Good policy, good academic atmosphere	257	18.40%	179	18.80%	73	16.40%
regional advantage	416	29.78%	265	27.84%	139	31.24%

development space						
Spouse arrangements, child development	321	22.98%	231	24.26%	63	14.16%

In the six university music teachers in the above design, we need to select up to three, with the importance of the flow reason listed as the primary, secondary, and third reasons. In the table, we can see that in a total of 2439 people flowing, 1142 people, nearly 50% of the music teachers listed "self-realization and personal development" as the first reason for the flow, and the second is "high income, good welfare treatment" and the third is "regional advantage, large development space", which accounts for 20.83% and 16.28% respectively. This explains from the side that the professional development of music teachers in colleges and universities will have an important influence on the incentive effectiveness and mobility of music teachers in colleges and universities. The internal logic is that if the vocational development of colleges and universities cannot generate enough incentive for music teachers in colleges and universities, the willingness of music teachers in universities will be generated. Of course, professional development must be intrinsic as the objective function of music teachers in colleges and universities.

In terms of transfer-in, during the 2439-person music teacher flow, there are 1309-person transfer-in, among which there are 751-person transfer-in of career development, 57.24%, and the third proportion of policy, academic atmosphere (15.02%) and regional advantage development space (13.95%) as the primary reason for transfer-in. In terms of transfer-out, there are 1130-person transfer-out in the 2439-person music teacher flow. There are 479 people in career development as the primary reason to call out, 42.39% in proportion to the second percentage (31.24%), and 11 percent higher in revenue as the primary reason to call out.

If the primary reason, secondary cause and third cause of music teacher's flow are examined at one level, the statistical weight coefficient of the primary reason 0.6,

secondary cause 0.3, and third cause 0.1 are given respectively, and the "self-realization and personal development" factor is still the primary cause of music teacher's flow. Of course, music teacher flow is the result of multi-factor combination, the value orientation of music teacher flow is different, we only consider the common aspect of music teacher flow.

The statistical results of the movement of music teachers in colleges and universities indicate that the primary value orientation of mobile music teachers in self-actualization and personal development is positive for the incentive of music teachers in colleges and universities. Music teachers in colleges and universities are expected to meet their needs by moving to achieve the maximization of occupational effectiveness, economic factors and environmental factors. This is determined by the characteristics of music teachers' labor and professional characteristics, and has become the thinking trend of music teachers.

4.6 Occupational Satisfaction Utility Analysis

On the analysis of vocational satisfaction of music teachers in colleges and universities, we make statistics on the following seven aspects (dimensions): "different subordinate universities (provinces, cities)", "different levels of colleges and universities (undergraduate, specialties)", "different regions of universities", "gender of music teachers", "age of music teachers", "degree of music teachers", and "professional technical title of music teachers". The first three are the overall characteristics of the school, and the latter four are the individual characteristics of music teachers in colleges and universities (demographic variables). We collect based on the data from the questionnaire and get the table 13.

Table 13 Statistics of Vocational Satisfaction of Music Teachers in Colleges and Universities

Analysis Project	Be very happy	Better	Generalization	Less willing	Be unwilling	Mean value	Standard deviation
provincial colleges and universities	37.35%	42.60%	19.15%	0.29%	0.61%	4.293	0.81
municipal colleges and universities	37.72%	41.99%	17.94%	1.84%	0.51%	4.215	0.79
undergraduate colleges and universities	42.03%	33.87%	21.48%	1.77%	0.85%	4.337	0.81
specialized colleges and universities	33.95%	40.40%	22.81%	1.59%	1.25%	4.139	0.78
colleges and universities in the northeast of Jiangxi	36.58%	43.52%	17.92%	1.24%	0.74%	4.126	0.83
colleges and universities in the central part of Jiangxi	41.45%	42.08%	14.25%	1.86%	0.36%	4.213	0.76
colleges and universities in the southwest of Jiangxi	31.73%	43.67%	22.16%	2.09%	0.35%	4.147	0.79

male music teacher	37.08%	40.54%	19.26%	2.61%	0.51%	4.236	0.79
female music teacher	36.06%	43.10%	17.93%	1.94%	0.97%	4.204	0.81
Music teachers under the age of 30	34.59%	43.38%	18.36%	3.16%	0.51%	4.136	0.77
Music teachers from 31-40 years old	33.24%	45.08%	18.79%	1.94%	0.95%	4.036	0.81
music teachers from 41-50 years old	39.38%	40.03%	19.56%	0.65%	0.38%	4.263	0.8
music teachers over 51 years old	48.03%	42.71%	7.92%	1.32%	0.02%	4.364	0.71
PhD music teacher	46.16%	37.39%	15.91%	0.48%	0.06%	4.295	0.79
music teacher of master's degree	32.94%	45.02%	20.19%	1.26%	0.59%	4.187	0.76
music teacher under bachelor's degree	38.03%	41.15%	18.21%	1.94%	0.67%	4.206	0.81
a music teacher who teaches titles	51.87%	39.91%	7.57%	0.65%	0	4.394	0.7
Associate Professor's Music Teacher	37.06%	41.07%	19.92%	1.52%	0.43%	4.152	0.82
a music teacher with a title in the instructor	32.08%	40.97%	24.93%	1.76%	0.26%	4.204	0.81

sub tutorial music teacher	38.17%	42.99%	15.86%	2.16%	0.82%	4.231	0.83
-------------------------------	--------	--------	--------	-------	-------	-------	------

Source: Tabular data collected based on questionnaire calculations

From the figures in the table above, we can roughly see that the "I'm happy" are about 80% of the total characteristics of the university and 20% of the remaining three options, both of which are about 20% of the individual characteristics of the music teacher. The average value of this project after statistics is 4.149, between very happy and happier, music teachers show a high satisfaction with their own professional development status, which indicates that music teachers have a high recognition of their own professional development status, and that they have a good perception of their own professional development status, and the effectiveness of their professional development can give college music teachers a good job incentive. As a result of this statistics, we can explain the assumption that if a university music teacher is not satisfied with his own career, he will choose to flow. That is, the willingness to flow will become real flow when the actual constraints are met, but this questionnaire is a survey of the university music teacher who is working on the job when the actual survey is conducted. It is the survey results of all the music teachers who have completed the flow. This paper considers the real flow of music teachers in all colleges and universities to be completed in one moment. Therefore, the music teachers actually surveyed are basically satisfied or satisfied with their own career. It is the static market survey results of music teachers, even if there are some music teachers who are willing to flow but have not completed the actual flow, they are listed in the questionnaire as 20%.

The above is the analysis of the professional development effectiveness of music teachers from the perspective of professional satisfaction. It can be seen that the professional satisfaction and cognition level of music teachers in Jiangxi Province is generally high. The investment of the professional cost of music teachers brings the satisfaction of the professional development utility level, and the vocational teacher's career and its development status brings different types of vocational incentives to music teachers in colleges and universities. There are significant differences in the cognition of

vocational satisfaction of music teachers in colleges and universities. The cognitive differences of music teachers under different universities do not meet the significant level except for gender factors, and there are significant differences between individuals in the cognitive levels of vocational satisfaction of music teachers in colleges and universities. The overall trend is the technical professional position, degree, age, etc. The higher the qualification factors of music teachers, the higher the cognitive level of vocational satisfaction. Therefore, the qualification factor plays an important role in the cognition of the professional satisfaction of music teachers. The professional incentive should consider the occupational needs of different levels of incentive objects, so as to meet the goal of maximizing the professional development utility of all levels, and avoid the loss of talent resources.

5. Discussion and Conclusions

5.1 Music teachers' needs are diverse and oriented

The investigation on the needs and levels of music teachers in colleges and universities was conducted in 40 colleges and universities in Jiangxi Province. For this reason, the study invested a great deal of time and energy. Research on the diversity of demand for music teachers shows that music teachers have not only high-level self-realization, respect, etc., but also need to seek better living conditions, economic guarantee, spouse resettlement connected with traditional and family emotions, and the need for children to enroll. In the study of the demand tendency of music teachers, two main features of music teachers in colleges and universities are found. First, the spiritual needs of music teachers are very important. Professional development is the most important value orientation of music teachers in colleges and universities, it is the choice of music teachers to achieve themselves, fully apply their own educational potential, and contribute their knowledge to society without retaining them. Second, material needs remain the main needs of college music teachers. Although the income of music teachers in colleges and universities has changed significantly in recent years, the overall income level of music teachers is not high enough compared with the social status of music teachers in colleges and universities, as well as the economic factors that include the

main content of housing and welfare improvement as the salary income are still leading the need for music teachers.

5.2 Demand fulfillment is key to incentives

The research shows that music teachers need to have a significant level of linear dependency with music teachers' work enthusiasm, and it has a positive influence, i.e. meet the needs of music teachers, and be able to mobilize music teachers. Of which, the interpretation of the music teacher's profession is the strongest in itself, and the following are the factors of satisfactory compensation and harmonious environment. Taking three factors as the argument of professional development, salary satisfaction, environmental harmony and cognition, it can predict the enthusiasm of music teachers and the incentive status of music teachers. In order to meet the needs of music teachers' three variables as the research background, it can provide insight into the whole process of music teachers' work initiative and improvement. Music teachers in colleges and universities have different professional characteristics from other industries, self-realization, professional development is the most important value orientation of music teachers. According to the research, the result of the higher average cognitive level of professional satisfaction of music teachers is 4.152. The practical effect in the career itself gives music teachers a large degree of satisfaction and incentive. The degree of cognition of the vocational satisfaction of music teachers in colleges and universities in the region is different except for gender factors. Music teachers with different qualifications have different levels of cognition for their job satisfaction. Music teachers with high professional satisfaction are more motivated than music teachers with low professional satisfaction. Music teacher's profession and its development status give college music teacher's large professional incentive. Research shows that the higher the satisfaction of revenue, the more active the music teacher. The environment is a subliminal movement, like an invisible pair of hands to manage invisibly, and the improvement of environmental factors can motivate music teachers. Research shows that professional development gives music teachers the most incentive effect, music teachers' professional development and its implicit achievement motives and psychological effects brought to music teachers by their own work play an

increasingly important role in the process of music teachers' self-excitation. The satisfaction or satisfaction of compensation directly affects the enthusiasm of music teachers, and the improvement of treatment in particular is to increase the fairness of distribution and increase the fairness of income distribution. It will bring a bigger incentive organization system for music teachers, humanization, competitive fairness, internal environment, reduce the professional development cost, professional development and economic factors of music teachers, the incentive effect of which will be greatly played by the humanization of environment harmony and organization management.

5.3 Improving constraints is a guarantee of continuous incentive

The study on the factors that bring psychological effectiveness to music teachers through jobs such as task stress, competitive stress, occupational crisis feeling, etc. shows that the task pressure and competitive stress of music teachers help the music teachers develop the career crisis feeling and the job satisfaction. The regression analysis found that there was significant linear correlation between the competition pressure and the role factor of music teacher and the professional development of music teacher, while the most effective pressure of interpreting music teacher's competition came mainly from the needs of music teacher's job promotion, self-realization and performance appraisal. The professional pressure with music teachers' achievement motivation and individual expectations, the driving force of music teachers' professional development, the competition pressure and the perceived work challenges of music teachers help music teachers' professional development.

6. Suggestions

6.1 Construction of Incentive Principles

In the management of music education in colleges and universities, how to design the appropriate incentive mechanism based on the behavior of music teachers in universities or the characteristics of different preferences makes the optimal behavior of music teachers in colleges and universities compatible with the targets of governments and schools is a problem worth researching. We first identify that a general principle must

deal with the relationship between fairness and efficiency, achieve the balance between fairness and efficiency, and reflect the "efficiency priority and equity balance" in the construction of the incentive mechanism. The specific principles of building an incentive mechanism for music teachers in colleges and universities are:

6.1.1 Principle of dynamic balance between income and input

The benefit is defined by the contribution performance, and the benefit is dynamically balanced with the investment of human capital. As a special capital participating in business, HR directly represents the economic and non-economic reward resources of income, job evaluation and employment, and directly affects the efficiency and benefit of music education management in colleges and universities. At the same time, the income of music teachers in colleges and universities cannot be lower than the opportunity cost, or the marginal income of investment in human capital of music teachers in colleges and universities cannot be lower than the social average retention effectiveness.

6.1.2 Principles of balance between humanization and institutionalization

During the construction of incentive mechanism, it is necessary to standardize the micro-level organizational system of university music teachers and the development of university music teachers through a rational system, which is the strongest incentive for music teachers. Therefore, the system design should reflect the balance between humanity care and humanization of management and institutionalization, so as to achieve the goal of effective management and mobilize all aspects of personnel at all levels. The essence of the incentive mechanism of music teachers in colleges and universities is a series of institutional arrangements that inspire and constrain the selection of the target of music teachers in colleges and universities.

6.1.3 The principle of balance between competition and cooperation

The building of incentive mechanisms must properly handle the relationship between competition and cooperation. Because competition has both incentive function and frustration function, frustration function mainly affects the cohesion of interpersonal

relationship and organization, thus influence the unification of music teachers and the collaboration of scientific research process, and increase the cost of music teachers, so it is necessary to coordinate competition with cooperation, strengthen the incentive function of competition, and use the positive attitude of cooperation to weaken the competition's frustration function.

6.2 Institutional Innovation in Career Development

6.2.1 Reform of job appointment system

(1) Establishment of post by science

The establishment of scientific post is the premise of implementing the appointment system of music teachers. Whether or not music teachers can be appointed depends on their positions as preferred, and there are no positions, even if they are qualified, they may not be employed accordingly. The post setting work is the precondition and key to applying the appointment system of music teachers. The government shall strengthen macro-control and regulate the establishment and employment of colleges and universities. Only by macro-management and micro-employment, it is beneficial to incorporate professional technical post system into the competitive fair track, and to achieve the professional incentive of music teachers through job orientation throughout the country. The school shall establish positions according to needs within the proportion of the job series structure approved by the competent authorities, in order to enhance the position consciousness, optimize the position structure within the school, facilitate the discipline, discipline and curriculum construction, help the competition between colleges and universities, and help improve the restriction of the constraints on job appraisal and employment. A certain proportion of job structure and the position of scientific setting can make it possible for colleges and universities to form a pattern of employment, fair competition among music teachers, and orderly flow of talents.

(2) Appointment System and "Life Position"

Music teachers' job appointment system is an effective means and form of using music teachers, managing music teachers, and encouraging music teachers. It goes through the whole process of inspiring music teachers from target setting, performance appraisal, reward allocation and satisfaction. The system of life-long position is different from our current system of appointment for music teachers, but it is only the system of life-long term for some music teachers, while the system of appointment for other music teachers is essentially the "life-long system of minority people" in place of the system of life for most people. As to how to avoid the slack of the work employed as a professor of life, some requirements and conditions shall be put forward in the specific employment. As a supplement to the employment system of music teachers, the system of life-long position can help the health development of colleges and universities, reduce the pressure on college students in terms of running conditions, living treatment, personnel management, etc., and concentrate on some resources to provide better living and scientific research conditions for excellent talents. It also helps to introduce competition mechanism within colleges and universities to promote the orderly and rational movement of university talents.

6.2.2 Improvement of Performance Appraisal System

(1) Quantitative and qualitative assessment

At present, colleges and universities usually adopt quantitative assessment methods for teaching and scientific research personnel. The performance assessment of music teachers in colleges and universities strengthens quantitative assessment and qualitative assessment. Most colleges and universities in the design of the index system for the evaluation of music teachers are hard indicators and the quality assessment becomes soft indicators. Put the assessment of teaching quality, scientific research level and the appraisal of organization contribution in priority position, the requirements of teaching evaluation existing quantity, and the assessment of teaching ability and effect more emphasized, through the evaluation of students, supervision and

leadership, the scientific research evaluation corresponding to different weights score, on the basis of considering the quantity, re-evaluate the quality of papers and achievements, and score the management input and contribution beyond the teaching research of music teachers according to the quality weight. Combined with the year-end examination of music teachers, it is scored based on the labor input of music teachers and the accepted degree in collective.

(2) Performance Appraisal Method

The purpose of measurement and evaluation determines the content of the appraisal. For all colleges and universities, the performance evaluation system of music teachers should be universal, at the same time, it can reflect different schools and different disciplines by adjusting the weight, and each supports different school strategies. For a university, the system of performance evaluation of music teachers in colleges and universities is designed to integrate music teacher appraisal, talent evaluation and backbone selection into one, and computer expert support system is established, which is an exploratory work of scientific and standardized management of music teachers.

6.3 Incentive Compensation Design

The purpose of any organization's salary design is to achieve a certain goal. The goal of the incentive compensation design in colleges and universities is to make the level of compensation received by faculty and staff directly proportional to their work contribution. Through performance appraisal and the influence of appraisal results on individual job promotion and career development, to guide music teachers to focus on performance improvement and influence the future work behavior of music teachers, to fully reflect the fairness, competitiveness, motivation and achievement of organizational goals. Based on this goal, the incentive compensation design for music teachers in colleges and universities should follow:

6.3.1 Internal fairness of compensation, also known as internal consistency, refers to the relationship between salary structure and organization design and work. It is the basis for the incentive compensation design of colleges and universities to evaluate

the value of a position accurately and accurately in terms of its complexity, responsibility, scope of control, knowledge and ability, and attitude.

6.3.2 External competition refers to the compensation relationship between organizations and the level of the organization's compensation compared to its opponents. The external competition of compensation requires the university to strengthen the external labor market competition elements in the salary design, determine the compensation policy level of the organization by reference to the market compensation level, and, in combination with the features of the school, attract, stabilize and inspire the talents through the rational design of the market's continuously competitive compensation level, especially the music teachers working on key and important positions, to maintain the continuous competitive advantage of human resources.

6.3.3 The incentive principle of compensation is to fully reflect the internal fairness, external competitiveness, economy and legality of compensation under the premise of performance priority and balance of fairness. By establishing the compensation system of performance oriented, capacity oriented and market oriented, the employee's internal potential will be stimulated, and the employee's work will be motivated. At the same time, the incentive compensation system should be guided by the modern salary theory, based on the employment system, based on the position performance salary, and supported by monetized social welfare, it can encourage talent innovation, fully consider the combination of short-term interests and long-term interests of employees, while focusing on the short-term interests of employees, fully focusing on the long-term interests of employees and the long-term benefits of compensation incentives. In addition, the incentive compensation system must be planned in a scientific manner to ensure effective operation of the compensation system. If management is not good, it is impossible to meet expectations. Without effective management, the world's most perfect compensation system can be useless.

The research data also showed that the number of music teachers who were called out by the sample university was very small, and most of them fired the school.

This makes it difficult for excellent music teachers to retain but not perform their duties, and then fails to adjust or dismiss them in time, becoming the "soft rib" of the construction of music teachers. Human use system is a "bottleneck" that restricts the further deepening of the reform of the university's personnel system. It is imperative to break the stable or over-stable structure of music teachers at present.

7. References

- Chen, S. (2015). A preliminary study on the incentive mechanism for the secondary growth of young and middle-aged teachers in Higher Vocational colleges. *Vocational and Technical Education in China*, (18): 54-58.
- Ding, L. (2018). Research on Incentive Strategies of dispatched teachers in Colleges and universities from the perspective of humanistic management. *Henan Education*, (11): 40-43.
- Fu, J., & Sun, J. (2014). Research on the construction of "double-qualified" teachers under the guidance of incentive theory. *Vocational Education Forum*, (23): 9-12.
- Gao, P. (2016). Construction and incentive mechanism of part-time teachers in Higher Vocational Colleges Based on psychological contract. *Vocational and Technical Education*, 37(26): 71-73.
- Huang, L., & Gao, M. (2016). An Empirical Study of Teachers 'Incentive Mechanism in Independent Colleges. *Teaching Research*, 39(01): 43-46.
- Huang, Y. (2010). Cultivation and motivation of achievement motivation of University teachers. *Heilongjiang Education Higher Education Research and Evaluation*, (09): 56-57.
- Imberman, S. A., & Lovenheim, M. F. (2015). Incentive strength and teacher productivity: Evidence from a group-based teacher incentive pay system. *Review of Economics and Statistics*, 97(2): 364-386.

- Kitagawa, F. (2003). New Mechanisms of Incentives and Accountability for Higher Education Institutions. *Higher Education Management and Policy*, 15(2): 99-116.
- Lazear, E. P. (2003). Teacher incentives. *Swedish Economic Policy Review*, 10(2), 179-214.
- Lu, W. (2012). On the Construction of the Incentive Evaluation System for Higher Vocational Teachers. *Vocational Education Forum*, (29): 84-85.
- Tang, P., & Yao, J. (2011). Incentive mechanism for teachers in Higher Vocational colleges. *Mechanical Vocational Education*, (01): 38-40.
- Yang, X, & Zhou, W. (2009). Motivation Model for College Teachers Based on Dual Tasks of Teaching and Scientific Research. *Modern Education Management*, (12): 46-48.

Modeling Management Of Chain Music Training Institutions In Hunan, China

Wanlin Dai¹ and Eksiri Niyomsilp^{2*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand¹⁻²

Corresponding Author's Email: eksiri.n@siu.ac.th*

Received 07/02/2022, Revised 30/04/2022, Accepted 13/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.14

Abstract

The current study purposes to analysis the development and current situation of chain music training in Hunan Province, to explore the main influencing factors within the management of chain music training institutions, to investigate the relationship between influencing factors and the competitiveness of chain music training institutions, and to construct a scientific, standardized and comprehensive management system of chain music training institutions. It was focused on the management mode of chain music training institutions, with mixed research methods to study the development status and existing problems of chain music training in Hunan Province, China. Based on the management mode.

The result found the characteristics of the management mode of chain music training institutions can be divided into: regular chain model, brand franchise chain model, cooperative chain model and hybrid chain model; by the content of franchise, it can be divided into: brand name franchise, brand course franchise and brand system franchise. The relationship between management mode factors and institutions found that the factors and elements will affect institutions can be classified into music education factors, internal management factors, external management factors, and resource management factors. The relationship between influencing factors and the competitiveness of chain music training institutions found that music education factors of music education idea and music education position), internal management factors of student management, courses management and institutional resources management) and external management factors of brand management, franchise management and social resources management) have a significant influence on the competitiveness of chain music training institutions through mediator variable. That music education factors i.e., music education idea and music

education position, internal management factors i.e., student management, courses management and institutional resources management and external management factors i.e., brand management, franchise management and social resources management. That have a significant influence on the competitiveness of chain music training institutions through mediator variable of consumer attitudes.

Keywords: 1. Modeling Management, 2. Chain Music Training, 3. Music Training Institutions

1. Introduction

Chain operation is a business operation system in which several locations shares a brand, central management, and standardized business practices quoting (Buhler,J.,2016). Many studies in field of education systems, such as neurophysiology and other sciences show us that music has great influence on human beings, especially the cognitive and psychophysical development of children. Social music education is an important part of music education (Geng,T.Q., 2017). Music training, as a universal social phenomenon, has resulted from the social and economic development which has promoted the constant change of people's ideas, and thus it has attracted more and more attention. It can foster plasticity of the brain, have strong implications for using musical training as a tool in education; and for treating a range of learning disabilities. Music Training can enhance ability to integrate sensory information from hearing, touch, and sight.it leading to less reliance on working memory and more extensive connectivity within the brain (Lin, L.,2014). Under the dual driving force of adapting to the development of the times and meeting people's demands, hence appears the unprecedented development of the music training market (Huang, X.F.,2018).

This research will use the quantitative and support of qualitative method, to analyze the development status and existing problems of chain music training institutions in Hunan Province, to investigate the main influencing factors in the management of chain music training institutions and the influence relationship between various factors, so as to establish a scientific management mode. The scope of the research will be limited to Hunan Province, China.

2. Research Objectives

- 1) To analysis the development and current situation of chain music training in Hunan Province.
- 2) To explore the main influencing factors within the management of chain music training institutions.
- 3) To investigate the relationship between influencing factors and the competitiveness of chain music training institutions.
- 4) To construct a scientific, standardized and comprehensive management system of chain music training institutions.

3. Research Methodology

Research Hypothesis

H₁ Music education factors have a significant influence on consumer attitudes towards chain music training institutions.

H₂ Internal management factors have a significant influence on consumer attitudes towards chain music training institutions.

H₃ External management factors have a significant influence on consumer attitudes towards chain music training institutions.

H₄ Consumer attitudes towards chain music training institutions have a significant influence on competitiveness of chain music training institutions.

Research Design

This study used the mixed methods, and it is based on the pragmatic philosophy, which emphasizes the practicability of the research and emphasizes the analysis of the research results.

Population and Sample Size

The qualitative research populations in this study are managers, directors, teachers and consumers who are related to chain music training institutions in Changsha city, Hunan Province. The sample of qualitative research is divided into two parts. The sample sizes of the first part are 30 relevant personnel of music training institutions,

including managers, directors, teachers and consumers. The sample sizes of the second part are 10 of managers and directors of chain music training institution.

The quantitative research populations in this study are people who related to chain music training institutions in Changsha city, Hunan Province including consumers and parents of students. Since we do not know the exact amount of population, but we believe the amount must be more than 1000 persons; we employed W.G.Cochran's sample size (1963) calculation formula to compute for the size of sample. The result is 384 samples, but to prevent errors from data collection, the research distributes 400 sets of questionnaires.

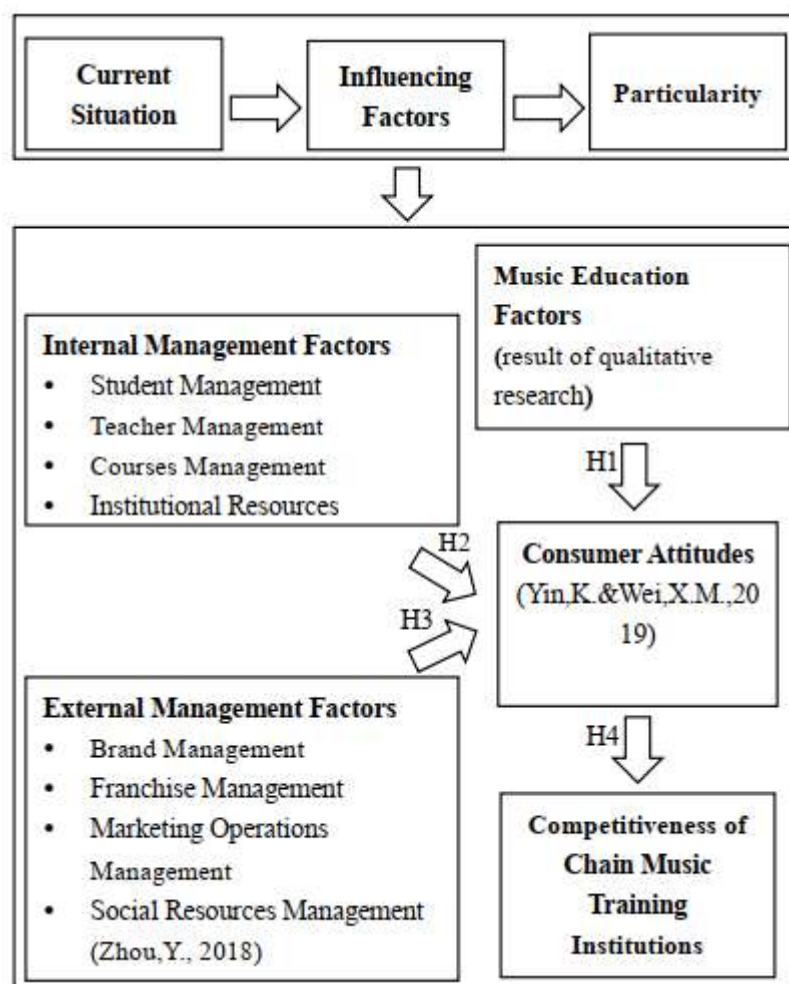

Figure 1 Research Conceptual Framework

Source: Researcher developed from various sources of information

4. Research Results

1. The chain mode of music training institutions is an inevitable development trend.

With the continuous development of social music training, the number of training institutions has increased dramatically, and a large number of institutions need scientific and reasonable management. The chain mode is an important way to ensure the standardized development of social music training. For society, the chain mode of music training institutions can regulate the music training market and facilitate the unified management of the government. For music training institutions, development of chain mode can optimize resource allocation, increase market share and competitiveness. For consumers, music training institutions in chain mode can better provide consumers with standardized services and protect consumer rights. Therefore, the development of a chain mode is an inevitable trend and requirement of social music training institutions.

2. It is a necessary condition for the development of chain music training institutions to construct a management system of chain music training institutions that based on the nature of music education with standardization and individuation.

In the process of developing the chain mode, the institution must adhere to the fundamental goal and concept of music education. Under standardized operation system of chain brands, they should also give consideration to the personalized development of music education and local characteristics. The establishment of such an operation and management system can better ensure the comprehensive development of the chain music training institutions and improve their viability and competitiveness.

5. Discussion

In response to research question 1, which stated that what is the status quo of chain music training in Hunan Province? The result from this research found that the huge market and development potential of music training in Hunan Province has stimulated the development of a new trend of chain operation. Chain music training institutions in Hunan Province can be divided into several categories, by the way of the franchising, it can be divided into: regular chain model, brand franchise chain model, cooperative chain

model and hybrid chain model; by the content of franchise, it can be divided into: brand name franchise, brand course franchise and brand system franchise. And the consumers and distribution of chain music training institutions in Hunan Province have its characteristics. However, the current development of music training institutions in the chain operation mode of Hunan is still at the exploratory stage, and there are still many problems that cannot be ignored. Those weaknesses mainly derive from external environment and internal management. The external environmental issues including lack of government regulation, irregular markets, underdevelopment of the music education industry, and deviations in concept of supply and demand. The internal management issues including lack of attention to the ontology of music education, lack of competitiveness and stability, defects of teaching mode and overlapping of courses, and issues on personnel management.

For research question 2, which stated that what are the main influencing factors in the management of chain music training institutions? The research result showed that the factors and elements will affect institutions can be classified into music education factors, internal management factors, external management factors, and resource management factors. The factors of music education affect the operation and management of the whole institution, which can be mainly reflected in the ideal of music education and the position of music education in the institution. In terms of internal management factors, it mainly involves the internal management of individual institutions, including administrative and financial management, student management, teacher management, and courses management. External management factors refer to the management issues between the various brands under the overall brand, including brand management, franchising and marketing operations. As for resource management factors, it can be divided into internal resources, including teaching, facilities and environmental resources, and social resources, including activities, performances, competition resources and musician resources.

For research question 3, which stated that what is the relationship between influencing factors and the competitiveness of chain music training institutions? The research result from this research found that music education factors (music education idea and music education position), internal management factors (student management,

courses management and institutional resources management) and external management factors (brand management, franchise management and social resources management) have a significant influence on the competitiveness of chain music training institutions through mediator variable (consumer attitudes). The teacher management and marketing operations management do not have a statistically significant influence on consumer attitudes in the research model. In addition, most consumers support the chain mode development of music training institutions, and they are more willing to participate in the chain mode of music training activities.

In response to research question 4, which stated that how to build a scientific and comprehensive management system of chain music training institutions? Combined with the results of the above three research questions, the researcher discussed in detail from both theoretical and practical perspectives, proposed to construct a comprehensive system including “Objective – Ideal – Teaching – Management” of chain music training institutions, and this system needs to be based on the essence of music education with standardization and individuation.

Based on the results of this research and the in-depth theoretical and practical discussion on this topic, the researcher proposed a new conceptual framework as follows:

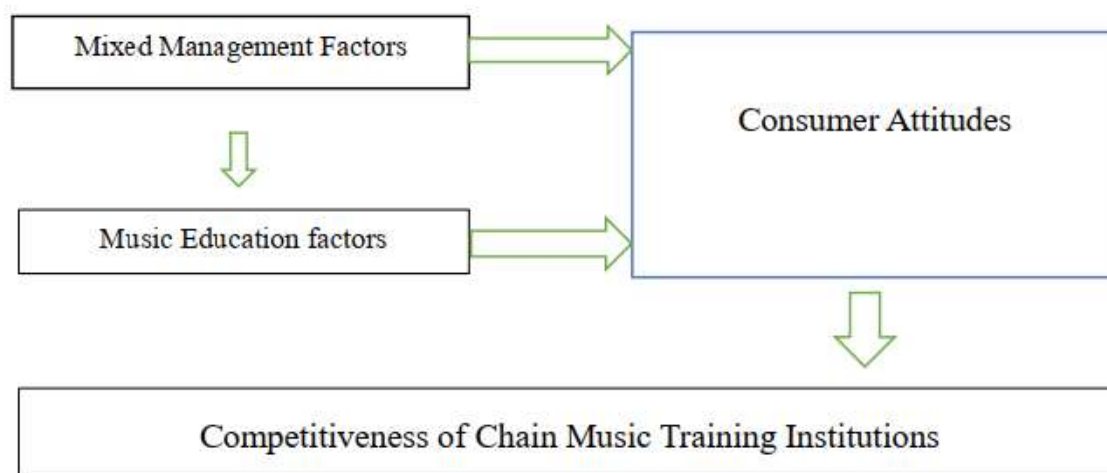

Figure 2 Research Finding out from Results

The research results from this study response to research objective 1, in order to analysis the development and current situation of chain music training in Hunan Province. And response to research objective 2, on that to explore the factors and elements within

the management of chain music training institutions. The results also response to research objective 3, on that to investigate the relationship between factors and the competitiveness of chain music training institutions, and response to research objective 4, in order to construct a scientific, standardized and comprehensive management system of chain music training institutions.

6. Conclusion

The results of this study have reference to the current social music education in China. The reflection of relevant government policies, and the improvement of the music training industry structure have positive impact on professional theories, practical activities, and public. According to the literature research results of this study, it can be seen that the current research field of social music training institutions is relatively lagging and developing slowly. Based on the theory of music education and management, this research paper comprehensively analyzed the management system construction of chain music training institutions. On the theoretical level, this research can deepen the related theoretical research and further enrich the theory of social music training. It is not only benefit to enrich the theoretical results of social music education and expand the research horizons, but also can develop the interdisciplinary research space of music education and management, and provide theoretical reference for the interdisciplinary development of multiple disciplines.

7. Recommendation for Future Research

Future Research of Theoretical Direction

Firstly, due to the shortcomings of this research, the future researchers can collect data more comprehensively and vastly by expand the research object and sample size, and pay more attention to other types of music training institutions, so as to conduct more extensive and rich research.

Secondly, the future research can be carried out on a larger scale. The future researchers can choose different cities in various regions (for example, choose one city in each direction of east, south, west and north of China) for comparative research in order to obtain more widely applicable research results and form a new model of chain music training institutions.

Finally, the future researchers can conduct the multidisciplinary discussions on this research filed base on the perspective of other disciplines, such as economics, political science, sociology, and so on.

Future Research of Practical Direction

Firstly, the future researchers can explore the practice and operate issues in the overall management of music education and training base on the governmental level, and explore how to regulate the music training market, promote the orderly and scientific development of social music training from the perspective of practical operations.

Secondly, the following researchers can discuss the practical issue of in operation, management and development of chain music training institutions based on the institutional level, and how can the institutions to grasp the scale of development, adapt to the market environment, to meet the needs of music education and other issues.

Finally, the future research can also be conducted from the perspective of consumers to explore the motivation, psychology and other influencing factors of consumer behavior.

8. References

- Buhler, J. (2016). *Branding the Franchise: Music, Opening Credits, and the (Corporate) Myth of Origin*. In *Music in Epic Film*, Routledge.
- Chai, Y. T. (2018). An Analysis of the Status and Development of Music Training Institutions in Universities in the Internet Context. *Home Drama*, 2018(13): 173-174.
- Geng, T. Q. (2017). Analysis of the influence of teachers on social music education. *Art Science and Technology*, 30(6): 370-373.
- Huang, X. F. (2018). Orientation and development strategy of social music training institutions. *Art Review*, 2018(4): 82-83.
- Jiang, X. J. (2016). Analysis of domestic music examination fever from the perspective of sociology of music. *Northern Music*, 36 (20): 186.
- Lin, L. (2014). On the Current Situation and Countermeasures of Social Music Education in China. *Music Space-Time*, 2014(23): 101-102.

- Lu, M. (2012). Reflections on the Development of Social Music Training Institutions. *Commercial Culture (Second Half Month)*: 2012(6): 330.
- Yin, X. K., & Wei, X. M. (2019). Main Problems in Social Music Education and Solutions. *Music Communication*. 2019(1): 56-59.
- Zheng, Z. X. (2017). Analysis of Music Education Management from the Perspective of Knowledge Management Practice Theory. *Modern Communication*, 2017(9): 138.
- Zhou, Y. (2018). Research on the operation and management mode of music training institutions under the background of new media. *Journal of Tianjin Vocational Colleges*, 20(8): 103-106.

Factors Influencing Preservation And Management Of National Performing Arts Intangible Cultural Heritage In Changde, China

Chunxi Fan¹ and Eksiri Niyomsilp^{2*}

School of Management, Shinawatra University, Thailand¹⁻²

Corresponding Author's Email: eksiri.n@siu.ac.th*

Received 20/12/2021, Revised 09/02/2022, Accepted 13/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.15

Abstract

The intangible cultural heritage of performing arts is perhaps one of the best examples. The study aims to understand the resident's perception of the national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China, to study the internal and external factors affecting the preservation of national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China and to discuss the preservation management of national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China. This study was intended to use the collection with analysis of qualitative and quantitative data to verify.

There was a significant correlation between the perception of Changde community residents and the protection of the intangible cultural heritage of performing arts to analyze the impact of internal and external factors on Changde national performances for how to influence the preservation also the management of artistic intangible cultural heritage. Thereby, promoting the preservation and management of Changde national performing arts intangible cultural heritage provides reference data for the intangible cultural heritage management center, cultural education departments, intangible cultural heritage inheritors, and adjust policies according to all influencing factors, formulate response strategies, and be targeted to promote the intangible culture of Changde national performing arts further development of the heritage.

Keywords: 1. Preservation, 2. Management, 3. National Performing Arts; 4. Intangible Cultural Heritage

1. Introduction

Cultural heritage preservation had become a much more complex and political question than when preservation institutions restricted their interest in monuments and artifacts (Dwyer, 2005). Since Intangible Cultural Heritage is embedded in the social and cultural lives of the cultural communities, safeguarding, when exercised as public policy, will interfere directly in processes taking place in the present and developed by real, human collectives (Ananya, 2011).

Many forms of performing arts are under threat today. As cultural practices become standardized, many traditional practices are abandoned (Bai, 2018). Even in cases where they become more popular, only certain expressions may benefit while others suffer. The performing arts intangible cultural heritage is perhaps one of the best examples of this. Though it performs an important role in cultural exchange and encourages creativity that intangible cultural heritage in the international art scene, the phenomenon can also cause problems (Leask, 2010). Many diverse forms of intangible cultural heritage may be homogenized with the goal of delivering a consistent product. In these situations, there is little place for certain performing art practices that are vital to the process of performance and tradition in certain communities (Huang, 2010).

China has made great contributions to the protection of intangible cultural heritage in the context of constant attention paid by countries around the world (Wang, 2018). A large number of the intangible cultural heritage has been salvaged, excavated, sorted out and protected by means of government-led and social participation. By 2019, 40 Chinese elements had been included in UNESCO's representative list of the intangible cultural heritage of humanity. On May 20, 2006, the ministry of culture released the first batch of state-level intangible cultural heritage lists, with a total of 518 different items (Li, 2018). Most provincial-level administrative units have followed suit, compiling their own lists, as have prefecture-level cities, districts and other municipal and county administrative units. The number of these elements proves the existence of a wide range of arts and cultures in a country with a vast territory, a long history and diverse ethnic groups (UNESCO, 2006).

It is clear that in order for the many and varied traditions making up the cultural heritages of China to be given the comprehensive attention they deserve, local organizations, government and non-government alike, playing a significant role (George, 2010).

2. Research Objectives

1) To understand the resident's perception of the national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China

2) To study the internal and external factors affecting the preservation of national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China.

3) To discuss the preservation management of national intangible cultural heritage related to performing arts in Changde, China.

3. Research Methodology

Research Framework

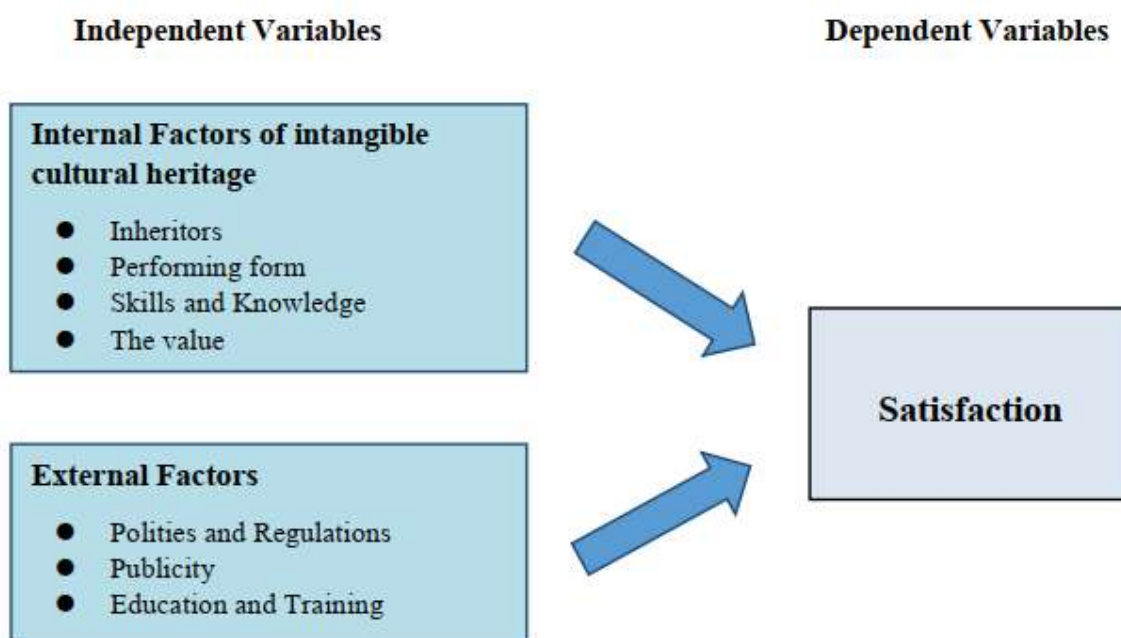

Figure 1 Conceptual Framework from various sources of information

Population and Sample

1) Population

The population in this study is community residents in Changde, China. We do not know the population size. Including the administrator of the Intangible Cultural Heritage (ICH) Protection Center in Changde, that is all among employees of the ICH protection unit in Changde, the inheritors of the performing arts ICH, as well as students, teachers, farmers, and workers who live in the community.

2) Sample

The population figure about residents in this research is unknown but presumed to be more than 100,000 persons. The author obtained the sample size of the study, and results were 384 samples (Confidence=95%, the margin of error=5%), but 400 questionnaires were distributed to avoid data collection errors.

Data Collection Method

The author conducted in-depth interviews in a face-to-face manner, collecting qualitative data from key informants that the head of the intangible cultural heritage center administration, the head of the intangible cultural heritage (ICH) protection unit, and the inheritors of four national ICHs in Changde. The data is including the inheritance policy for ICH, the activeness of the ICH performance, the structure, and the level of the inheritor.

For quantitative data, uses a constructed questionnaire to collect data from 400 community residents in Changde. All questionnaires will be randomly distributed and then assembled. In addition, these will be applied for permission from graduate school for data collection and require the Intangible Cultural Heritage Management Center and the Intangible Cultural Heritage Protection Unit to cooperate for data collection (Miroslava, 2012). Then, the researcher will self-distribute the questionnaires to the samples during seminars or meetings.

This research is mixed-method research composting of qualitative and quantitative methods to collect the data. For the quantitative approach, the researcher uses snowball sampling. The researcher will contact ICH protection center directly and ask the person in charge to cooperate. After getting permission, let the head of the art troupe send the questionnaire to other staff members, and the researcher will collect the completed answer questionnaire back. In addition, questionnaires will be randomly distributed in the community to collect the data of community Resident's cognition of performing arts ICH in Changde, China. For the qualitative approach, the researcher uses an in-depth interview to collect the data from key informants. First, the searching for the names of ICHs of Changde, that sends the letter asking for collaboration, makes an appointment, and goes for the interview. During the interview, we ask for permission to make a tape record of the answer.

4. Research Results

1. Regarding the connection between the background of community residents and their perception of Changde intangible cultural heritage. The study was result from this study found that the majority of respondents were males (29.68%). To investigate the perceptions and attitudes of the community people of different ages on the local intangible cultural heritage (ICH), the respondents ranged from 10 to 70 years old. It mainly consists of residents aged 10 to 49, accounting for 91.93% of the respondents. In terms of education, 50% of the respondents were college graduates or masters. The majority of the samples were teachers, students, and workers, accounting for 5.73%, 7.81%, and 15.63% of the respondents. More than 66.93% of the respondents have a disposable income of more than 3,000 Chinese yuan per month. 38.34% of the respondents' monthly consumption expenditure on ICH is between 2000 and 2999 Chinese yuan. Cross-analysis found that they are adults such as teachers, farmers, and workers, and the average age was 39 years old, with the ability and willingness to consume to enjoy ICH. The indicates that some of the respondents' cognitive level and ability to ICH in Changde is related to their age, income, occupation, and other backgrounds.

The research conclusions of the connection between the background of community residents and their perception of Changde intangible cultural heritage are as follows:

Gender: Female's satisfaction with Changde Sixian and Jinghe Opera is higher than male's, and male's satisfaction with Gupen Song and Lishui Boatman's Chants is higher than female's satisfaction.

Age: Adults are more satisfied than minors.

Educational Level: Respondents with low education level are highly satisfied with the drums, while those with high education level are interested in all performances.

Income: Respondents with high incomes show a strong willingness to consume in intangible cultural heritage performances, and their satisfaction is significantly higher than those with low incomes.

Career: Respondents with the status of the farmer are more satisfied with the performance of Gupen Songs than the other three projects. The satisfaction rankings of all interviewees were Gupen Song, Changde Sixian, Jinghe Opera, and Lishui Boatman Chant.

2. The influence of internal factors of Changde national performing arts intangible cultural heritage

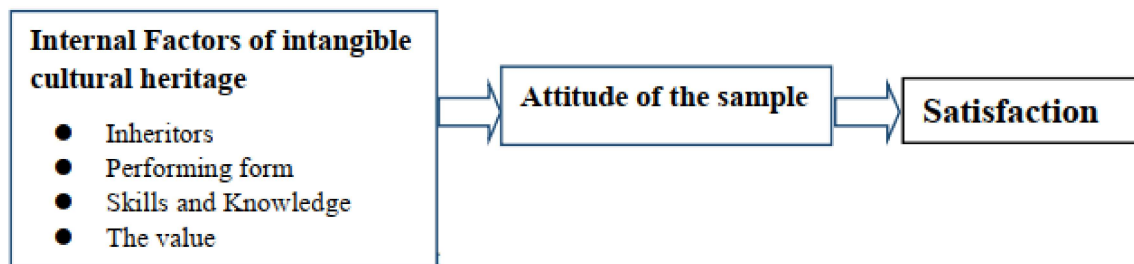

Figure 2 The connection between internal factors and satisfaction in research framework

Through the analysis of the feedback information of the questionnaire and the collation of the opinions in the expert interviews, various internal factors have influenced the community Resident's perception of Changde national performing arts intangible cultural heritage, and thus their perception of Changde national intangible cultural heritage. The preservation and management have had an important impact, including the inheritors of intangible cultural heritage, traditional knowledge, skills, performance forms, content, and other values.

The research conclusions of the connection between the internal factors and their perception of Changde intangible cultural heritage are as follows:

Inheritors: All interviewees and experts believe that the inheritor is the key to the preservation of intangible cultural heritage. They are delighted with the inheritors.

Performing Form: The form of performance is an essential factor in attracting young people. The interviewees agreed that compared to traditional versions, they are more inclined to accept the new format that combines traditional performances of intangible cultural heritage and modern elements.

Skill and Knowledge: Skills and knowledge are the core elements of intangible cultural heritage. The feedback from the questionnaire indicated that professional skills and knowledge are the observation points for intangible cultural heritage performances, which made the interviewees admired and satisfied them. The experts interviewed emphasized the importance of skills and knowledge in the preservation of intangible cultural heritage.

Value: All interviewees and experts agree with the historical and cultural value of Changde national performing arts intangible cultural heritage, However, many interviewees were more satisfied with the economic value of Changde Sixian and Gupen song than Jinghe Opera and Lishui Boatman.

3. The influence of external factors of Changde national performing arts intangible cultural heritage

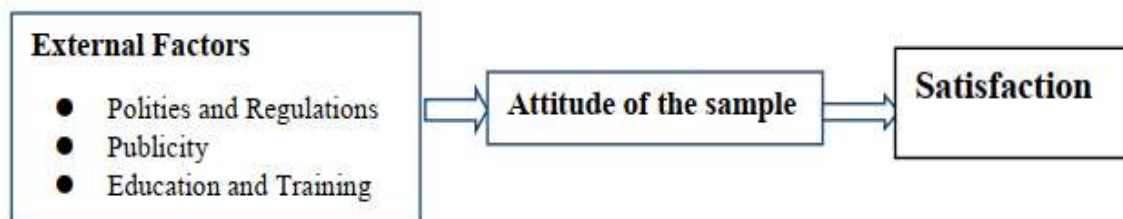

Figure 3 The connection between external factors and satisfaction in research framework

From the analysis of the feedback information of the questionnaire and the collation of the opinions in the expert interviews, external factors have a significant impact on the protection and management of intangible cultural heritage. The interviewees believe that they can always implement the relevant policies consistently. Secondly, they often carry out various intangible cultural heritage activities at a neutral level. They try to combine intangible cultural heritage with cultural tourism. In the context of the rapid development of contemporary society, economy, culture, and globalization, the inheritance and development of intangible cultural heritage are also gradually changing with social changes.

The research conclusions of the connection between the external factors and their perception of Changde intangible cultural heritage are as follows:

Politics and Regulations: The interviewed experts believe that the regulations and policies related to the protection of Changde national performing arts intangible cultural heritage play an essential role in safeguarding. For example, the statutory salary provides a life guarantee for the inheritors, and the policy offers special support funds for the preservation and dissemination of intangible cultural heritage projects. However, managers and inheritors believe that the state should also add additional support funds. Interviewees expressed that they did not know enough about the policies and regulations related to preserving of intangible cultural heritage.

Publicity: The manager said that many performance publicity activities are held in the community every year. The inheritor said that they not only participated in community exhibitions but also participated in exhibitions and competitions at domestic and abroad. The social evaluation results are satisfactory. The questionnaire reported that the respondents watched a large number of performances and enriched their spiritual life. The results showed that they were delighted with the promotion.

Education and Training: Teachers and students as interviewees all reported that they had received art education such as intangible cultural heritage education and training. It also reflects the lack of targeted and systematic education and training activities. Inheritors reported that they often participate in observation and learning activities organized by the Intangible Cultural Heritage Management Center, which is very useful for them to understand policies and regulations and improve their professional level.

From the analysis of the feedback information of the questionnaire and the collation of the opinions in the expert interviews, external factors have a significant impact on the protection and management of intangible cultural heritage. The interviewees believe that they can always implement the relevant policies consistently (Crilly, al, et., 2012). Secondly, they often carry out various intangible cultural heritage activities at a neutral level. They try to combine intangible cultural heritage with cultural tourism. In the context of the rapid development of contemporary society, economy, culture, and globalization, the inheritance and development of intangible cultural heritage are also gradually changing with social changes.

5. Discussion

From the results of questionnaire analysis and in-depth interviews with experts, we found that the protection of Changde national intangible cultural heritage presents the following characteristics. First, the living space of intangible cultural heritage is getting smaller and smaller. Second, the age of non-genetic inheritors is getting older. Intangible cultural heritage lacks the attractiveness of economic benefits, which makes young people in the community choose to go out to work, leading to the universal age of non-genetic inheritors. Third, many intangible cultural heritage customs have been neglected and submerged in the course of historical development. The population structure of our

country is changing faster and faster. The rapid population flow in cities and the formation of cross-regional, cross-racial, and even cross-generational marriages and families have led to the reconstruction of the population structure and the increasingly complex distribution, making it difficult to inherit some traditional customs. Fourth, the inconsistency in the concept of inheritance of intangible cultural heritage weakens the inheritance power. Some people advocate the complete restoration and preservation of the original manifestations of intangible cultural heritage. Some people advocate breaking stereotypes and adopting modern and new forms to meet the needs of the audience. Others believe that "new wine in old bottles" incorporating current content into the intangible culture in the original procedure of the legacy (Ned,2013). Such differences disperse the power of inheritance. Fifth, the innovation of intangible cultural heritage may put it in another dangerous situation. Some innovations have entirely lost the traditional characteristics of Changde national performing arts intangible cultural heritage, some experts have expressed concern.

6. Conclusion

The research conclusions of the connection between the external factors and their perception of Changde intangible cultural heritage are as follows ICH management center, which is very useful for them to understand policies and regulations and improve their professional level. In summary, the research conclusion is that the personal background of community residents has a significant relationship with their cognition of Changde national performing arts intangible cultural heritage. At the same time, the internal and external factors of Changde national performing arts intangible cultural heritage have a significant influence on its preservation and management.

7. References

- Ananya, B. (2011). Heritage and Creative Enterprise. *International Journal of Intangible Heritage*. 2011(6): 100-104.
- Bai, X.B. (2018). Discussion on the protection of grassroots intangible cultural heritage in the standardization era. *Cultural heritage*, 2018(6): 19-27.
- Dwyer, L., Forsyth, P. & Spurr, R. (2005). Estimating the impacts of special events on an economy. *Journal of Travel Research*, 43(4): 351–359.

- George, E.W. (2010). Intangible cultural heritage, ownership, copyrights, and tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4 (4): 376-388.
- Huang, J.Z., Li, M. & Cai, L.A. (2010). A model of community-based festival image. *International Journal of Hospitality Management*, 29(2): 254-260.
- Leask, A., & Rihova, I. (2010). The role of heritage tourism in the Shetland Islands. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4(2): 118-129
- Li, T. (2018). Empirical analysis on local legislation of intangible cultural heritage. *Huxiang BBS*, 31 (05): 135-145.
- Miroslava, L.K. (2012). *Management and production of intangible cultural heritage example in serbia*, Traditiones.
- Ned, K. (2013). Putting Intangible Heritage in its Place(s): Proposals for Policy Practice, *International Journal of Intangible Heritage*, 8(10): 20-36.
- UNESCO. (2006). *Tourism, Culture and Sustainable Development: Program Culture, tourism, development*, Division of cultural policies and intercultural dialogue, Culture Sector, UNESCO.
- Wang, J. (2018). Analysis on archive management optimization of intangible cultural heritage based on block chain technology. *Beijing archives*, 2018(10): 28-30.

การศึกษาวิเคราะห์ประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร

Analytical Study of Bun Bang Fai Tradition in Yasothon Province Abstract

พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโญ (การัตน์)*

Phramha Boonpasid Nathapunyo (Karat)*

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author's Email: tottenham1122@hotmail.com*

Received: 29/01/2022, Revised: 03/02/2022, Accepted: 27/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.16

บทคัดย่อ

ประเพณีบุญบั้งไฟ มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวอีสาน ซึ่งถือเป็นประเพณีที่ดึกดำบรรพ์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์อยู่ใต้อิทธิพลของเทวดา เมื่อถึงเดือนหกของทุกปี จะต้องจัดงานบุญบั้งไฟ เป็นการบูชาเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อทำเช่นนั้นแล้ว ก็เชื่อว่าฝนจะตกลงมาทำให้เกษตรกรอุดมสมบูรณ์ ประชาชนในหมู่บ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะมีข้าวปลาอาหารที่บริบูรณ์ทั้งปราศจากโรคภัยไข้เจ็บด้วย เป็นประเพณีที่มีคุณค่าต่อจิตใจของชาวอีสานเป็นอย่างมาก ประเพณีบุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหกนี้ ยังเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย คือ วันวิสาขบูชา ได้แก่ วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า มาบรรจบกัน เพื่อให้ชาวพุทธได้ระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้ยึดมั่นในคุณงามความดีทำให้คนในสังคมมีจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

คำสำคัญ : 1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์, 2. ประเพณีบุญบั้งไฟ, 3. จังหวัดยโสธร

Abstract

The Bun Bang Fai tradition is related to the life of the Isan people, which is a good tradition that has been practiced since the past to the present. Organize the Bun Bang Fai as an offering to pray for rain in accordance with the seasons. When the 6th month each year, it is believed that the rain will fall, making the farms fertile. People in the village will live in peace because they have abundant food and free from disease. Then, a tradition that is very valuable to the minds of the Isan people, the Bun Bang Fai or the sixth month merit tradition is also an important day in Buddhism. Buddhists remember the virtues of

the Buddha, the Dharma and the Sangha as the anchor of people's minds to hold on to goodness, making people in society have a unified mind, living together happily.

Keywords: 1. Analytical Study, 2. Boon Bang Fai Tradition, 3. Yasothorn Province

1. บทนำ

ประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร มีหลักฐานประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นประเพณีของชนชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอาจจะเป็นงานรื่นเริงสมโภชสามัคคีก่อนที่จะถึงการแยกย้ายทำนาของตนเอง บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่นิยมทำกันในเดือน 6 การจัดทำบุญบั้งไฟขึ้นเพื่อบูชาอารักษ์หลักเมือง เป็นประเพณีทำบุญขอฝนจากพญาแถนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลบ้าง คนหรือวัวควายอาจเกิดป่วยเป็นโรคต่าง ๆ บ้าง เป็นต้น และเมื่อทำบุญดังกล่าวแล้ว ก็เชื่อว่าฟ้าฝนจะอุดมสมบูรณ์ ประชาชนในหมู่บ้านนั้นจะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะมีอาหารข้าวปลาที่บริบูรณ์ทั้งปราศจากโรคภัยด้วย

ในเดือนหกของทุกปีจะมีงานบุญบั้งไฟ และบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญบั้งไฟเพื่อต้องการขอฝนและจะมีงานบวชควบคู่กันด้วย การทำบุญเดือนหกเป็นงานสำคัญก่อนการทำนา หมู่บ้านใกล้เคียงจะนำเอาบั้งไฟมาจุดประชันแข่งขันกัน หมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพจะจัดอาหาร เหล้ายามาเลี้ยงโดยไม่คิดมูลค่า เมื่อถึงเวลาที่จะตั้งขบวนแห่บั้งไฟและรำเซิ้งออกไป ณ ลานที่จุดบั้งไฟ การเซิ้งจะกระทำด้วยความสนุกสนาน ไม่มีการทะเลาะวิวาท คำเซิ้งและการแสดงประกอบจะออกไปในเรื่องเพศ แต่ก็ไม่มีถ้อยคำหรือคิดเป็นเรื่องหยาดคายแต่อย่างใด ส่วนการทำบุญวิสาขบูชา นั้น ก็มีการทำบุญเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ช่วงเย็นมีการเวียนเทียนเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ

ก่อนจะถึงวันงานหรือวันเอาบุญ ชาวบ้านก็จะช่วยกันเตรียมงานกันอย่างสามัคคี ฝ่ายแม่ครัวก็เตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงแขกเลี้ยงคน ฝ่ายช่างฟ้อนก็เตรียมขบวนรำไว้สำหรับแห่บั้งไฟ ฝ่ายผู้ชายที่เป็นช่างฝีมือก็ช่วยกันทำบั้งไฟและตกแต่งให้สวยงาม งานบุญบั้งไฟส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีพิธีกรรมทางศาสนาเท่าใดนัก แต่บางแห่งก็มีพิธีทำบุญเลี้ยงพระบ้าง ในวันโฮม ชาวบ้านก็จะมาตั้งขบวนเพื่อแห่บั้งไฟไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เป็นงานบุญที่เน้นความสนุกสนานรื่นเริง ในขบวนจะมีการรำเซิ้งตามบั้งไฟ และบรรดาขี้เหล็กทั้งหลายก็จะร้องเพลงเซิ้งไปตามบ้านต่าง ๆ ภาพเซิ้งอาจจะหยาดคายแต่ก็ไม่มีใครถือสาถ้อยกัน แต่ภาพเซิ้งที่ใช้แห่ในขบวนมักจะเป็นประวัติและความเป็นมาของพิธีบุญบั้งไฟ ส่วนในวันจุดบั้งไฟก็อาจจะเป็นอีกวันหนึ่งคือเป็นวันที่ชาวบ้านจะเอาบั้งไฟของแต่ละคุ้มแต่ละหมู่บ้านมาจุดแข่งกัน ถ้าของใครทำมาดีจุดขึ้นได้สูงที่สุดก็จะชนะแต่ถ้าของใครแตกหรือซุกก็ถือว่าแพ้ ต้องโดนลงโทษโดยการจับโยนลงโคลนหรือตมซึ่งเป็นที่สนุกสนานอย่างยิ่ง

2. ความหมายและประเภทของประเพณีบุญบั้งไฟ

2.1 ความหมายของประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยภาคอีสาน รวมไปถึงประเทศลาวด้วย โดยมีตำนานมาจากนิทานพื้นบ้านของภาคอีสานเรื่องพระยาคนคาก เรื่องผาแดงนางไอ่ ซึ่งในนิทานพื้นบ้านดังกล่าวได้กล่าวถึงการที่ชาวบ้านได้จัดงานบุญบั้งไฟขึ้นเพื่อเป็นการบูชาพระยาแถน หรือเทพวัสสกาลเทพบุตร ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า พระยาแถนมีหน้าที่คอยดูแลให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และมีความชื่นชอบไฟเป็นอย่างมาก หากหมู่บ้านใดไม่จัดทำการจัดงานบุญบั้งไฟบูชาฝนก็จะไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล อาจก่อให้เกิดภัยพิบัติกับหมู่บ้านได้ และนอกจากจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนแล้ว การจุดบั้งไฟยังเป็นการเสี่ยงทายอย่างหนึ่ง คือเชื่อกันว่าหากจุดบั้งไฟแล้วลอยขึ้นสูง ทำนายได้ว่าปีนั้นฝนจะตกถูกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ดี ดังนั้นจึงมีการจัดงานบุญบั้งไฟก่อนจะถึงฤดูกาลทำไร่ทำนา คือเดือนหกหรือพฤษภาคมของทุกปี

บั้ง หมายถึง กระบอกไม้ไผ่ และไฟ หมายถึง ผลที่เกิดจากปฏิกิริยาเคมี ซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่าง และเปลว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 613.)

คำว่า “บั้งไฟ” ในภาษาถิ่นอีสานมักจะสับสนกันกับคำว่าบ้องไฟที่ภูนั้นควรเรียกว่า บั้งไฟ อธิบายความแตกต่างของคำทั้งสองว่า “บั้ง” หมายถึง สิ่งที่เป็นกระบอก เช่น บั้งทิง สำหรับใส่น้ำดื่ม หรือ บั้งข้าวหลาม เป็นต้น ส่วนคำว่า “บ้อง” หมายถึง สิ่งของใด ๆ ก็ได้ที่มี 2 ขั้วมาสวม หรือประกอบเข้าหากันได้ (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2526: 89) ส่วนนอกเรียกว่า “บ้อง” ส่วนในหรือสิ่งที่เอาไปสอดใส่จะเป็นสิ่งใดก็ได้ เช่น บ้องมิด บ้องขวาน บ้องเสียม บ้องวัว และบ้องควาย ดังนั้น คำว่า “บั้งไฟ” ในภาษาถิ่นอีสานจึงเรียกว่า “บั้งไฟ” ซึ่งหมายถึง ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งมีหางยาวเอาดินประสิวมาคั่วผสมกับถ่านไม้ทำให้เข้ากันจนละเอียด เอาหม้อนั้นใส่กระบอกไม้ไผ่ ตาให้แน่น เจาะรูตอนท้ายของบั้งไฟ เอาไม้ไผ่ท่อนอื่นมัดติดกับกระบอก ให้ใส่หม้อ โดยรอบ ๆ เอาไม้ไผ่ยาวลำหนึ่งมามัดประกบต่อออกไปเป็นหางยาว สำหรับใช้ถ่วงหัวให้สมดุลกัน เรียกว่า บั้งไฟ

สาเหตุการเกิดประเพณีบุญบั้งไฟ มีประเด็นดังต่อไปนี้

ประเพณีบุญบั้งไฟ จะมีมาแต่ครั้งไหนยังหาหลักฐานที่แน่ชัดไม่ได้ แต่ได้มีผู้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับต้นเหตุความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

ศาสนาพราหมณ์ มีการบูชาเทพเจ้าด้วยไฟ ซึ่งถือว่าไฟเป็นเครื่องบูชาเทพเจ้าเบื้องบนสวรรค์ การจุดบั้งไฟเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งและเป็นการบูชาเทพเจ้า เพื่อให้พระองค์บันดาลในสิ่งที่ตนเองต้องการ

ศาสนาพุทธ มีการฉลองและบูชาในวันวิสาขบูชากลางเดือนหก มีการทำดอกไม้ไฟในแบบต่าง ๆ ทั้งไฟน้ำมัน ไฟรูปเทียนและดินประสิว ในงานนี้มีการรักษาศีล การให้ทาน การบวชนาค พิธีเถราภิเษก หมายถึง พิธีเลื่อนสมณศักดิ์ให้แก่พระสงฆ์ โดยการสงฆ์แล้วถวายเครื่องบริวาร และ นิมนต์พระเทศน์ อาานิสงส์

คติความเชื่อของชาวบ้าน จะมีปรากฏอยู่แทบทุกแห่งโดยเฉพาะชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ “ชาวบ้านเชื่อว่ามิโลกมนุษย์ โลกเทวดา และโลกบาดาล มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของเทวดา การรำผีฟ้า เป็นตัวอย่างที่แสดงออกทางด้านการนับถือเทวดาและเรียกเทวดาว่า “แถน” เมื่อถือว่ามีแถนก็ถือว่า ผน ฟ้า ลม เป็นอิทธิพลของแถน (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2523: 47) หากทำให้แถนโปรดปรานมนุษย์ก็จะมีความสุข ดังนั้นจึงมีพิธีบูชาแถน ต่อมาการจุดบั้งไฟก็อาจจะเป็นวิธีหนึ่งที่แสดงความเคารพหรือส่งสัญญาณความรักดีไปยังแถนหรือบูชาแถน ชาวอีสานจำนวนมากเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการขอฝนจาก พญาแถน และมีนิทานปรัมปราเช่นนี้อยู่ทั่วไป แต่ความเชื่อนี้ยังไม่พบหลักฐานที่แน่นอน นอกจากนี้ ในวรรณกรรมอีสานยังมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งคือเรื่องพญาคันคาก พญาคันคากได้รับกับพญาแถนจนชนะ แล้วให้พญาแถนบันดาลฝนลงมาตกยังโลกมนุษย์

ตามตำนานโบราณ เล่าว่าเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าถือชาติกำเนิดเป็นพญาคางคก ได้อาศัยอยู่ใต้ร่ม โพธิ์ใหญ่ในเมืองพันทุมวดี ด้วยเหตุใดไม่แจ้งพญาแถนเจ้าแห่งฝนโกรธเคืองมนุษย์มากจึงแกล้ง ไม่ให้ฝน ตกนานถึง 3 ปี 9 เดือน 3 วัน ทำให้เกิดความลำบากแก่มวลมนุษย์ สรรพสัตว์และพืช ล้มตายเป็นจำนวนมาก พวกที่แข็งแรงก็รอดตาย และได้พากันรวมกลุ่มอยู่ที่ใต้ต้นโพธิ์กับพญาคางคก สรรพสัตว์จึงหารือเพื่อ หาวิธีปราบพญาแถน ในที่สุดก็ตกลงกันให้พญานาคยกทัพไปรบพญาแถน แต่ก็ต้องพ่ายแพ้จากนั้นจึงให้ พญาต่อแต่นยกทัพไปปราบ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้อีกเช่นเคย จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเกิดความท้อถอยหมด กำลังใจและสิ้นหวังได้แต่รอวันตาย ในที่สุดพญาคางคกจึงขออาสาไปรบกับพญาแถนจึงวางแผนในการรบ โดยปลวกทั้งหลายก่อจอมปลวกขึ้นจนไปถึงเมืองพญาแถน เพื่อเป็นเส้นทางให้บรรดาสรรพสัตว์ได้ เดินทางไปสู่เมืองพญาแถนสัตว์เหล่านี้มีมอด แมลงปอง ตะขาบ สำหรับมอดได้รับหน้าที่ทำการกัดเจาะ อารู ส่วนตะขาบให้ซ่อนตัวอยู่ตามกองฟืนที่ใช้หุงต้มอาหาร และอยู่ตามเสื้อผ้าของไพร่พลพญาแถน ทำหน้าที่กัดต่อย หลังจากวางแผนเรียบร้อยแล้ว กองทัพพญา คางคกก็เดินทางเพื่อปฏิบัติหน้าที่กัดเจาะ ด้ามอารู ส่วนตะขาบและแมลงปองกัดต่อยไพร่พลของพญาแถนจนเจ็บปวด ร้องระงมทั่วจนกองทัพ ระส่ำระสายและในที่สุดพญาแถนจึงยอมแพ้ และตกลงทำสัญญาสงบศึกกับพญาคางคก ดังนี้

1. ถ้ามวลมนุษย์จุดบั้งไฟขึ้นสู่ท้องฟ้าเมื่อใดให้พญาแถนสั่งให้ฝนตกลงในโลกมนุษย์
2. ถ้าได้ยินเสียงกบเขียดร้อง ให้รับรู้ว่ามีฝนตกลงแล้ว
3. ถ้าได้ยินเสียงธนู (เสียงธนูหว่านของว้าว) หรือเสียงโหวดให้ฝนหยุดตกเพราะจะเข้าสู่ฤดูเก็บเกี่ยวข้าว หลังจากได้สัญญากันแล้วพญาแถนจึงได้ถูกปล่อยตัวและได้ปฏิบัติตามสัญญามาจนทุกวันนี้

มูลเหตุแห่งการทำบั้งไฟอีกประการหนึ่งกล่าวไว้ว่า การทำบุญบั้งไฟเป็นการทดสอบความพร้อมของประชาชนว่า มีความสามัคคีกันดีหรือไม่ และเป็นการเตรียมอาวุธไว้ป้องกันสังคมของตนเอง เพราะสิ่งที่ใช้ทำบั้งไฟนั้นคือดินปืน นอกจากนั้นเป็นโอกาสให้ประชาชนมาร่วมชุมนุมกันเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงการเล่นจนสุดเหวี่ยงให้มีความสนุกสนานเบิกบานใจก่อนที่จะลงมือทำงานหนักประจำปี ได้แก่ การทำนา (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2526: 69)

พญาแถนเป็นเทพยดาผู้มีหน้าที่ควบคุมฝนฟ้า ให้ตกต้องตามฤดูกาลหากทำการเซ่นบวงสรวง ให้พญาแถนพอใจ ท่านก็จะอนุเคราะห์ให้การทำนาในปีนั้นได้ผลบริบูรณ์ตลอดจนบันดาลให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากหมู่บ้านใดทำบุญบั้งไฟติดต่อกันมาถึงสามปี ข้าวปลาอาหาร ในหมู่บ้านนั้นจะบริบูรณ์มิได้ขาด (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2524: 10)

นิทานพื้นบ้านเรื่องผาแดงนางไอ่ ยังกล่าวถึงบั้งไฟว่า ในอดีตกาลเมื่อครั้งพญาขอมเป็นใหญ่ อยู่ที่เมืองหนองหอย ได้กำหนดทำบุญบั้งไฟ ได้ข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า “เฮาจักตามฮีตเค้าเผ่าแก่กองหลัง กูจักพาสุเจ้า แต่งบุญแบ่งสร้าง เดือนหกขึ้น วันเพ็ญสิบห้าค่ำ กับทั้งเบิกแผนกพร้อม วันเช้าส่งบุญ จักได้มีการเล่น ไฟทางทั้งหมื่น กับทั้งมีบวชพร้อม สรงน้ำราชครู” (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2523: 49)

ซึ่งเป็นคำปรารภของพญาขอมว่าจะพาประชาชนทำบุญตามจารีตแต่เดิมมา โดยกำหนดวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันทำบุญ โดยจะจัดให้มีการทำบุญบั้งไฟ มีการบวงสรวง ทำพิธีเถรารักษะ ถวายน้ำสรงแด่พระสงฆ์ชั้นราชครู การทำบุญบั้งไฟ ของพญาขอมในครั้งนี้ มีรางวัลคือ บั้งไฟของผู้ใดขึ้นสูงจะได้นางไอ่ไปเป็นคู่ครอง มีเมืองต่าง ๆ ได้รับเชิญให้ทำบั้งไฟเข้าร่วมแข่งขันด้วย ได้แก่ เมืองเชียงเทียน เมืองศรีแก้ว เมืองผาโพง ในการทำบุญบั้งไฟครั้งยิ่งใหญ่นี้ ลูกชายพญานาค ชื่อท้าวภักดิ์ ซึ่งอาศัยอยู่ใต้แม่น้ำโขง ได้แปลงกายเป็นชายหนุ่มมาเที่ยวงานพร้อมทั้งบิหาร ได้มาพบธิดาพญาขอม ชื่อนางไอ่ ซึ่งเป็นหญิงสวยงามมาก ในการจุดบั้งไฟในครั้งนั้น บั้งไฟของพญาขอมไม่ขึ้น (ซุ) ดินปืนถูกเผาไหม้หมดไป บั้งไฟของท้าวผาแดงระเบิดก่อนที่จะทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า บั้งไฟของเมืองอื่น ๆ พุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าจนหมด เมื่อบุญบั้งไฟ เลิกแล้ววันต่อไป ท้าวภักดิ์ลูกชายของพญานาคนึกถึงความสวยงามของพญาไอ่ ประสงค์จะมายลโฉมความงามของนางไอ่ให้เห็นเต็มตาอีกครั้ง จึงแปลงร่างเป็นกระรอกเผือก ที่ค่อมมีลูกกระพรวนทองคำ ห้อยอยู่ป็นชั้นไปแตะกินลูกนิ้วข้างระเบียงปราสาทของนางไอ่ ปากก็แตะลูกจี่อ่อน สายตาก็ขม้าย จ้องดูนางไอ่ ฝ่ายนางไอ่เมื่อเห็นกระรอกเผือกก็มีความอยากได้ จึงสั่งให้นายพรานมาจับ นายพรานพยายามจะยิงกระรอกให้บาดเจ็บเพื่อจับได้ง่าย แต่ยิงพลาดลูกธนูถูกกระรอกเผือกตกลงมาได้รับความเจ็บปวดทุกขเวทนายิ่งนัก จนในที่สุดก็ถึงแก่ความตาย แต่ก่อนจะตายกระรอกเผือกได้ตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้เนื้อของตนเองมีรสชาติอร่อยเป็นที่ถูกใจผู้บริโภคและขอให้เนื้อนี้มีปริมาณมากพอจนคนทั้งเมือง สามารถกินได้ทั่วกัน เมื่อสิ้นใจแล้วชาวเมืองพากันแลเนื้อกระรอกเผือกทำอาหารเลี้ยงกันทั้งเมือง ยกเว้นแม่ลูกอ่อนไม่ได้มาแลเนื้อเพราะต้องเลี้ยงลูกตัวเอง กล่าวถึงบิหารของท้าวภักดิ์ เมื่อเห็นภักดิ์ ถูกยิงตายก็ตกใจ รีบลงไปบอกสุทโธทนะ ผู้เป็นบิดาของท้าวภักดิ์ เมื่อพญานาครู้ข่าวมีความโกรธ มนุษย์เป็นอย่างมาก จึงนำ

บริวารมาทำลายเมืองพญาขอม คือหนองหาญให้ล่มจมภายในคืนนั้น ท้าวผาแดงซึ่งเป็นคู่รักของนางไอ่ เมื่อบั้งไฟตัวเองแตก ก็กลับเมืองผาโพง แต่ด้วยความคิดถึงจึงได้กลับมาหานางไอ่ นางไอ่ได้นำอาหารที่ปรุงด้วยเนื้อกระรอกเผือกมาต้อนรับท้าวผาแดง ท้าวผาแดงเห็น แล้วจึงพูดว่า ทำไมนางจึงกินเนื้อกระรอก นางไม่กลัวบ้านเมืองล่มจมหรือไร ขณะนั้นพญานาคก็ได้ขุดพื้นดินภายในเมืองหนองหาญถล่มมาเรื่อย ๆ ผาแดงเกรงว่านางไอ่จะได้รับอันตรายจากการโจมตี ของพญานาค จึงพานางไอ่ขึ้นหลังม้าขี่หลบหนีออกจากเมืองพร้อมพี่เลี้ยง แต่ก็หนีไม่พ้นนางไอ่ถูก พญานาค เอาหางเกี่ยวลงจากหลังม้าจมลงน้ำ ส่วนผาแดงพญานาคไม่ทำร้ายเพราะไม่กินเนื้อกระรอก อิทธิพลของนิทานพื้นบ้านเรื่องผาแดง-นางไอ่นี้ ทำให้มีการทำบุญบั้งไฟสืบทอดกันมาในเดือนหกของทุกปี (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร, 2542: 34-36.)

2.2 ประเภทของบั้งไฟ

บั้งไฟมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการทำอาจแยกเป็นแบบใหญ่ ๆ และที่นิยมกันมากมีดังต่อไปนี้

1. บั้งไฟโหวด บั้งไฟโหวดหรือโหวดเป็นบั้งไฟขนาดเล็กตัวกระบอกจะยาวขึ้น ประมาณ 4-10 นิ้ว บรรจุหม้อหนักประมาณ 1 ส่วน 8 ถึง 1 ส่วน 2 กิโลกรัม ใช้หางยาวประมาณ 1-4 เมตร มีกระบอกไม้ไผ่เล็ก ๆ มัดวางรอบตัวบั้งไฟ นิยมทำประกอบกันในบั้งไฟใหญ่ (บั้งไฟหมื่น, บั้งไฟแสน) ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำ เพราะไม่มีช่าง

2. บั้งไฟม้า บั้งไฟชนิดนี้เป็นบั้งไฟขนาดเล็กจุดไปตามทิศทางที่กำหนดใช้เส้นลวดเป็นวิถีตรงไป ยังเป้าหมายที่ต้องการ ลักษณะทั่วไปเป็นบั้งไฟที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่ 1 ปล้อง ขนาดแล้วแต่ต้องการ โดยทั่วไปเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุตทางภาคกลางและภาคอีสานเรียกว่า “ลูกหนู” คล้ายม้าที่กำลังวิ่ง ถ้าติดรูปอะไรก็เรียกชื่อไปตามนั้น เป็นคนขี่ม้า รูปวัว แล้วแต่จะทำรูปอะไร บางครั้งภาคเหนือเรียกว่า บอกลไฟยิง

3. บั้งไฟซ้าง บั้งไฟชนิดนี้ไม่มีหาง มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่ากระโปกหรือตะโปก เวลาจุดไม่ต้องการให้พุ่งขึ้นไปแต่ต้องการมีเสียงร้องคล้ายกับซ้างร้อง วิธีทำบั้งไฟให้ใช้กระบอกไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดยาวเพียงป่องเดียวให้มีข้อปิดทั้ง 2 ด้าน ทุบไม้ไผ่ให้แตกเล็กน้อย เจาะรู เพื่อบรรจุหม้อแล้วต่อขบวนเข้ารูแทงหม้อทำจากหม้อถ่าน 3-4 ถัดลงไนไม้ไผ่ขนาดเล็กให้แน่น แล้วผ่าเอาแทงหม้อออกมาคล้ายข้าวหลาม ให้ได้แทงประมาณ 3 นิ้ว การจุดนั้นนิยมต่อพ่วงขบวนบั้งไฟใหญ่ เวลาจุดขบวนผ่าจะเกิดเสียงดังเหมือนเสียงซ้างร้อง นิยมวางต่อกันเป็นช่วง ๆ กระบอก ถ้าต้องการจะให้มีความดังอย่างไรก็จะมีเทคนิคในการทำให้เกิดเสียงนั้น ๆ

4. บั้งไฟแสน บั้งไฟชนิดนี้เป็นบั้งไฟขนาดใหญ่ที่สุด บรรจุดินปืนหนัก 120 กิโลกรัมขึ้นไป บั้งไฟขนาดนี้ทำยากที่สุดจะต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ เพราะบั้งไฟขนาดนี้หากแตกแล้วจะเป็นอันตราย

มาก เพราะฉะนั้นก่อนทำบั้งไฟจะต้องมีพิธีกรรมบวงสรวงให้ถูกต้องตามหลักการทำบั้งไฟแสนเสียก่อนจึงจะลงมือทำ เมื่อตักบั้งไฟเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการตกแต่งประดับประดาบั้งไฟ

5. บั้งไฟตะไล บั้งไฟชนิดนี้ก็คือบั้งไฟจินายขนาดใหญ่แน่นอน มีความยาวประมาณ 9-12 นิ้ว รูปร่างกลมมีไม้บาง ๆ แบน ๆ เป็นวงกลมครอบหุ้มท้ายบั้งไฟเมื่อพุ่งขึ้นสู่ฟ้าไปโดยทางขวาง

6. บั้งไฟต้อ บั้งไฟต้อหรือบั้งไฟกระแตง่อ เป็นบั้งไฟขนาดเล็กมีหางสั้น วิธีทำ ตัดกระบอกไม้ไผ่ขนาด 1 นิ้วครึ่งยาวประมาณ 3 นิ้ว อัดหมื่อให้แน่นประมาณ 2 นิ้ว ใช้หมื่อถ่านสามหรือถ่านสีกัดด้วยเถียนไม้ให้แน่น ต่อหางซึ่งทำจากไม้ไผ่ เหลาเป็นแท่งเล็ก ๆ ใช้เลื่อยตัดมุมข้อออกจนเห็นหมื่อ เจาะให้เป็นรูเล็ก ๆ แล้วติดขนวน เวลาจะจุดเอาหางเสียบลงในแท่งที่ตักพอให้ตั่งได้ จุดขนวนจากด้านบน บั้งไฟจะพุ่งและหมุนขึ้นสู่อากาศ เกิดเสียงดังต้อ ๆ เวลาหมุนจะไม่ค่อยมีทิศทาง ใช้จุดในงานศพ เวลาจุดมีอันตรายมากไม่ค่อยนิยมทำกัน

7. บั้งไฟพลุ เป็นบั้งไฟที่นิยมจุดในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานกฐิน งานบุญมหาชาติ หรือ งานเปิดกีฬา ฯลฯ เป็นบั้งไฟที่จุดแล้วทำให้เกิดเสียงดัง ในอดีตนิยมจุดในงานกฐิน เพื่อเป็นการบอกข่าวไปยังพี่น้องประชาชนทั่วไปให้ทราบ (เทศบาลเมืองยโสธร, 2547: 16-18.)

2.2.1 ส่วนประกอบของบั้งไฟ

1. เลาบั้งไฟ เลาบั้งไฟคือส่วนประกอบที่ทำหน้าที่บรรจุดินปืน มีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอกกลมยาว มีความยาวประมาณ 1.5 - 7 เมตร ทำด้วยลำไม้ไผ่แล้วใช้ริ้วไม้ไผ่ ตอกปิดเป็นเกลียวเชือกพันรอบเลาบั้งไฟอีกครั้งหนึ่งให้แน่น และใช้ดินปืนที่ชาวบ้านเรียกว่า "หมื่อ" อัดให้แน่นลงไปในเลาบั้งไฟ ด้วยวิธีใช้สากตำแล้วเจาะรูสายขนวน เสร็จแล้วนำเลาบั้งไฟ ไปมัดเข้ากับส่วนหางบั้งไฟ ในสมัยต่อมานิยมนำวัสดุอื่นมาใช้เป็นเลาบั้งไฟแทนไม้ไผ่ได้แก่ ท่อเหล็ก ท่อพลาสติก เป็นต้น เรียกว่าเลาเหล็กซึ่งสามารถอัดดินปืนได้แน่นและมีประสิทธิภาพในการยิงได้สูงกว่า

2. หางบั้งไฟ หางบั้งไฟถือเป็นส่วนสำคัญทำหน้าที่คล้ายหางเสือ ของเรือคือสร้างความสมดุลให้กับบั้งไฟคอยบังคับทิศทางบั้งไฟให้ยิ่งขึ้นไปในทิศทางตรงและสูง บั้งไฟแบบเดิมนั้น ทำจากไม้ไผ่ทั้งลำ ต่อมาพัฒนาเป็นหางท่อนเหล็กและหางท่อนไม้ไผ่ติดกันหางท่อนเหล็กมีลักษณะเป็นท่อนกลมทรงกระบอกมีความยาวประมาณ 8-12 เมตร ทำหน้าที่เป็นคานงัดยกลำตัวบั้งไฟชูโด่งชี้เอียงไปข้างหน้าทำมุมประมาณ 30-40 องศากับพื้นดิน โดยบั้งไฟจะยื่นไปข้างหน้ายาวประมาณ 7-8 เมตร ปลายหางด้านหนึ่งตั้งอยู่บนฐานที่ตั้งบั้งไฟ

3. ลูกบั้งไฟ เป็นลำไม้ไผ่ที่นำมาประกอบเลาบั้งไฟโดยมัดรอบลำบั้งไฟ บั้งไฟลำหนึ่งจะประกอบด้วยลูกบั้งไฟประมาณ 8-15 ลูก ขึ้นอยู่กับขนาดของบั้งไฟ เดิมลูกบั้งไฟมีแปดลูกมีชื่อเรียกเรียงตามลำดับคู่ขนาดใหญ่ไปหาคู่ที่มีขนาดเล็กกว่าได้แก่ ลูกโอ้ ลูกกลาง ลูกนางและลูกก้อย ลูกบั้งไฟช่วยให้

รูปทรงของบั้งไฟกลมเรียวยาวงาม นอกจากนั้นลูกบั้งไฟยังเป็นพื้นผิวรองรับการเอ้าหรือการตกแต่งลวดลาย ประติมากรรม (โดยที่นิยมทั่วไป คือ ลายสับ ส่วนที่เป็นเอกลักษณ์เพียงหนึ่งเดียวที่มีการกำหนดมาตรฐานลายกรรไกรตัด ในประเทศไทย คือ "ลายศรีภูมิ")

3. คุณค่าของประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟโดยทั่วไปจะเกิดจากศรัทธา คือ ความเชื่อของชาวบ้านที่มีความเชื่อ เกี่ยวกับการทำบุญบั้งไฟ มีทั้งความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อของ ชาวบ้าน ในความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั้น จะเป็นการบูชาเทพเจ้าด้วยไฟ ความเชื่อของศาสนาพุทธจะเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในเดือนหก คือ วันวิสาขบูชา และมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระเจดีย์เกษแก้วจุฬามณี ที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถที่จะได้ จึงได้จัดดอกไม้ธูปเทียนเครื่องบูชาต่างๆ โดยใช้บั้งไฟเป็นพาหนะในการนำเครื่องบูชาเหล่านี้ไปบูชาพระเจดีย์เกษแก้วจุฬามณี ส่วนความเชื่อของชาวบ้านนั้น เป็นความเชื่อว่าเป็นการขอฝนจากพญาแถน ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่บันดาลให้ฝนตกลงมาสู่โลกมนุษย์ เมื่อจุดบั้งไฟขึ้นไปแล้วจะเป็นสัญญาณให้พญาแถนรู้ว่ามนุษย์ต้องการน้ำฝน

ปัจจุบันถึงแม้จะมีวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างฝนเทียมได้แล้วก็ตาม แต่ลูกหลานของชาวอีสานก็ยังมีการสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟนี้อยู่ และในปัจจุบันงานประเพณีบุญบั้งไฟก็มีจัดแทบทุกจังหวัดในภาคอีสาน ซึ่งการจัดงานก็ตามแต่ความสะดวกของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งก็จัดกันตามที่ว่าอำเภอหรือจัดตามหมู่บ้าน ซึ่งนิยมจัดกันในเดือน 6-7 อาทิเช่น

จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดที่มีการจัดงานบุญบั้งไฟที่ได้รับความนิยมมากอีกจังหวัดหนึ่ง โดยเฉพาะที่อำเภอสุวรรณภูมิ ซึ่งวันจัดงานคือวันเสาร์-อาทิตย์ ในสัปดาห์แรกของเดือนมิถุนายนในทุกปี ที่นี้จะมี บั้งไฟเอ้ (เอ้ แปลว่า ตกแต่ง) ซึ่งมีขนาดใหญ่ และบั้งไฟมีลวดลายไม่เหมือนที่อื่น เรียกว่าลายศรีภูมิ ซึ่งมีความงามอย่างมีเอกลักษณ์ อีกทั้งยังมีขบวนรำที่สวยงามมากด้วย

จังหวัดหนองคาย เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดงานบุญบั้งไฟอย่างยิ่งใหญ่ โดยมีขบวนแห่บั้งไฟ ประทัดบั้งไฟสวยงาม การจัดพิธีจุดบั้งไฟเสี่ยง ฯลฯ นอกจากนี้ก็ยังมีจัดงานบุญบั้งไฟ ในจังหวัดอื่นๆ อีกหลายจังหวัดในประเทศไทย

งานบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ของชาวยโสธรนี้ ไม่เพียงแต่โด่งดังในเมืองไทยเท่านั้น แต่ยังโด่งดังไกลไปถึงชาวเมืองโยซิดะ จังหวัดไซตามะ ประเทศญี่ปุ่น ที่ประชากรส่วนหนึ่งยังคงมีอาชีพทำนา และมีประเพณีการจุดบั้งไฟ คล้ายกับจังหวัดยโสธร แต่ในความคล้ายก็มีความต่าง เพราะการจุดบั้งไฟของชาวยโสธรเป็นไปเพื่อการอวยพรและขอบคุณพระเจ้าที่บันดาลให้ฝนตก และบั้งไฟของเขาจะเน้นการตกแต่งที่ความสวยงามมากกว่า การขึ้นของบั้งไฟจึงไม่สูงนัก ส่วนขบวนแห่ก็จะเรียบง่ายสนุกสนานน้อยกว่าการฟ้อนเซิ้งของชาวยโสธร และประเพณีนี้ทำในเดือนตุลาคมทุกปี

จากความบังเอิญที่มีความเหมือนในประเพณี จึงมีการพัฒนาไปสู่การศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นเมืองคู่มิตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนกระทั่งได้มีการทำความตกลงระหว่างโยชิตะและโยธธ ให้เป็น เมืองคู่แฝด เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2542 โดยทุกปีชาวเมืองโยชิตะ จะส่งบั้งไฟแพนซีประเภทสวยงาม มาร่วมจุดด้วย นอกจากจะเป็นการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว ในอนาคตยังอาจจะนำไปสู่การส่งเสริมด้านการศึกษาและความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจต่อไปด้วย

ซึ่งจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี จนสามารถสร้างเม็ดเงินหมุนเวียน ให้กับชุมชนได้ไม่น้อยเลยทีเดียว แต่ปีนี้เป็นที่น่าเสียดายที่จะไม่มีงานประเพณีบุญบั้งไฟ เนื่องจาก สถานการณ์ไวรัสโควิด-19 ยังคงมีการแพร่ระบาดอยู่ซึ่งการรวมตัวกันเยอะ ๆ เพื่อจัดงานบุญบั้งไฟคงจะ ไม่เหมาะสมเพราะอาจจะเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในวงกว้างได้นั่นเอง

ดังนั้น ประเพณีบุญบั้งไฟ มีจุดประสงค์หลายประการ ดังนี้

1. การบูชาคุณของพระพุทธเจ้า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ขอน้ำฝน เชื่อมความสัมพันธ์ สามัคคี แสดงการละเล่นการบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อถึง เทศกาลเดือน 6 ซึ่งเป็นวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานจะจัดดอกไม้ ธูปเทียนมาบูชา พระพุทธรูป การทำบุญบั้งไฟของชาวอีสานถือว่าเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน

2. การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ด้วยบุญบั้งไฟตรงกับเดือนหก คือวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน มาบรรจบกัน พุทธศาสนิกชนจึงมีกิจกรรม ร่วมกันเพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีอายุยืนยาวนานต่อไป

กิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติในวันวิสาขบูชา ได้แก่

- 1) ทำบุญใส่บาตร กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
- 2) จัดสำรับคาวหวานไปทำบุญถวายภัตตาหารที่วัด และปฏิบัติธรรม
- 3) ปลอยนกปล่อยปลาเพื่อสร้างกุศล
- 4) ร่วมเวียนเทียนรอบอุโบสถที่วัดในช่วงค่ำ เพื่อรำลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

3. การขอฝน การทำนาไม่ว่าจะเป็นของภาคใดก็ต้องอาศัยน้ำฝน ชาวอีสานก็เช่นกัน เนื่องจาก มนุษย์ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติจากตำนาน เรื่องเล่าของ ชาวอีสาน ที่เชื่อว่าเป็นการขอฝนจากพญาแถน ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่บันดาลให้ฝนตกลงมาสู่โลกมนุษย์ เมื่อจุด บั้งไฟขึ้นไปแล้ว จะเป็นสัญญาณให้พญาแถนรู้ว่ามนุษย์ต้องการน้ำฝน ดังนั้น ความเชื่อของชาวบ้าน จึง เป็นเหตุให้เกิดประเพณีบุญบั้งไฟขึ้นมา

4. การเชื่อมความสัมพันธ์ การจัดการบุญประเพณีบุญบั้งไฟ ต้องอาศัยความสามัคคีของบุคคลใน หมู่คณะที่จะร่วมกันทำงานเพื่อให้ผลงานนั้นออกมาประสบผลสำเร็จ โดยมีการแบ่งหน้าที่กันออกไปตาม

ความถนัดของตนเอง ดังนั้น ในเรื่องของความสามัคคีนี้ถือเป็นหัวใจหลักของการทำบุญบั้งไฟ ถ้าไม่มีความสามัคคีในหมู่คณะก็จะไม่สามารถดำเนินงานบุญบั้งไฟให้สำเร็จได้

5. การแสดงการละเล่น ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นงานบุญที่ไม่จำกัดชนชั้นวรรณะ หรือชายหญิง เป็นงานที่บุคคลทั่วไปสามารถร่วมในขบวนพิธีนี้ได้โดยตลอด ตั้งแต่ระดับชั้นข้าราชการผู้ใหญ่ลงไปจนถึงสามัญชนธรรมดา ผู้คนที่ร่วมละเล่นในประเพณีบุญบั้งไฟนี้ ก็เปรียบเสมือนเป็นเครือญาติกัน มีวัฒนธรรมที่สืบทอดเป็นความเชื่อว่า เมื่อบั้งไฟพุ่งใดแตกหรือไม่ขึ้นช่างทำบั้งไฟก็จะถูกลงโทษ โดยการจับโยนลงใส่โคลน ช่างทำบั้งไฟก็จะไม่มีการปฏิเสธและพร้อมที่จะยอมรับ ถือว่าเป็นเรื่อง สนุกสนานเป็นปกติในประเพณีบุญบั้งไฟ ดังนั้น ในบุญบั้งไฟนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมาแสดงการละเล่น คนเราเมื่อได้เล่นได้กินร่วมกัน จะเกิดความรักใคร่ยึดต่อกัน การเล่นบางอย่างจะสุภาพเรียบร้อย บางอย่างหยาบโลน แต่ก็ไม่ได้ถือสาหาความถือเป็นการเล่นเท่านั้น

4. สรุป

บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อจิตใจของชาวอีสาน เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ปลูกฝังให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตามและให้มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์อยู่ใต้อิทธิพลของเทวดา เมื่อถึงเดือนหกของทุกปี จะจัดงานบุญบั้งไฟ เป็นการบูชา เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อทำบุญดังกล่าวแล้ว ก็เชื่อว่าฟ้าฝนจะอุดมสมบูรณ์ ประชาชนในหมู่บ้านนั้นจะอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยการนำจริยธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการมีความสามัคคี ศรัทธา การลดทูลิฐิมานะ ความกตัญญู กตเวทิต์ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ปลูกฝังให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตามและให้มีการสืบทอดมา เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะทำให้สังคมอยู่อย่างมีร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้นกับสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นวันสำคัญของชาวพุทธ คือ วันวิสาขบูชา ได้แก่ วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้ามาบรรจบกัน เพื่อให้ชาวพุทธได้ระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้ยึดมั่นในการละเว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดี

5. รายการอ้างอิง

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2526). ของดีอีสาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.

เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). บั้งไฟ. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เทศบาลเมืองยโสธร. (2547). งานประเพณีบุญบั้งไฟ. ยโสธร: กองวิชาการและแผนงานเทศบาลเมืองยโสธร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทนานมีบุ๊คส์.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร. (2542). บุญบั้งไฟยโสธร. ยโสธร: สำนักพิมพ์ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร.

ศิริวัฒน์ คำวันสา. (2523). ท้าวผาแดง-นางไอ่และบุญบั้งไฟ. อีสานปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

แนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษา ด้วยการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม

Approaches To Solving Bullying And Bullying In Primary School Classrooms By Developing Social And Emotional Learning (SEL) Skills

ไชยชาญ เผือดคล้าย

Chaichan Phueadklai

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master of Education Student, Elementary Education Program, Faculty of

Education, Chulalongkorn University

Corresponding Author's Email: kru.chaichan.2540@gmail.com

Received: 26/12/2021, Revised: 05/03/2022, Accepted: 05/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.17

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการนี้เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม ซึ่งประกอบด้วย การกลั่นแกล้งรังแก ประเภทของการกลั่นแกล้ง บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกลั่นแกล้งรังแก ผลกระทบจากการถูกกลั่นแกล้งรังแก การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้ถูกกลั่นแกล้งเมื่อถูกกลั่นแกล้งรังแก วิธีที่ครูจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการกลั่นแกล้งรังแกและทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้แนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมบรรลุเป้าหมายได้อย่างสำเร็จ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และรวมถึงนักเรียนด้วย ที่จะต้องให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: 1. การแก้ปัญหา, 2. การกลั่นแกล้งรังแก, 3. ทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม, 4. การประถมศึกษา

Abstract

The purpose of this academic article is to explore ways to deal with bullying in elementary school classrooms by developing Social and Emotional Learning (SEL) skills which include bullying, types of bullying, roles of those involved in the bullying, the effects of bullying, the behavioral expressions of the bullies when they are bullied. How Teachers Help Resolve Bullying and SEL is an essential component in helping to address bullying in the elementary school classroom by developing emotional and social learning skills. SEL achieves its goals successfully because it depends on parents, guardians, teachers, and students to cooperate.

Keywords: 1. Problem solving, 2. Bullying, 3. Emotional and Social Learning Skills, 4. Elementary education

1. บทนำ

การกลั่นแกล้งรังแกเป็นปัญหาที่ประสบกันทั่วโลก โดยเฉพาะในโรงเรียนปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันของนักเรียนถือเป็นปัญหาด้านความปลอดภัยภายในโรงเรียนที่เกิดขึ้นมายาวนานและยังคงสร้างปัญหาให้กับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของนักเรียนทั่วโลก ซึ่งการกลั่นแกล้งรังแก เป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงที่เป็นอันตรายต่อความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ (Markkanen et al., 2021) เพราะการกลั่นแกล้งรังแกสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศ อายุ ตำแหน่ง เชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือศาสนา (Dwiningrum et al., 2020) แต่หากการกลั่นแกล้งรังแกนั้นเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความก้าวร้าวประเภทหนึ่งที่มีเจตนา มีการกระทำซ้ำ และมีความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้กลั่นแกล้งกับผู้ถูกกลั่นแกล้งหรือเหยื่อในลักษณะที่เหยื่อไม่สามารถป้องกันผู้กลั่นแกล้งได้ (Smith & Brain, 2000) และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งรังแกยังส่งผลกระทบต่อทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและการเรียนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์การกลั่นแกล้งรังแกซึ่งผู้ที่กลั่นแกล้งอาจจะมีการใช้ความรุนแรง การทำร้ายตนเอง การคิดหรือพยายามฆ่าตัวตาย การใช้สารเสพติด ปัญหาการเรียน การทำผิดกฎหมาย ปัญหาในการทำงาน และเมื่อโตขึ้นอาจมีความสัมพันธ์กับโรคจิตเวชและโรคบุคลิกภาพผิดปกติแบบต่อต้านสังคมได้ ส่วนผู้ถูกกลั่นแกล้งก็จะขาดความนับถือตนเอง มีอาการวิตกกังวล ซึมเศร้า วิตกกังวล PTSD การคิดหรือพยายามฆ่าตัวตาย พฤติกรรมการแสดงออกแบบก้าวร้าว พกอาวุธ ติดสารเสพติด หรือมีอาการทางกายที่มีสาเหตุมาจากภาวะทางจิตใจ ปัญหาการเรียน และอาจมีปัญหาสุขภาพในระยะยาวที่เป็นผลมาจากการตอบสนองของร่างกายต่อภาวะเครียดเรื้อรัง สุดท้ายคือผู้ที่เป็นพยานหรือผู้รู้เห็น

เหตุการณ์อาจพบกับปัญหาด้านอารมณ์ พฤติกรรมการแสดงออกแบบก้าวร้าว ผลการเรียนรู้ไม่ดีและมีความคิดฆ่าตัวตาย (จริยา ทะรักษา และคณะ, 2564) ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัย 53 ชิ้น โดย (Zych et al., 2019) พบว่าคำสำคัญของการกลั่นแกล้งรังแก ได้แก่ “การกลั่นแกล้งรังแก” (Bullying), “ความก้าวร้าว” (Aggression), “ก้าวร้าว” (Aggressive), “การตกเป็นเหยื่อ” (Victimization), “ใจแข็ง-ไร้อารมณ์ความรู้สึก” (Callous-unemotional), “การเอาใจใส่” (Empathy), “อารมณ์” (Emotion), “ความฉลาดทางอารมณ์” (Emotional intelligence) และ “การรับรู้ทางอารมณ์” (Emotional awareness)

พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมในมิติทางเพศเป็นเรื่องที่ถูกพูดถึงมากขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลจากสถานการณ์ความรุนแรงในสังคมโลกที่เกิดขึ้นด้วยเหตุแห่งเพศปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชนที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งเพศชายหญิงตามกรอบสังคม จึงมีหลายประเทศในแถบยุโรปที่เริ่มจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้และการเลี้ยงดูเด็ก ๆ ให้มีความเป็นมิตรต่อความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ด้วยแนวคิด Gender Neutral หรือ ความเป็นกลางทางเพศ วัยเด็ก เป็นวัยแห่งการเรียนรู้และเริ่มค้นคว้ารากฐานความเข้าใจในชีวิต การจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เป็นกลางทางเพศจะช่วยให้เขาได้รับโอกาสพัฒนาทักษะชีวิตทุกด้าน เช่น การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่สวีเดน มีนโยบายส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางเพศ หรือโรงเรียนในประเทศอังกฤษที่สร้างห้องน้ำแบบไม่ระบุเพศในโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากนี้ ครูยังร่วมสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและไม่อดกลั้นต่อความรุนแรงในเรื่องเพศสภาพ (Zero tolerance approach to violence against LGBTQ+) เช่น มีภาพหรืองานศิลปะสีรุ้งในห้องใดห้องหนึ่งในโรงเรียน วางธงสีรุ้งที่บ่งบอกความหลากหลายทางเพศตามจุดต่าง ๆ ในโรงเรียน ระมัดระวังการใช้คำที่แบ่งแยกเพศ เพื่อให้เด็กสะดวกใจและกล้าที่จะเปิดเผยเพศสภาพของตนเอง (Come out) และโรงเรียนควรมีนโยบายชัดเจนในเรื่องป้องกันการกลั่นแกล้งรังแกด้วยเหตุแห่งเพศอย่างเข้มแข็ง มีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมแบบเป็นกลางทางเพศไม่ได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางด้านลบ ไม่ว่าด้านพัฒนาการและอารมณ์ ผลการวิจัยระยะเวลากว่า 20 ปี จากการนำแนวคิดความเป็นกลางทางเพศไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรแกนกลางของประเทศสวีเดน เมื่อเทียบเด็กจากโรงเรียนอนุบาลแบบดั้งเดิม กับเด็กจากโรงเรียนที่เป็นกลางทางเพศซึ่งมีแนวโน้มจะเล่นกับเด็กที่มีเพศแตกต่างจากตนเองมากกว่า พบว่าผลจากการเล่นกับกลุ่มเพื่อนที่มีความหลากหลายทางเพศตั้งแต่เด็ก ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่มั่นคงและมีทักษะทางสังคม ที่มากกว่าเด็กซึ่งได้รับการปลูกฝังทางเพศอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลที่น่าสนใจด้วยว่า เด็กผู้ชายที่ถูกเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมแบบแยกเพศชัดเจนมีแนวโน้มจะโตไปเป็นคนก้าวร้าวมากกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูอย่างเป็นกลางทางเพศ

สังคมไทยในอนาคตอาจต้องปลูกฝังค่านิยมใหม่ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งผู้คนที่มียอดลักษณะหลากหลายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าในตัวเอง โดยเริ่มต้นจากห้องเรียนเป็นก้าวแรก และมีคุณครูเป็นผู้ป้อนช่วยคนแรกในการสร้างความเปลี่ยนแปลงนั้นให้เกิดขึ้นจริง (จิราเจต วิเศษดอนหวาย, 2564) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (Social and emotional learning : SEL)

2. การกลั่นแกล้งรังแก (Bullying)

การกลั่นแกล้งรังแก คือ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งที่มีพลัง อำนาจมากกว่า ตั้งใจทำร้ายบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งทางกาย วาจา หรือจิตใจ ซึ่งอาจกระทำในชีวิตจริง หรือมีการกระทำผ่านการใช้อุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ (Cyberbullying) โดยส่วนใหญ่จะมีการกลั่นแกล้งเกิดขึ้นทั้งในชีวิตจริงและไซเบอร์ควบคู่กัน (คมสันต์ เกียรติรุ่งฤทธิ์, 2562)

ประเภทของการกลั่นแกล้ง

การกลั่นแกล้งที่พบได้บ่อยที่สุดในโรงเรียน และผู้ปกครองควรให้ความใส่ใจโดยสังเขปมีประมาณ 6 ประเภท คือ

1) การกลั่นแกล้งทางร่างกาย เป็นการกลั่นแกล้งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด เกิดขึ้นเมื่อเด็กใช้กำลังทางกายเพื่อให้ได้อำนาจและการควบคุมเหนือเป้าหมายของพวกเขา ผู้รังแกมักจะมีขนาดตัวใหญ่กว่า แข็งแรงกว่า และก้าวร้าวกว่าผู้ตกเป็นเหยื่อ ตัวอย่างของการกลั่นแกล้งประเภทนี้ได้แก่การเตะ ตี ต่อย ตบ ผลัก และการกระทำทางกายอื่นๆ การรังแกประเภทนี้ได้รับความสนใจในเชิงประวัติจากทางโรงเรียนมากกว่าการกลั่นแกล้งชนิดอื่นๆ

2) การกลั่นแกล้งโดยคำพูด นักวิจัยระบุว่าเป็นการกลั่นแกล้งที่ผลกระทบร้ายแรงทำให้เกิดบาดแผลลึกในใจ การกลั่นแกล้งด้วยคำพูดอาจตรวจพบได้ยากมาก ผู้กระทำมักโจมตีเหยื่อเมื่อผู้ใหญ่มองอยู่แถวนั้น ผลคือ เป็นการพูดต่อกันมาแบบปากต่อปาก และยิ่งไปกว่านั้น ผู้ใหญ่หลายคนก็รู้สึกว่าการที่เด็กพูดมักไม่ค่อยมีความสำคัญ พวกเขาจึงมักลงเอยโดยการบอกให้เหยื่อของการถูกรังแกเข้มงวด

3) การคุกคามในเชิงสัมพันธ์ภาพ (Relational aggression) เป็นการคุกคามในเชิงสัมพันธ์ภาพ เป็นการกลั่นแกล้งที่ซ่อนเร้นและค่อยเป็นค่อยไป ผู้ปกครองและครูมักไม่ได้สังเกต และบางครั้งอาจเรียกว่าการกลั่นแกล้งทางอารมณ์ ผู้รังแกมักจะแบ่งแยกผู้อื่นออกจากกลุ่ม กระจายข่าวลือ ควบคุมสถานการณ์ และทำลายความมั่นใจ เป้าหมายเบื้องหลังการกลั่นแกล้งประเภทนี้คือการเพิ่มสถานะทางสังคมของตนโดยการควบคุมหรือการแกล้งผู้อื่น

4) การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyberbullying) การกลั่นแกล้งประเภทนี้เป็นประเด็นที่กำลังขยายใหญ่ขึ้นในกลุ่มคนอายุน้อย และยังขยายวงกว้างมากขึ้น ผู้กลั่นแกล้งด้วยวิธีนี้มักพูดว่า พวกเขาไม่กล้าเผชิญหน้าโดยตรง เนื่องจากเทคโนโลยีทำให้พวกเขาารู้สึกไร้ตัวตน มีเกราะกำบัง และห่างเหินจากสถานการณ์จริง ผลคือการกลั่นแกล้งทางออนไลน์มักจะโหดร้าย สำหรับเหยื่อแล้วจะรู้สึกเหมือนถูกคุกคามไม่รู้จบสิ้น การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ หากมีผู้ใหญ่มากเกี่ยวข้องด้วยจะเรียกว่า Cyber-harassment หรือ ภาวะแอบเกาะติดชีวิตออนไลน์ ตัวอย่างของการกลั่นแกล้งทางออนไลน์มีทั้งการโพสต์รูปที่ทำให้เกิดความเสียหาย การข่มขู่ทางออนไลน์ และการส่งอีเมลหรือข้อความที่ทำให้เกิดความเสียหาย

5) การกลั่นแกล้งทางเพศ ผู้ตกเป็นเหยื่อจะเกิดความอับอาย และความรำคาญ ตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อโดยมีนัยทางเพศ การแสดงความเห็นอย่างหยาบคาย ท่าทางที่หยาบโหล่น การสัมผัสโดยที่ไม่ได้อนุญาต การยื่นข้อเสนอโดยมีนัยทางเพศ และส่อลามก เด็กผู้หญิงมักตกเป็นเป้าหมายของการกลั่นแกล้งชนิดนี้มากกว่าเด็กผู้ชาย

6) การกลั่นแกล้งโดยอคติ (Prejudicial bullying) มักเกิดขึ้นกับเด็กก่อนวัยรุ่นและวัยรุ่นมีต่อผู้คนที่ต่างเชื้อชาติ ศาสนา หรือรสนิยมทางเพศ การกลั่นแกล้งประเภทนี้อาจรวมกับการกลั่นแกล้งชนิดอื่นๆ รวมทั้งการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ทางคำพูด ความสัมพันธ์ ทางกาย และบางครั้งก็เป็นการกลั่นแกล้งทางเพศด้วย เมื่อเกิดการกลั่นแกล้งโดยอคติ เด็กจะพุ่งเป้าไปยังคนอื่นที่แตกต่างจากพวกเขา และแบ่งแยกคนเหล่านั้นออกไป บ่อยครั้งที่การกลั่นแกล้งประเภทนี้รุนแรงและนำไปสู่อาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate crime) ได้ เมื่อใดก็ตามที่เด็กถูกรังแกเนื่องจากเชื้อชาติ ศาสนา หรือรสนิยมทางเพศ การกลั่นแกล้งดังกล่าวควรจะต้องถูกรายงานให้ทราบ

บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกลั่นแกล้งรังแก

การกลั่นแกล้งในโรงเรียนมีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ผู้กลั่นแกล้ง (ผู้กระทำความผิด พฤติกรรมรังแก) เหยื่อหรือผู้ถูกกลั่นแกล้ง (ผู้รับพฤติกรรมรังแก) ผู้ที่เป็นทั้งผู้กลั่นแกล้งและเหยื่อ (เหยื่อและผู้กระทำความผิด) และพยานหรือผู้เห็นเหตุการณ์ (พยานพฤติกรรมรังแก) (Olweus, 1994) โดยในแต่ละองค์ประกอบจะมีบทบาทและความสัมพันธ์ที่ต่างกัันดังนี้

ผู้กลั่นแกล้ง คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจทางกายภาพ ทางจิตใจหรือทางสังคมสูงกว่าผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง (Nansel et al., 2001) ซึ่งถูกมองว่าไม่สามารถปกป้องตนเองได้ และดำเนินการกลั่นแกล้งบุคคลนั้นให้เกิดความเจ็บปวดหรือรู้สึกไม่สบายทั้งร่างกายหรือจิตใจได้สำเร็จ และมีพฤติกรรมในการกลั่นแกล้งซ้ำๆ (Olweus, 1991; Sharp & Smith, 1991) เพื่อเป็นวิธีการเพื่อสร้างอำนาจเหนือหรือรักษาสถานะไว้ (Roberts & Morotti, 2000; Pellegrini et al., 1999) นอกจากนั้นแล้วยังมีเหตุผลอื่น

ๆ ที่ทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมกลั่นแกล้งรังแก เช่น ความหึงหวง อิจฉาริษยา ความผิดปกติ เพื่อปกปิดความละอาย ความหดหู่ใจ และการกระทำที่ผิดพลาด (Adachukwu et al., 2020)

ผู้ถูกกลั่นแกล้ง คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ที่มีอำนาจทางกายภาพ ทางจิตใจหรือทางสังคมด้อยกว่าผู้ที่กลั่นแกล้ง โดยลักษณะของนักเรียนที่มีแนวโน้มจะถูกกลั่นแกล้ง เช่น ตัวอย่างปัจจัยเสี่ยงในการถูกรังแก ได้แก่ ถูกรังแกแตกต่าง เช่น ตัวสูง เล็กกว่า, ใหญ่กว่า, บางกว่าตัวอื่น, ร่างกายอ่อนแอ, เป็นของชนกลุ่มน้อยที่คนส่วนใหญ่มองในแง่ลบ, การได้รับพรสวรรค์บางอย่าง เช่น ในด้านกีฬา ดนตรี การเต้นรำ, มีปัญหาในการเรียนรู้, มีปัญหาสุขภาพจิต, Autism Spectrum Disorders, นักเรียนใหม่, เป็นผู้ลี้ภัย, พูดภาษาที่แตกต่างจากนักเรียนทั่วไป, ถูกระบุว่า เป็น LGBTQ หรือผู้ที่มีความพิการ (Cowie, 2020)

ผู้ที่เป็ทั้งผู้กลั่นแกล้งและเหยื่อ (เหยื่อและผู้กระทำความผิด) เป็นผู้ที่มิมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ของตนเองซึ่งจะตอบโต้การรังแกด้วยการต่อสู้หรือตอบโต้กลับเป็นไปในทางที่รุนแรง ซึ่งภายหลังอาจกลายเป็นซึ่งเป็นกลุ่มที่น่าจะมีผลกระทบตามมาให้มากที่สุด

พยานหรือผู้รู้เห็นเหตุการณ์ (พยานพฤติกรรมรังแก) เป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยส่งเสริมและหยุดเหตุการณ์ได้

ผลกระทบจากการถูกกลั่นแกล้งรังแก

ด้านร่างกาย เช่น บาดแผล การเจ็บป่วย ปวดหัว ปวดท้องจากความเครียด นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร น้ำหนักลด นอกจากนั้น จากงานวิจัยของ Dr. Tracy Vaillancourt (Vaillancourt et al., 2013) มหาวิทยาลัยออตตาวาประเทศแคนาดา พบว่า เด็กหญิงและเด็กชายที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกจะมีระดับของคอร์ติซอล (Cortisol) อยู่ในระดับที่ผิดปกติเมื่อเทียบกับเพื่อนที่ไม่ถูกรังแก และระดับของคอร์ติซอลที่ผิดปกติอาจจะทำให้ระบบภูมิคุ้มกันอ่อนแอ และจากการทดสอบยังพบว่าระดับของคอร์ติซอลที่ผิดปกติสามารถทำลายเซลล์ประสาทในสมองส่วนฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ที่มีความเกี่ยวข้องกับ ความทรงจำ ทำให้การทำงานของสมองส่วนฮิปโปแคมปัสแย่กว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเพื่อนที่ไม่ถูกกลั่นแกล้งรังแก จากงานวิจัยนี้จึงสนับสนุนแนวคิดว่าการรังแกเป็นเหตุการณ์ที่อันตรายอย่างร้ายแรงในชีวิตของเด็กจัดปัญหาด้านสาธารณสุข เพราะมันส่งผลกระทบในทางลบต่อเด็กจำนวนมาก และหลักฐานทางชีววิทยาสันนิษฐานว่ามีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพของเด็กในอนาคต

ด้านจิตใจ เช่น อาการหดหู่ วิตกกังวล หวาดระแวง ว้าวุ่น ซึมเศร้า ขาดความสนใจ ฆ่าตัวตาย แค้น เจ็บปวด อาฆาต โกรธ (ผู้กระทำและตนเอง) กลียดตนเองที่ไม่สามารถต่อสู้หรือเผชิญหน้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นได้

ด้านสังคม ถอยห่างหรือการแยกตัวออกจากกลุ่ม ถูกข่มขู่โดยไร้เพื่อนช่วยต่อต้านสังคม โดดเดี่ยว บุคลิกภาพผิดปกติ

ด้านการเรียน การกลั่นแกล้งรังแกส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และมีแนวโน้มที่จะขาดเรียนมากกว่านักเรียนที่ไม่ถูกกลั่นแกล้ง นอกจากนั้นยังทำให้ สมาธิสั้น ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน จนอาจนำไปสู่การลาออกจากโรงเรียนในที่สุด

3. การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้ถูกกลั่นแกล้งเมื่อถูกกลั่นแกล้งรังแก

เมื่อมีการกลั่นแกล้งรังแกเกิดขึ้นผู้ถูกกลั่นแกล้งรังแกจะพบกับความไม่สมดุลทางจิตใจจนนำไปสู่การพยายามปกป้องตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อคืนสมดุลให้กับจิตใจ เรียกว่า “กลไกการป้องกันตนเอง” โดย ซิกมันด์ ฟรอยด์ และนักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) เชื่อว่า กลไกในการป้องกันตนเองจะเกิดขึ้นในระดับจิตใต้สำนึก (Unconscious) แต่บุคคลจะเลือกใช้หรือแสดงออกพฤติกรรมการป้องกันตนเองแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับแบบแผนบุคลิกภาพของแต่ละคน โดยที่กลไกในการป้องกันตนเองมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการคือ 1) เพื่อลดสภาวะทางอารมณ์ที่รบกวนจิตใจด้วยการบิดเบือน ปฏิเสธ หลีกเลียง 2) เพิ่มสภาวะทางอารมณ์ที่ทำให้รู้สึกสบายใจขึ้น เช่น ทำให้ตนรู้สึกมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี ขจัดความกลัวต่าง ๆ โดยที่กลไกในการป้องกันตนเองแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแบบสู่สถานการณ์ กลุ่มแบบหนีสถานการณ์ และกลุ่มแบบประนีประนอมสถานการณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 กลไกหรือกลไกในการป้องกันตนเอง

สรุปกลไกหรือกลไกในการป้องกันตนเอง (Defense Mechanisms)		
แบบสู่สถานการณ์ (Aggressive reaction)	แบบหนีสถานการณ์ (Withdrawal reaction)	แบบประนีประนอมสถานการณ์ (Compromise Reaction)
1. ก้าวร้าวทางตรง (Direct aggression)	1. การเก็บกด (Repression)	1. การชดเชย (Substitution) 1.1 การทดแทน (Compensation) 1.2 การทดเทิด (Sublimation)
2. ก้าวร้าวทางอ้อม (Indirect aggression)	2. การฝันกลางวัน (Day dreaming)	2. การแสดงพฤติกรรมตรงข้ามกับความเป็นจริง (Reaction formation)
	3. การถดถอย (Regression)	3. การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection)
	4. การหลบหนี (Withdrawal)	4. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) 4.1 แบบองุ่นเปรี้ยว (Sour grape reaction) 4.2 แบบมะนาวหวาน (Sweet lemon reaction)
	5. การต่อต้านขัดขืน (Negativism)	5. การเลียนแบบ (Identification)
	6. การปฏิเสธไม่ยอมรับความจริง (Denial)	6. การติดชะงัก (Fixation)
		7. สำนึกบาป (Undoing)
		8. อวดความฉลาดรู้ (Intellectualization)
		9. การแสดงความเจ็บป่วยหรือพิการทางร่างกาย (Physical ailment or Conversion reaction)

จากกลไกการป้องกันตนเองข้างต้นจะนำมาสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจากในห้องเรียนจะสามารถสังเกตเห็นการเลือกใช้พฤติกรรมการป้องกันตนเองที่หลากหลายตามบุคลิกภาพของนักเรียนแต่ละคน เช่น เมื่อนักเรียนถูกเพื่อนแกล้งใช้ดินสอขีดลงบนกระดานของตนเองก็จะนำดินสอของตนเองขีดกลับไปที่กระดานเพื่อนบ้างหรือด่าทอเพื่อนที่กลั่นแกล้ง (การก้าวร้าวทางตรง) หรือเมื่อถูกเพื่อนร่วมชั้นด่าทอก็หันไปพูดโຕະหรือขว้างปาสิ่งของเพื่อระบายอารมณ์ (การก้าวร้าวทางอ้อม) หรือเมื่อถูกเพื่อนล้อเลียนในปมด้อยบางประการก็จะพยายามสร้างจุดเด่นเพื่อชดเชยปมด้อยนั้น (การชดเชย) และบางครั้งเด็กที่ถูกแกล้งโดยคนที่มีอำนาจทางกายสูงกว่าก็อาจจะฝันกลางวันไปว่าถ้าหากตนเองเป็น Super Hero ก็จะจัดการกับผู้ที่กลั่นแกล้งตน (การฝันกลางวัน) เป็นต้น

การเลือกใช้พฤติกรรมการป้องกันตนเองที่เหมาะสมกับสถานการณ์มีข้อดีอยู่หลายประการ เช่น ปรับสภาวะทางจิตใจให้กลับมาสมดุล ลดความกดดัน ความเครียด และทำให้ตนเองรู้สึกถึงความมีศักดิ์ศรีและคุณค่า แต่ในทางกลับกันการใช้กลไกการป้องกันตนเองบ่อยครั้งจนเป็นกิจวัตรอาจทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับโรคจิตและโรคประสาทได้ อีกทั้งบางกลไกยังส่งผลต่อบุคลิกภาพตนเอง เช่น การไม่ยอมรับความจริง การหลบหนีจากสังคม ความรุนแรง และการเรียกร้องความสนใจ นอกจากนี้ในการใช้ชีวิตและการทำงานร่วมกับผู้อื่นการเลือกใช้กลไกการป้องกันตนเองที่ไม่เหมาะสมจะทำให้เกิดผลเสียในความสัมพันธ์กับบุคคลไปด้วย เช่น การขบถโยนความผิด การแสดงความก้าวร้าว ต่อต้าน คัดค้าน หรือเพื่อฝัน ดังนั้นการเลือกใช้กลไกการป้องกันตนเองที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมนั้นจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และไม่ใช้บ่อยจนเกินไปเพราะจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีแก่ตัวผู้ใช้เอง

วิธีการที่ครูจะสามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องการกลั่นแกล้งรังแก

การกลั่นแกล้งรังแกในโรงเรียนกลายเป็นเรื่องที่มีอยู่ทั่วทุกหัวระแหง ต่อไปนี้ เป็นประสบการณ์จากการทำงานวิจัยในสหราชอาณาจักร โดย นักวิจัยชื่อ อลิซาเบซ แชนเซม นักวิจัยแห่ง The Centre for the Study of Practice and Culture in Education, Birmingham City University เธอทำวิจัยเรื่องนี้มานานกว่าทศวรรษและเสนอแนวทางเพื่อแก้ปัญหาเรื่องนี้ในระดับโรงเรียนและพบว่า แนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือการทำให้เด็ก ๆ มีบทบาทนำ ในการจัดการแก้ปัญหาดังกล่าว เธอเสนอ 5 วิธีที่ครูสามารถเริ่มต้นได้ ได้แก่

1) การปรับปรุงความเข้าใจเรื่องการกลั่นแกล้งรังแก ขอบเขตของการกลั่นแกล้งรังแกกว้างขวาง นับตั้งแต่การแกล้งหยอกล้อกันแบบเบา ๆ ไปจนถึงขั้นรุนแรง เช่น การตั้งฉายา หรือ การตบตี ซึ่งครูในโรงเรียนสามารถพูดคุยกับนักเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ที่พวกเขาพบเจอ หรือ ถามถึงสาเหตุว่าทำไมถึงได้รังแกเพื่อน และคุยกับพวกเขาว่า ควรแก้ปัญหาในเรื่องนี้อย่างไร บ่อยครั้งที่การกลั่นแกล้งรังแกกัน เกิดขึ้นเพื่อให้ตนเองได้เป็นที่นิยมขึ้นชอบในหมู่เพื่อน หรือบ้างเป็นการลงมือทำเพื่อแก้แค้น

หนทางที่สำคัญคือ การตั้งเด็ก ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และสนับสนุนให้เพื่อน ๆ ช่วยเหลือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

2) ให้คำปรึกษากับเด็กนักเรียน ครูสามารถที่จะช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้พวกเขาได้เข้าใจพฤติกรรมของตนเองที่เป็นฝ่ายกลั่นแกล้งรังแกเพื่อนและช่วยแก้ปัญหาที่ต้นตอ นั้น ๆ ด้วยการพูดคุยกับเด็ก ๆ ว่า เกิดอะไรขึ้น การกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออย่างไร เด็ก ๆ จะมีแนวทางที่จะตอบโต้ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในแบบที่เคารพอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างไรหากเกิดเรื่องเช่นนี้อีก ซึ่งการใช้วิธีการแบบสมมุติบทบาท (role-playing) ตามฉากของสถานการณ์ต่าง ๆ จะช่วยในการทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมในทางลบได้ชัดเจนขึ้น โรงเรียนสามารถจัดให้มีการพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้แบบเชิงรุก การจัดกิจกรรมนี้ โรงเรียนควรจัดให้มีเป็นประจำมากกว่าจะคอยแก้ปัญหาเมื่อมีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว

3) การสนับสนุนให้นักเรียนช่วยแก้ปัญหา ครูสามารถปรึกษากับเด็ก ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายที่รังแกเพื่อนและถูกเพื่อนรังแก เพื่อเรียนรู้ประสบการณ์เหล่านั้นด้วยกัน และมองหาทางออกหรือข้อเสนอแนะต่อปัญหานั้น ๆ เช่น การสร้างบรรยากาศให้เด็ก ๆ เล่าเรื่องที่เกิดขึ้น และให้พวกเขาบอกเล่าความรู้สึก และเปิดให้พวกเขาได้เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์ต่อเรื่องที่อาจสร้างความเครียดวุ่นวายด้วยวิธีการที่ใจเย็นและสงบลง วิธีหนึ่งที่นักวิจัยเลือกใช้คือ การให้เด็ก ๆ เขียนบันทึกประจำวันเป็นประจำ เพื่อให้มีช่องทางระบายอารมณ์ในเชิงบวก

4) การจัดให้เด็กนักเรียนได้มาพบปะพูดคุยกัน ภายหลังจากที่ครูได้แยกคุยกับเด็ก ๆ ที่เป็นผู้ขัดแย้งกันทีละคนแล้ว ครูควรจะให้เปิดให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างกัน การเปิดให้ได้พูดคุยหรือซักถามกันอย่างตรงไปตรงมาระหว่างเด็ก ๆ ที่เป็นผู้ขัดแย้ง เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้

5) การสร้างความสัมพันธ์ที่เคารพซึ่งกันและกันระหว่างครูกับนักเรียน นักวิจัยย้ำว่า การแก้ปัญหาเรื่องการกลั่นแกล้งรังแก ต้องเป็นความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน ครูควรที่จะพูดคุยกับเด็ก ๆ ด้วยความเคารพ ตั้งใจฟังและตอบสนองต่อมุมมองของเด็กนักเรียน ให้เวลามากเพียงพอในการทำความเข้าใจแง่มุมหรือความเห็นของพวกเขา (พิจิตรา เพชรปารี, 2562)

4. ทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL)

อารมณ์และสังคมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของสมองในส่วนที่ทำหน้าที่ให้เกิดกระบวนการรู้คิดหรือ Executive function (EF)

การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning; SEL) คือ กระบวนการที่เด็กสามารถเข้าใจและจัดการอารมณ์ของตน การตั้งเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมาย เข้าใจและแสดงความเห็นใจผู้อื่น สร้างและการรักษาความสัมพันธ์ ตัดสินใจอย่างรับผิดชอบต่อความสัมพันธ์นั้น

SEL จึงเป็นความสามารถที่อยู่โดยรอบแกนของการเรียนรู้ เช่น การอ่าน การเขียน และคณิตศาสตร์ เป็นทักษะที่ช่วยในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และเป็นหัวใจของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม SEL จึงมีความหมายที่ครอบคลุมถึงความฉลาดทางอารมณ์ (emotional quotient: EQ) ด้วย

คุณสมบัติ 5 ประการ

ทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการคือ

1) การตระหนักรู้ในตัวเอง (Self-awareness): เข้าใจและระบุได้ว่า ความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นคืออะไร ส่งผลต่อพฤติกรรมอย่างไร รวมทั้งรู้ข้อจำกัดในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความมั่นใจและมองโลกในแง่ดี

2) การรู้จักบริหารจัดการอารมณ์ (Self-management): ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ รวมไปถึงสามารถจัดการความเครียด ควบคุมและจิตใจตนเอง ตลอดจนสามารถตั้งเป้าหมายและลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้

3) ความเข้าใจหรือตระหนักรู้ด้านสังคม (Social awareness): ความสามารถในการเข้าใจและเอาใจใส่ผู้อื่นที่มีพื้นฐานแตกต่างไปจากตนเองได้ รวมไปถึงสามารถทำความเข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นผลมาจากสังคม ค่านิยม และจริยธรรมที่แตกต่าง และสามารถรับรู้เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ที่ได้รับจากครอบครัว โรงเรียน และสังคม

4) มีทักษะด้านความสัมพันธ์ (Relationship skills): ความสามารถในการสร้างและรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและกลุ่มคนได้ รวมไปถึงสามารถสื่อสารได้ชัดเจน ร่วมมือกับผู้อื่น ต่อต้านความไม่ถูกต้องของสังคม เจรจาต่อรองเพื่อจัดการความขัดแย้ง ร้องขอและให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็นได้ ทักษะด้านการสื่อสาร รับฟัง เชื่อมประสาน เป็นมิตร ประนีประนอม รู้ว่าเมื่อไหร่และอย่างไรจึงจะเป็นส่วนหนึ่งของทีมหรือกลุ่ม และเป็นผู้ให้ได้

5) รับผิดชอบสิ่งที่ตัดสินใจได้ (Responsible decision making): ความสามารถในการสร้างทางเลือกของการแสดงออกและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของมาตรฐานทางจริยธรรม การคำนึงถึงความปลอดภัย และบรรทัดฐานทางสังคม รวมไปถึงสามารถในการพิจารณาถึงสุขภาวะของตนเองและผู้อื่นได้

เทคนิคการฝึกสอน

1) ที่โรงเรียน ในห้องเรียนสามารถพัฒนาทักษะ SEL ได้โดยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็นทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าคนเราอาจมีความเห็นต่างกันในเรื่องเดียวกัน เพื่อนสอนเพื่อนเพื่อให้เด็กๆ มีโอกาสถ่ายทอดสิ่งที่ตนเรียนมาผ่านรูปแบบการสื่อสารในวัยของเด็ก ทำให้เกิด

ความสัมพันธ์และเข้าใจจิตใจผู้อื่นมากขึ้น การแก้ปัญหาทั้งในการทำงานที่มีเป้าหมายและปัญหาที่เกิดความขัดแย้งในการทำงาน การสะท้อนคิดในกลุ่ม เพื่อทบทวนกระบวนการทำงานและความรู้สึกของผู้ร่วมงาน การเรียนรู้แบบโครงงานและการสืบเสาะหาความรู้ เรียนรู้ที่จะหาความรู้เพื่อตอบโจทย์ที่มีความจำเพาะ ครูมีบทบาทในการช่วยนักเรียนให้คิดวิเคราะห์ ฝึกใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการแก้ปัญหาและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

2) ที่บ้าน ผู้ปกครองหรือพ่อแม่สามารถส่งเสริมให้เด็กๆ พัฒนาทักษะ SEL โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กและจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และที่ใส่ใจต่อเด็กโดย

- ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่น
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เล็กลง โดยให้แต่ละส่วนประสานสอดคล้องกัน
- สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้
- พัฒนาชุดความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ให้เด็กเชื่อว่า คนเราพัฒนาศักยภาพและความสามารถได้ มองอุปสรรคเป็นโอกาส
- สร้างความสัมพันธ์ที่มีการดูแลเอาใจใส่กัน
- ให้ความชื่นชมต่อความสำเร็จอย่างสม่ำเสมอ แม้สำเร็จเพียงเล็กน้อย
- ช่วยให้เด็กได้ใช้ข้อได้เปรียบในด้านบุคลิกและจุดแข็งของตนเอง
- จัดกิจกรรมที่มีความท้าทายอย่างเหมาะสม
- ให้เด็กมีส่วนในการรู้จักให้การดูแลผู้อื่น
- จัดการเรียนรู้ให้มีจุดประสงค์การเรียนรู้และทักษะที่ต้องการให้เกิดที่ชัดเจน
- เป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กในการตระหนักรู้อารมณ์ แสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม เชื่อมั่นในศักยภาพของตัวเองโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความเครียด (นภัทร สิทธาโนมัย , 2559)

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น
- 2) ควรเผยแพร่วิธีป้องกันและแนวทางการแก้ปัญหากลั่นแกล้งให้บุคคลอื่นได้รับรู้
- 3) สืบหาสาเหตุ รับฟังเหตุผล และให้ความสนใจกับเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 1 ทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL)

5. สรุป

จากการศึกษาบทความวิชาการในครั้งนี้พบว่าแนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL) ซึ่งประกอบด้วย การกลั่นแกล้งรังแก (Bullying) ประเภทของการกลั่นแกล้ง บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกลั่นแกล้งรังแก ผลกระทบจากการถูกกลั่นแกล้งรังแก การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้ถูกกลั่นแกล้งเมื่อถูกกลั่นแกล้งรังแก วิธีที่ครูจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการกลั่นแกล้งรังแก และทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้แนวทางการแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในห้องเรียนชั้นประถมศึกษาด้วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL) บรรลุเป้าหมายได้

อย่างสำเร็จ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และรวมถึงนักเรียนด้วย ที่จะต้องให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน

6. เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ เกียรติรุ่งฤทธิ์. (2562). การกลั่นแกล้งรังแก Bullying และ Cyberbullying (Online). <https://www.newtv.co.th/news/38040> เข้าถึงข้อมูล 25/12/2564.
- จิราเจต วิเศษดอนหวาย. (2564). ส่งเสริมทักษะทางอารมณ์และสังคม ด้วยห้องเรียนที่เป็นมิตรต่อความหลากหลายทางเพศ (Online). <https://www.educathai.com/knowledge/articles/530> เข้าถึงข้อมูล 25/12/2564..
- นภัทร สิทธาโนมัย. (2559). ทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (social and emotional learning : SEL) (Online). <http://www.thaipediatrics.org/Media/media-20200518145953.pdf>, เข้าถึงข้อมูล 25 ธันวาคม 2564.
- พิจิตรรา เพชรปารี. (2562). วิธีที่คุณครูจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการกลั่นแกล้งรังแก (Online). <https://www.thaihealth.or.th/Content/47649->, 25 ธันวาคม 2564.
- วิมลวรรณ ปัญญาว่อง. (2562). การป้องกันและจัดการรังแกกันในโรงเรียน (Online). <file:///C:/Users/Windows7/Downloads/204156>, เข้าถึงข้อมูล 25 ธันวาคม 2564.
- Adachukwu, M. N., Akaneme, I., & Ngwoke, D. U. (2020). Teachers' techniques for controlling bullying behaviour among primary school pupils in Orumba-North local government area, Anambra State, Nigeria. *Journal of the Nigerian Council of Educational Psychologists*, 11(1): 192-201.
- Cowie, H. (2020). *Peer support in school*. University of Malta.
- Dwiningrum, S. I. A., Wahab, A. A., & Haryanto, H. (2020). Creative teaching strategy to reduce bullying in schools. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(4), 343-355. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.4.20>.
- Markkanen, I., Välimaa, R. & Kannas, L. (2021). Forms of bullying and associations between school perceptions and being bullied among Finnish secondary school students aged 13 and 15. *International Journal of Bullying Prevention*, 3: 24–33. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-00058-y>.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16): 2094–2100. <https://doi.org/10.1001/jama.285.16.2094>.

- Olweus, D. (1991). *Bully & victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school based intervention program*. In D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411–448). Lawrence Erlbaum Associates.
- Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91(2): 216–224. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.91.2.216>.
- Roberts, W. B., & Morotti, A. A. (2000). The bully as victim: Understanding bully behaviors to increase the effectiveness of interventions in the bully-victim dyad. *Professional School Counseling*, 4: 148-155.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (1991). Bullying in UK schools: The DES Sheffield Bullying Project. *Early Child Development and Care*, 77(1): 47-55. <https://doi.org/10.1080/0300443910770104>.
- Smith, P. K. & Brain, P. (2000). Bullying in schools: Lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior*, 26(1): 1-9. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(2000\)26:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-7](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-7).
- Vaillancourt, T., Hymel, S., & McDougall, P. (2013). The biological underpinnings of peer victimization: Understanding why and how the effects of bullying can last a lifetime. *Theory Into Practice*, 52(4): 241-248. <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.829726>.
- Zych, I., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2019). Empathy and callous–unemotional traits in different bullying roles: A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(1): 3–21. <https://doi.org/10.1177/1524838016683456>.

วาระจิตของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

The State of Buddha's Mind in Theravada Buddhist Scriptures

วนิดา ชูลิกาวิต^{*1}, พระปลัดธนา อคฺคธมฺโม² และสมฤดี จันทกรกล้า³Wanida Chulikawit^{*1}, Phrapalad Thana Aggadhhammo², and Somrudee Chanklum³บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2,3}Graduate School, Mahamakut Buddhist University^{1,2,3}

*Corresponding Author's Email: wandapo7191@gmail.com

Received: 26/12/2021, Revised: 05/03/2022, Accepted: 05/05/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.18

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องวาระจิตของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการรวบรวมทัศนะแห่งจิตของพระพุทธเจ้าในวาระต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์วาระจิตของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะที่มีสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาวะแห่งจิตภายในที่แตกต่างกันพบว่า ทัศนะแห่งวาระจิตว่าเป็นวิถิจิตในขณะจิตเดียวหรือทางทวารเดียว ซึ่งเกิดดับสืบทอดกันโดยรู้อารมณ์เดียวกัน จิตในคราวก่อนการตรัสรู้พบว่ามีสามวาระเป็นสำคัญได้แก่ วาระแรกเป็นวาระแห่งมรรคาที่ปรากฏทัศนะว่าการฝึกร่างกายฝืนธรรมชาติการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ วาระที่สองเป็นวาระแห่งการกลั่นลมหายใจและเกิดทัศนะว่าการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ วาระที่สาม ในคราวที่ทรงอดพระกระยาหารจนผอม จึงเกิดทัศนะขึ้นอีกว่าการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ อันนำไปสู่การบำเพ็ญด้วยจิตวิปัสสนา ในขณะตรัสรู้ วาระจิตของพระองค์มี 2 ขณะ หรือมี 2 วาระจิต กล่าวคือ ก่อนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จะมีวาระจิตเป็นอภิญญาวิถิ คือ เมื่อได้บุพเพนิวาสานุสสติอภิญญา (มีปัญญาที่สามารถระลึกถึงเรื่องราวของตนที่เคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน) และได้ทิพพจักขุอภิญญา (มีตาทิพย์รับรู้การจุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ) หลังจากนั้นเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีนิพพานเป็นอารมณ์ วาระจิตที่เข้าถึงมรรคผล ที่เรียกว่า มรรควิถิและผลวิถิหรือโลกุตตรอัปนาวิถิ ส่วนในขณะเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีวาระจิตเดียว เพราะปรินิพพานวิถิของพระองค์ มีลักษณะเป็น ชีวิตสมาสีวิถิ คือ พระพุทธองค์ จะปรินิพพานทางมโนทวารมรณาสันนวิถิเพียงทางเดียวเท่านั้น

คำสำคัญ: 1. วาระจิต, 2. พระพุทธเจ้า, 3. คัมภีร์พระพุทธศาสนา, 4. เถรวาท

Abstract

Academic articles on the state of Buddha's mind in Theravada Buddhist Scriptures It is a collection of the Buddha's mindset on various agendas. The objectives of the study are to study and analyze the Buddha's mental agenda which appears in Theravada Buddhist scriptures.

The state of Buddha's mind, while having different external environments and internal mental states, found that the view of the mind as a way of being in a single mind or through a single gate which are born in succession by knowing the same emotion. The mind before enlightenment was found to be of three importance: the first is the time of the way, wherein the view that the training of the body is against nature, this action does not lead to enlightenment. The second is a time to hold your breath and to take the view that this action is not for enlightenment. The third, when he fasted until he was thin. Hence, another view arises that this act is not for enlightenment which leads to practice with introspection. Phenomena of the mind at the time of his mind when enlightenment has two periods, which is happening before he reached an arahant fruit. There will be a spiritual state as Apinya state, that is, when one has ascendancy Phubbaniwasanussati Apinya (having the wisdom to remember the story of one's own that had been born in a previous life) and attaining Dipbhachakku Apinya (the clairvoyant perception of the incarnation and fertilization of all creatures known as Jutupapatanana). After that, when he attained enlightenment as the Lord Buddha, there was nirvana as a spiritual consciousness that attained to the Maggha known as the path and the fruit of the Maggha, or the Lokuttaraappnavithi. When the Buddha's death, there was only one mind, because the Buddha's way is a characteristic of Samasisivithi that passing away as Manodavarasannavithi is the only one way.

Keywords: 1. The State of Mind, 2. Buddha, 3. Buddhist Scriptures, 4. Theravada

1. บทนำ

ชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้น ย่อมอาศัยการอยู่ร่วมกันของกายกับจิต คำสอนในพระพุทธศาสนา เน้นเรื่องของจิต สำหรับเรื่องจิตนั้นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบรรยายได้อย่างลึกซึ้ง ธรรมชาติของจิตเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน เข้าใจยาก ด้วยจิตไม่มีรูปร่าง แต่ชอบท่องเที่ยวไปไกลใน

ความคิด ดังพระพุทธพจน์ที่กล่าวถึงจิตไว้ว่า “ทฺรุมฺมํ เอกจฺรํ อสรีริํ คุหาสํ ยํ จิตฺตํ สณฺณํ เมสฺสนติ โมกฺขนติมารพฺพณา” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) ขนเหล่านี้ใดจักสำรวมจิตอันไปในที่ใด ดวงเดียว เทียวไป หาสรรระมิได้ มีถ้าเป็นที่ยู่อาศัย ขนเหล่านั้นจะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร บุคคลแต่ละคนมี ปฏิภาณหรือรับอิทธิพลต่อสิ่งเร้าไม่เหมือนกัน อิทธิพลต่าง ๆ เหล่านั้นมีผลต่อความต้องการของ มนุษย์คอยผลักดันให้มนุษย์ตัดสินใจเพื่อประโยชน์แห่งตน สิ่งนั้นก็คือ กิเลส ที่สะสมอยู่ในจิตและแสดง อาการให้เกิดพฤติกรรมขึ้นมา โดยมีแก่นความรู้ทั้งเรื่องการทำงานของจิตและสิ่งที่อยู่ในจิต รวมถึง วิธีการที่บุคคลสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่อยู่ในจิตของตน อันได้แก่ อวิชชา ตัณหา และ อุปาทาน

การปฏิบัติภาวนาให้เกิดความสงบ เกิดปัญญา เพื่อเอาชนะกิเลสที่อยู่ในจิตให้หมดไปได้ แต่ สำหรับเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ทรงเป็นพระอริยบุคคลขั้นสูงสุด ที่ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง และ ทรงดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง พระองค์ทรงฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการ เพื่อ ประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ทั้ง หลายโดยรวม มีผลให้ “พระพุทธศาสนา” จัดเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความ มหัศจรรย์เหนือศาสนาและศาสตร์ใด ๆ ภูมิความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิ ญาณของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้ทรงปรารถนาให้มวลมนุษย์ก้าวข้ามสังสารวัฏ โดยมุ่งเข้าสู่พระนิพพานไม่ กลับมาเกิดอีก ถึงแม้เวลาจะล่วงเลยมานับ 2600 ปีแล้วก็ตาม แต่คำสั่งสอนอันประเสริฐของพระองค์ หาได้ลบล้างไปด้วยไม่ ยังคงอยู่เป็นเครื่องนำบุคคลให้ข้ามพ้นจากวัฏสงสารได้เสมอ

เรื่องวาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะตรัสรู้และขณะปรินิพพานเป็นอย่างไร ถึงแม้มีผู้ศึกษาไว้ บ้าง เพียงแต่กล่าวไว้อย่างกว้าง ๆ ดังนั้นเพื่อตอบใจหทัยดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้ค้นคว้าจาก เอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทุติยภูมิ คือ ตำราและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลจากการศึกษาวาระจิตของพระพุทธองค์ในสองขณะที่เกิดขึ้นนี้ หวังให้ผู้อ่านบทความนี้เกิดความ ศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา และเมื่อได้น้อมนำหลักธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าสู่การปฏิบัติ ย่อมพบความสุขในทางธรรมที่ประณีตอย่างแท้จริง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิเคราะห์วาระจิตของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2. จิตและวาระจิตของพระอรหันต์

การจะเข้าใจวาระจิตของพระพุทธเจ้า ควรทราบความหมายของจิตและวาระจิตของพระ อรหันต์ก่อน จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ หรือธรรมชาติที่ทำหน้าที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สีกต่อ ความสัมผัสถูกต้องทางกาย และความนึกคิดทางใจ ในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่า จิตเป็นตัวตนที่ แท้จริง แต่ถือว่าเป็นสิ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง เพื่อให้จิตดำรงอยู่ได้ ด้วยการอิงอาศัยกันของสิ่ง ที่เรียกว่าเจตสิกซึ่งเป็นธรรมที่ประกอบจิต มีลักษณะเป็นนาม ประชุมจิตทำให้จิตรู้อารมณ์ รู้สีก เป็นไปตามอำนาจของนามธรรมนั้น ๆ สำหรับจิตของพระอรหันต์เป็นจิตที่ต้งาม พระอรหันต์เป็นผู้ ทำลายกิเลสได้หมดสิ้น การกระทำต่าง ๆ ของพระอรหันต์ จึงไม่มีทั้งบุญและบาป และไม่ส่งผลให้เกิด

วิบากในอนาคตอีกต่อไป จิตของพระอรหันต์จึงเป็นมหา-กิริยาจิต ประกอบด้วยปัญญาสามารถเกิดได้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ขณะกำลังแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ขณะกำลังพิจารณาหัวข้อธรรมบางประการ และขณะกำลังพิจารณาปลงสังขารในความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายตามผลของบุญและบาปของสัตว์นั้น ๆ ที่ได้กระทำไว้ในจิต ดังนั้นมหากิริยาจิตจึงเป็นจิตที่เกิดขึ้นกับพระอรหันต์เท่านั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะไม่มีผลหรือไม่วิบากที่จะทำให้เกิดภพใหม่ชาติใหม่อีกต่อไป แต่ตราบดีที่พระอรหันต์ยังไม่ปรินิพพาน ก็ยังต้องรับผลของกรรมในอดีต ทำให้เห็นสิ่งที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง เพราะพระอรหันต์ยังมีชั้น 5 จึงสามารถรับผลของกรรมได้ อาจทางตา หู จมูก ลิ้น กาย คือ ยังเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้กระทบสัมผัส ที่เป็นผลของกรรม คือ จิตเห็น (จักขุวิญญาณ) จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้กระทบสัมผัส ที่เคยทำไว้ในอดีต ถึงแม้จะเกิดทุกข์ทางกายมากเพียงใดก็ตาม พระอรหันต์ก็จะมีทุกข์ทางใจแต่น้อย เพราะ โทสมูลจิต 2 ไม่มีโอกาสเกิดกับพระอรหันต์อีกแล้ว นอกจากนั้นโสมมูลจิต 8 และโมหมูลจิต 2 ก็ไม่มีโอกาสเกิดกับพระอรหันต์อีกเช่นกัน สำหรับวิถิจิต คือ แนวทางที่จิตไปรู้ อารมณ์ที่ปรากฏในโลกทางทวาร 6 ที่เป็นไปตาม แนวทางปัญจทวาร ที่เรียกว่า ปัญจทวารวิถิจิต แต่ถ้าเป็นไปตามแนวทางมนทวาร เรียกว่า มนทวารวิถิจิต สำหรับวาระจิต ก็คือ วิถิจิตในขณะจิตเดียว หรือทางทวารเดียว ซึ่งเกิดดับสลับต่อกันโดยรู้อารมณ์เดียวกัน ซึ่งบางวาระวิถิจิตเกิดทั้ง 7 วิถี บางวาระวิถิจิตเกิด 6 วิถี 5 วิถี หรือก็ไม่เกิดเลย (วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ, 2561: 378) ในคัมภีร์อรรถสาธินีอรรถกถากล่าวว่า “จิตที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิในชาติสุดท้ายของพระสัพพัญญู-โพธิสัตว์ (ผู้ที่ถือกำเนิด เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ทุกพระองค์ย่อมถือปฏิสนธิ(นาเกิด) ด้วยมหา- วิปากจิตที่เป็นอสังขาริกเป็นติเหตุกะ และเกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา (มหาวิปากจิตดวงที่1) อันมีความเมตตาเป็นประธานเพื่อบำเพ็ญเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง” (วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ, 2563: 90-92) และการบำเพ็ญเพียรจนบรรลุธรรมเครื่องหลุดพ้นจากกิเลส เพื่อบำเพ็ญธรรมโดยชอบด้วยพระองค์เอง ทรงมีพระนามใหม่ว่า “พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” มีกระบวนการดังต่อไปนี้

3. การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

เริ่มจากเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงออกผนวชประพฤติกุศลพรหมจรรย์ เพื่อทรงแสวงหาธรรมระยะแรก โดยทรงศึกษาในสำนักอาหารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร ณ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ถึงแม้ว่าสำนักของอาหารดาบส กาลามโคตร พระองค์ทรงได้สมบัติ 7 และที่สำนักอุทกดาบสรามบุตร พระองค์ทรงได้สมบัติ 8 แล้วก็ตาม แต่พระองค์ทรงทราบว่า นี่มิใช่หนทางพ้นจากทุกข์บรรลุพระโพธิญาณตามที่ทรงมุ่งหวัง (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) จึงทรงลาอาจารย์ทั้งสอง เสด็จไปบริเวณแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เพื่อศึกษาค้นคว้าหาหนทางบำเพ็ญเพียรให้บรรลุธรรมวิเศษแห่งการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตามลำดับดังนี้ วาระแรกทรงควบคุมอวัยวะไม่ให้เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เมื่อทรงเห็นว่าการทำอย่างนั้นไม่ใช่ทาง

ตรัสรู้จึงทรงเปลี่ยนไปบำเพ็ญอย่างอื่น วาระที่สอง ทรงกลั่นลมหายใจ คือ ทรงฝอนกลั่นลมอัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก) เมื่อหายใจทางช่องพระนาสิก (จมูก) และช่องพระโอษฐ์ (ปาก) ไม่สะดวก ก็เกิดเสียงดังอยู่ในพระกรรม (หู) ทั้งสองข้าง ทำให้ปวดพระเศียร เสียพระอุทร (ท้อง) และร้อนในพระกาย แต่เมื่อทรงเห็นว่าการทำอย่างนั้น นี่ก็ไม่ใช่ทางตรัสรู้ จึงทรงเปลี่ยนไปบำเพ็ญอย่างอื่น และวาระที่สาม ทรงอดพระอาหาร หรือเสวยแต่เพียงน้อย จนพระกายเหี่ยวแห้ง พระกำลังน้อยถอยลง ไม่ว่าจะเสด็จไปข้างไหนก็ชวนเซจะล้ม

ภายหลังพระองค์ทรงพบว่า การทำทุกรากิริยานี้ไม่ใช่หนทางสู่การตรัสรู้ได้ และในเวลานั้นท้าวสักกะเทวราชที่คอยให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่ชนผู้ประพฤติอยู่ในธรรม ได้เห็นความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวของพระมหาบุรุษ จะไร้ผลเสียเปล่า จึงได้ถือพิณสามสาย เสด็จลงมาติดถวาย สายพิณเส้นที่หนึ่งหย่อนยานเกินไป ทำให้ดีดไม่ดัง สายพิณที่สองซึ่งลวดตึงเกินไป ดีดเข้าก็ขาด สายพิณที่สามซึ่งลวดพอดี ไม่หย่อน ไม่ตึงนัก ดีดดัง เสียงประสานกลมกลืนไพเราะ เมื่อพระมหาบุรุษได้สติ แล้วยึดเอาพิณสายกลางที่พอดี มาเป็นแนวทางปฏิบัติ คือตั้งความเพียรทางใจให้เป็นไปพอดี ไม่หย่อน ไม่ตึงเกินไป จึงเป็นที่มาของการปฏิบัติตามสายกลาง เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” เมื่อพระมหาบุรุษทรงเลิกบำเพ็ญทุกรากิริยา แล้วกลับมาเสวยอาหารตามเดิม ปรากฏว่าในตอนเช้าของวันหนึ่ง นางสุชาดาผู้เป็นลูกสาวของนายบ้านเสนานิคม ตำบลอรุเวลา ประรณางจะบวงสรวงเทวดา ได้หุงข้าวมธุปายาส แล้วนำมาถวาย เข้าใจว่าพระมหาบุรุษเป็นเทวดา พระองค์จึงทรงรับข้าวมธุปายาสพร้อมทั้งถาดที่นางทูลถวายด้วยพระหัตถ์ขวา หลังจากนั้นพระมหาบุรุษทรงถือถาดข้าวมธุปายาสเสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จลงสรงน้ำ เมื่อสรงน้ำเสร็จก็เสด็จขึ้นมาประทับนั่งริมฝั่ง ทรงปั้นข้าวมธุปายาสเป็นปั้น ๆ รวมได้ 49 ปั้น ครั้นมหาบุรุษทรงเสวยเสร็จแล้ว ทรงลอยถาดและทรงอธิษฐานว่า ถ้าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ขอให้ถาดจงลอยทวนกระแสน้ำ เมื่อทรงปล่อยพระหัตถ์ ปรากฏว่าถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำไปไกลถึง 80 ศอก หลังเสด็จกลับจากทรงลอยถาดอธิษฐานแล้ว พระมหาบุรุษก็ประทับอยู่ที่ตมไม้สาละ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา และเวลาบ่ายเกือบเย็น จึงเสด็จไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลอรุเวลาเสนานิคม ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ปัจจุบันคือตำบลพุทธคยา ประเทศอินเดีย ระหว่างทางพระมหาบุรุษได้พบกับชายผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในวรรณะพราหมณ์ชื่อ “โศตถิยะ” เดินถือกำหวัฐคามมา 80 กำ ถวายหญ้าคาเหล่านี้แก่พระมหาบุรุษ พระองค์ทรงรับแล้วทรงนำไปปูเป็นอาสนะสำหรับประทับนั่งที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระมหาบุรุษทรงประทับขัดสมาธิ พระบาทขวาวางทับพระบาทซ้าย และพระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้าย ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ผิน พระปฤษฎางค์ (หลัง) ไปทางต้น พระศรีมหาโพธิ์ แล้วทรงตั้งพระทัยเป็นสัจจะแน่วแน่ว่า "ถ้าเรายังไม่ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตราบใด เราจักไม่ยอมลุกขึ้นตรานั่น แม้ว่าเนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามที" (ปราชญ์ขยะ, 2558)

ในวันเพ็ญเดือน 6 ก่อนที่พระมหาบุรุษจะตรัสรู้เพียงไม่กี่ชั่วโมง ซึ่งเป็นเวลาที่พระอาทิตย์กำลังอัสดงลงลับทิวไม้ พระองค์ทรงอธิษฐานให้ผืนแผ่นดินเป็นสักขีพยาน เสียงพระบารมีธรรมให้เป็น

ที่ประจักษ์ และด้วยอำนาจแห่งพระบารมี 10 ทศที่ได้ทรงบำเพ็ญมาในอดีตชาติ เมื่อทรงตั้งจิตอธิษฐานเช่นนั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงสำรวมจิตให้สงบ มีพระสติตั้งมั่น มีพระวรกายอันสงบ มีพระหทัยแน่วแน่เป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากกิเลส ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนโยน เหมาะแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ตรานใดที่ยังไม่บรรลุซึ่งพระโพธิญาณ จักไม่ทำลายสมาธิบัลลังก์วิเศษนี้เป็นอันขาด

4. วาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะตรัสรู้

การดำเนินวาระจิตของพระองค์ เริ่มตั้งแต่ทรงบำเพ็ญเพียรสมาธิให้เกิดในพระทัยโดยวิธีเรียกว่า “เจริญฌาน” ฌาน 4 และวิชา 3 สรุปความจากพระไตรปิฎกได้ดังนี้ว่า (พระมหาพงศ์ศักดิ์ฐานियो (คงคา รัตนรักษ์), 2558) การบำเพ็ญสมาธิเรียกชื่อตามลำดับแห่งความประณีต กล่าวคือเมื่อพระองค์ทรงรู้ทั่วถ้วนหมดทุกสิ่งทุกอย่างในขณะจิตเดียว กำหนดรู้อยู่กับสิ่งเหล่านี้จนกระทั่งจิตละเอียดลงไป ๆ กายจางหาย เหลือแต่จิตนี้ สว่าง รู้ ตื่น เบิกบาน เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในจักรวาลนี้รู้แต่จิตของพระองค์ดวงเดียวที่ยังสว่างไสวอยู่ในตอนนี้จิตของพระองค์เป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน จิตเป็นอิตตาที่ปะ มีตนเป็นเกาะ เป็นอิตตสรณ มีตนเป็นที่ระลึก คือ ระลึกรู้ที่ตน รู้อยู่ที่จิต อิตตาหิ อิตตโน นาโถ จิตมีตน เป็นต้น ของตน เมื่อจิตของพระองค์ดำรงอยู่ในสมาธิ ลำดับองค์ฌานมีดังนี้คือ ปฐมฌาน ประกอบไปด้วยองค์ 5 คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา หมายถึง จิตไปรู้อยู่กับสิ่ง ๆ หนึ่ง หรือบางทีไปรู้เฉพาะในจิตเพียงอย่างเดียว แล้วก็มีปีติ มีความสุข มีความเป็นหนึ่ง เมื่อจิตสงบละเอียดลงไป เข้าสู่ ทุตติยฌาน ที่ประกอบด้วยองค์ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา จิตไม่ได้ยึดสิ่งรู้ รู้อยู่ที่ตัวเอง แต่ก็ยังรู้สึกว่ามีปีติ มีสุข แล้วก็มีเอกัคคตา เมื่อจิตสงบละเอียดลงไป ปลอยวางปีติ คงเหลือแต่สุข และเอกัคคตาเข้าสู่ ตุตติยฌาน ประกอบไปด้วยองค์ 2 คือ สุข กับเอกัคคตา ในที่สุดกายก็หายไป ความสุขก็พลอยหายไป ยังเหลือแต่จิตนี้สว่างไสวอยู่อย่างนั้น จิตเป็นหนึ่ง คือ เอกัคคตา และเป็นกลางโดยเที่ยงธรรม เรียกว่า อุเบกขา ในช่วงนั้นจิตดำรงอยู่ใน จตุตถฌาน ประกอบไปด้วยองค์ 2 คือ เอกัคคตา กับอุเบกขา จิตของ พระองค์ดำรงอยู่ในสมาธิ ขึ้นจตุตถฌาน นานพอสมควร (พระเอียว สีลวิสุทโธและสรวิชัย วงษ์สะอาด, 2564)

พระองค์รู้พร้อมในขณะจิตเดียว ทั้งยมโลก มนุสสโลก เทวโลก แล้วเกิดความรู้ต่อไปอีกว่า ทำไมสัตว์ทั้งหลายจึงมีประเภทต่างกัน อันนี้พระองค์ยังไม่ได้คิดเช่นนั้น เป็นแต่มองเห็นความแตกต่างของสัตว์และมนุษย์ เทวดา อินทร์ พรหม ยม ยักษ์ ภูตผีปีศาจ เปเรต อสุรกายทั้งหลายเท่านั้น แล้วก็รู้กฎของกรรม เป็นสิ่งจำแนกสัตว์ให้มีประเภทต่าง ๆ รู้กิเลสคืออวิชชาที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์ทั้งหลายต้องทำกรรม แต่ในขณะที่รู้นั้น พระองค์รู้นิ่งอยู่เฉย ๆ ทรงรู้จนกระทั่งเหตุ รู้ทั้งปัจจัย รู้ความเป็นไปของมวลหมู่สัตว์ทั้งหลายในจักรวาลนี้ แต่จิตดวงนี้คิดไม่เป็น พุดไม่เป็น สักแต่ว่ารู้ สักแต่ว่าเห็น รู้เห็นแล้วก็สามารถบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เอาไว้พร้อมหมดทั้งเรื่องของปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ (ชานป์ วิชชัต์แก้ว, 2563) ไม่มีขาดตกบกพร่อง ตามนิสสัยของพระ

สัพพัญญู เป็นการตรัสรู้ ในขณะที่จิตไม่มีร่างกายตัวตน แม้ไม่มีร่างกายตัวตน จิตสามารถรู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างได้ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นโลกวิทูละเสียตัวตนแล้ว จิตของพระองค์ถอนจากสมาธิขั้นนี้มา พอมารู้สึกว่ามีกาย ตอนนี้จิตของพระองค์จึงมาพิจารณาทบทวน ถึงสิ่งที่รู้เห็นนั้นซ้ำอีกทีหนึ่ง เรียกว่าเจริญวิปัสสนา ทรงพิจารณาเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ทรงระลึกชาติหนหลังได้ ตั้งแต่ชาติหนึ่ง ชาติสอง ชาติร้อย ชาติพัน ชาติหมื่น ชาติแสน ชาติล้านไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์เคยเกิดเป็นอะไรมาบ้าง กว่าจะได้มาถึงการตรัสรู้นี้ นอกจากพระองค์จะทรงรู้เรื่องของพระองค์เองแล้ว ยังสามารถรู้เรื่องของคนอื่น สัตว์อื่นได้ด้วยว่า มวลสัตว์ทั้งหลายในจักรวาลนี้ เกิดมาแล้วก็ภพก็ชาติ เคยเป็นอะไรมาบ้าง จิตของพระองค์คิดพิจารณาเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณในปฐมยามและในมัชฌิมยาม พระองค์ได้พิจารณา เรื่องการจุติและเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ทำไมสัตว์ทั้งหลายจึงมีประเภทต่างกัน อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย เพราะกรรมเป็นเหตุเป็นปัจจัย จึงเกิดสุภชาติขึ้นมาว่า กัมมัสสเท วิภขติ (สมคัมภีร์ พุคคัง, 2562) กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้มีประเภทต่างกัน เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อพระองค์มาสอนธรรมแก่มวลสัตว์ทั้งหลาย พระองค์จึงสอนให้พิจารณากรรมเป็นส่วนใหญ่ว่า เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กฎของกรรมนี้เกิดจากการทำ การพูด โดยอาศัยความคิดเป็นผู้ตั้งเจตนาว่าจะทำ จะพูด จะคิดในเมื่อทำอะไรลงไปโดยเจตนา สิ่งนั้นสำเร็จเป็นกรรม เรื่องนี้พระองค์ทรงพิจารณาจบลงในมัชฌิมยาม แล้วก็ทรงคำนึงต่อไปว่า อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้สัตว์ทั้งหลายต้องทำกรรม ก็เพราะความไม่รู้จริง(อวิชชา) ความไม่รู้จริงนี้เป็นเหตุ ให้สัตว์ทั้งหลายทำกรรมตามที่ตนเข้าใจว่ามันถูกต้อง จึงทำกรรมดี ทำกรรมชั่วคละเคล้ากันไป หมายถึง ทำกรรมที่เป็นบาป ทำกรรมที่เป็นบุญ ทำกรรมที่เป็นชั่ว(อกุศลกรรม) ทำกรรมที่ดี(กุศลกรรม) ในเมื่อทำแล้วก็ย่อมได้รับผลของกรรม เมื่อได้รับผลของกรรมแล้วก็ต้องกลับมาเกิดอีก โดยอาศัยกิเลสคืออวิชชาตัวเดียวนั้นแหละ ทำกรรมแล้ว ทำกรรมเล่า เกิดแล้วเกิดเล่าไม่รู้จักจบจักสิ้น เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสาร เรื่องนี้พระองค์พิจารณาจบลงในปัจฉิมยาม ในเมื่อพระองค์ได้พิจารณา 3 เรื่อง ตามลำดับในยามทั้ง 3 จบลงแล้ว จิตของพระองค์ยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ตรัสรู้นี้ เป็นความจริงแท้ไม่แปรผัน ในช่วงขณะจิตนั้น อรหัตตมัคคญาณจึงบังเกิดขึ้น ตัดกิเลสอาสวะขาดสะบั้นไปในปัจฉิมยาม จึงได้พระนามว่า อรหันต์ สัมมาสัมพุทธะ ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิงตรัสรู้ขอบได้โดยพระองค์เองด้วยประการฉะนี้ อันนี้คือลักษณะการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (หลวงพ่อ-พุทธ ฐานิโย, 2553)

เมื่อพระองค์ทรงสิ้นความสงสัยในสันดานแห่งพระองค์เองและสันดานแห่งสัตว์เหล่าอื่น ก็ทรงสังเวชสลดพระหฤทัย จึงทรงหยังพระญาณลงพิจารณาปัจจัยการหรือปฏิจจนุปบาทธรรม อันล้าลึก คือในขั้นแรกทรงปรารภ ขรา มรณะ ความแก่ และความตายขึ้นเป็นอารมณ์ปฐมเหตุก่อน แล้วก็ทรงทราบเป็นลำดับ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ปฐมโพธิสูตร (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538) แล้วทรงพิจารณาทบทวนถอยหลังลงไป เพื่อให้แน่นอนสืบไปว่า “ขรามรณะ” นี้มิใช่เกิดจากอะไร ที่แท้เกิด

ขึ้นมาได้ก็เพราะ “ชาติ” เป็นปัจจัย คือเป็นตัวเหตุ และ “ชาติ” นี้ก็มีไช้เกิดมาจากอะไร ที่แท้ย่อมเกิดขึ้นมาได้เพราะ “ภพ” และ “สังขาร” นั้นมีไช้เกิดมาจากอะไร ที่แท้ย่อมเกิดขึ้น ก็เพราะอวิชชา เป็นปัจจัย คือเป็นตัวเหตุ” เป็นอันว่า บัดนี้พระองค์ผู้มีพุทธบารมี ได้ทรงค้นพบแล้วว่า ตัวเหตุใหญ่ยิ่งสุดยอดที่มีอำนาจบันดาลให้สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏ-สงสารอย่างไม่มีวันสิ้นสุดนั้นก็ คือ “อวิชชา” นี่เอง ขณะนี้แม้ว่าพระองค์จะได้ทรงค้นพบสภาวะธรรมอันล้าลึก เกินวิสัยคนธรรมดาสามัญจักมีปัญญายังรู้ได้ ถึงกระนั้นพระองค์ก็ยังไม่สำเร็จธรรมวิเศษ เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า! ฉะนั้นพระองค์จึงทรงหยังพระญาณลงพิจารณาตัวเหตุอันยิ่งใหญ่ที่พระองค์ทรงค้นพบ คือ “อวิชชา” ทรงพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถ่องแท้ ในที่สุดก็ทรงทราบว่ “อวิชชา” คือตัวโมหะที่ครอบงำจิต สันดาน ทำให้มีมณปกปิดกำบังดวงปัญญา มิให้เห็นแจ้งในพระไตรลักษณ์ญาณ และมีให้เห็นแจ้งในพระจตุราริยสัจธรรม (อริยสัจ 4)

เมื่อทรงทราบด้วยพระญาณอันประเสริฐสุดแล้ว พระองค์ผู้มียะพระทัยผ่องแผ้ว ไกลจะได้ตรัสรู้ ในช่วงระยะเวลาไม่นานนี้ ก็มีพระมณสมั่นคง น้อมตรงไปเพื่อที่จะบรรลุอาสวกษญาณ คือ ญาณเป็นที สิ้นไปแห่งอาสวกิเลส และในขณะนี่เอง พระองค์ทรงกำจัดอวิชชาหรือโมหะ ซึ่งเป็นมณมีดปกปิด กำบังดวงปัญญามิให้เห็นแจ้งในพระไตรลักษณ์ญาณ และพระจตุราริยสัจธรรม (พระอริยสัจ 4) คือ ทรงเจริญพระวิปัสสนาญาณภาวนา เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งเบญจขันธ์หรือรูปนาม ตามอำนาจแห่งพระไตรลักษณ์แล้ว จนกระทั่งถึงเพลาตามพารุณสมัยไขแสงทองส่องอร่ามฟ้า พระองค์ผู้ทรงพระอุตสาหสร้างพระพุทธานุภาพมานาน ก็ได้ตรัสรู้แก่พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ กำจัด อวิชชาหรือโมหะได้อย่างเด็ดขาด ทรงเห็นแจ้งในพระจตุราริยสัจโดยประจักษ์ ดับสูญสิ้นอาสวกิเลส เป็นสมุจเฉทปหาน สำเร็จเป็นองค์ “สมเด็จพระมิ่งมังกุคศรี-ศากยมุนีโคตมบรมศาสดาจารย์” ทรงเป็นผู้ควรแก่การเคารพแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

การได้บรรลุญาณทั้งสามของพระมหาบุรุษ ตามด้วยการตรัสรู้ถึงอริยสัจ 4 (ความทุกข์ เหตุ เกิดของความทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีดับทุกข์) จิตก็พ้นจากความเศร้าหมองทั้งปวง ไม่ถือนั่นด้วย อุปาทาน ไม่เป็นห่วงในโลกียสุข อันเป็นสุขไม่แท้จริงและไม่ประณีตนั้นได้ชื่อว่า “ตรัสรู้พระสัมมา สัมโพธิญาณ” (ตรัสรู้ความเป็นพระพุทเจ้า) ทรงรู้ธรรมพิเศษสมดังพระประสงค์ หลังจากที่ทรง บรรพชามา 6 ปี ซึ่งตรงกับคืนวันวิสาขปุณณมี หรือวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ที่ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ก่อนพุทธศักราช 45 ปี และขณะที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้น ทรงมีพระชนมายุได้ 35 ปีพอดี ดังนั้นพระ นามว่า เจ้าชายสิทธัตถะ หรือพระโพธิสัตว์ หรือพระมหาบุรุษ ได้กลายเป็นพระนามในอดีต เพราะนับ แต่ทรงบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นต้นไป ทรงมีพระนามใหม่ว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธ เจ้า” แปลว่า พระผู้ตรัสรู้ธรรมเครื่องหลุดพ้นจากกิเลสโดยชอบโดยพระองค์เอง เมื่อพระพุทเจ้าตรัส รู้แล้วทรงเสวยวิมุตติสุข ณ บริเวณต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 สัปดาห์ ทรงรำพึงว่า ธรรมะที่ พระองค์ตรัสรู้นั้นนับเป็นเรื่องยากสำหรับคนทั่วไป จึงทรงจะไม่ประกาศธรรม ครั้นเมื่อพระสัทมบดี

พรหมทราบวาระจิตของพระองค์ จึงอาราธนาให้โปรดมนุษย์ พระองค์ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว 3 เหล่า ดังแสดงไว้ในพระไตรปิฎกว่า

“พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย มีอุลในตามาก มีอินทรีแก่กล้า มีอินทรีอ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี ฉะนั้น.”
(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538)

ทรงเห็นว่าในโลกนี้ยังมีเหล่าสัตว์ผู้มีอุลในดวงตาเบาบาง สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรมเหล่าสัตว์ผู้ที่สามารถรู้ทั่วถึงธรรมได้ยังมีอยู่ พระพุทธเจ้าจึงทรงน้อมพระทัยไปในการแสดงธรรมและเผยแผ่หลักธรรมตลอดพระชนม์ชีพ รวมเป็นเวลานานถึง 45 ปี สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างสูง ประกอบกับหลักธรรมคำสอนของพระองค์เป็นจริงและมีประโยชน์ โดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น ถึงแม้จะใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์ก็ไม่สามารถหาข้อผิดพลาดได้เลย นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงมีพุทธจริยาในความเป็นครูอย่างสูง มีความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง ช่วยให้พุทธศาสนิกชนได้ก้าวสู่ถนนสายธรรมเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม นับตั้งแต่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่จนพระชนมายุ 80 พรรษา พระองค์ได้เสด็จจำพรรษาสุดท้าย ณ เมืองเวสาลี

5. กระบวนการดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

ในวาระนั้นพระพุทธองค์ทรงพระชราภาพมากแล้ว ทั้งยังประชวรหนักด้วย พระองค์ทรงพระดำเนินจากเวสาลีสู่เมืองกุสินารา เพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองนี้ พระพุทธองค์ได้หันกลับไปทอดพระเนตรเมืองเวสาลี ซึ่งเคยเป็นที่ประทับ นับเป็นการทอดทัศนาเมืองเวสาลีเป็นครั้งสุดท้าย แล้วเสด็จต่อไปยังเมือง ปาวา เสวยพระกระยาหารที่บ้านนายจุนทะ บุตรนายช่างทอง พระพุทธองค์ทรงพระประชวรหนักอย่างยิ่ง ทรงข่มอาพาธประคองพระองค์เสด็จถึงสาละวันทยาน (ป่าสาละ) ของเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานพระองค์ได้ทรงแสดงปัจฉิมวาจา ดังกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกที่ว่า

“บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”
(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538)

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะดับขันธปรินิพพานนั้น พระพุทธองค์ทรงประทับสี่หาสะสน โดยพระปรีศ์เบื้องขวา (นอนตะแคงขวาตั้งพระบาทเลื่อมพระบาท) เพื่อพักผ่อนบรรเทาความไข้และความ

เจ็บป่วยแห่งพระวรกาย พระหฤทัยของพระพุทธองค์นั้นสงบ ไม่ทรงแสดงอาการกระสับกระส่ายแต่ประการใด การประทับนอนของพระพุทธองค์ในครั้งนี้เป็นการประทับ "ไสยาอาวสาน" คือ การนอนแบบมีสติเป็นครั้งสุดท้าย โดยไม่คิดจะลุกขึ้นต่อไปอีกแล้ว จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงเข้านุปพิหาร ธรรมวาระจิตของพระพุทธเจ้าขณะปรินิพพาน ดังแสดงในพระไตรปิฎก มหาปรินิพพานสูตร (มหามกุฏ-ราชวิทยาลัย, 2538) สรุปความเป็นลำดับดังนี้คือ

1. ทรงเข้าปฐมฌาน (ฌานที่ 1) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ๆ ในการปฏิบัติอยู่ 5 ประการ ได้แก่
 - 1) วิตก คือ คิดอารมณ์ คิดเพ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคิดสิ่งใดก็ได้ หรือเรียกว่า “กัณฺทล” 2) วิจาร คือ เคล้าคลึงอารมณ์ นำสิ่งที่เรากังวล หรือนำอารมณ์ที่วิตกนั้นมาวิเคราะห์ วิจัย พิจารณา หรือนำข้อมูลที่วินิจฉัยมาเปรียบเทียบ เทียบเคียง วิเคราะห์ความแตกต่างกันว่า ดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิดประการใด ด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การคิดพิจารณาตั้งแต่ต้นเหตุไป ถึงผล ผลไปถึงเหตุ ให้ครบวงจรตามภาวะจริงแห่งธรรม 3) ปีติ คือ ดีใจและความเอิบ อิ่มใจ คือ การยอมรับความเป็นจริงแห่งธรรม มายาธรรม ธรรมชาติแห่งความเป็นไปตาม วิถีแห่งธรรม แล้วสรุปตามภาวะแห่งธรรมนั้น ๆ จึงจะเกิดความเอิบอิ่มใจ ถ้าไม่มีการสรุป จิตของเราก็คงสับสน แสวงหา โหยหา ย่อมไม่เกิดปีติ และถ้ามีปีติก็จะส่งผลให้กำลังใจ ทำต่อ 4) สุข คือ ความคิดว่า "ดี" หรือ "พึงพอใจแล้ว" 5) เอกัคคตา คือ ความแน่นอน และดำรงอารมณ์อยู่ ณ จุดนั้น เมื่อออกจากปฐมฌานแล้ว
2. ทรงเข้าทุติยฌาน (ฌานที่ 2) ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ละวิตก วิจารไป เมื่อไม่ สงสัยและเชื่อมั่น จึงเจริญต่อไปที่ 1) ปีติ 2) สุข 3) เอกัคคตา เมื่อออกจากทุติยฌานแล้ว
3. ทรงเข้าตติยฌาน (ฌานที่ 3) ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ละปีติ แล้วเจริญ 1) สุข 2) เอกัคคตา สาเหตุทำไมฌานที่ 3 ถึงต้องละ วิตก วิจาร ปีติได้ เหลือแต่สุขกับเอกัคคตา เพราะการจะเลื่อนระดับจิตให้ละเอียดถึงขั้นนี้ ต้องควบคุมจิตใจให้ได้ แต่ถ้าควบคุมจิต ไม่ได้ ก็ทำได้ยากเช่นเดียวกัน เมื่อออกจากตติยฌานแล้ว
4. ทรงเข้าจตุตถฌาน (ฌานที่ 4) ในฌานที่ 4 นี้ มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ละสุขเสียได้ แล้วเจริญ คือ 1) อุเบกขา 2) เอกัคคตา ถ้ายังไม่อุเบกขาก็จะยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ อยู่เรื่อย หวั่นไหวไปเรื่อย จึงต้องเป็นตัวของตัวเอง เพียงแค่รับรู้เฉย ๆ เป็นบันไดให้ขึ้นถึงขั้นที่ 4 ดังนั้นต้องอุเบกขา จึงสามารถหลุดจากสิ่งที่เป็นอยู่ เมื่อออกจากจตุตถฌานแล้ว
5. ทรงเข้าอากาสาณัญจายตนะ คือ การกำหนดอากาส ความว่าง ใช้อากาสเป็นตัวนำให้เกิด ความรู้สึกว่า "ว่าง" ฌานนี้เข้าสู่สุญญตา คือ ว่างจากรูป แล้วก็ไปว่างที่นาม พอว่างที่ นามก็ไปว่างที่ขันธ์ เมื่อออกจากอากาสาณัญจายตนะแล้ว
6. ทรงเข้าวิญญานัญจายตนะ คือ กำหนดวิญญานหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ วิธีทำคือหารูป รูปมันต้องเปลี่ยนไปเรื่อย เจริญพระไตรลักษณ์ ตัวอนิจจังกำหนดวิญญานหาที่สุดไม่ได้ ก็

คือวิญญาณ ซึ่งเป็นตัวรับรู้ที่เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนหาที่สุดไม่ได้ เมื่อออกจากวิญญาณญายตนะแล้ว

7. ทรงเข้าอาภิกขุจกญายตนะ คือ กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไรเป็นอารมณ์ หมายถึง ไม่จับอารมณ์ตัวใดตัวหนึ่งให้ยึดมั่นถือมั่น แต่ไม่ใช่สุญญตา เป็นเพียงแต่เริ่มพิจารณา เพื่อนำไปสู่สุญญตา ทุกอย่างจะยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ จนในที่สุดจิตยอมรับข้อเท็จจริงในนี้ว่ายึดมั่นถือมั่นไม่ได้ ก็จะเข้าสู่ภาวะอนัตตาและสุญญตา เมื่อออกจากอาภิกขุจกญายตนะแล้ว
8. ทรงเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนะ คือ การเข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ หมายถึง ไม่ยึดมั่นถือมั่น เกี่ยวกับเรื่องสัญญา คือ ไม่ยึดมั่นถือมั่น เพียงแต่ให้รู้ซึ่งถึงพระไตรลักษณ์ เข้าสู่การพิจารณาเข้าใจประจักษ์ซึ่งในหลักธรรมพระไตรลักษณ์ เมื่อออกจากเนวสัญญานาสัญญายตนะแล้ว
9. ทรงเข้าสัญญาเวทิตนโรธ (สมาบัติ 9) สมาบัติ คือ เข้าไปพิสูจน์ความจริง ภาวะการณตรงนั้น เรียกว่า สมาบัติ ซึ่งเป็นความรู้ ความเป็นปัญญา ต้องเข้าไปสู่ความเป็นปัญญาว่าตรงนั้นผิดถูกอย่างไร อย่างไร สมาบัติอีกอย่างหนึ่ง คือ นิโรธสมาบัติหรือสัญญาเวทิตนโรธ ซึ่งละเอียดสุขุมกว่าอรุณสมาบัติ เมื่อรวมกับ สมาบัติ 8 ข้างต้น ก็เป็น 9 มีคำเรียกต่างหากว่าอนุปปพวิหารสมาบัติ

จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงเสด็จออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ ถอยเข้าสู่เนวสัญญานาสัญญายตนะ คือ ฌาน 8 เข้าสู่ฌาน 7 จากฌาน 7 เข้าสู่ฌาน 6, ฌาน 5, ฌาน 4, ฌาน 3, ฌาน 2, ฌาน 1 หลังจากนั้นเข้าสู่ ฌาน 2 ฌาน 3 ฌาน 4 ตามลำดับ แล้วออกจากฌาน 4 เป็นลำดับสุดท้ายก็เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน (พรหมสิทธิ ทิพย์ธาดาวงศ์, 2561)

การที่พระพุทธเจ้าเข้าอนุปปพวิหารธรรม เข้าสู่รูปฌานและอรุณสมาบัติ แล้วเข้านิโรธสมาบัติ เรียงลำดับไปตามจิตตามภาวะธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นเฉพาะพระพุทธเจ้า ทรงแสดงกรรมเพื่อเจริญธรรมว่าก่อนพระพุทธเจ้าจะละสังขารเข้าสู่ปรินิพพาน ท่านต้องหมดจดบริสุทธิ์อย่างนี้ เพราะเมื่อเข้าสู่ปรินิพพานจะไม่มีสิ่งเช่นนี้อีก พระองค์เข้านิโรธสมาบัติถือว่าสูงสุดในระดับของการอยู่ในภาวะภูมิโลกนี้ การเข้านิโรธ คือ ดับสัญญาและเวทนา คำว่า "ดับ" คือ ไม่ไปยึดถือ ไม่อยู่ในสมอง นี่คือการดับสัญญา ปลอ่ยวางอยู่ในธรรม สิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในสมองก็ไม่ไปยึด เมื่อทำสมาธิเข้านิโรธสมาบัติเพื่อมาดับตรงนี้ เพื่อไม่ให้เหนียวรั้งจากอารมณ์ต่าง ๆ เปรียบเหมือนการเป็นอิสระจากการเดินทาง ไม่แบกขนสัมภาระมากมาย จะทำให้เดินไม่ไหว พอพระพุทธองค์เข้าสู่ดับสัญญาและเวทนา เพื่อเข้าสู่ปรินิพพานจะหมดเหตุแล้ว จึงไม่มีการกลับมาเกิดอีกต่อไป

ภาพที่ 1 วาระจิตของพระพุทธเจ้า ที่มาของภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา (12/02/2565)

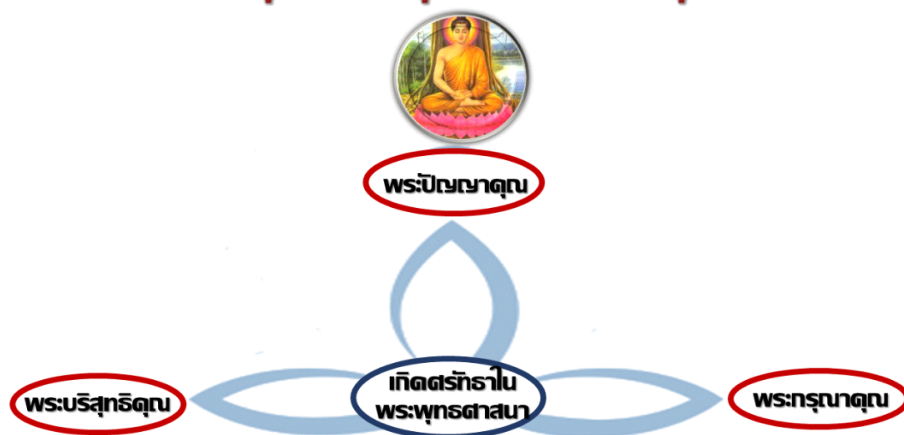
องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาและวิเคราะห์วาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะตรัสรู้และในขณะปรินิพพานเกิดองค์ความรู้ที่จะเป็นคุณประโยชน์ และจะเป็นแนวทางในการดำเนินตามรูปแบบและแนวทาง เพื่อให้เกิดประโยชน์ระดับบุคคล และสาธารณะชน ทั้งยังเป็นการสร้างความสงบสุขภายในจิตใจของมนุษย์ สังคม และส่วนรวม คือ

องค์ความรู้เรื่องการรักษาสัจจ จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวาระจิตในขณะตรัสรู้และในขณะปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เนื่องจากจิตของพระพุทธเจ้าเป็นจิตของพระอรหันต์ เป็นจิตที่ไม่มีกิเลส ดังนั้นการบำเพ็ญเพียรสร้างบารมีนี้ มีเรื่องราวมากมายและเป็นเรื่องยากมากกว่าที่พระองค์จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ที่ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ต้องลองผิดลองถูก กว่าที่จะค้นพบสังขารธรรม คือ อริยสัจ 4 ให้ได้มาสั่งสอนชาวโลก ต้องใช้เวลานานถึง 6 ปี และตลอดพระชนม์ชีพตรัสสอนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ก็ทรงจาริกไปประกาศพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองยังหลายถิ่นหลายแคว้น เพื่อสั่งสอนสัตว์โลกให้รู้ตามพระองค์ ทั้งยังทรงต้องใช้กุศโลบายอย่างชาญฉลาดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสอนด้วยดวงพระทัยที่ทรงเปี่ยมไปด้วยพระพุทธคุณอันนับประมาณการมิได้ถึง 3 ประการ กล่าวคือ ทรงมีทั้งพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ในส่วนของพระปัญญาคุณ พระองค์ทรงมีพระปัญญารอบรู้ถึงความจริงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เพื่อนำความจริงเหล่านั้นมาเปิดเผยชี้แจงแสดง และสั่งสอนแก่สัตว์โลกตามพื้นเพแห่งอริยาคัยของบุคคลเหล่านั้น พระวิสุทธิคุณ คือ การที่พระองค์ทรงมีพระทัยบริสุทธิ์ สะอาดหมดจดจากอาสวะกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย ไม่ว่าจะดีหรือร้าย บริสุทธิ์มั่นคงอย่างไม่แปรผัน ซึ่งพระวิสุทธิคุณเป็นพระคุณเนื่องอยู่ในพระปัญญา อันเป็นผลเกิดเองจากการตรัสรู้ ส่วนพระกรุณาคุณที่พระพุทธองค์ทรงมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ทรงเลือกชาติชั้นวรรณะแต่ประการใด ซึ่งเมื่อบุคคลได้น้อมนำการดำเนินจิตเหล่านี้ไปใช้ก็จะได้รับประโยชน์สมควรแก่การปฏิบัติสืบไป

ด้วยพระพุทธรูปอันนับประมาณการมิได้ก่อให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การเผยแพร่ให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นคุณค่าของสังฆธรรมที่ได้จากการตรัสรู้ของพระองค์ ได้เห็นความเสียสละตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ และให้สามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ในการนำสู่การปฏิบัติไม่ให้หลงทาง เพราะธรรมะของพระองค์มีคุณค่าสูงในการยกระดับความประพฤติทางกาย วาจา และเกิดคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้น แล้วยังเกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เป็นประโยชน์ให้เกิดความเจริญอย่างยั่งยืน สุดท้ายเกิดประโยชน์สูงสุด คือ สามารถละกิเลส หลุดพ้นจากสังสารวัฏเข้าสู่ภาวะนิพพานได้จริงอีกด้วย

พระคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อมวลมนุษย์

ภาพที่ 2 ประมวลองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ที่มาของภาพ : จากต้นฉบับโดยผู้ศึกษา (12/02/2565)

การศึกษาครั้งนี้เพื่อศึกษาวิเคราะห์วาระจิตของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทได้จำแนกตามประเภทของวาระจิตในขณะที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

วาระจิตในขณะตรัสรู้ ทำให้ทราบแนวทางในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ก่อนปฏิบัติต้องมีวิธีการปฏิบัติตนอย่างไร โดยเริ่มจากการทำกรรมดี 3 อย่าง อาทิ การรักษาศีล อันเป็นการรักษากายกรรม วชิกรรมให้บริสุทธิ์ ให้จิตยึดมั่นในคุณความดี ตัดปليโพธ ตัดนิวรณ์ ส่วนทำกรรมดีทางมโนกรรม คือมีสติตั้งมั่นอยู่กับตนเอง พยายามละทิณฐิ 62 บำเพ็ญความเพียรในการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีความสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาชิต ฐานชิต และ พระครูพิพิธวร กิจจานุการ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติและการสอบอารมณ์กัมมัฏฐานตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย พบว่า โพธิปักขิยธรรมเป็นสาระแก่นสารแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และ มรรค 8 ทรงวางแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งจิต ถ้าพุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักธรรมและบำเพ็ญเพียรปฏิบัติภาวนาโดยมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ย่อมทำให้จิตละวางจากกิเลส ตัณหา อุปทาน มุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน พ้นจากสังสารวัฏ ไม่กลับมาเกิดอีกต่อไป

ซึ่งการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท (แมชีจำเรียง กำเหนิดโทน, 2560) ได้อธิบายกรรมและผลของการกระทำกรรมนี้มีอยู่ 3 ทางคือ การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม การกระทำทางใจ เรียกว่า มโนกรรม กรรมจึงเป็นเรื่องของเหตุผล เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผล กรรมจึงเป็นกฎสากลแก่สรรพสัตว์ ทุกถ้วนหน้าที่อยู่ในในวัฏจักรนี้

วาระจิตในขณะปรินิพพาน เมื่อนำมาศึกษาย่อมเกิดประโยชน์ เกิดองค์ความรู้ในการละสังขารเข้าสู่ปรินิพพานอย่างยิ่ง เพราะก่อนพระพุทธเจ้าจะเข้าสู่ปรินิพพาน จิตของพระองค์ทรงหมดจดบริสุทธิ์ หมดเหตุที่จะกลับมาเกิดอีก พระองค์เข้านิโรธสมาบัติซึ่งถือว่าสูงสุดในระดับของการอยู่ในภาวะภูมิโลกนี้ จะดับสัญญาและเวทนา ละทุกอย่าง พอพระพุทธองค์เข้าสู่นิโรธดับสัญญาและเวทนา จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงเสด็จออกจากสัญญาเวทียินนิโรธสมาบัติที่ 9 ถอยเป็นเนวสัญญานา สัญญาตนะ อากิญจัญญายตนะ วิญญูณัญญายตนะ อากาสานัญญายตนะ จตุตถฌาน ตติยฌาน ทุตติยฌาน แล้วเข้าสู่ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ถอยออกจากจตุตถฌาน เป็นลำดับสุดท้าย แล้วเข้าสู่ปรินิพพาน จะเห็นได้จากการศึกษาของ ประยงค์ จันทรแดง (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาในมหาปรินิพพานสูตร ที่กล่าวถึงวาระจิตของพระพุทธองค์ และจิตขณะปรินิพพาน ทั้งยังแสดงว่าความสุขในชีวิตมี 2 ระดับ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะความสุขขั้นต้นหรือ กามสุข และสัมปรายิกัตถะหรือปรมัตถะความสุขขั้นสูง คือ การบรรลุนิพพาน ได้แก่ ภาวะที่ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยการปฏิบัติตามหลักอปริหานิธรรม

6. สรุป

วาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะตรัสรู้และปรินิพพานมีความแตกต่างกัน ดังนี้คือ

วาระจิตในขณะตรัสรู้ เริ่มแรกพระพุทธองค์ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ ทรงบำเพ็ญสมณกัมมัฏฐาน เจริญฌานในขั้นรูปฌาน คือ ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ซึ่งเป็นวาระจิตยังมีการรับรู้อารมณ์อยู่ ในขณะนี้เองการที่พระองค์จะไม่ดำเนินจิตเข้าสู่รูปฌาน เนื่องจากพระองค์มีทรงประสงค์ให้เกิดความสุขพิเศษ ซึ่งเป็นอานิสงส์ของการเจริญรูปฌาน แต่ทรงแน่วแน่ในการแสวงหาธรรมวิเศษ เพื่อให้จิตเกิดปัญญาญาณ บังเกิดความรู้เป็นเหตุให้สิ้นอาสวะ คือเครื่องเศร้าหมองอันหมกหมมที่อยู่ในจิตตสันดาน ฉะนั้นในตอนนั้นพระองค์จึงน้อมจิตมาพิจารณาทบทวนถึงสิ่งที่ทรงรู้เห็นนั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า เจริญวิปัสสนา ทรงพิจารณาเรื่องปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ กล่าวคือ เมื่อบรรลุนิพพานทั้งปุพเพนิวาสานุสสติ-ญาณ จุตูปปาตญาณ ซึ่งเป็นขั้นโลกียญาณ ได้เห็นการเวียนว่ายตายเกิดทั้งของตนเองและสัตว์อื่น เป็นความรู้สำคัญยิ่งต่อการก้าวสู่ความพ้นทุกข์ เพื่อมุ่งไปที่ความหมดข้อสงสัยในการเวียนว่ายตายเกิดและเห็นความจริงในข้อนี้ เป็นการเห็นแบบไม่มีภาษาบัญญัติ เพราะเห็นในขณะที่ไม่มีตัวตน จึงน้อมไปที่ความสังเวชตลอด

พระหฤทัย หลังจากนั้นจึงทรงเห็นภัยในวิภวและเบื่อหน่ายในการเวียนว่ายตายเกิด ทรงเริ่มสาวหาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิด จึงทรงหยั่งพระญาณบังเกิด “อาสวกุญญาณ” คือ ความรู้เป็นเหตุให้สิ้นอาสวะ เป็นเครื่องเศร้าหมองอันหมักหมมอยู่ในจิตตสันดาน กล่าวคือ กำหนดรู้ขั้นนี้ พร้อมทั้งอาการ โดยความเป็นเหตุและเป็นผล พิจารณาปัจจัยการหรือปฏิจกสมุปบาทธรรม ทรงหาเหตุจนได้ เจตตัวการสำคัญที่สุดหรือตัวปฐมเหตุ คือ อวิชชา นั่นเอง แต่ถึงกระนั้นในขั้นตอนนี้พระองค์ก็ยังไม่ได้สำเร็จธรรมวิเศษเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า! ทรงพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถ่องแท้ ในที่สุดก็ทรงทราบ ว่า “อวิชชา” คือ ตัวโมหะนี้ ที่คอยครอบงำจิตตสันดาน ทำให้มีมถมนปกปิดกำบังดวงปัญญา มิให้เห็นแจ้งในพระไตรลักษณ์ญาณ และมีให้เห็นแจ้งในพระจตุราริยสัจธรรม (พระอริยสัจ 4) และเมื่อนั้นพระองค์ก็ได้สำเร็จเป็น “สมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า” ในที่สุด

วาระจิตในขณะปรินิพพาน วาระจิตของพระพุทธเจ้าที่กำลังจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธร่องค์ทรงเข้าอนุบุพวิหารธรรมเข้าสู่รูปมานและอรูปมาน แล้วเข้านิโรธสมาบัติ เรียงลำดับการจุติตามภาวะธรรมทรงแสดงกรรม เพื่อเจริญธรรม คือ ก่อนพระพุทธเจ้าจะละสังขารเข้าสู่ปรินิพพาน พระพุทธร่องค์ต้องหมดจดบริสุทธิ์อย่างนี้ เพราะเมื่อเข้าสู่ปรินิพพานทรงเข้านิโรธสมาบัติถือว่าสูงสุด ในระดับของการอยู่ในภาวะภูมิโลก เพราะการเข้าสู่ปรินิพพานต้องหมดเหตุ ดังนั้นจิตตสันดานของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้สิ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวงแล้ว จึงไม่มีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น เพราะเมื่อพ้นจากวิภวสงสารแล้ว ทำให้มรณาสันนิวัติของพระพุทธองค์ไม่มีกรรม กรรมนิมิตและคตินิมิตมาเป็นอารมณ์ พระพุทธร่องค์ได้เป็นผู้พ้นจากกรรม เครื่องหมายแห่งการเกิดไม่มี จึงพ้นจากความเกิด การจุติไม่มีการเกิดอีก ฉะนั้น ปรินิพพานวิถีของพระพุทธองค์ มีทางมโนทวารมรณาสันนิวัติเพียงทางเดียวเท่านั้น

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไปจากการศึกษาวาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะตรัสรู้ และในขณะปรินิพพาน พบว่าไม่เหมือนกัน เนื่องจากในขณะตรัสรู้ วาระจิตของพระองค์มี 2 ขณะ หรือมี 2 วาระจิต กล่าวคือ ก่อนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จะมีวาระจิตเป็นอภิญญาวิถี คือ เมื่อได้ปุพเพนิวาสานุสสติภิญญา (มีปัญญาที่สามารถระลึกถึงเรื่องราวของตอนที่เคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน) และได้ทิพจักขุภิญญา (มีตาทิพย์รับรู้การจุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ) หลังจากนั้นเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า มีนิพพานเป็นอารมณ์ วาระจิตที่เข้าถึงมรรคผล ที่เรียกว่า มรรควิถีและผลวิถีหรือ โลกุตตรอุปปนาวิถี ส่วนในขณะที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีวาระจิตเดียว เพราะปรินิพพานวิถีของพระพุทธองค์มีลักษณะเป็นชีวิตสมสัสมิทธิ คือ พระพุทธร่องค์จะปรินิพพานทางมโนทวารมรณาสันนิวัติเพียงทางเดียวเท่านั้น ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์การศึกษาที่มีการเฉพาะเจาะจงในการศึกษาเปรียบเทียบวาระจิตของพระพุทธเจ้าจึงเป็นประเด็นน่าสนใจในการศึกษาต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- ชานป์ วิชชัตถ์แก้ว. (2563). องค์ใดพระสัมพุทธ. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 27(3): 237-245.
- พระมหาชิต, ฐานชิต และ พระครูพิพิธวร กิจจานุการ. (2560). การปฏิบัติและการสอบอารมณ์กรรมฐาน ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ภัสสร รัชต์ภุชณะโสม. (2564). วิเคราะห์แนวคิดพุทธภาวะในพุทธมหายานกับการพัฒนาสภาพจิตของคนในยุคปัจจุบัน. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์, 4(2): 24-35.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (91 เล่ม), พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2536.
- แม่ชีจำเริญ กำเนิดโชน. (2560). ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 22(2): 88.
- วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. (2563). พระอภิธรรมไครว่ายาก. เล่มที่ 1. นนทบุรี: บริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด.
- วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. (2564). พระอภิธรรมไครว่ายาก วิธีสังคะ, ชุดที่ 71. เข้าถึงข้อมูล 12 ตุลาคม 2564 <http://lifestudies.net/102.html>
- พระมหา พงศ์ศักดิ์ ฐานโย (คงคา รัตน รักษ์). (2558). พระอรหันต์ปัญญาวิมุตต้องอาศัยฉันทสมาบัติในการบรรลุมรรคหรือไม่. ธรรมธารา, 1(1): 159-184.
- พระเอียว สิลวิสุทโธ และสรวิชัย วงษ์สอาด. (2564). ศึกษาแบบการสอนกัมมัฏฐานของพุทธมณฑลวิปัสสนาธุระ จังหวัดกัณดาล ประเทศกัมพูชา. วารสารมจรบาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 7(2): 56-66.
- สมศักดิ์ พุดด้วง. (2562). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารบาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 6(1): 40-52.
- ประยงค์ และ จันทรแดง. (2558). การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาในมหาปริณิพพานสูตร. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ปราชญ์ชยะ. (2558). ลำดับพระญาณแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า, เข้าถึงข้อมูล 9 ตุลาคม 2564. <http://khunsamatha.com/>
- หลวงพ่อกุศล ฐานโย. (2553). วิถีจิตสู่การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, เข้าถึงข้อมูล 9 ตุลาคม 2564. <http://www.dhammadharm.org/webboard/dbview.php?No=1545>
- พรหมสิทธิ์ ทิพย์ธาดาวงศ์. (2561). สืลากระบวนการดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า, เข้าถึงข้อมูล 6 ตุลาคม 2564. <http://www.dhammadharm.org/articles/dbview.php?No=1530>

โลกธรรมกับความเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

The Worldly Vicissitude And Understanding Of Life In Modern Society

สมฤดี จันทร์กล้า*

Somrudee Chanklum*

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

*Corresponding Author's Email: somrudee.cha@mbu.ac.th

Received: 19/09/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.19

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์ตามมุมมองทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาเกี่ยวกับโลกธรรมกับความเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพบว่า โลกธรรมเป็นมุมมองที่มีต่อการพิจารณาสิ่งแวดล้อมรอบตัวไปตามกระบวนการแห่งปัญญา อีกทั้งต้องมีศีลเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา อันจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้โดยไม่หวั่นไหว มีความสุขกายใจ และพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นต้องมีการรอบและแนวทางเป็นจุดยืนทางความคิด เพื่อจะได้ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง ดังนั้นโลกธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมเสมือนเครื่องมือที่สำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมการดำเนินชีวิตให้มีความสุขได้อีกประการหนึ่ง การศึกษาโลกธรรมเพื่อนำมาเป็นการรอบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันจึงได้กำหนดแนวปฏิบัติเป็นเสมือนกรอบของการดำเนินชีวิต เพราะไม่ว่าจะพบเจอสถานการณ์ใดก็ตาม โลกธรรมจะสอนให้คิดตามเหตุปัจจัย พิจารณาถึงแง่บวกและแง่ลบ ส่งผลให้เข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตไปในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและได้เกื้อกูลสังคมรอบตัวเราให้มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงในสังคมทุกระดับเป็นกัลยาณมิตรต่อกันและกัน

คำสำคัญ: 1. โลกธรรม, 2. การดำเนินชีวิต, 3. สังคมปัจจุบัน

Abstract

This academic paper aims to present an analysis based on Buddhist and philosophical perspectives on worldly morality and understanding of life in today's society. That found the worldly dharma is a perspective that has to consider the surrounding environment according to the process of wisdom. In addition, there must be

precepts to control behavior, both physically and verbally, which will be able to live in harmony with the surrounding environment without being shaken happy and be freed from all suffering life in today's society, especially in the age of globalization. There needs to be a framework and guidelines as a point of view. In order to go out of the way, the study of the world in order to be used as a framework for living in today's society. That has therefore set guidelines as a framework for living life. because no matter what the situation consider the positives and negatives. Resulting in understanding and being able to live happily in the present society and to support the society around us to be happy and to live together firmly in society at all levels to be friends with each other.

Keywords: 1. Worldly Vicissitude, 2. Way of Life, 3. Modern society

1. บทนำ

โลกธรรมเป็นธรรมคู่โลกเกิดขึ้นกับสังคัมมนุษย์ทุกยุคสมัย พระพุทธเจ้าในฐานะผู้รู้แจ้งโลก ทรงเห็นความสำคัญของโลกธรรมได้แสดงลักษณะไว้ดังนี้

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ 8 ประการเป็นไฉน คือ ความได้ลาภ ความเสื่อมลาภ ความได้ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการนี้ ซึ่งธรรม 8 อย่างนี้ ควรกำหนดรู้ อันเป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่นั่นอน มีความแปรปรวน เป็นธรรมดา แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่ามีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ธรรมอันน่าปรารถนา ย่อมย่ำยีจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่ออนิวัฏฐารมณ์ เมื่อท่านขจัดความยินดีและความยินร้ายเสียได้ จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพาน อันปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง” ในอังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ข้อ 96 (มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2554: 204-206)

การดำเนินชีวิตในสังคัมปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง ซึ่งผสมด้วยโลกธรรม แต่เนื่องจากมนุษย์หมกมุ่นและวิ่งตามกระแสของโลกจนลืมพิจารณาโลกธรรม ซึ่งเป็นสภาวะอยู่รอบตัวในทุกก้าวของการเดินชีวิต อีกทั้งมนุษย์เองไม่สามารถปรับตัวหรือทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามมุมมองทางพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า ได้พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า มีได้ก็ต้องเสื่อมได้เป็นของธรรมดา ในโลกนี้ไม่มีว่าสัตว์หรือบุคคล ย่อมหนี ลาภ ยศ เสื่อม นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ สิ่งเหล่านี้ไม่มีใครหนีพ้น เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์จึงต้องยอมรับและเผชิญกับโลกธรรมด้วยปัญญาอันถูกต้อง ผู้เขียน ได้ประสบกับปัญหาในเรื่องของการทำงาน เพื่อนร่วมงาน บรรยากาศของการทำงาน ที่ไม่เป็นผลดีกับผลสัมฤทธิ์ของงาน และ

จิตใจของตัวผู้เขียนเอง แต่เมื่อพิจารณาได้ว่า โลกธรรม 8 หลักคำสอนในพุทธศาสนาเมืองศรีธรรม ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ จึงเห็นว่าหากมีการศึกษาโลกธรรม และนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน น่าจะเป็นประโยชน์ต่อความต้องการของคนวัยทำงาน และยุคสมัยใหม่ ซึ่งต่างพากันหมกมุ่นแข่งขันด้วยการวิ่งตามความสำเร็จทางวัตถุ จนลืมพิจารณาว่าโลกธรรมเป็นธรรมคู่สังคมมนุษย์ และทำให้เข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้

2. โลกธรรมในทัศนะของพุทธศาสนา

พระพุทธพจน์กล่าวถึงโลกธรรมมาในขุททกนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 ข้อ 89 ดังความว่า

“โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลก ธรรม 8 ประการเป็นไฉน คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และ ทุกข์ แปรตอย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์ ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา,ผู้มีปัญญา มีสติ รู้ความข้อนี้แล้ว ย่อมเพ่งอยู่ในความแปรปรวน เป็นธรรมดาของโลกธรรมนั้น” (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 458-460)

อีกแห่งหนึ่ง ในอังคุตตรนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ข้อ 96 ความว่า

“ภิกษุทั้งหลายลาภก็ดี ความเสื่อมลาภก็ดี ยศก็ดี ความเสื่อมยศก็ดี นินทาก็ดี สรรเสริญก็ดี สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ย่อมเกิดขึ้นแก่ อริยสาวกผู้ได้สติ ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนี้จะมิอะไรแปลกกัน มิอะไรผิดกัน มิอะไร เป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สติกับปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ฯ ภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ เขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลาภนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่าลาภนั้นเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ เขาไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แม้ลาภย่อมครอบงำจิตของเขาได้ แม้ความเสื่อมลาภ แม้ยศ แม้ความเสื่อมยศ แม้นินทา แม้สรรเสริญ แม้สุข แม้ทุกข์ย่อมครอบงำจิตของเขาได้ เขาย่อมยินดีลาภที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในความเสื่อมลาภ ย่อมยินดียศที่เกิดขึ้น ย่อมยินร้ายในความเสื่อมยศ ย่อมยินดีสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในนินทา ย่อมยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมยินร้ายในทุกข์ เขาประกอบด้วยความยินดียินร้ายอย่างนี้ ย่อมไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พ้นไปจากทุกข์ ฯ ภิกษุทั้งหลาย ลาภย่อมเกิดแก่ อริยสาวกผู้ได้สติ อริยสาวกนั้น ย่อมตระหนักชัด

ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลามเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ลามนั้นไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความเสื่อมลาม ยศ ความเสื่อมยศ นินทา
สรรเสริญ สุข ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่อริยสาวกผู้ได้สดับ อริยสาวกนั้นย่อมตระหนัก
ชัด ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแม้ลามย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ แม้
ความเสื่อมลาม แม้ยศ แม้ความเสื่อมยศ แม้นินทา แม้สรรเสริญ แม้สุข แม้ทุกข์
ย่อมครอบงำจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินดีลามที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายใน
ความเสื่อมลามไม่ยินดียศที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายในความเสื่อมยศ ไม่ยินดีความ
สรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายในนินทา ไม่ยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินดีร้ายใน
ทุกข์ท่านละความยินดียินดีร้ายได้แล้วเด็ดขาดอย่างนี้ ย่อมพ้นไปจากชาติ ชรา
มรณะโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์
ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นความแปลกกัน ผิดกัน แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้
สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ” (มูลนิธินามภิกขุสงฆ์, 2554: 123-125)

พระพุทธพจน์เบื้องต้นชี้บอกว่าโลกธรรมเป็นของคู่โลก หากแต่ผู้ใดพิจารณาตามความเป็นจริง
ย่อมสามารถเข้าใจโลกธรรมอย่างถูกต้อง โดยยินดีในอภิวรรณณ์ ขณะเดียวกันก็ไม่ยินดีร้ายกับอนิภิวรรณณ์
นอกจากนั้น โลกธรรมยังสามารถอธิบายได้ว่าเป็นธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่ และสัตว์โลกย่อม
เป็นไปตามธรรมนั้นเรียกว่าโลกธรรม โลกธรรมนั้น 8 อย่าง คือ มีลาม 1 ไม่มีลาม 1 มียศ 1 ไม่มียศ 1
นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 ในโลกธรรม 8 ประการนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า
สิ่งนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรรู้ตามเป็นจริง อย่า
ให้มันครอบงำจิตได้ คืออย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนาอย่ายินดีร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนา (สมเด็จพระมหา
สมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2563) อีกอย่างหนึ่ง โลกธรรมย่อมครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็
หมุนเวียนไปตามโลกธรรมเหล่านั้น พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลาย แม้เมื่อประสบกับโลกธรรม
ท่านกำหนดรู้ได้เท่าทันโลกธรรมว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ท่านจึงไม่ยินดี
ร้าย มีจิตสงบเป็นปกติ ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม สุข ทุกข์ ผู้มีใจเป็นบัณฑิตเพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะแห่ง
บัณฑิต แม้ต้องเผชิญโลกธรรมทั้ง 8 นี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่วย่อมมีใจตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
(สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี, 2546) โลกธรรมนั้นถือว่าเป็นธรรมที่มีประจำโลก ธรรมดาของโลกนั้น
ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน มี 8 อย่าง คือ มีลาม ไม่มีลาม มียศ ไม่มียศ นินทา
สรรเสริญ สุข ทุกข์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำตามธรรมดาของโลก โดยเฉพาะเหตุการณ์ผันผวน
ปรวนแปรไม่แน่นอนต่างๆ เป็นไปในทางดีบ้างร้ายบ้าง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2556) และโลก
ธรรมหมายถึงธรรมที่มีประจำโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน (มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2539) จากเนื้อความเบื้องต้นผู้เขียนเห็นว่า โลกธรรม 8 เปรียบได้กับทุกสิ่งทุกอย่าง
ในโลกนี้ ไม่มีอะไรเที่ยง ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่มีอะไรเป็นตัวของเราเอง ในโลกนี้จะมีใครประสบแต่ความ

สมหวังตลอดชีวิตหามีไม่ จะต้องพบกับคำว่าผิดหวังด้วย ผู้มีปัญหาหรือปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้ว ควรที่จะทำความเข้าใจว่า มีคนนิทาน ก็ต้องมีคนชื่นชมสรรเสริญ มีความสุข ก็มีความทุกข์ได้ มีลาภก็ย่อมเสื่อมไป มียศก็ย่อมเสื่อมยศ หากเราหวังอะไรเกินเหตุ เมื่อเวลาเราผิดหวัง ไม่สมหวัง ก็จงทำความเข้าใจไว่ว่านั่นคือหลักโลกธรรม 8

โลกธรรมสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายอิฏฐารมณ์คือสิ่งที่พอใจของมนุษย์ ดังนี้ 1) ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์ 2) ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต 3) สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกยอ เป็นที่น่าพอใจ และ 4) สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเรริงใจ ส่วนอีกฝ่ายคือโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ประกอบด้วย 1) เสื่อมลาภ หมายความว่า เสียลาภไป ไม่อาจดำรงอยู่ได้ 2) เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดอำนาจความเป็นใหญ่ 3) นิทานว่าร้าย หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกติฉินนินทา หรือถูกกล่าวร้ายให้เสียหาย และ 4) ทุกข์ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมาณกาย ทรมาณใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

โลกธรรม เป็นองค์ธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถปรับใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางร่างกาย จิตใจเป็นอันมาก ในสังคมปัจจุบัน หลักโลกธรรมเป็นเครื่องมือควบคุมทางความคิดให้เราประพฤติปฏิบัติ โดย พรหมคุณาภรณ์, (2550) สรุปว่า โลกธรรมเป็นกรอบแนวคิดที่ถูกต้องงดงาม เพราะสามารถคุ้มครอง เส้นทาง การดำเนินชีวิต การประกอบกิจการงาน ที่สำคัญเป็นสัจธรรมของชีวิต และเป็นสัจธรรมของโลกที่ต้องมีเกิด ต้องมีตาย ไม่มีใครเกิดมาแล้วอยู่ค้ำฟ้าเป็นอมตะ ไม่มีวันแก่ ไม่มีวันเจ็บ ไม่มีวันตาย เพราะนี่คือความเป็นจริงที่ไม่มีใครหนีพ้น แม้สิ่งในโลกนี้ ก็มีเกิดขึ้นตั้งอยู่และเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีลาภเสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนิทาน มีสุข มีทุกข์ หลักโลกธรรม 8 ประการนี้มีอยู่จริงในโลกใบนี้และจะยังคงอยู่ตลอดไป แม้แต่ความดี ความชั่วทั้งหลาย คนมักเข้าใจผิดอยู่เสมอว่า ทำดีได้ดี มีที่ไหน ทำชั่ว ได้ดีมีถมไป ขอให้เข้าใจและเชื่อมั่นเถิดว่า สัจธรรมของชีวิต ถือว่าเป็นกฎของธรรมชาติ เป็นสภาวะแห่งความเป็นจริง トラบชั่วกาลสมัย ที่จะมีต่อไป ทุกยุคทุกสมัย ตลอดกาลทำดี ย่อมได้ดี อย่างจริงแท้ แน่นนอน ทำชั่ว ย่อมได้ชั่ว จริงแท้ และแนนอน ไม่มีใครที่จะทำชั่วแล้ว ได้ดี และไม่มีใครที่ทำดีแล้ว จะไม่ได้ดี วันเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ ผลแห่งการกระทำ ไม่ว่าจะดี หรือชั่ว ไม่ว่าผลของความดี ความชั่ว จะหวานหรือขม แต่คุณค่าของความดีก็ยังคงเป็นความดี เป็นคุณธรรมที่งดงามในจิตใจตลอดเวลา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

3. การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

ปัจจุบันสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital) ด้านการทำงาน และการใช้ชีวิต สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตของคนง่ายขึ้น ทุกอย่างเชื่อมถึงกันเพราะเทคโนโลยีสามารถใช้ได้ทุกอุปกรณ์ ทุกที่ทุกเวลา จนทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยี ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยเฉพาะเทคโนโลยีอัจฉริยะ (Intelligence) ที่สามารถตอบสนองการใช้ชีวิตแบบสะดวกสบายของคนมากขึ้น อย่างเช่น การ

ทำให้อัจฉริยะที่มีระบบเชื่อมโยงกับหัวใจ สัญญาณชีพ สามารถส่งข้อมูลด้านสุขภาพไปยังหน่วยกู้ชีพ หรือโรงพยาบาล นอกจากนี้ ยังเกิดการบูรณาการระหว่างโลกเสมือนกับโลกจริง (Integration) นั่นคือ ผู้คนเริ่มเข้าใจโลกจริงกับโลกเสมือนมากขึ้น เช่น สถานบริการ สปา สมุนไพร บางแห่งได้ให้ผู้ใช้บริการสวมแว่น VR (Virtual Reality) ขณะนวด ซึ่งแว่น VR นี้จะแสดงภาพและบรรยากาศของทะเลได้อย่างชัดเจน ทั้งเสียงคลื่นลมและกลิ่นของทะเล หรือที่ร้าน เอ ไอ เอส ที่เปิดโซนสุขภาพให้ลูกค้าได้ออกกำลังกายบนลู่วิ่งหรือปั่นจักรยานพร้อมสวมแว่น VR เสมือนได้ปั่นจักรยานอยู่ในเส้นทางต่างๆ ที่ชื่นชอบ ซึ่งการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้ จะเริ่มอยู่กับตัวเองมากขึ้น เรียนรู้คนอื่นน้อยลง (Isolation) เห็นได้ชัดจากการที่หลายครั้ง เรามักจะก้มหน้าเพื่อคุยกันผ่านโปรแกรมสนทนา มากกว่าการเงยหน้าเพื่อพูดคุยกัน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันนั้น มักจะใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ มากกว่าเหตุผล (Irrationality) แต่ในรายล้อมมีดีเช่นกัน ในการกระทำและพฤติกรรมต่าง ๆ ภูมิปัญญาโบราณได้สอนไว้ว่า โปร่งใสมากขึ้น เพราะสามารถตรวจสอบเรื่องต่างๆ ได้ง่ายขึ้นรวดเร็ว โดยผ่านเทคโนโลยี มีการส่งต่อข้อมูลและกระจายข่าวเกี่ยวกับการทำผิดของคนมากขึ้น และด้วยความรวดเร็วของเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เกิดการสนใจแลจิตใจของตนเองมากขึ้น ผู้คนจะหาสิ่งยึดเหนี่ยวหรือสิ่งที่เปี่ยมแรงบันดาลใจมากขึ้น เพราะได้รับข้อมูลทุกอย่างเร็วเกินไป หนังสือประเภทหลักธรรม คำสอนต่าง ๆ หรือหนังสือประเภทสร้างแรงบันดาลใจ จึงเป็นหนังสือที่ยังขายดี การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันนี้ จึงควรใช้ชีวิตด้วยความมีสติและรอบคอบ ไม่ไหลไปตามกระแส (เอกก์ ภทรธนกุล, 2560) . จะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน มีความแตกต่างจากคนไทยในอดีต เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ทันกับยุคโลกาภิวัตน์ ที่เคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้สร้างความเจริญให้กับคนไทยในด้านวัตถุอย่างต่อเนื่อง แต่กลับสร้างความเสื่อมทางด้านจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเชิงจริยธรรมมากมายในการดำเนินชีวิตของคนไทยสังคมปัจจุบัน ในทุกกลุ่มสาขาอาชีพ พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยงค์ สืบกระพันธ์), (2556). ข้อมูลเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่าการเสพเทคโนโลยีโดยขาดการพิจารณา หรือขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หากเกิดภาวะความตึงตันทางอารมณ์ย่อมไม่สามารถหาทางออกได้ถูกต้อง จนเผชิญกับปัญหาหรือโลกธรรมด้านลบอย่างมีขอบเขตไร้ปัญญาแก้ไข

สิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์คือการสร้างความสัมพันธ์กันและกัน เพราะความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อตนเองและตัวผู้อื่น อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต มนุษย์ควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะสมกับเกิดมาเป็นคน มีหลักตายตัวอะไรหรือไม่ที่จะตัดสินคุณธรรมความดี ถ้ามีหลักนั้น คือหลักอะไรเป็นต้น เพราะในความเป็นจริง ในการดำรงชีวิตคนคนหนึ่ง นอกจากจะต้องมีความสัมพันธ์กันโลกภายนอกแล้วเขายังจะต้องอยู่กับสิ่งอีกสองสิ่ง สิ่งแรกคือตัวเองและสิ่งที่สองคือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2540) เนื่องจากว่าชีวิตในสังคมมนุษย์ควรมีระเบียบพอสมควร เพื่อให้ชีวิตของเรามีระเบียบ เราควรยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคมที่เห็นด้วยปัญญาแล้วว่ามีประโยชน์ เป็นไปเพื่อความสุข และยอมรับ

ความจริงบางอย่างในสังคม เช่นสังคมได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างไรเราต้องเข้าใจ พร้อมปรับตัวปรับใจให้ถูกต้อง ไม่ตะแบงแข็งขันแต่ควรยืดหยุ่นตามกรณีอันควร นอกจากนี้เราต้องมีหลักในการดำเนินชีวิต รวมทั้งข้อปฏิบัติที่จะทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตตามสมควร ทั้งนี้ต้องหมายความว่าก้าวหน้าไปในทางที่ดีงาม ทางที่เป็นบุญกุศลทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและชุมชน (วศิน อินทสระ, 2529) สำหรับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตที่ดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นได้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาททำให้มีความเมตตา กรุณาความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เลี้ยงชีพในทางที่สุจริต รู้จักควบคุมตนเองไม่หลงใหลในความกำคุณ 5 มีความซื่อตรง รู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้มีความสุขในการดำเนินชีวิต (พระวโรวาทคำสอน ธรรมสาร, 2561) ผู้เขียนเชื่อว่าสังคมมนุษย์จำต้องเกื้อกูลกันและกัน หรือต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน หากเกิดปัญหาจนไม่สามารถแก้ไขก็ต้องมีเพื่อนหรือกัลยาณมิตรคอยปลอบประโลม และช่วยแก้ไขปัญหามา เพื่อหาทางออกด้วยปัญญา

อีกประการหนึ่ง รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว มีการการดำเนินชีวิตแบบสุขนิยมยึดการท่องเที่ยวเป็นหลักมีการให้รางวัลกับชีวิตในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับครอบครัว ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตแบบคนรุ่นใหม่ การดำเนินชีวิตแบบทันเทคโนโลยี การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนี้มักชอบติดตามเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เปิดรับข่าวสารติดตามตลอดเวลาจัดว่าเป็นการดำเนินชีวิตแบบอิสระใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์และเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจต่างๆ การดำเนินชีวิตตามกระแสนิยม คนกลุ่มนี้ชอบให้ตัวเองเป็นที่สนใจ ติดตามข่าวสาร และติดตามผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง เพื่อให้ตนเองเป็นผู้ที่มีคนรู้จักเป็นพิเศษ การดำเนินชีวิตแบบรักครอบครัว คนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับครอบครัว ทำทุกอย่างเพื่อครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ก็เพื่อครอบครัวเป็นสำคัญ การดำเนินชีวิตแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม คนกลุ่มนี้สนใจอารยธรรมเก่าแก่ ที่มีมาแต่โบราณ และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเช่น ชอบแต่งกายแบบไทย เพื่อสะท้อนความเป็นไทย และอยากให้คนอื่นอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเหมือนกับตนเอง (พระวโรวาทคำสอน ธรรมสาร, 2561)

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และ ปัจจัยของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันนั้น สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 7 มิติ ซึ่งชีวิตของเราทุกคนย่อมหนีไม่พ้นมิติเหล่านี้ ได้แก่ สังคม (Social) อาชีพการงาน (Career) องค์กรความรู้ (Knowledge) ความมั่งคั่ง (Wealth) ตัวตน (Self) จิตวิญญาณ (Spirit) และ สุขภาพ (Health) ซึ่งแสดงออกโดยผ่านการใช้เวลาในการทำกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น ความสนใจที่ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำบริบทสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ผู้เขียนเห็นว่ารูปแบบการดำเนินชีวิต คือ เป็นความพฤติกรรม ความเป็นอยู่ของบุคคลที่แสดงออกผ่านการใช้เวลาในการทำกิจกรรม ความเป็นอยู่ ความสนใจ และความคิดเห็น ตามองค์ประกอบดังกล่าว

ข้างต้น ซึ่งในแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนจะมีรายละเอียดของรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ตามแต่บริบทของสภาพแวดล้อมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นอาศัยอยู่

4. โลกธรรมเพื่อเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

โลกธรรม องค์ธรรมในพุทธศาสนาตามแนวคิดของผู้เขียนมองว่า ในสังคมปัจจุบัน การจะดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจนั้น ค่อนข้างเป็นไปได้ยาก ด้วยปัจจัยภายนอกและภายในหลายประการ อาทิ รูปแบบของเทคโนโลยีอัจฉริยะ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน และการดำเนินชีวิตต้องพบเจอปัญหามากมาย ในขณะเดียวกัน ภูมิคุ้มกันด้านจิตใจมีน้อยลง สวนทางกับวิทยาการและเทคโนโลยีเจริญมากขึ้น เป็นผลให้เราทั้งหลายยังพบเห็นความหนักหน่วงและความรุนแรงของปัญหาเพิ่มเป็นทวี ซึ่งพอจะแบ่งลักษณะของการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

1) การดำเนินชีวิตแบบสุขนิยม ท่องเที่ยวให้รางวัลกับชีวิต ให้ความสำคัญกับครอบครัว เป็นการดำเนินชีวิตแบบคนรุ่นใหม่ บุคคลอื่น สิ่งอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2) การดำเนินชีวิตแบบรักครอบครัว สนใจปัญหาชีวิตอันเนื่องมาจากครอบครัว คือ ชีวิตยุ่งยาก สับสนเพราะครอบครัวประสบภาวะขัดข้อง ขาดความอบอุ่น ไม่ราบรื่น จึงทำทุกอย่างเพื่อครอบครัว

3) การดำเนินชีวิตแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม สนใจการอนุรักษ์ รักในสิ่งดั้งเดิม และถูกต้องในขณะเดียวกันต้องการให้บุคคลอื่นมีแนวคิดไปในทิศทางของตน กลุ่มตน บางครั้งอาจทำให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้อง

4) การดำเนินชีวิตแบบทันเทคโนโลยี ติดตามข้อมูลข่าวสาร ความเป็นไปของสังคมรอบตัว เปิดใจยอมรับเทคโนโลยีที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ในทุกด้าน มีความเป็นอิสระ หรือเป็นไปตามกระแสนิยม หรือ ปลดปล่อยให้ค่านิยมของสังคมนำทางชีวิตมากจนเกินไป

5) การดำเนินชีวิตตามกระแสนิยม วิธีการดำเนินชีวิตมีความยาก ชอบทำตนให้เป็นที่สนใจของสังคม ติดตามผู้มีชื่อเสียง เสียความเป็นตัวของตัวเอง และผู้เขียนมีความเห็นว่า การจะดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันให้เกิดคุณค่า ต้องทำความเข้าใจว่าทุกปัญหามีเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการดำเนินชีวิต และรูปแบบความเป็นมาของบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่างๆ ในชีวิต เมื่อพิจารณาโดยใช้ โลกธรรม ให้ซึ่งแล้วเกิดจากเหตุปัจจัยภายในตนเป็นปฐม (อันดับแรก) เหตุปัจจัยภายในตนที่เป็นตัวการสร้างปมปัญหาชีวิตให้แก่มนุษยชาติประกอบด้วย 3 ตัวการด้วยกัน คือ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากหลุดพ้นจากภาวะจำเจ โดยแสดงความต้องการนั้นออกมาอย่างไร้คุณธรรม ความถือตัวถือตน ถือพรรคถือพวกพ้องของตน หวงแหนทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่คิดว่าเป็นของตน ความเห็ดผิดเพี้ยนจากสังขธรรม ความยึดมั่นถือมั่นในความเห็นความเข้าใจของตน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใคร อาจเรียกง่ายๆ ว่าความเห็นที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เป็นธรรม และไม่ถูกธรรม ปัจจัยภายนอก สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา บุคคลทั่วไป เพื่อนร่วมงาน บริวาร

และสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในมุมมองของผู้ศึกษาคือการทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมประกอบวิชาชีพ และลักษณะของการประกอบอาชีพ การทำงานที่ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมงาน เจ้านายลูกน้อง ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา การพิจารณาความดีความชอบ ความพอใจ และความไม่พอใจ ทั้งในส่วนที่คิดว่าควรเป็นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย การนำหลักโลกธรรม สิ่งธรรมดา เป็นสากล ความไม่เที่ยงแท้ ตายตัว มาพิจารณา ช่วยในการดำเนินชีวิต การทำงาน การดำรงตนและการรักษา สัมพันธภาพทุกภาคส่วน ช่วยปรับความคิด จิตใจ ซึ่งจะทำให้การประกอบภาระงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ กิจกรรมต่าง ๆ ผ่านพ้นไปได้เป็นอย่างดี การปรับและทำความเข้าใจถึงความหมาย โลกธรรม ตามหลักคำสอน 4 คู่ ความหมายของโลกธรรม ซึ่งเป็นธรรมดา สากล สิ่งที่จะต้องเผชิญ และดับไป ได้มา และสูญไป ช่วยให้ผู้ศึกษา สามารถก้าวผ่าน อุปสรรค ปฏิกริยาด้านลบที่ส่งผลต่อความรู้สึก จากเพื่อนร่วมงานในการทำงาน ได้เป็นอย่างดีและเมื่อเข้าใจปัญหาตามหลักโลกธรรม 8 ซึ่งเป็นธรรมดาของโลก แต่ ถ้าไม่เข้าใจโลกธรรมเราจะถูกโลกกระทบทำให้เกิดทุกข์ มีลาภ ก็เสื่อมลาภ, มียศ ก็เสื่อมยศ หวงยึดติด อำนาจกินอาหารกตมาคาร ภูมิใจการมีลาภ มีอำนาจ แต่จิตใจมีอึดติดเสื่อมเป็นธรรมดา ต้องทนเตือนตน มันไม่จริง มีสรรเสริญ ย่อมมีการ นินทา ให้เรารู้ทันจะไม่ หวั่นไหว และเกิดความสุข ก็เกิดทุกข์ได้ บางคนพบคู่ชีวิตคิดว่าใช่ แล้วมีความสุขมากแต่เมื่อผิดหวังก็ทุกข์มาก คนที่เข้าใจโลกธรรมเป็นคนโชคดีเพราะมีสุขง่ายผ่านคลายชีวิต ผ่อนสั้นผ่อนยาวรู้จักสมมุติและวิมุติ รู้จักละรู้จักวางได้ และที่สำคัญ รู้จักสวมและ ถอดหัวโขนได้ด้วยใจที่เบาสบาย

ความสำคัญของการนำหลักโลกธรรม มาพิจารณาในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากสภาพสังคมของผู้คนในยุคปัจจุบัน การใช้ชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของผู้คนเน้นที่การแสวงหาความสุข ความสบายภายนอก ซึ่งมีส่วนประกอบของความอยากในกิเลสทั้งหลาย (อยากได้ อยากมี อยากเป็น และการยึดติดในชีวิต) การยึดติดดังกล่าวนี้เป็นเครื่องครอบงำจิตใจเป็นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวง การทำมองเรื่องต่างๆ ประเด็นที่แตกต่าง มุมมองความคิดเห็นนั้นมุ่ง ให้ผู้คนได้เข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน ด้วยความมุ่งหวังให้ผู้คนทั้งหลายเข้าใจชีวิต รู้เท่าทันกิเลสซึ่งเป็นหลักสากลทั่วไปของชีวิตมนุษย์ ความทุกข์ ความสุข ที่เกิดขึ้นย่อมไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะไม่ว่าจะเป็นชนชาติ สัญชาติ ประเทศ ศาสนาใดๆก็ตาม ย่อมเป็นไปตาม นี่การที่ผู้คนรู้ไม่เท่าทันแล้วหลงยึดติดกับความอยากทั้งหลาย ชีวิตจึงได้รับแต่ความทุกข์ อย่างแสนสาหัส การแนะนำให้ผู้คนไม่ยึดติดหรือการละวางปัญหา สังคมที่มีความสับสน มีความคิดที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่ง โลกธรรม 8 เป็นเรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำ กับชีวิตของมนุษย์ สังคมทุกสังคม ฉะนั้นแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันและสังคมโลกมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่คนส่วนมากก็มักมีความยินดี ปลื้มใจ ยึดติด เพลินอยู่ในอิฏฐารมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง และต้องเข้าใจความหมายของโลกธรรม ว่ามีลาภเสื่อมลาภ ฯ ไม่ใช่ว่าแค่นั้น ต้องเข้าใจว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่ายุคไหนสมัย ไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้น เมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์และ

อนิภูตรมณ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2556) การใช้สติ ใช้สมาธิความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบมีทางเดียว คือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรองในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างไม่ทุกข์ หากจะพิจารณาหลักโลกธรรม มาพิจารณาการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ในการดำรงตนในสถานะข้าราชการต้องตระหนักให้มากในเรื่องการปฏิบัติงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ วรรณะมัตระวางในเรื่องการวางตัว กับคนรอบข้างอย่างยิ่ง เพราะเมื่อวันเกษียณเวียนมาถึง ตำแหน่งต่างๆ ก็เกษียณไปด้วย เราจึงต้องเร่งทบทวน ผูกพัน หรือทำความรู้จักให้คุ้นชินกับความรู้สึกที่จะเกิดขึ้นในวันเกษียณได้ ซึ่งการปรับตัวต้องมีมากสิ่งที่อาจฝึกได้ดีมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งอาจจะเป็นการหาหนังสือที่ชอบ หรือหาหนังสือธรรมะที่ว่าด้วยสัจธรรมของชีวิต เช่น เรื่องหลักธรรมะว่าด้วยโลกธรรม 8 ประการ ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข และมีทุกข์ ศึกษาเพื่อปรับอารมณ์หรือความรู้สึกของตนเองไว้

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเรื่องโลกธรรม 8 นั้นจะเข้ากันได้ดีกับสถานการณ์เมื่อวันเกษียณมาถึง เพราะได้สะท้อนให้เราได้รับรู้ว่า การมีลาภ ยศ สรรเสริญ และสุขนั้น ถึงแม้เราจะชอบ แต่มันก็จะไม่อยู่กับเราตลอดไป ไม่วันใดวันหนึ่งการเสื่อมลาภ ยศ นินทา และทุกข์ ย่อมเกิดขึ้นเป็นแน่แท้ (มนัสวี ศรีนนท์, 2562) เข้าถึง ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้เราได้ยอมรับมันให้ได้ โดยขณะที่ยังไม่เกษียณหรือยังไม่เกิดสถานการณ์นั้น เราต้องอย่าประมาท ให้คิดไว้เสมอว่า ทุกสิ่งในโลกที่เราเป็นและเราเป็น สักวันก็จะไปจากเรา ดังนั้น เราควรตั้งตนไว้เพื่อเผชิญสถานการณ์นั้นให้ได้ แต่ถ้าไม่ได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้แล้ว การเกษียณหรือสถานการณ์ดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นกับเราแล้ว ย่อมไม่มีทางที่เราจะยอมรับได้ คงเกิดทุกข์หรือดิ้นรนไปสารพัดอย่าง

เราจึงควรได้ทำความรู้จักโลกธรรมของชีวิตและงานไว้แต่เนิ่น ๆ ให้ได้ จึงจะไม่ทุกข์มากนักการนำหลักโลกธรรม มาพิจารณาผลด้านภายในตัวเองจะช่วยลดความขัดแย้งในใจตนเอง และช่วยให้การทำงานต่าง ๆ การปฏิบัติหน้าที่ของตน ทั้งต่อตนเอง และสังคม ความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนเป็นไปตาม เหตุปัจจัยทั้งสิ้น การปรับใจเข้าใจในหลักโลกธรรมแล้ว ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกมีแรงผลักดันในการที่ก้าวข้ามสิ่งที่มากระทบ ทั้งด้าน อิฏฐารมณและอนิฏฐารมณ ไปให้ได้ เพราะหากพิจารณาทุกเหตุปัจจัย จะเข้าใจว่า เมื่อมีทุกข์ ย่อมมีสุข เมื่อมีได้มา ก็ต้องมีเสียไป เมื่อเกิดขึ้นก็ดับลงได้ หลักในการคิดคือ สิ่งที่ทำไปนั้นดีหรือไม่ ทำไปเกิดโทษหรือคุณ ดีหรือชั่ว บวกลบคูณหาร กำไรหรือขาดทุน มีคุณค่าหรือไร้ค่า สง่างามหรือเลวร้าย เมื่อพิจารณาให้ลึกตามหลักโลกธรรม ก็จะทำให้ใจนั้นเบาลงปลอดโปร่ง เบาสบาย ในที่สุดก็อยู่กับโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน ร่วมกิจกรรมและ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

5. สรุป

หลักโลกธรรม เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญยิ่งและจำเป็นต้องนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหากมีความเข้าใจชีวิต และต้องการอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นเข้าใจและปรับจิตใจของตนเองเพื่อการดำเนินชีวิต ตามความคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งได้มีประสบการณ์และประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในจิตใจตนเอง ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และปัญหาผลสัมฤทธิ์ของการทำงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้เขียนเห็นว่า การจะนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตนั้นสิ่งสำคัญยิ่งคือ ต้องนำมาประพฤติปฏิบัติให้ครบองค์ธรรม คือ ในหลักการตามแบบแผน เพราะ การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ความผิดหวัง ความสำเร็จทางโลกนั้น มิใช่สรณะที่แท้ไม่สามารถทำให้เกิดสุขได้อย่างยั่งยืนเพราะมันมีขึ้นมีลง หากความเที่ยงแท้แน่นอนไม่ได้การที่เอาชีวิตการทำงานความสุขต้องขึ้นอยู่กับความสำเร็จทางโลก เป็นไปไม่ได้ สุข ทุกข์ ลาภ ยศ เสื่อม สรรเสริญ นินทา เป็นของคู่กัน ไม่ได้เที่ยงแท้ (พระไพศาล วิสาโล, 2563) วิธีการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ต้องปรับใจ เราต้องยอมรับความเป็นจริง การจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ต้องแน่วแน่ทั้งภายในและภายนอก หลักโลกธรรม เป็นเข็มทิศ ชี้ให้เห็นว่าเมื่อหลักไม่พัวพันและต้องพบเจอเกี่ยวข้อง กับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ต้องทำความเข้าใจและไม่ยึดติด ไม่ลุ่มหลง ไม่ยึดว่าเป็นตัวตน แต่ต้องดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทัน เพราะถ้ารู้เท่าทันแล้ว เราจะปฏิบัติตนต่อโลกธรรมนี้ได้ดี จะส่งผลให้เป็นคนที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญ มีจิตใจที่เข้มแข็งและดำเนินชีวิตไปในสถานการณ์ ทุกสภาวะ ทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใดๆ กระทบจะไม่หวั่นไหว มีความเข้มแข็งทางจิตใจ เพราะ โลกธรรมนั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างดียิ่ง เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน เพราะหากเรามีความเข้าใจ ลาภและยศเป็นเครื่องมือและเป็นเครื่องเอื้อโอกาสในการที่จะดำเนินชีวิตประกอบภาระงาน มีสัมพันธภาพ และดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ในขณะเดียวกันขยายประโยชน์ให้เป็นวงกว้างไปในสังคมรอบตัว ช่วยสร้างสรรค์ให้โลกเป็นอย่างที่ดีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัส คือโลกแห่งความรักความเมตตา ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน

การนำหลักโลกธรรม มาทำความเข้าใจ เพื่อให้เข้ากับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน ที่เปลี่ยนไปจากเดิม มีความหลากหลายในรูปแบบของการดำเนินชีวิต ตามลักษณะที่กล่าวแล้ว คนที่ดำเนินชีวิตเป็นรู้คุณค่าของการมีชีวิต จะใช้ประโยชน์จากหลักโลกธรรม ทั้งในแง่เป็นเครื่องทดสอบจิตใจ และเป็นเครื่องกำกับ เป็นภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง เมื่อเกิดมีภัยประสบกับภาวะที่ไม่พึงประสงค์ จะดำรงรักษาตนให้ข้ามผ่านไปได้ ไม่หวั่นไหว ไม่เสียเวลาในการดำเนินชีวิต เพราะโลกธรรม สอนให้ใช้ปัญญาเรียนรู้ถึงเหตุปัจจัย ที่มาที่ไป และเป็นเครื่องมือป้องกันแก้ไขส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตก้าวไปข้างหน้าให้ได้ผลดียิ่งขึ้นต่อไป ยิ่งกว่านั้น หากจะมองในอีกมิติ การดำเนินชีวิตที่ผ่านทุกข์ ผ่านอุปสรรค แต่เมื่อผ่านไปได้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เป็นหลักประกันว่าต่อไปไม่ว่าเหตุการณ์จะหนักหนาเพียงใด จะสามารถผ่านไปได้เมื่อผู้อ่านได้ทำความเข้าใจในโลกธรรม แล้ว การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน จะมีความปลอดภัย งดงามได้ใน

ทุกสภาพสังคม ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักโลกธรรม เป็นกรอบการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันสำเร็จแล้วอย่างครบถ้วนในองค์ธรรม

6. เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยงค์ สืบกระพันธ์). (2556). *บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ ในการดำเนินชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบัน*. คุษณินพนธ์ศาสนศาสตร์คุษณินพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2550). *ชีวิตที่สร้างสรรค์ สดใส และสุขสันต์*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวาย.
- พระวีระศักดิ์ วีระปัญโญ (อินทวิเศษ). (2561). *ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มนัสวี ศรีนนท์. (2562). *ชีวิตวัยเกษียณ*. สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://il.mahidol.ac.th/th/i-Learning-Clinic/general-articles/,2562> เข้าถึงข้อมูล 8/7/2564.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2540). *ปรัชญาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วศิน อินทสระ. (2529). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2563). *นวโกวาท (ฉบับประชาชน)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี). (2546). *มงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). *ชีวิตที่สมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวาย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลศัพท์)*. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- เอกก์ ภทรธนกุล. (2560). *สหบรรณานุกรม*. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่

Aesthetics in Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu

ชญลักษณ์ อารยตานนท์ และ พระมหาพจน์ สุวโจ

Thanyalak Arayatanon and Phramaha Phocana Suvaco

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduated School, Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author's Email: thanyalak.nim11@gmail.com

Received: 19/09/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.20

บทคัดย่อ

บทความสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่มีวัตถุประสงค์ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาวรรณกรรมประเภทนิราศ 3) เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ ผลการศึกษาพบว่า สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม ศาสตร์ที่เรียกกันทั่วไปว่าความงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา สามารถพบเห็นความงามแง่มุมต่าง ๆ ในวรรณกรรมประเภทนิราศที่เป็นพรรณนาโวหาร ตามหลักสุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะด้านพุทธปรัชญาพบว่า มีการสอดแทรกแฝงไปด้วยหลักการดำเนินชีวิตที่อาศัยปัญญาจากหลักธรรมเช่น ไตรลักษณ์ หลักกรรม อริยสัจธรรม 4 สัมมาวาจา ธรรมทำให้งาม 2 การไม่คบคนพาล ศีล 5 โลกธรรม 8 ความกตัญญูทุกเวที ทั้งนี้ยังพบว่าในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่แสดงสุนทรียศาสตร์ในด้านวรรณศิลป์ สัมผัสสระ สัมผัสอักษร แสดงวิถีการดำเนินชีวิตไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม สะท้อนอัตลักษณ์ของสังคมไทยอย่างงดงาม ยังให้ข้อคิดและคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตร

คำสำคัญ: 1. สุนทรียศาสตร์, 2. นิราศ, 3. สุนทรภู่

ABSTRACT

The objectives of articles aesthetics in Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu were 1) to study aesthetics 2) to study literature in Niras genre 3) to study aesthetics on Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu. The results of the study found that aesthetics is a branch of philosophy dealing with beauty. The science

commonly referred to as beauty comes naturally and created by humans in every field of art can see different aspects of beauty in the literary genre of Niras. That is rhetorical descriptive aesthetics especially in Buddhist philosophy, found that; there is an interpolation with the principles of living a life that relies on wisdom from dharma principles such as the Trinity, the principle of karma, the 4 Dhamma prayer, the 2 Dharma that makes it beautiful, Not dating a bully, the 5 virtues, the 8 Lokadhamma, and the gratitude. In addition, it was found that Lyrical Phukhaonthong Poetry (Niras) of Sundrabhu exhibited aesthetics in literature, touching the vowel, touching the letters, and showing the way of life to the traditions and culture. So that reflects the identity of Thai society beautifully. It also provides insights and Dhamma according to Buddhist principles that can be applied in life.

Keyword: 1. Aesthetics, 2. Lyrical Poetry, 3. Sundrabhu

1. บทนำ

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม เกิดขึ้นตามธรรมชาติทั่วไปและมีในงานศิลปะทุกสาขา มนุษย์ต่างก็ยอมรับว่า ความงามมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะความงามเป็นความรู้สึกจากการรับรู้ของมนุษย์ เกิดความรู้สึกในทิศทางที่ดีของอารมณ์ ทำให้รู้สึกปิติ แฝงชื่น อิ่มเอิบ เบิกบานใจ ยินดี เพลิดเพลิน สุนทรียะตามทัศนะพุทธปรัชญา เรื่องความงามที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ ถือว่าเป็นความงามที่แท้จริง เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ จะพบกับความงามที่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อการดับกิเลส และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้ต้องการเข้าถึงความงามที่แท้จริงได้

นิราศภูเขาทองเป็นงานประพันธ์ของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประพันธ์ขณะบวชเป็นพระภิกษุถือเป็นแบบอย่างแต่งนิราศกันต่อมา ถือเป็นวรรณกรรมมีคุณค่าความงามด้านวรรณศิลป์และคุณค่าต่อสังคม ให้อรรถรสและความบันเทิงรวมถึงความรู้ต่างๆ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์โดยสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม คติชนและสถานที่ตลอดเส้นทางเดินทาง ทั้งยังแสดงความงามของหลักพุทธปรัชญาโดยสอดแทรก ให้ข้อคิดและคติธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตของคนปัจจุบันเพื่อพัฒนาชีวิตให้มีระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทอง น่าจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ โดยเฉพาะความเด่นชัดด้านสุนทรียศาสตร์

2. ศึกษาสุนทรียศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า “สุนทรียศาสตร์” เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งที่งามในธรรมชาติหรือศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) สุนทรียศาสตร์ มาจากคำศัพท์ว่า สุนทรียะ+ศาสตร์ “สุนทรียะ” แปลว่า ดี งาม สุนทรียศาสตร์ จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาว่าด้วยความงาม ผู้บัญญัติศัพท์ต้องการใช้แปลภาษาอังกฤษว่า Aesthetics มาจากศัพท์ภาษากรีกว่า Aistheticos ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์และกริยาใช้คำว่า Aisthanomai แปลว่า รู้ด้วยผัสสะ (To perceive) (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2534) สุนทรียศาสตร์ คือการค้นคว้าความหมายของความพึงพอใจในความงาม (สุนทรียะ) ว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติของความงาม เกิดจากวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัย (ปรนัยนิยมหรืออัตถนิยม) เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาว่าด้วยเรื่องความงามนั้นเกิดขึ้นที่ตัววัตถุ นั้นเอง หรือเกิดจากบุคคล เป็นผู้ให้ความพึงพอใจสร้างความงามขึ้นมา สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ หรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าความงาม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมกับสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน สุนทรียศาสตร์ คือหลักแห่งรสนิยมและปรัชญาศิลปะ แนวคิดนี้เชื่อว่ารสนิยมของศิลปินย่อมปรากฏในผลงาน ผู้ชมที่พึงพอใจได้ก็ต้องมีรสนิยมใกล้เคียงกัน สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ทำการสืบค้น ค้นหา สร้างกฎเกณฑ์ เป็นหลักการหรือทฤษฎี สุนทรียภาพ มีบางทัศนะเชื่อว่า หลักสุนทรียภาพสากลน่าจะมีอยู่จริง สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาถึงปรัชญาของสุนทรียภาพสูงสุด เช่น งานศิลปะที่มีคุณค่าระดับวิจิตรศิลป์กับศิลปินผู้สร้างสรรค์ เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการที่มีคุณลักษณะพิเศษ สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม สิ่งทีงามในงานศิลปะและธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ (AestheticsExperience) คุณค่าทางสุนทรียภาพ ค้นหามาตรฐานการตัดสินเชิงสุนทรียภาพและเจตคติทางสุนทรียภาพ (AestheticsAttitude) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) สอดคล้องกับ ไสริจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ได้กล่าวว่า สาขาที่พูดถึงความงามได้แก่ สุนทรียศาสตร์ เนื่องจากความดีกับความงามมีลักษณะเหมือนกันตรงที่เป็นคุณค่าหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จริยศาสตร์กับสุนทรียศาสตร์ก็มักจัดให้อยู่ด้วยกันภายใต้หัวข้อใหญ่เรียกว่า ทฤษฎีคุณค่า (Value Theory) แต่โดยประเพณีแล้วก็จะจัดให้จริยศาสตร์กับสุนทรียศาสตร์เป็นสาขาของปรัชญาด้วยกันทั้งคู่ (ปรัชญาทั่วไป, 2560) ข้อความเบื้องต้นชี้ให้เห็นความหมายของสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม พูดถึงความงามและคุณค่าของความงาม ศาสตร์ที่เรียกกันทั่วไปว่าความงามเกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา แสดงรสนิยมของผู้เสพ แสดงออกในรูปแบบต่างๆ ที่ชัดเจนที่สุดคือในรูปของงานศิลปะแขนงต่างๆ เช่น หนึ่ง ละคร อุปรากรต่างๆ บทประพันธ์ทั้งหลาย ประติมากรรมต่างๆ ฯลฯ สุนทรียศาสตร์รวมความถึงธรรมชาติและสิ่งที่สร้างขึ้น

อีกประการหนึ่ง สุนทรียะ เป็นวิชากว้างขวางเกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ของความงาม ธรรมชาติของความงาม ทฤษฎีทางศิลปะ และเป็นวิชาที่ไม่มีความสิ้นสุดในตัวเองไม่ได้เปลี่ยนไปเสมอ เป็นความงามไม่ใช่คุณสมบัติของศิลปกรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความงามของแสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณ หรือแสงจันทร์ยามเที่ยงคืน การแก้ปัญหาเรื่องสุนทรีย

ธาตุในปรัชญา กินความรวมถึงสุนทรียธาตุในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่ามีสุนทรียะได้ ไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ หรือความงามในศิลปกรรมความน่าเกลียดน่ากลัวในจินตนาการ ความประเสริฐ ความบริสุทธิ์ ความศรัทธาต่อคำสอนทางศาสนาฯ ล้วนเป็นเรื่องของความงามได้ครอบคลุมความหมายของสุนทรียศาสตร์ทุกประการ (กิริติ บุญเจือ, 2522) สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ หรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าความงาม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมกับสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) นอกจากนั้น สุนทรียศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา เรียกว่า คุณวิทยา (Axiology) หรือทฤษฎีคุณค่า เป็นแนวคิดด้านความงาม ด้านศิลปะ มีรากเหง้ามาจากปรัชญากรีก เป็นศาสตร์แห่งความสวยความงาม เป็นความรู้สึก ส่วนความงามในพระพุทธศาสนาหรือพุทธสุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องคุณค่า คุณธรรม ความงามในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความงามจากการปฏิบัติธรรมประกอบด้วยสัจธรรมที่นำมาพัฒนาชีวิต ให้มีระเบียบเรียบร้อย งดงามตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (จิตตวิมล วัชรพร บัญญัติคุณ, 2563) บุญเยี่ยม แยมเมือง กล่าวว่า สุนทรียะมีความสำคัญต่อมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ เพื่อจะได้พัฒนาไปตามวัยที่ เจริญเติบโตขึ้น จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจสุนทรียะ (หนังสือสุนทรียะทางทัศนศิลป์, 2537)

เห็นได้ว่าสุนทรียศาสตร์ นับเป็นศาสตร์อันลึกซึ้ง เป็นศาสตร์ที่พัฒนาจิตใจของคนโดยเฉพาะ จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อปรับปรุงตนเองให้เป็นผู้มีรสนิยมรู้วิธีคลายจากทุกข์ เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาความสุขทางใจ และเพื่อเข้าถึงความงามทุกประเภท

3. ศึกษานิราศภูเขาทอง

นิราศ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของนิราศไว้ว่า “ก. ไปจากระหะหน ปราศจาก น. เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือการที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศเมืองแกลง” สันนิษฐานกันว่าการแต่งนิราศนั้นเนื่องจากในสมัยก่อนการเดินทางต้องใช้เวลานาน ดังนั้นเมื่อจะต้องเดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ จึงคิดแต่งขึ้น ทั้งคร่ำครวญถึงนางที่รักเมื่อได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ดังที่ “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่า “หนังสือจำพวกที่เรียกว่านิราศ เป็นบทกลอนเวลาไปทางไกล มูลเหตุจะเกิดหนังสือชนิดนี้ขึ้นนั้น สันนิษฐานว่าคงเป็นเพราะว่าเวลาเดินทางที่มักต้องไปเรื่อยหลายๆ วัน มีเวลาว่างมาก ได้แต่นั่งๆ นอนๆ ไปจนเกิดเบื่อ ก็ต้องคิดหาอะไรทำแก้รำคาญ ผู้สันตติในทางวรรณคดี จึงแก้รำคาญโดยกระบวนคิดแต่งเป็นบทกลอน บทกลอนแต่งในเวลาเดินทางเช่นนั้นก็เป็นที่พรรณนาว่าด้วยสิ่งซึ่งได้พบเห็นในระหว่างทางประกอบกับอารมณ์ของตน เช่น ครวญคิดถึงคู่รักซึ่งต้องพรากทิ้งไว้ทางบ้านเรือน เป็นต้น กระบวนความ ในหนังสือนิราศ จึงเป็นทำนองอย่างว่านี้ทั้งนั้น ชอบแต่งกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่เรียกชื่อว่าหนังสือนิราศดูเหมือนจะบัญญัติขึ้นในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์” (ชีวิตและงานของสุนทรภู์, 2518) ทั้งนี้ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงกล่าวว่า “เป็นหนังสือที่แต่งเมื่อร้าง

เมีย หนังสือชนิดนี้จึงจับเอาความเศร้าเพราะร้างเมียมาเป็นแก่นของเรื่อง ถ้าไม่มีการคร่ำครวญถึงเมียที่รัก ก็ไม่ใช่นิราศ” ทรงเห็นว่า “หนังสือนิราศจับเอาความเศร้าเพราะร้างรัก เป็นแก่นของเรื่อง ถ้าจะกล่าวละเอียดไปทางอื่นก็ต้องเรียกว่าเป็นกระทู้แต่แก่นต้องมี ถ้าไม่มีก็ไม่ใช่เป็นนิราศ” ซึ่งให้เห็นว่า ทรงคิดว่า ลักษณะสำคัญของนิราศคือ กวีต้องคร่ำครวญถึงคนรัก โดยอาจมีเรื่องอื่นปนเข้ามาได้ (ผสมผสาน, 2513) สอดคล้องกับที่ เปลื้อง ณ นคร แสดงความเห็นว่ “นิราศคือการแสดงความอาลัยผูกพันต่อคนรักที่ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง กวีแสดงออกซึ่งความรักและความอาลัยนี้เป็นถ้อยคำ และบันทึกไว้เป็นตัวอักษร” (ประวัติวรรณคดีไทยฉบับนักศึกษา, 2513) คล้ายกับที่ กุสุมา รักษมณี กล่าวว่า “คือวรรณคดีนิราศที่มีการคร่ำครวญอันเนื่องมาจากความพลัดพรากสูญเสียเป็นแก่นเรื่อง และส่วนใหญ่เป็นความพลัดพรากจากรัก (การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต, 2546)

นิราศ เป็นวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นทั้งในแง่การบันทึกการเดินทาง บันทึกเรื่องราวความเป็นอยู่ วิถีชีวิตวัฒนธรรม คติชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ตามเส้นทางและพื้นที่ที่ผู้ประพันธ์ได้เดินทางผ่านหรือพบเห็นระหว่างการเดินทาง (หนังสือเก่าชาวสยาม) วรรณกรรมประเภทนิราศมักจะมีคามยาวไม่มาก พรรณนาถึงสิ่งสวยงาม และความรู้สึกผูกพันที่มีต่อบุคคลที่ตนรัก และเนื่องจากกวีส่วนใหญ่เป็นชาย เนื้อหาในนิราศจึงมักจะพรรณนาถึงหญิงที่ตนรัก กระทั่งกลายเป็นขนบของการแต่งนิราศมาจวบจนปัจจุบัน ที่ผู้แต่งนิราศ มักจะผูกเรื่องราวของการคร่ำครวญถึงหญิงที่รัก ขณะที่เล่าถึงสิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทางด้วย (กลอนนิราศ) นิราศได้ให้ความรู้แก่เราหลายประการ มีทั้งความไพเราะ ในคำประพันธ์ในแง่มุมต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิด ของผู้ประพันธ์ตามท้องเรื่อง วิถีชีวิตไทยในยุคหนึ่งๆ ความรู้ทางธรรมชาติวิทยา ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รวมทั้งตำนานต่าง ๆ จึงนับได้ว่า บรรดานิราศเป็นแหล่งอุดมด้วยความรู้ ที่มีคุณค่ามากแหล่งหนึ่ง มีค่าควรที่จะเข้าไปเรียนรู้ ด้วยความสุขและเพลิดเพลิน ได้ตลอดเวลาที่แต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่งทั้งเป็นโคลง และกลอนสุภาพ กวีที่แต่งนิราศเป็นกลอนสุภาพ มากกว่าผู้อื่นทั้งหมด คือสุนทรภู่ กลอนของสุนทรภู่ คนชอบอ่านกันมาก และได้ถือเอานิราศของสุนทรภู่ เป็นแบบอย่างแต่งนิราศกันต่อมา (เรียนรู้จากนิราศ) นิราศมีความสำคัญในฐานะงานประพันธ์รูปแบบหนึ่ง เป็นแบบพรรณนาโวหาร ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับนิยามที่ยกกล่าวอ้างมาเบื้องต้น และมีความเห็นว่ากวีแก้เหงาโดยผ่านงานประพันธ์ เล่าถึงสิ่งที่ประสบพบเห็น ภาพชีวิตผู้คนบ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณีการปกครองต่างๆ ทั้งในเมืองใหญ่ เมืองชนบท จึงเหมือนงานการบันทึกประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง ตัวกวีมีโอกาสนอกลายชีวิตด้านต่างๆผ่านงานเขียน ผู้อ่านได้รับบรรยากาศและความบันเทิงรวมถึงความรู้ต่างๆ ผ่านงานนิราศ

นิราศภูเขาทองเป็นงานประพันธ์ของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นหนึ่งในนิราศ 9 เรื่อง 1. นิราศเมืองแกลง นิราศเรื่องแรกของสุนทรภู่ เล่าเรื่องการเดินทางจากพระราชวังหลังไปหาบิดาที่วัดป่า ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง 2. นิราศพระบาท เล่าเรื่องการตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรี 3. นิราศภูเขาทอง นิราศเรื่องที่สั้นที่สุดของสุนทรภู่ เล่าเรื่องการเดินทางจากวัดราชบูรณะไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทองที่อยู่อยุธยา 4. นิราศเมืองเพชร เล่า

เรื่องการเดินไปเพชรบุรี โดยอาสาไปทำกิจของพระองค์เจ้าลักขณานุคุณที่ทรงอุปการะตน 5. นิราศวัดเจ้าฟ้า เล่าเรื่องการเดินทางไปแสวงหาแร่ปรอทและยาอายุวัฒนะ ที่จังหวัดอยุธยา 6. นิราศอิเหนา นำเนื้อความจากวรรณคดีเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาออกติดตามหาบุษยามาแต่งเป็นนิราศ 7. นิราศสุพรรณ แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ เล่าเรื่องการเดินทางไปสุพรรณบุรี 8. รำพันพิลาป กล่าวถึงความหลังและเรื่องราวที่เกิดขึ้นขณะอยู่ที่วัดเทพธิดาราม และ 9. นิราศพระประธม เล่าเรื่องการเดินทางไปนมัสการพระประธม (พระปฐมเจดีย์) เป็นเรื่องสุดท้ายของสุนทรภู่

นิราศภูเขาทอง ที่มาและเนื้อหาโดยย่อ หลังจากออกพรรษาและรับภริยาในเดือน 11 แล้วสุนทรภู่พร้อมกับหนูพุด ซึ่งเป็นบุตรชาย ที่ยังเด็กอยู่โดยลงเรือแจวจากวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) เพื่อไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) โดยล่องเรือไปตามลำน้ำเจ้าพระยาผ่านมาทางพระบรมมหาราชวัง และผ่านสถานที่ต่าง ๆ ตามลำดับ เช่น วัดประโคนปักษ์ โรงเหล้า บางจาก บางพลู บางพลัด บางโพ บ้านฉนวน วัดเขมาภิรตาราม ตลาดแก้ว ตลาดขวัญ นนทบุรี บางธรณี เกาะเกร็ด บางพูด บ้านใหม่ บางเตือ (ในจังหวัดปทุมธานี) บางหลวง สามโคก บ้านจั่ว เกาะใหญ่ราชคราม เมื่อเข้าเขตพระนครศรีอยุธยา ผ่านหน้าจวนเจ้าเมือง วัดพระเมรุ แล้วจึงเดินทางถึงเจดีย์ภูเขาทอง ในวันเดินทางกลับออกเรือตั้งแต่เช้าตรู่ เดินทางเพียงวันเดียวก็ถึงกรุงเทพ ขึ้นบกที่ท่าวัดอรุณราชวราราม ระหว่างการเดินทางเมื่อสุนทรภู่ได้แต่งกลอนมีเนื้อหาพรรณนาถึงความจริงของชีวิตยากแค้นชีวิตตัวท่อนเป็นตัวอย่างพบเห็นสิ่งใดที่น่าสนใจหรือสอดคล้องกับความคิดที่ต้องการนำเสนอก็นำมากล่าวไว้ ขอบยิบยกบางช่วงตอนของคำประพันธ์ในนิราศภูเขาทองที่พรรณาเปรียบเปรย สถานที่ที่ทักวักเดินทางผ่านมาบางส่วนดังนี้

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไฉ่ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น.....
ถึงอารามนามวัดประโคนปักษ์	ไม่เห็นหลักลือเล่าว่าเสาหิน
เป็นสำคัญปันแดนในแผ่นดิน	มิรู้สิ้นสุดชื่อที่ลือชา.....
จะเหลียวหลังกลับลับเขตประเทศสถาน	ทรมานหม่นไหม้ฤทัยหมอง
ถึงเขมาอารามอร่ามทอง	พึงฉลองเลิกลางเมื่อวานขึ้น.....
ถึงแขวงนนท์ชลมารคตลาดขวัญ	มีพ่วงแพแพรพรรณเขาค้าขาย
ทั้งของสวนล้วนเรืออยู่เรียงราย	พวกหญิงชายประชุมกันทุกวันคืน.....
ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า	ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา	ทั้งผัดหน้าจับเขมาเหมือนชาวไทย.....
มาจอดท่าหน้าวัดพระเมรุข้าม	ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
บ้างขึ้นล่องร้องรำเล่นสำราญ	ทั้งเพลงการเกี้ยวแก่งกันแข่งแข่ง....
ครั้นรุ่งเช้าเข้าเป็นวันอุโบสถ	เจริญธรรมมาบูชาฉลอง
ไปเจดีย์ที่ชื่อภูเขาทอง	ดูสูงล่องลอยฟ้านภลัย....

นิราศภูเขาทองมีคุณค่าด้านสังคม สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นการบันทึกเส้นทางการเดินทางในสมัยนั้นและเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ชาติ ในเรื่องนี้สุนทรภู่ยังให้ข้อคิดและคติธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตของคนอีกด้วย....คุณค่าด้านวรรณศิลป์ สัมผัสสระ คือ คำที่ใช้สระตัวเดียวกัน สัมผัสอักษร คือ คำที่มีอักษรคล้องจองกัน การซ้ำเสียง คือ การสัมผัสอักษรอย่างหนึ่ง นับเป็นการเล่นคำที่ทำให้เกิดเสียงไพเราะ การซ้ำเสียงจะต้องเลือกคำที่ให้อรรถภาพแก่ผู้อ่านอย่างแจ่มชัดด้วย การใช้กวีโวหาร สำหรับนิราศภูเขาทองมีภาพพจน์ลักษณะต่าง ๆ ที่กวีเลือกใช้ ทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงความคิด ความรู้สึกของกวี การเล่นคำ คือการใช้ถ้อยคำ คำเดียวในความหมายที่ต่างกันเพื่อให้การพรรณนามีความไพเราะน่าอ่านและมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น (นิราศภูเขาทอง สรุปร)

นิราศภูเขาทอง เป็นนิราศที่สุนทรภู่ประพันธ์ขณะบวชเป็นพระภิกษุ ระหว่างการเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) เมื่อเดือนสิบเอ็ด ปีชวด (พ.ศ. 2371) แต่งด้วยกลอนนิราศ มีความคล้ายคลึงกับกลอนสุภาพ แต่เริ่มด้วยวรรครับจบ ด้วยวรรคส่งลงท้ายด้วยคำว่า เอย มีความยาวเพียง 89 คำกลอนเท่านั้น มีความไพเราะและเรียบง่าย ตามแบบฉบับของสุนทรภู่ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย บรรยายความรู้สึกขณะเดียวกันก็เล่าถึงสภาพของความเป็นมาของบ้านเมืองในสมัยนั้น

ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดของกลอนนิราศจากวรรณคดีสโมสร และเป็นนิราศเรื่องที่ดีที่สุดของสุนทรภู่ จึงปรากฏในแบบเรียน (การวิจารณ์วรรณคดีเรื่อง นิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์) นิราศภูเขาทองเริ่มต้นเล่าการเดินทางทางเรือจากวัดราชบูรณะ กรุงเทพมหานคร จุดหมายปลายทางคือพระเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเก่า สถานที่ที่เดินทางผ่านคือ พระบรมมหาราชวัง, วัดประโคนปักษ์, โรงเหล้า, บางจาก, บางพลู, บางพลัด, บางโพ, บ้านญวน, วัดเขมา, ตลาดแก้ว, ตลาดขวัญ, บางธรณี, เกาะเกร็ด, บางพูด, บ้านใหม่, บางเตือ, บางหลวง, บ้านจั่ว เมื่อเข้าเขตพระนครศรีอยุธยา ผ่านหน้าจวนเจ้าเมือง, วัดหน้าพระเมรุ แล้วจึงเดินทางถึงเจดีย์ภูเขาทอง ส่วนขากลับ กล่าวถึงวัดอรุณราชวรารามเท่านั้น ระหว่างการเดินทาง เมื่อกวีพบเห็นสิ่งใดที่น่าสนใจหรือสอดคล้องกับความคิดที่ต้องการเสนอ ก็จะนำมากล่าวไว้ (นิราศภูเขาทอง)

4. ศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ตามแนวพุทธปรัชญา

ผู้ศึกษาเห็นว่านิราศภูเขาทองมีความสอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ที่แสดงในหลายมุมได้อย่างงดงาม ทั้งการแปรภาพจากสิ่งที่พบเห็นเป็นคำประพันธ์ การแปรความรู้สึกนึกคิดเป็นคำประพันธ์ พรรณนาความรู้สึกอาลัยอาวรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในนิราศภูเขาทอง ทำให้เห็นว่าสุนทรภู่ยังคงจงรักภักดีตลอดมา รวมถึงการจินตนาการถึงหญิงคนรัก โดยมีความต่างกันที่เป็น การเอาชีวิตส่วนตัวมาเล่าเป็นตัวอย่างซึ่งเป็นเรื่องราวส่วนตัวที่ไม่ปรุงแต่งหรือเกิดจากจินตนาการ ซึ่งการพรรณนาให้แง่คิดมุมมองสอดคล้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหา ได้แก่ ไตร

ลักษณะ หลักกรรม อธิษฐานธรรม 4 สัมมาวาจา ธรรมทำให้งาม 2 การไม่คบคนพาล ศีล 5 โลกธรรม 8 ความกตัญญูตเวที ในที่นี้ผู้ศึกษาจักได้ยกมาแสดงเพียงบางหลักธรรมคำสอน อาทิ เรื่องความกตัญญู สุนทรภู์แสดงความรำลึกถึงรัชกาลที่สองเสมอไม่เคยลืมความสุขที่ได้รับจากพระมหากรุณาธิคุณของ พระองค์ จึงได้กล่าวถึงความสุขหลังในสมัยอยู่กับท่านในนิราศภูเขาทองสองบทนี้

สิ้นแผ่นดินสิ้นนามตามเสด็จ	ต้องเที่ยวเตร็ดเตร่หาที่อาศัย
แม้กำเนิดเกิดชาติใดใด	ขอให้ได้เป็นข้าฝ่าธุลี
สิ้นแผ่นดินขอให้สิ้นชีวิตบ้าง	อย่ารู้ร้างบงกชบทศรี
เหลืออาลัยใจตรมระทมทวี่	ทุกวันนี้ก็ซังตายทรงกายมา

เห็นได้ว่าสุนทรียะที่ปรากฏในบทประพันธ์ แม้นยามทุกข์เศร้ายังสามารถถ่ายทอดได้อย่างสวยงาม ลึกซึ้ง แสดงความหนักแน่นเด็ดเดี่ยวว่า จักขอเป็นข้ากับนายเดียว ไม่ยอมที่จะขึ้นชื่อว่าข้าสองเจ้าบ่าวสอง นาย ทั้งยังอธิษฐานขอตามไปปรับใช้ทุกภพชาติ ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการได้ถึงความเมตตาที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเมตตาประทานให้ ได้เห็นถึงความสุขกายใจที่สุนทรภู์ได้รับ เป็นหนึ่งตัวอย่างในนิราศตอนหนึ่งที่สอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์ (ผู้ศึกษา)

แสดงสุนทรียศาสตร์หรือความงามในศิลปะการพูด พูดดี พูดเพราะ และใช้คำพูดสร้างมิตร (สัมมาวาจา) ซึ่งถึงผลสะท้อนแก่ตัวผู้พูด (ผู้ศึกษา) ในตอนหนึ่งของนิราศภูเขาทอง เช่น เมื่อคราวผ่านบาง พุด

ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์	มีคนรักกรสอ้อยอ่อยจิต
แม้พุดชั่วตัวตายทำลายมิตร	จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา

ผู้ศึกษามีความเห็นด้วยอย่างยิ่งในกลอนบทนี้ สังคมปัจจุบันนี้แม้จะเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี ที่ก้าวล้ำสมัยขณะที่ผู้คนกลับไม่ใส่ใจเรื่องมารยาทในการพูดจาต่อกันดังจะเห็นว่ามักเกิดอคติความถึงขั้น ฟ้องร้องดำเนินคดีจนต้องขึ้นศาลเพื่อหาข้อยุติจากกรณีจ้วงจาบล่วงเกินกัน และผู้ศึกษาไม่เห็นด้วยหาก การพูดดีในที่นี้ ในกรณีพูดดีให้พอใจ แต่เป็นการประจบสอพลอเพื่อให้ถูกใจรักใคร่ไม่ควรนับว่าเป็นศรี ศักดิ์

สุนทรภู์ได้กล่าวในนิราศภูเขาทองเป็นเชิงเปรียบเทียบกับเรื่องอนิจจังคือความไม่เที่ยงแท้ คือทุก สิ่งในโลกย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดาเหมือนกับโบราณสถานนับวันยิ่งพังเสียหายดังคำประพันธ์ ที่ว่า

ทั้งองค์ฐานราญร้าวถึงเก่าแก่	เปลอแยกยอดสุดก็หลุดหัก
โอ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก	เสียดายนักนิกน่าน้ำตากระเด็น
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น	คิดก็เป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น
กระนั้นหรือชื่อเสียงเกียรติยศ	จะมีหมดล่วงหน้าทันตาเห็น...

ผู้ศึกษามองว่านิราศภูเขาทองแตกต่างจากสุนทรียศาสตร์ในจุดที่สุนทรียศาสตร์มักจะเป็นการสร้างสรรคงานศิลปะรูปแบบต่างๆเพื่อนำเสนอความพอใจ อิ่มเอม รื่นรมย์ ผิดกับงานนิราศภูเขาทองที่นำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริงทั้งเรื่องความสุข ความเศร้า ความรันทดใจ ต่างๆ รวมทั้งจินตนาการเรื่องหญิงคนรัก ของผู้แต่งผ่านคำประพันธ์ สร้างทั้งความสุขและความเศร้าซาบซึ้งรันทดที่ยังคงความงามของภาษาไว้ได้ สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นนิราศที่ดีที่สุดของสุนทรภู่ ทั้งยังสามารถดึงอารมณ์ร่วมของผู้อ่านได้เหมือนงานที่ยังคงมีชีวิตอยู่

บทที่เปรียบเทียบกับให้เห็นภาพชัดเจนอีกช่วงตอนหนึ่ง เห็นทั้งกิจวัตรประจำวัน และความรู้สึกของสุนทรภู่ในคราวที่พระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคตเหมือนถูกตัดหัวจนขาด ด้วยเป็นคนไร้ญาติขาดมิตรทั้งมีโรคภัย ได้ออกบวชโดยตั้งใจปฏิบัติเคร่งครัดเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลตอบแทนในบุญคุณท่าน และตั้งใจอธิษฐานให้ได้เกิดไปรับใช้ในทูลภพชาติ

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
โอดผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
พระนิพพานปานหนึ่งศรัทธาขาด	ด้วยไร้ญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ทั้งโรคไข้กรรมชดวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา
จึงสร้างพรตอดสำหรับส่วนบุญถวาย	ประพฤติฝ่ายสมณะทั้งวสา
เป็นสิ่งที่ของฉลองคุณมุสิก	ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไป.

(วรรณคดีวิจักขณ์, 2553)

จากคำประพันธ์ตอนนี้ สุนทรภู่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ของตนที่ต้องไร้ที่อยู่ ไม่มีผู้อุปถัมภ์เหมือนครั้งอยู่กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทำให้ต้องเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง เพื่อไปขอพรให้ตนเองมีชีวิตที่สุขสบายเหมือนตอนที่ได้อยู่กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพิจารณาความหมายอารมณ์ น้ำเสียง และจุดมุ่งหมายของบทประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่ถ่ายทอดออกมาผ่านบทประพันธ์ จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งร่วมด้วย แม้เป็นตอนโศกเศร้าก็ยังคงความงามในฉันทลักษณ์ตามแบบฉบับของสุนทรภู่ จากคำประพันธ์ กวีได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า เมื่อออกพรรษาแล้วจะออกเดินทางออกจากวัดราชบูรณะ ซึ่งการออกจากวัดครั้งนี้ก็จะได้ไม่กลับมาอีก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “โอ้อาวาสราชบูรณะพระวิหาร แต่นี้มานับทิวาจะมาเห็น” เป็นการกล่าวว่าคงอีกนานกว่าจะได้กลับมาเห็นสถานที่นี้อีก กวียังได้บอกถึงเหตุผลที่ต้องจากไปไว้อีกว่า “เหลือรำลึกนึกน่าน้ำตากระเด็น เพราะชุกเข็ญคนพาลมารานทาง” เข้าใจได้ว่ากวีมีการขัดแย้งกับพระในวัดเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้

หากศึกษาเรื่องนิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์ตะวันตก เช่นการศึกษาความงามผ่านทางด้าน ความหมาย จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง อารมณ์ความรู้สึก น้ำเสียง ด้วยทฤษฎีของ ไอเอ ริชาร์ดส์ เป็นแนวในการศึกษาได้ดังนี้

1) ความหมาย ในเนื้อหาสาระทั่วไป (sense) ได้แก่ ความหมายและเนื้อหาซึ่งทำให้ผู้อ่านบังเกิดความคิดเห็นใดๆที่เกี่ยวกับข้อความหนึ่งๆ เช่นจากถ้อยคำตอนหนึ่งของนิราศภูเขาทองที่ว่า “ไฉ่น้ำเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น” ทำให้เห็นความผูกพันใกล้ชิดที่สุนทรภู่มีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไฉ่น้ำเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
พระนิพพานปานหนึ่งศรีษะขาด	ด้วยไฉนตายากแค้นถึงแสนเข็ญ
ทั้งโรคข้ากรรมชดวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา (วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

2) ความหมายโดยเจตจำนง (intention) เป็น ความตั้งใจของผู้แต่งที่แสดงออกมาผ่านคำประพันธ์ โดยจิตได้สำนึกหรือตั้งใจ ซึ่งปรากฏจุดมุ่งหมายผู้แต่งในนิราศภูเขาทองว่าหลังจากออกพรรษาแล้วจะได้เดินทางไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

รับกลิ่นบุญโอบอุ้ม	เดือนสิบเอ็ดเสด็จจรพระวสา
ออกจากวัดทัศนาคูหา	ขลุ่ยลาลงเรือเหลืออาลัย
สามฤดูอยู่ดีไม่มีภัย	เมื่อตรุษสารทพระวสาได้อาศัย
โอบอุ้มสาธุชนพระวิหาร	มาจำไกลอารามเมื่อยามเย็น
เหลือรำลึกนึกน่าน้ำตากระเด็น	แต่นั่นนานนับทิวาจะมาเห็น
จะยกหยิบยิบดีเป็นที่ตั้ง	เพราะชุกเข็ญคนพาลมารานทาง
จึงจำลาอาวาสนิราศร้าง	ก็ใช้ถึงแทนสดเห็นชัดขวาง
	มาอ้างว้างวิญญาณในสาคร
	(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

3) ความหมายด้านอารมณ์ (feeling) เป็นความรู้สึกของผู้วิจารณ์ที่มีต่อข้อความที่กล่าวอวดใดๆในคำประพันธ์ ที่ประกอบไปด้วยอารมณ์ เจตคติ ความรู้สึกความปรารถนาต่าง ๆ ดังนี้

มาถึงบางอรรถนิทวิศก	ยามวิโยคยากใจให้สะอื้น
ไฉ่น้ำหนาแน่นเป็นแผ่นพื้น	ถึงสี่หมื่นสองแสนทั้งแดนไตร
เมื่อเคราะห์ร้ายกายเราก็จวน	ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย
ล้วนหนามหนึบเจ็บแสบคับแคบใจ	เหมือนนกไร้รังเร่อยู่เอย
	(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

4) ความหมายทางน้ำเสียง (tone) หมายถึง เจตคติที่ผู้แต่งแสดงออกโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ปรากฏน้ำเสียงของผู้แต่งในนิราศภูเขาทอง ดังนี้ เช่น แสดงความอาลัยอาวรณ์

ถึงหน้าแพแลเห็นเรือที่นั้ง	คิดถึงครั้งก่อนมาน้ำตาไหล
----------------------------	---------------------------

เคยหมอบรับกับพระจมน้ำไวย	แล้วลงในเรือที่นั่งบัลลังก์ทอง
เคยทรงแต่งแปลงบทพจนารถ	เคยรับราชโองการอ่านฉลอง
จนกลิ่นสิ้นแม่น้ำในลำคลอง	มิได้ข้องเคืองขัดหทัยา
เคยหมอบไถ่ได้กลิ่นสุคนธ์ตลบ	ละอองอบรสรื่นชื่นนาสา
สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา	วาสนาเราก็ก็นเหมือนกลิ่นสุคนธ์
	(วรรณคดีวิจักขณ์, 2553)

เมื่อพิจารณาความหมาย อารมณ์ น้ำเสียง และจุดมุ่งหมายของบทประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวี ที่สามารถถ่ายทอดออกมาผ่านบทประพันธ์ จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งร่วมด้วย

5. สรุป

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงามเกิดขึ้นในตามธรรมชาติและในงานศิลปะทุกสาขาเป็นหลักแห่งรสนิยมของผู้เสพ แสดงออกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงงานประพันธ์ สุนทรียภาพของภาษาและจินตนาการของวรรณคดีเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาที่เรียบง่ายใกล้เคียงกับภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน วรรณคดีนอกจากจะมีคุณค่าด้านความงามทางภาษาแล้วยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยม ความเป็นอยู่ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของสังคม ผู้อ่านได้ความบันเทิงใจ อีกทั้งรวบรวมคติธรรมและคำสอนจากศาสนาพุทธที่สอดแทรกในวรรณคดีมาเป็นเครื่องกลมเกลียวและยกระดับจิตใจ เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคม ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีครบถ้วนในวรรณกรรมเรื่องนิราศภูเขาทองของสุนทรภู์

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระราชวรพงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2513). *ผสมผสาน ชุดที่ 3*. พระนคร: ผดุงศึกษา. หน้า 14-86.
- กิริติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2556). *สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. *กลอนนิราศ*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564 <http://sawitree> HYPERLINK
- กุสุมา รัชชมณี. (2546). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- จิตศรีณัฏฐ์ ปัญจวัฒน์คุณ. (2563). *การดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์*. ศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2518). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

บุญเยี่ยม แยมเมือง. (2537). *สุนทรียะทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.

เปลื้อง ณ นคร. (2513). *ประวัติศาสตร์ไทยสำหรับนักศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 9

พระเรื่องเดช โชติธมโม. (เสียงเพราะ) และคณะ. (2560). *วิเคราะห์หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์*. สาขาวิชาปรัชญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสาร ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1, มกราคม – มิถุนายน.

_____. *นิราศภูเขาทอง*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564. <https://th.wikipedia.org/wiki>

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. มูลนิธิ. (2525) *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (91 เล่ม)*. เล่ม 1, 15, 20, 25.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

_____. *เรียนรู้จากนิราศ*. เข้าถึงข้อมูล 20/09/2564. <http://www.thaiheritage.net/nation/nirad/nirad.htm>

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2534). *ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนากับปรัชญาของเพลโต*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. *สุนทรภู่*. เข้าถึงข้อมูล 18/09/2564. <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/>

_____. *สุนทรียศาสตร์*. เข้าถึงข้อมูล 18/09/2564 <https://sites.google.com/sitekrujeanky/> สืบค้น 18 ก.ย. 2564

โสรัจจ์ หงศลดารมภ์. (2560). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. *หนังสือชาวสยาม*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564 <https://www.sac.or.th/databases/siamrarebook sold>.

KruJeanky. *การวิจารณ์วรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์*. สืบค้น 18/08/2564. <https://.sites.google.com/sitekrujeanky/>

_____. *บทเรียนออนไลน์เรื่องสุนทรียศาสตร์"บทเรียนออนไลน์เรื่องสุนทรียศาสตร์ เว็บไซต์ใช้ประกอบการสอนรายวิชา Pc54504 เทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับครู สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง*. เข้าถึงข้อมูล 25/08/2564. <https://sites.google.com/site/>.

Approved by TCI during 2021 - 2024

